

STORTINGET

Dokument 12

(2023–2024)

Grunnlovsforslag

Grunnlovsforslag fremsatt på det 167. og 168. storting
samt Norges grunnlov

Innhold

Side

Grunnlovsforslag 1 fra Ingvild Wetrhus Thorsvik, Guri Melby, Grunde Almeland, Ane Breivik, Abid Raja og Alfred Jens Bjørlo om ny § 103 (om rett til frivillig å avbryte eget svangerskap)	1
Grunnlovsforslag 2 fra Michael Tetzschner om § 95 nytt tredje ledd (om at staten ikke skal kunne skatte- og avgiftsbelegge rettslig arbeid som utføres i forbindelse med saker som skal behandles av domstolene)	5
Grunnlovsforslag 3 fra Michael Tetzschner og Morten Wold om endring i § 98 (om forbud mot uforholdsmessig inngrep overfor den enkelte)	9
Grunnlovsframlegg 4 frå Sveinung Rotevatn, Åse Kristin Ask Bakke, Liv Kari Eskeland, Sigbjørn Gjelsvik, Ingrid Fiskaa, Sofie Marhaug, Lan Marie Nguyen Berg og Kjell Ingolf Ropstad om ny § 120 b (om norsk som nasjonalt hovudspråk)	17
Grunnlovsforslag 5 fra Kathy Lie og Grete Wold om ny § 107 (om fri vitenskapelig forskning)	19
Grunnlovsframlegg 6 frå Nils T. Bjørke, Sigbjørn Gjelsvik, Per Olaf Lundteigen og Per Martin Sandtrøen om endring i § 120 a (om pengeeining)	23
Grunnlovsframlegg 7 frå Marit Arnstad, Nils T. Bjørke, Audun Lysbakken, Kirsti Leirtrø, Kathrine Kleveland og Marit Knutsdatter Strand om endring i § 112 (om vern av dyrka og dyrkande mark)	25
Grunnlovsforslag 8 fra Irene Ojala om ny § 111 (om rett til nødvendig helsehjelp og trygg fødsel)	27
Grunnlovsforslag 9 fra Bjørnar Moxnes, Marie Sneve Martinussen og Sofie Marhaug om endring i §§ 115 og 26 (om å avklare terskelen for suverenitetsavståelse)	31
Grunnlovsforslag 10 fra Masud Gharakhani, Svein Harberg, Nils T. Bjørke, Morten Wold, Kari Henriksen og Ingrid Fiskaa om endring i Grunnlovens tittel og i §§ 2, 3, 6, 9, 13, 16, 17, 21, 26, 28, 30, 45, 67, 74, 80, 86, 88, 90, 114, 115 og 121 (om retting av språklige feil og inkonsistenser)	35
Grunnlovsforslag 11 fra Ine Eriksen Søreide, Åsmund Aukrust og Audun Lysbakken om endring i §§ 25, 26 og 75 bokstav g (om forsvarsmakten og utenriksstyret)	43
Grunnlovsforslag 12 fra Audun Lysbakken og Ingrid Fiskaa om endring i §§ 25 og 26 (om krav om Stortingets samtykke for bruk av norske styrker i utlandet og om konsultasjoner mellom Stortinget og regjeringen i viktige utenriks- og forsvarssaker)	47
Grunnlovsforslag 13 fra Grete Wold, Tobias Drevland Lund, Une Bastholm, Sivert Bjørnstad, Heidi Nordby Lunde, Åsmund Aukrust og Ingvild Wetrhus Thorsvik om endring i §§ 1, 3 til 9, 11 til 15, 17 til 32, 34 til 37, 39 til 41, 43 til 48, 62, 67 til 69, 74 til 82, 86, 90 og 121 (om republikk)	51
Grunnlovsforslag 14 fra Frode Jacobsen, Kirsti Leirtrø og Kari Henriksen om endring i § 121 (om prosedyren for fremsettelse og behandling av grunnlovsforslag)	59
Grunnlovsforslag 15 fra Peter Frølich, Svein Harberg, Frode Jacobsen, Nils T. Bjørke, Carl I. Hagen, Audun Lysbakken, Seher Aydar, Grunde Almeland og Lan Marie Nguyen Berg om endring i § 121 (om prosedyren for grunnlovsendringer)	61
Grunnlovsforslag 16 fra Sverre Myrli, Carl I. Hagen, Marit Arnstad, Trond Helleland, André N. Skjelstad og Kjell Ingolf Ropstad om endring i § 41 (om at tronfølgerens førstefødte kan fungere som regent etter oppnådd myndighetsalder)	65

Grunnlovsforslag 17 fra Marie Sneve Martinussen og Seher Aydar om endring i § 49 og § 76 (om rådgivende folkeavstemninger)	67
Grunnlovsforslag 18 fra Frode Jacobsen om ny § 113 a (om å kodifisere begrensingsadgangen i Grunnlovens menneskerettighetsbestemmelser)	71
Grunnlovsforslag 19 fra Grunde Almeland, Frode Jacobsen og Rasmus Hansson om ny § 113 b (grunnlovsfesting av derogasjon)	73
Grunnlovsforslag 20 fra Frode Jacobsen, Bjørnar Skjæran, Nils T. Bjørke og Geir Adelsten Iversen om ny § 112 a (om viltlevende marine ressurser)	77
Grunnlovsforslag 21 fra Frode Jacobsen, Grunde Almeland og Audun Lysbakken om endring i § 96 (om uavhengig påtalemyndighet)	79
Grunnlovsforslag 22 fra Frode Jacobsen, Kirsti Leirtrø, Kari Henriksen, Mani Hussaini og Linda Monsen Merkesdal om ny § 111 (om grunnlovsfesting av allemannsretten)	81
Grunnlovsforslag 23 fra Birgit Oline Kjerstad, Marian Hussein, Lan Marie Nguyen Berg, Une Bastholm, Tobias Drevland Lund og Dag-Inge Ulstein om endring i § 93 (om grunnlovsfesting av retten til å søke asyl)	83
Grunnlovsforslag 24 fra Une Bastholm og Lan Marie Nguyen Berg om ny § 120 b (om grunnlovsfesting av dyrs egenverdi)	87
Grunnlovsforslag 25 fra Une Bastholm, Lan Marie Nguyen Berg, Rasmus Hansson og Lars Haltbrekken om endring i § 112 (om at saker om inngrep i natur av særlig verdi skal behandles av Stortinget)	91
Grunnlovsforslag 26 fra Helge André Njåstad, Bård Hoksrud, Erlend Wiborg og Hans Andreas Limi om endring i § 97 (om at ingen lov må gis tilbakevirkende kraft)	95
Grunnlovsforslag 27 fra Carl I. Hagen om endring i § 59 (om høyere sperregrense for utjevningsmandater)	97
Grunnlovsforslag 28 fra Kirsti Bergstø, Grete Wold og Birgit Oline Kjerstad om ny § 111 (om retten til bolig)	99
Grunnlovsforslag 29 fra Lars Haltbrekken, Une Bastholm og Linda Monsen Merkesdal om ny § 111 (om grunnlovsfesting av allemannsretten)	103
Grunnlovsforslag 30 fra Frode Jacobsen, Kari Henriksen, Kirsti Leirtrø, Anette Trettebergstuen, Ingvild Kjerkol og Kamzy Gunaratnam om ny § 103 (om rett til selvbestemt abort)	107
Grunnlovsframlegg 31 fra Marian Hussein, Lars Haltbrekken, Birgit Oline Kjerstad, Kirsti Bergstø og Ingrid Fiskaa om endring i § 25 (om forbod mot atomvåpen på norsk jord)	109
Grunnlovsforslag 32 fra Marie Sneve Martinussen, Seher Aydar og Bjørnar Moxnes om endring i § 50 og ny bokstav n i § 75 (om at folk kan fremme borgerforslag for behandling i Stortinget)	113
Grunnlovsforslag 33 fra Bjørnar Moxnes og Seher Aydar om endring i §§ 25 og 26 (om bruk av forsvarsmakten utenfor rikets grenser og regjeringens plikt til å konsultere Stortinget)	117
Grunnlovsforslag 34 fra Grete Wold, Kari Elisabeth Kaski, Guri Melby og Grunde Almeland om endring i §§ 2, 4, 9, 16 og 44, ny § 99 og endring i tittel på kapittel B (om å fullføre skillet mellom staten og Den norske kirke)	121
Grunnlovsforslag 35 fra Audun Lysbakken og Kari Elisabeth Kaski om endring i §§ 12, 50 og 61 (om innføring av 16 års stemmerettsalder)	125

	Side
Grunnlovsforslag 36 fra Peter Frølich og Frode Jacobsen om endring i § 96 (om uavhengig offentlig påtale)	129
Grunnlovsforslag 37 fra Audun Lysbakken, Marian Hussein, Kari Elisabeth Kaski og Torgeir Knag Fylkesnes om endring i § 49 og ny § 75 a (om folkeforslag og folkeavstemninger)	131
Grunnlovsforslag 38 fra Torgeir Knag Fylkesnes og Mona Fagerås om ny § 112 a (om at de viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet og skal komme kystsamfunnene til gode)	139
Grunnlovsforslag 39 fra Peter Frølich og Audun Lysbakken om endring i § 90 (om dommerutnevnelser)	143
Grunnlovsforslag 40 fra Per Olaf Lundteigen om endring i § 121 (om prosedyren for grunnlovsendring)	145
Grunnlovsforslag 41 fra Carl I. Hagen om endring i § 89 (om Høyesteretts initiativrett)	149

STORTINGET

Grunnlovsforslag 1

(2022–2023)

Grunnlovsforslag fra Ingvild Wetrhus Thorsvik, Guri Melby, Grunde Almeland, Ane Breivik, Abid Raja og Alfred Jens Bjørlo

Dokument 12:1 (2022–2023)

Grunnlovsforslag fra Ingvild Wetrhus Thorsvik, Guri Melby, Grunde Almeland, Ane Breivik, Abid Raja og Alfred Jens Bjørlo om ny § 103 (om rett til frivillig å avbryte eget svangerskap)

Til Stortinget

Bakgrunn

Å være fri innebærer retten til å bestemme over egen kropp og å ha muligheten til å ta selvstendige valg knyttet til eget liv, helse og framtid.

Å være gravid er i seg selv risikabelt og livsendrende for den som velger å gjennomføre svangerskapet. Å føde barn påvirker fysisk og psykisk helse, og å være forelder påvirker alle aspekter av livet etter at barnet er kommet til verden. Å bære fram barn må være et valg, og valget må ligge hos den som er gravid.

Abortrettigheter under press

Retten til selvbestemt abort er en viktig og hardt tilkjempet rettighet. I avgjørelsen av hvor grensen for selvbestemt abort skal gå, må den gravides selvbestemmelserett veies opp mot det ufødte barnets rett til liv.

Retten til selvbestemt abort er i dag utelukkende regulert i ordinær lovgivning i Norge og nyter ikke grunnlovvern. Flere steder i verden trekkes abortrettigheter i ordinær lovgivning tilbake eller uthules. Også i Europa skjer det innskrenkninger i abortlovgivning.

I oktober 2020 fastslo Polens grunnlovdomstol at gravide ikke lenger får lov til å ta abort dersom fosteret har alvorlige skader. Lovbestemmelsen som dermed ble

underkjent, var grunnlaget for nesten alle aborter i landet og hadde fram til da stått urørt siden den ble innført i 1993. Abort er etter grunnlovdomstolens beslutning i oktober 2020 utelukkende lov når kvinnens liv er i fare, og når graviditeten skyldes voldtekt eller andre ulovlige handlinger. Europarådets menneskerettighetskommissær Dunja Mijatović har uttalt at avgjørelsen «er ensbetydende med et forbud og et brudd på menneskerettighetene».

I september 2022 varslet også Ungarn en innskjerping av abortloven. Det ble da innført krav om at den gravide må høre lyden av fosterets hjerteslag før man kan ta abort. I Italia er abort lovlig, men det er vanskelig å finne helsepersonell som vil utføre aborten. Tall fra 2019 viser at rundt 67 prosent av gynekologene i Italia har reservert seg mot å utføre abort av samvittighets-hensyn. Europarådet har to ganger kritisert Italia på grunn av utilstrekkelig tilgang til abort, uten at det har ført til endringer.

Et annet eksempel på at abortrettigheter er under press, er en høyesterettsdom avsagt i USA i juni 2022. Avgjørelsen innebærer at den føderale retten til abort, som ble sikret i 1973 gjennom dommen «Roe v. Wade», fjernes. Den amerikanske retten til selvbestemt abort har aldri vært eksplisitt grunnlovfestet, men har vært utledet av en tolkning av grunnlovparagrafen om retten til privatliv. Etter høyesterettsdommen i juni 2022 skal det være opp til hver enkelt stat å avgjøre om gravide skal ha tilgang til trygg abort. I skrivende stund har 13 stater forbudt de fleste former for abort.

Frankrike er et av mange land som har fordømt avgjørelsen i USA. I Frankrike ble abort godkjent ved lov i 1975. Franske parlamentsmedlemmer har i flere år ønsket å gi ekstra beskyttelse av retten til selvbestemt abort ved å grunnlovfeste den. Under den 15. lovgivende for-

samling (juni 2017–juni 2022) ble det i et grunnlovsforslag fra 2019 foreslått å revidere den franske grunnloven ved å sette inn følgende bestemmelse:

«Ingen kan hindre den grunnleggende retten til frivillig avbrudd av svangerskapet.»

Grunnlovsforslaget ble godkjent av parlamentet 24. november 2022. 1. februar 2023 tok senatet stilling til forslaget. Ifølge avisen *Le Monde* tok senatet skritt mot å innlemme retten til frivillig svangerskapsavbrudd i den franske konstitusjonen med 166 stemmer mot 152 stemmer for en grunnlovsendring. Endringen var imidlertid ikke den samme som parlamentet stemte for 24. november 2022. Forslaget som ble vedtatt – et kompromissforslag – var å sette inn «kvinnens frihet til å avslutte svangerskapet» i den franske grunnloven. Den politiske prosessen i Frankrike er i skrivende stund ikke avsluttet, men dersom grunnlovsforslaget blir endelig vedtatt, vil Frankrike bli det første landet i verden som inkluderer retten til abort i sin grunnlov.

Behovet for grunnlovfesting av retten til selvbestemt abort

Av Grunnloven § 92 følger det at statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene som er nedfelt i Grunnloven og i de for Norge bindende traktatene om menneskerettigheter.

Retten til selvbestemt abort har berøringspunkter med flere helt sentrale menneskeretter, som retten til privatliv i Grunnloven § 102, retten til beskyttelse mot diskriminering i Grunnloven § 98 og torturforbudet i Grunnloven § 93, men er ikke eksplisitt nevnt i noen av disse.

Konvensjonen om avskaffelse av alle former for diskriminering av kvinner av 18. desember 1979 (FNs kvinnekonvensjon) skal sikre menneskerettene til kvinner og jenter. Alle land som har ratifisert konvensjonen, har forpliktet seg til å beskytte kvinner mot diskriminering og sikre deres sivile, sosiale, økonomiske og politiske rettigheter. Norge ratifiserte konvensjonen 21. mai 1981. Konvensjonen er inntatt i norsk rett gjennom lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

FNs kvinnekonvensjon artikkel 16 punkt 1 bokstav e handler om retten til å bestemme hvor mange barn en vil ha.

Artikkel 16 punkt 1 bokstav e lyder:

«1. Konvensjonspartene skal treffe alle tiltak som er nødvendige for å avskaffe diskriminering av kvinner i alle saker som gjelder ekteskap og familieforhold og skal, med likestilling mellom menn og kvinner som utgangspunkt, især sikre [...]

e. de samme rettigheter til på fritt grunnlag å treffe en ansvarlig beslutning om antall barn og avstand mellom barnefødsler, og å ha tilgang til opplysning, opplæ-

ring og midler som setter dem i stand til å utøve disse rettighetene, [...]»

Flere land som har ratifisert konvensjonen, mener at dette innebærer at alle kvinner skal kunne ta abort. Derfor har noen land, som Monaco, reservert seg mot artikkelen. Likevel er det ikke entydig hva som menes, og artikkelen tolkes forskjellig av de ulike landene som har ratifisert konvensjonen.

Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) ble vedtatt 4. november 1950 og trådte i kraft 3. september 1953. Norge ratifiserte EMK i 1952. Ifølge fortalen til EMK har konvensjonen som formål å gjennomføre mange av bestemmelsene i FN's verdenserklæring om menneskerettighetene fra 1948. Fortalen slår også fast at opprettholdelse og videreføring av «menneskerettighetene og de grunnleggende friheter» er et middel for å oppnå målet om å «skape større enhet» mellom Europarådets medlemsland. Konvensjonen er inntatt i norsk rett gjennom menneskerettsloven.

Selv om EMK beskytter en lang rekke rettigheter, er det også mange rettigheter som ikke er inkludert. Konvensjonsteksten er i liten grad rettet inn mot vern og bedring av situasjonen for utsatte grupper, herunder gravide.

I storkammeravgjørelsen A., B. og C. mot Irland av 16. desember 2010 (sak 25579/05) uttalte Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) i avsnitt 212 at begrepet «privatliv» i EMK artikkel 8 er et vidt begrep som blant annet omfatter retten til personlig autonomi og personlig utvikling. Begrepet omfatter saker om kjønnsidentifikasjon, seksuell legning og seksuell liv, en persons fysiske og psykiske integritet samt beslutninger om både å få og ikke få barn eller å bli genetiske foreldre.

I avsnitt 213 og 214 understrekte EMD at EMK artikkel 8 ikke omfatter retten til abort. Selv om lovgivning som regulerer svangerskapsavbrudd, berører kvinners rett til privatliv, må kvinnens rett til respekt for sitt privatliv veies opp mot andre konkurrerende rettigheter og friheter som påberopes, inkludert det ufødte barnets.

Fordi retten til selvbestemt abort er av områdene hvor det har vist seg utfordrende å «skape større enhet» mellom Europarådets medlemsland, er medlemslandene tilkjent en vid skjønnsmargin på dette området. Dette innebærer at medlemslandene har stor frihet til å vektlegge gravidens rett til respekt for sitt privatliv i større eller mindre grad i nasjonal lovgivning. Det kan derfor settes spørsmålsteget ved om EMK artikkel 8 oppstiller et effektivt minimumsvern for retten til selvbestemt abort.

Da Menneskerettighetsutvalget i Dokument 16 (2011–2012) skulle ta stilling til hvilke menneskerettigheter som er sentrale nok til å bli nedfelt i Grunnloven, vurderte flertallet det slik at rettighetene i Grunnloven i størst mulig grad bør gjenspeile og søke å realisere indi-

videnes frihet, likhet og menneskeverd, slik dette er kommet til uttrykk i fortalen til Verdenserklæringen om menneskerettigheter av 1948 og i EMK. Ved vurderingen av hvilke rettigheter som står sentralt, tok Menneskerettighetsutvalget utgangspunkt i Verdenserklæringen om menneskerettigheter og de rettigheter som framkommer av denne.

Menneskerettighetsutvalget uttalte at det samtidig er tatt hensyn til de verdier og rettigheter som har stått sentralt etter annen verdenskrig, selv om ikke alle disse er grunnlovfestet i dag, fordi det er «et nærliggende behov for å ajourføre Grunnloven i forhold til det samfunn vi lever i». Menneskerettighetsutvalget uttalte videre at det må tas hensyn til at «dagens Norge ikke bare er et annet samfunn enn da Grunnloven ble skrevet i 1814, men også et annet samfunn enn den gang Verdenserklæringen ble utformet i 1948».

Fordi retten til selvbestemt abort har vært, og i mange land fortsatt er, et kontroversielt spørsmål, er retten til selvbestemt abort verken nedfelt i Verdenserklæringen eller i EMK.

Siden andre verdenskrig har det imidlertid skjedd en betydelig rettsutvikling på kvinne- og likestillingsområdet. Både FNs kvinnekommité og FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK-komiteen) har kommet med uttalelser om retten til selvbestemt abort, og nye erklæringer har kommet til.

På FNs kvinnekongress i Beijing i 1995 ble det slått fast at kvinners rettigheter er menneskerettigheter. Beijing-erklæringen (Beijing Declaration and Platform for Action) refereres ofte til som gullstandard for likestilling i verden. I erklæringen understrekes det at tilgang til helsetjenester er en forutsetning for at en kvinne kan nå sitt fulle potensial, og at seksuelle og reproduktive rettigheter spiller en vital rolle i så måte.

FNs kvinnekommité har uttalt at å nekte adgang til helsetjenester som utelukkende er for kvinner, herunder abort, er diskriminerende og kan utgjøre kjønnsbasert vold, tortur og/eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling. Gravides rett til å ta autonome beslutninger om egen kropp og reproduktive funksjoner utgjør kjernen i sentrale menneskeretter, som retten til likestilling og retten til privatliv. Retten til selvbestemt abort handler om intime deler av den gravides fysiske og psykiske integritet, som er en forutsetning for å realisere andre menneskeretter.

ØSK-komiteen har uttalt at alle medlemsstater har en kjerneplikt til å sikre et minimum av seksuelle og reproduktive rettigheter for kvinner, og at dette inkluderer tiltak for å forebygge utrygge aborter. Komiteen har også slått fast at retten til seksuell og reproduktiv helse innebærer adgang til helsefasiliteter, utstyr, informasjon og tjenester, inkludert trygg abort og oppfølging etter abort. Disse tjenestene skal være tilgjengelige og av tilfredsstillende kvalitet.

Etter forslagsstillernes syn illustrerer de manglende hjemlene for vern om retten til selvbestemt abort i internasjonale menneskerettskonvensjoner, og den etterfølgende samfunns- og rettsutviklingen som statuerer behovet for slike hjemler, at retten til selvbestemt abort bør nedfelles i Grunnloven «for å ajourføre Grunnloven i forhold til det samfunn vi lever i», slik Menneskerettighetsutvalget har begrunnet den øvrige grunnlovfesting av menneskerettighetene.

Grunnlovfesting som sikkerhetsmekanisme

Forslagsstillerne mener at det aldri må skapes tvil om gravides rett til fri, selvbestemt abort i Norge. For å verne om den gravides frihet til å velge selv bør prinsippet grunnlovfestes, uten et for vidt rom for tolkning. Ved grunnlovfesting vil det øvrige regelverket om abort, som tidsfrister for abort, grunnlag for senabort eller fosterreduksjon fortsatt kunne defineres gjennom ordinær lovgivning. Til forskjell fra i dag vil dette være med et forbehold om at eventuelle endringer i den ordinære lovgivningen ikke medfører så omfattende begrensninger at de påvirker den reelle muligheten til selvbestemt svangerskapsavbrudd innen rimelig tid.

Det forslagsstillerne søker å oppnå ved å løfte retten til selvbestemt abort opp på et høyere trinn i lovgivningen, er at det i tiden framover skal noe mer til for å reversere rettighetene i ordinær lov. For, som Menneskerettighetsutvalget sier er formålet med å grunnlovfeste enkelte menneskerettigheter å «i større utstrekning kunne sikre at individenes frihet, likhet og menneskeverd blir ivaretatt i beslutningsprosessene også i fremtiden».

Ved å grunnlovfeste retten til selvbestemt abort vil man gi denne retten den tyngste demokratiske forankringen vårt samfunn kjenner. Når rettigheten løftes opp på grunnlovsnivå, kreves det to tredjedels flertall og et mellomliggende stortingsvalg for å endre eller fjerne den. Dette er en sikkerhetsmekanisme som gjør at man må tenke seg godt om og over tid oppnå bred enighet før man endrer på den fundamentale retten til selvbestemt abort.

Drastiske endringsønsker som springer ut av forbigående behov eller politiske trender overlever sjelden denne testen. Å løfte retten til selvbestemt abort opp på grunnlovsnivå vil gjøre at Grunnloven fungerer som en stabiliserende kraft som verner om gravides rett til selvbestemmelse i en politisk omskiftelig verden. Det vil alltid finnes krefter som utfordrer retten til selvbestemt abort. Grunnloven er et bolverk mot en framtid vi ikke kjenner.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

Ny § 103 skal lyde:

Enhver har rett til frivillig å avbryte eget svangerskap.

En begrensning i denne retten må ha grunnlag i lov, være nødvendig for å ivareta et legitimt formål og kan ikke hindre en reell og forsvarlig mulighet for å avbryte eget svangerskap.

Statens myndigheter skal sikre retten til frivillig å avbryte eget svangerskap gjennom tilgang på informasjon og forsvarlige helsetjenester.

–

Alle har rett til friviljug å avbryte eige svangerskap.

Grenser for denne retten må ha grunnlag i lov, vere naudsynthe av omsyn til eit legitimt føremål og kan ikkje hindre eit reelt og forsvarleg høve til å avbryte eige svangerskap.

Dei statlege styresmaktene skal tryggje retten til friviljug å avbryte eige svangerskap gjennom tilgang på informasjon og forsvarlege helsetenester.

8. mars 2023

Ingvild Wetrhus Thorsvik

Guri Melby

Grunde Almeland

Ane Breivik

Abid Raja

Alfred Jens Bjørlo

Referert i Stortingets møte 8. mars 2023.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharakhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 2

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner

Dokument 12:2 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner om § 95 nytt tredje ledd (om at staten ikke skal kunne skatte- og avgiftsbelegge rettslig arbeid som utføres i forbindelse med saker som skal behandles av domstolene)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstilleren mener man ved grunnlovsrevisjonen i 2014 ikke i tilstrekkelig grad overveide hensynet bak den opprinnelige bestemmelsen da man skrev den tidligere bestemmelsen i § 98, prinsippet om at staten ikke må avgiftsbelegge adgangen til retts hjelp, ut av Grunnloven.

Hensikten med forslaget er for det første at folk ikke skal måtte betale merverdiavgift som legges på rettsgebyrene. Men de skal heller ikke risikere å måtte betale merverdiavgift på advokatens salærer når disse er betaling for tjenester advokatene utfører i forbindelse med arbeidet med rettssaker. En person som henvender seg til en advokat og ber om advokatens bistand for å fremme for eksempel et erstatningskrav, må betale advokaten et honorar som i dag medfører et tillegg på 25 pst. merverdiavgift.

Forslagsstiller mener det ikke er rimelig at staten skal «tjene» på denne statlige virksomheten som rettspleien.

Før endringen i 2014 lød Grunnloven § 98:

«Med Sportler, som erlægges til Rettens Betjente, bør ingen Afgifter til Statskassen være forbundne.»

Bestemmelsen hadde da stått praktisk talt uendret i Grunnloven siden den ble vedtatt i 1814.

Bestemmelsen hadde vært foreslått opphevet en rekke ganger, men Stortinget hadde vært tilbakeholdne med å vedta endringer. Dette kan ses i sammenheng med den til da gjeldende norske grunnlovsconservatismen som ga seg mange utslag, både i endringspraksis og tolkingstradisjon. Det var også et ønske om å bevare de historiske linjene tilbake til 1814 og bevare synlige bevis på Grunnlovens alder i Grunnloven.

Det Adler-Falsenske grunnlovsutkast hadde i § 152 en bestemmelse som lød slik:

«Da Retfærdigheden bør administreres uden Betaling, saa bør der, saasnt muligt, skee Forslag til alle Rets-Sportlers Ophævelse.» (Riksforsamlingens Forhandlinger 3die Del, Grundlovsutkast, Kristiania 1916, s. 41)

Forbildet hadde Adler og Falsen sannsynligvis funnet i den franske forfatningen av 1791 tredje del (Titre III), kapittel (Chapitre) 5 «Du Pouvoir Judicaire», artikkel (Article) 2 (Frede Castberg, Norges statsforfatning II, Oslo 1964, s. 281). Artikkelen lød:

«La justice sera rendue gratuitement par des juges élus à temps par le peuple et institués par des lettres patentes du roi qui ne pourra les refuser. [...]» (Les Constitutions de la France depuis 1789, Présentation par Jacques Godechot, Garniere-Flammarion, Paris 1979, s. 58)

Bestemmelsens forhistorie viser at den skulle fremme rettssikkerheten. Det var borgernes frihet og rett til en rimelig rettspleie som lå bak bestemmelsen. Dessuten bygget den på at staten ikke skulle profitere på rettspleien. Endringene i uttrykksmåten som skjedde under forberedelsen, må oppfattes som et forsøk på å

uttrykke korrekt hva som skulle være meningen. Sportler var godtgjørelse for utførelsen av rettslige tjenester. Disse tjenestene ble utført av «rettens betjente». Etter datidens språkbruk hørte blant andre dommerne og prokuratorerne (saksførerne og advokatene) til disse. Dette kom til uttrykk i forordningen av 1788 om sportler.

Da sportelreglementet ble opphevet ved lov av 13. september 1830 § 231, inneholdt den nye loven bestemmelser først og fremst om sorenskriverens rett til sportler, se lovens første avdeling (Samling af Love, Tractater som siden 1814 ere udkomne, Anden Deel, Christiania 1838, s. 172 flg.). Sorenskriverne sto nevnt først i loven, og snart skulle et annet inntrykk av bestemmelsen i § 98 festne seg. Bestemmelsen fikk navnet «sorenskriverparagrafen». Begrunnelsen for bestemmelsen ble etter hvert oppfattet som en beskyttelse av sorenskrivernes inntekter og med det også dommernes uavhengighet. Det er mulig at dette også var tanken bak bestemmelsen da den ble gitt, men det har neppe vært den primære begrunnelsen for regelen. Dens bakgrunn i den franske konstitusjon av 1790 og veien frem til dens endelige utforming i 17. mai-grunnloven viser klart at det var ønsket at staten ved sine skatter og avgifter ikke skulle fordyre rettspleien. I pakt med eidsvollsmennenes pragmatiske tilnærming til grunnlovgivningen fikk prinsippet om «fri rettspleie» en konkret og praktisk utforming. Denne skulle imidlertid snart føre til at bestemmelsen mistet sin praktiske betydning.

Da Stortinget opphevet bestemmelsen i 2014, var begrunnelsen at den bare hadde historisk interesse. Den ble satt i sammenheng med prinsippet om domstolenes selvstendige stilling og ble ansett unødvendig da dette prinsippet skulle komme klarere til uttrykk i en ny bestemmelse (Dokument 16 (2011–2012) Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven, s. 118–119 og Innst. 186 S (2013–2014) s. 21).

At bestemmelsens prinsipielle og idémessige grunnlag også var at staten ikke skulle tjene på rettspleien, ble ikke problematisert under arbeidet med den anselige mengden av endringer som skulle skje til 2014-jubileet.

At advokattjenester i dag generelt er belagt med merverdiavgift, er tatt opp av Advokatforeningen, men det har ikke ført til noen endringer i avgiftslovgivningen. Sivilombudsmannen tok spørsmålet opp av eget tiltak, se Sivilombudsmannens årsmelding 2006 s. 30. Det be-

tyr at advokattjenester generelt er pålagt en avgift på 25 pst. For den vanlige kvinne og mann vil et tillegg på 25 pst. til det som betales til advokaten, være en betydelig økonomisk belastning. For advokaten, som kan trekke fra dette beløpet i sin virksomhet, betyr det kanskje ikke så mye. Det oppstår imidlertid også en urimelig ulikhet mellom klienter som kan trekke fra advokatutgifter, og dermed reduserer grunnlag for beskatning, og privatpersoner som betaler avgiften av allerede beskattede midler for å få fremmet sin sak på betryggende vis.

Nå som den gamle bestemmelsen om sportler er opphevet, er det fortsatt et spørsmål om ikke en avgiftsfri tilgang til rettspleien er en del av Grunnlovens «ånd og prinsipper», jf. Grunnloven § 121. § 98 hadde som nevnt sitt forbilde i den franske forfatningen av 1791, og etter denne skulle rettspleien være gratis. I dag heter det i Grunnloven § 95:

«Enhver har rett til å få sin sak avgjort av en uavhengig og upartisk domstol innen rimelig tid. Rettergangen skal være rettferdig og offentlig.»

Det er etter forslagsstillerens mening ikke «rettferdig og rimelig» at staten legger en skatt på 25 pst. på det den alminnelige kvinne og mann skal betale til sin advokat i en tvist som behandles av domstolene. Dette betyr at staten nå nettopp tjener på rettspleien og dermed gjør det tyngre og vanskeligere for den vanlige borger å få adgang til domstolene.

Forslagsstilleren vil på bakgrunn av ovenstående resonneringer fremme følgende forslag.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

for s l a g :

§ 95 nytt tredje ledd skal lyde:

Staten kan ikke legge skatter eller avgifter på rettslig arbeid som utføres i forbindelse med saker som behandles av domstolene.

–

Staten kan ikke legge skatter eller avgifter på rettslig arbeid som blir gjort i samband med saker som skal behandlast av domstolene.

13. juni 2024

Michael Tetzschner

Referert i Stortingets møte 13. juni 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 3

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner og Morten Wold

Dokument 12:3 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner og Morten Wold om endring i § 98 (om forbud mot uforholdsmessig inngrep overfor den enkelte)

Til Stortinget

Bakgrunn

I norsk rettsteori har det fra tid til annen vært hevdet å eksistere et såkalt forholdsmessighetsprinsipp når en har diskutert hvilke grenser staten og de organer som handler på vegne av staten, må underlegges for å beskytte et kjerneområde av borgernes frihet mot for store offentlige inngrep. Et moderne, komplisert samfunn har behov for mange former for regulerende inngrep i enkeltpersoners og juridiske personers frihetssfære. Disse kan komme i et motsetningsforhold der ønsket om samfunnsregulering på den ene siden støter mot hensynet til personlig handlefrihet og autonomi på den annen side.

Særlig innen norsk forvaltningsrett har det vært ulike syn på om det finnes noe slikt prinsipp, eller om det heller er tale om et samlebegrep som innbefatter henvisning til forskjelligartede rettsgrunnsetninger som har det til felles at de skal stå som et vern for borgerne mot myndighetenes vilkårlighet. Det er hevet over tvil at et forholdsmessighetsprinsipp per se (i andre nordiske land også omtalt som proporsjonalitetsprinsippet) bare nevnes sporadisk og ikke er gitt noe entydig rettsdogmatisk innhold.

I sin lærebok om forvaltningsrett fra 1991 skriver Arvid Frihagen følgende om forholdsmessighetsprinsippet i norsk forvaltningsrett:

«I norsk forvaltningsrett har prinsippet spilt en tilbaketrukket rolle. Det er i liten grad presentert i forvaltningsteorien og knapt nevnt i rene ord i rettspraksis.» (Forvaltningsrett I, 3. utgave, 1991, s. 196).

Til tross for dette utgangspunkt mener Frihagen at man likevel kan finne god forankring for prinsippet i rettspraksis og i noen grad også i forvaltningsteorien. Konstateringen underbygges ikke av noen konkretisering.

Den rådende oppfatning i norsk forvaltningsrett er at domstolene ikke stiller metodekrav til hvordan forvaltningen bruker sitt frie skjønn, men nøyer seg med å kontrollere om det er utøvet innenfor lovens rammer.

Nyere norsk forvaltningsrettslig teori

En artikkel i Tidsskrift for Rettsvitenskap 1978, s. 241 ff. av Jan Fridthjof Bernt har modifisert dette utgangspunktet noe. Bernt har gjort seg til talsmann for at det eksisterer et allment forholdsmessighetsprinsipp i norsk forvaltningsrett. Første gang han formulerte dette synet, var i denne artikkelen «Utenforliggende hensyn som ugyldighetsgrunn». Etter å ha tatt utgangspunkt i læren om at forvaltningen fritt kan treffe en beslutning innen de ytre rammer for skjønnsutøvelsen, uttaler Bernt:

«Det er vel likevel et spørsmål om det etter omstendighetene vil være en nedre grense for den vekt 'mot-hensynene' kan tillegges, om man ikke må operere med et 'forholdsmessighetsprinsipp' – et krav om et noenlunde rimelig forhold mellom gevinst og totale omkostninger ved det aktuelle vedtak.» (Bernt, op.cit., s. 258 ff.)

Forslagsstillerne påpeker at vår rettsutvikling påvirkes av andre, eksterne rettsdannelser som folkeretten, menneskerettighetene og EU-retten, som alle får økt plass i det norske rettskildet. På de områder som implementerer EU-retten gjennom EØS-avtalen, vil det ikke være tvil om dette, men også på andre områder vil det foreligge en påvirkningseffekt.

I en banebrytende artikkel om forholdsmessighetsprinsippet i forvaltningsretten skrevet av Hans Petter Graver i 1995 («Forholdsmessighet som krav til forvaltningens skjønnsmessige avgjørelser» i Lov og Rett, 34. Volum, s. 279 ff.) fremsettes en hypotese om at Høyesterett har etablert et generelt krav om at forvaltningens skjønnsmessige avgjørelser skal være forholdsmessige, dvs. at vedtakskompetansen kun kan brukes i det omfang det er nødvendig, og hvor fordelene overstiger ulempene. Graver mener at forholdsmessighetsprinsippet har vært et sentralt tema i fem høyesterettsdommer: Rt. 1981 s. 745 (Isene), Rt. 1990 s. 861 (Henjum), Rt. 1991 s. 973 (Sikringsdommen), Rt. 1993 s. 587 (von Koss) og Rt. 1994 s. 60 (New York). Ingen av disse avgjørelsene bygger på at Høyesterett har formulert noe uttrykkelig og generelt formulert krav til proporsjonalitet. Domstolen har i stedet valgt å fastslå hva innholdselementene i et forholdsmessighetsprinsipp skulle være. Graver ser likevel ikke dommene som et uttrykk for en planlagt utvikling av et rettsprinsipp over tid, da retten kun har tatt stilling til konkrete spørsmål.

Forvaltningslovutvalgets NOU 2019:5 Ny forvaltningslov – Lov om saksbehandlingen i offentlig forvaltning (forvaltningsloven) er det nyeste eksempel på en rettsdogmatisk utlegning om proporsjonalitet, særlig med henblikk på inngripende forvaltningsavgjørelser. I NOU-ens kapittel 11.7.6 drøfter utvalget hvorvidt det bør lovfestes et krav om proporsjonalitet i saksbehandlingen:

«I forvaltningsretten har man lenge drøftet om forvaltningens skjønnsetøving er begrenset av et proporsjonalitetskrav. Et krav om proporsjonalitet kan tenkes å romme ulike elementer, og det er vanlig å skille mellom egnethet, nødvendighet og forholdsmessighet i snever forstand. Et proporsjonalitetsprinsipp trenger ikke, uavhengig av hvilke krav det rommer, rekke lenger enn en plikt for forvaltningen til å vurdere forholdsmessigheten av de vedtak som treffes. Men det kan også utgjøre en kompetansebegrensning.

At det i noen sammenhenger gjelder et krav til proporsjonalitet, er på det rene. Kravet kan følge direkte av regelgrunnlaget, eller det kan følge av EMK eller EØS-retten. Videre gjelder det krav til forholdsmessighet der forvaltningsorganet knytter tyngende pålegg som vilkår til begunstigende avgjørelser. Utenfor disse områdene har Høyesterett avvist at det gjelder et alminnelig krav til forholdsmessighet, se Rt. 2008 s. 560 avsnitt 48 og Rt. 2011 s. 304 avsnitt 56. Men at en avgjørelse fremtrer som uforholdsmessig, iallfall ved første øyekast, kan skjerpe kravet til begrunnelsen for vedtaket (Rt. 1981 s. 745 (Isene)).

De svenske og finske forvaltningslovene inneholder et slikt forholdsmessighetsprinsipp. I den svenske forvaltningslagen har det en utforming i tråd med EU-retten, og det bygger også på praksis i Den europeiske menneskerettsdomstol og Högsta förvaltningsdomstolen, som har fastslått et generelt proporsjonalitetsprinsipp.»

Utvalget peker deretter på at man i Sverige og Finland har forvaltningsdomstoler til overprøving av forvaltningskjønnet og har en annen tradisjon enn i Norge, og at de:

«derfor ikke er naturlig å innføre i den norske forvaltningsloven den løsningen som er valgt i de svenske og finske lovene.»

Til dette må bemerkes at det aldri har vært noe premis for en proporsjonalitetsnorm, verken i forvaltningsloven eller som overordnet rettsnorm i Grunnloven, at den skal håndheves av en forvaltningsdomstol. Også overordnede forvaltningsmessige rettsnormer kan håndheves av ordinære domstoler. For eksempel har det aldri vært et argument for eller mot eksistensen av et ulovfestet proporsjonalitetsprinsipp at man ikke har hatt spesialdomstoler til å håndheve det.

Forslagsstillerne mener at det etter fremstillingen av rettstilstanden i NOU 2019:5 ikke er blitt mindre behov for å avklare forholdsmessighetsprinsippet som et anerkjent rettsprinsipp ved å gi det en uttrykkelig hjemmel som en grunnleggende rettsnorm i vår grunnlov. Grunnlovsfesting betyr også at et krav til forholdsmessighet ikke bare blir et minstekrav til innholdet i forvaltningsavgjørelser, men også blir en overordnet norm for beskyttelse av den enkelte borger i all offentlig regelproduksjon som er av inngripende karakter i borgernes frihet, enten det er lov eller forskrift.

For øvrig mener forslagsstillerne at henvisningen til Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) og EØS-retten er en påminnelse om at en prøving direkte mot en norsk grunnlovsbestemmelse som bygger på forbildene i EMK og EU-retten via EØS-avtalen, muligens kunne utledet resultatene om en riktig EØS-/EUrett i sakene om trygdemisbruk ved opphold i andre EØS-land (EØS- og Nav-komplekset der man i 2019 oppdaget flere års uriktig rettsanvendelse av EØS-bestemmelsene).

Nav-lovgivningen er et av flere eksempler på at man i den enkelte særlov, i den grad det i det hele tatt foretas drøftelser av forholdsmessighet, oppskriftsmessig alltid vil konkludere med at en enkelt lov, etter en pliktskyldig drøftelse, oppfyller slike minstekrav. Dette skyldes at det er den enkelte særinteresse knyttet til det enkelte fagdepartement som ønsker seg loven vedtatt og følgelig ikke kan stille kritiske spørsmål som reduserer utsiktene til å få lovforslaget vedtatt. En grunnlovsnorm vil sikre en tverrsektoriell kvalitetsstandard til beskyttelse av de in-

divider som blir gjenstand for en overdreven reguleringsiver fra en offentlig sektorinteresse.

Det vil på bakgrunn av en slik grunnlovsbestemmelse bli utviklet en rettsdogmatikk som sikrer en tverrsektoriell kvalitetskontroll av inngripende lovgivning sett fra den berørte private partens perspektiv. I forbindelse med debatten om inngripende tiltak i forbindelse med hastelovgivning som ble fremmet i Stortinget våren 2020, ble det i Stortinget uttrykt verbale forutsetninger om at tiltakene ville være forholdsmessige, men uten at slike ønsker fra lovgivers side var presisert i lovteksten. Med en overordnet grunnlovsnorm som setter krav og skranker for ordinær lovgivning, vil en slik avveining vært sikret uavhengig av ordlyden i den enkelte lov.

Forslagsstillerne vil også understreke at utviklingen på noen felter har gjort behovet for en slik overordnet begrensning av offentlig maktutøvelse mer aktuelt: 1. Ileggelse av administrative straffer, og 2. økt bruk av fullmaktslovgivning.

1. Omfanget av administrativt ilagte straffer har økt kolossalt. Det vil si at vedtak om sanksjoner for å hindre eller motvirke enkeltpersoners eller juridiske personers atferd skjer ved administrative beslutninger. Flere har påpekt den faren for rettssikkerheten som ligger i at det er samme instans som gjør seg opp en mening om et faktum, gjerne i form av en påstand om overtredelse av en bestemmelse, som så ilegger sanksjoner med straffepreg uten særlig mulighet til kontradiksjon for den som rammes. Dette i motsetning til en domstol som opptrer uavhengig av partene.

Likeledes settes kravet om bevist skyld lavere enn ved annen straff, gjerne gjennom et vilkår om uaktsomhet fremfor forsett. Det blir lettere tema å bebreide noen for hva de burde ha gjort (eller unnlatt) ut fra en aktsomhetsnorm, enn å føre bevis for at borgeren faktisk subjektivt bevisst ønsket å handle mot forbudet/vedtaket/forskriften. Effektivitet har hatt forrang fremfor rettssikkerhet. Samtidig har de administrative vedtakene med straffekarakter vært lettere å akseptere for dem det sanksjoneres mot, fordi man har valgt å kalle det «gebyr», «tilleggsavgift» o.l.

Det har vært mulig å angripe slike forvaltningsavgjørelser gjennom saksanlegg mot staten, men i realiteten er det en meget høy terskel for den som mener seg urettmessig behandlet, å gå til dette skrittet. Prosessrisikoen er høy, og det offentlige har uendelig både med tid og ressurser til å holde en prosess gående mot en privat part.

Intensjonen med forslaget er å bidra til en innholdsmessig forutgående kvalitetssikring som fører til at det i mindre grad treffes vedtak som virker uforholdsmessige overfor de borgere og juridiske personer som rammes av byrdefulle inngrep. Samtidig vil det bli enklere å bringe inn mothensyn mot inngripende regule-

ring fra borgerens perspektiv. Det er særlig den delen av forholdsmessighetsvurderingen som går ut på at det er den aktuelle offentlige instans som har oppgaven med å forsikre seg om at delkravene til forholdsmessighet er oppfylt.

Sentrale vurderingstemaer vil være:

- a. Om tiltaket (her brukt som fellesbetegnelse for alle former for offentlige regler og vedtak) er en uforholdsmessig byrde for den enkelte vurdert opp mot viktigheten av målrealisering for samfunnet, slik at det oppstår et uomtvistelig og håndgripelig nytteoverskudd.
- b. Om tiltaket er egnet til å nå de mål som begrunner det.
- c. Om tiltaket er nødvendig for å oppnå målene man begrunner inngrepet med, eller om det foreligger andre valg av virkemidler, der de minst inngripende virkemidler skal velges.

En grunnleggende rettsnorm om krav til forholdsmessighet vil forsterke borgerperspektivet i forberedelsen av nødvendig, men inngripende, samfunnsregulering. Samtidig vil dette være en norm for etterprøving av at inngrepet er gjort så skånsomt som mulig overfor den enkelte sett i forhold til de fordeler som oppnås.

2. Innholdskravet til forholdsmessighet kan også være et nødvendig bidrag for å motvirke mulige negative effekter av utstrakt fullmaktslovgivning fordi det sikrer en inngrepsfri kjerne.

Allerede i 1960-årene ble det reist kritikk mot den økende tendensen til fullmaktslovgivning, det vil si at Stortinget benytter seg av rammelovgivning som gir hjemmel for departementet til å gi utfyllende forskrifter. Ideelt skal forskriftene respektere de ytre rammene som Stortinget har hatt et bevisst forhold til under behandlingen av lovsaken, slik at forskriftenes detaljbestemmelser fyller ut loven på et mer praktisk plan.

Problemet for rettssikkerhet og forutberegnelighet oppstår likevel når hjemmelsloven ikke inneholder klare ytre grenser som Stortinget har satt. Regelprodusenten, gjerne et departement eller direktorat, vil være fristet til å innfortolke de hjemler de mener er praktiske å ha for hånden. Hvis for store områder blir liggende til forvaltningens egen regelutvikling, uten at Stortinget har hatt anledning til å kontrollere om forskriftene holder seg innenfor de ytre grenser Stortinget satte for loven, innebærer dette at lovgivningskompetansen overføres fra Stortinget til forvaltningen. Det er i så fall det motsatte av demokrati, der det skjer som en overskridelse av hjemmelsloven, det vil si at man beveger seg på utsiden av hjemmelsloven, eller i en uavklart gråsoner.

Problemet forsterkes også av at en rekke forskrifter fastsettes uten å være bekjentgjort, og at det ikke er etablert rutiner ut over stikkprøvekontroll fra Stortingets side

for å etterprøve om forskriftene er blitt til innenfor rammene av den delegerede lovgivningsfullmakten.

Forslagsstillerne viser til at det bare er forskrifter fastsatt i statsråd som ligger innenfor Stortingets praktiske mulighet til å kontrollere, da disse inngår som en del av statsrådets protokoller og følgelig er tilgjengelige som en del av komiteens gjennomgang av statsrådsprotokollene.

Det er imidlertid bare en liten andel av forskriftene som fastsettes på denne måten. Den folkevalgte kontrollen med lovgivningsvirksomhet «under radaren» knytter seg særlig til forskrifter fastsatt av departementet etter delegeret fullmakt.

Dersom det forskriftsutstedende organ er nevnt spesielt i hjemmelsloven, er delegasjonsgrunnlaget helt klart. Reglene om delegasjonsadgangen er for øvrig ikke nedfelt i formelle bestemmelser, og de kan til dels være noe uklare.

Hovedregelen er at det er adgang til å delegerer til et underordnet organ. Når loven legger myndigheten til Kongen, kan forskriftskompetansen ved kongelig resolusjon delegeres til departementet eller et annet statlig forvaltningsorgan, og departementet kan overlate slik myndighet til et underordnet direktorat. I et lite antall tilfeller må imidlertid hjemmelsloven oppfattes slik at det ikke er adgang til delegasjon.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen har i de senere årene spesielt bedt om å få tilsendt oversikt over forskrifter gitt ved delegeret fullmakt, ettersom disse forskriftene ikke inngår som en del av statsrådsprotokollene.

Komiteen ba i Innst. S. nr. 222 (2006–2007) regjeringen i forbindelse med oversendelse av statsrådsprotokollene om å legge ved en oversikt over nye sentralt fastsatte forskrifter og foretatte endringer basert på fullmakt. Komiteen ba også om en oversikt over høringsinstanser for å kunne utøve kontroll med at berørte parter har blitt hørt.

I Innst. S. nr. 121 (2008–2009) ba komiteen om en oversikt over tilfeller der fullmakt til å gi forskrifter var delegeret fra departementet til ytre etater. Komiteen ba videre om en redegjørelse for hvilke kontrolltiltak som var iverksatt for å sikre at forskrifter basert på delegeret fullmakt var utformet i tråd med Stortingets vedtak og forutsetninger. Ettersom Statsministerens kontor og departementene ikke anser dette materialet som en del av statsrådets protokoller, blir det ekspedert som en egen forsendelse.

Som et ledd i forskriftskontrollen har komiteen i de senere år oversendt utvalgte forskrifter til Stortingets utredningsseksjon for gjennomgang. Siktemålet har vært å undersøke om forskriftene er utformet i tråd med Stortingets vedtak og forutsetninger.

Til orientering følger utdrag fra Dokument nr. 14 (2002–2003) Rapport til Stortinget fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon. Stortingets kontroll

med regjering og forvaltning, punkt 6.1 Kontroll med delegeret lovgivningsmyndighet:

«Helt siden 1950-tallet har det vært et spørsmål hvordan Stortinget skal beholde en viss innflytelse på de mange områder der det har delegeret myndighet til regjeringen til å gi forskrifter. I etterkrigstiden har bruken av en slik fullmaktslovgivning vært stadig stigende, og antall forskrifter er i dag mange ganger høyere enn antallet lover. I en moderne reguleringsstat er Stortinget avhengig av å kunne delegerer lovgivningsmyndighet til forvaltningen, men samtidig kan det prinsipielt være et problem at så mye av lovgivningen i samfunnet utformes uten folkevalgt medvirkning. Da Torkel Opsahl i 1965 skrev sin avhandling om 'Delegasjon av Stortingets myndighet', som rettslig sett åpnet for en friere bruk av fullmaktslovgivning, avsluttet han med å påpeke de behov dette reiser for parlamentarisk innflytelse og kontroll. Andre har anført det samme, men konkrete tiltak har det vært færre av.»

Forslagsstillerne ser ikke på den foreslåtte grunnlovsbestemmelse som et svar på den manglende parlamentariske kontroll med delegeret lovgivningsmyndighet som i stigende grad utøves utenfor sentraladministrasjonen (departementene), men også i den ytre sentraladministrasjon (direktorater mv.). Forslaget vil imidlertid avhjelpe den delen av forvaltningsvedtakene som retter seg mot enkeltpersoner, på to måter: Vernet mot urimelige utslag av forvaltningsmakt som innebærer uforholdsmessige inngrep, vil bli konkret styrket, mens en uforholdsmessighetsstandard vil pålegge forvaltningen større aktsomhet i utformingen av nytt regelverk.

Forslaget vil i fulltekst lyde slik:

«Ingen lover, forskrifter eller vedtak må innebære et uforholdsmessig inngrep overfor den enkelte. Ved vurderingen av hva som er uforholdsmessig, skal det ses hen til den enkeltes ulempe veid opp mot nytten som begrunner inngrepet. Det skal tas i betraktning om inngrepet er egnet, om det er nødvendig, og om det finnes mindre inngripende virkemidler for å oppnå tilsvarende nytte.»

I dag treffes 9 av 10 beslutninger om rettsanvendelse av forvaltningen i stat og kommune, og bare 1 av 10 av domstolene. Et uttrykt forholdsmessighetsprinsipp vil kunne lette etterprøvbareheten av forvaltningens delegerede lovgivningskompetanse i tillegg til enkeltvedtakene.

Forslagsstillerne viser til at den konstitusjonelle nødrett – i betydningen den aksept for at statsorganer i en gitt nødssituasjon kan overskride sine kompetansegrenser – ikke har utviklet eksplisitte rammer for hvor langt en slik overskridelse kan tillates.

Om dette skriver Hans Petter Graver i *Dommerens krig*, Pax Forlag 2015, s. 179–180:

«Om proporsjonalitet kan ses som en del av nødrettens prinsipp eller ikke, kan diskuteres. Like fullt gjenomsyres etterkrigstidens utlegning av nødrett som grunnlag for en unntakstilstand av kravet til proporsjo-

nalitet. [...] Den enkeltes frihet må alltid veies opp mot samfunnets behov, det er ikke noe som er spesielt for nødssituasjoner og unntakstilstand. Bruken av autoritære tiltak for å slå ned på rettsstaten er det klassiske liberale dilemma. Utfallet av denne vurderingen vil selvsagt falle forskjellig ut, avhengig av hvor sterkt samfunnets behov er i den enkelte situasjon. Men fordi presset på den individuelle frihet er sterkere i unntakssituasjoner, kan det argumenteres for at domstolenes kontroll med myndighetenes skjønn bør være mer intens enn den som er vanlig, ikke mindre, slik man vanligvis har hevdet i norsk teori.»

Forslagsstillerne er av den oppfatning at et grunnlovfestet vern mot uforholdsmessige inngrep i frihetssfæren for første gang vil ramme inn nødretten på en måte som bedrer rettssikkerheten, samtidig som man innrømmer myndighetenes mulighet til å handle effektivt. Lignende argumenter kan også føres for at de tiltak og lovhjemler som fortløpende oppgraderes for å tillate flere skjulte tvangsmidler, overvåkning av kommunikasjon eller andre inngrep for å forebygge terrorhandlinger, og betydningen av disse, underlegges en generell standard om å være minst mulig inngripende, veid opp mot formålet.

Forslagsstillerne viser til at dette grunnlovsforslaget også vil passe godt til å virke sammen med en eventuell senere etablering av en forvaltningsdomstol, men er likevel uavhengig av en slik organisering.

Plasseringen av bestemmelsen kan, etter forslagsstillerne oppfatning, med fordel være i § 98, som nå knesetter prinsippet om at alle er like for loven, samt forbudet mot usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling. Siden det etter forslagsstillerne mening er en henvisning til et avveiningsprinsipp som kan berøre en privat parts stilling, også overfor offentlig forvaltning, vil det være slektskap mellom bestemmelsene. Da et forholdsmessighetsprinsipp er av noe mer generell karakter, foreslås dette prinsippet satt inn som første ledd i § 98, mens nåværende første og annet ledd blir hhv. annet og nytt tredje ledd.

Den foreslåtte bestemmelsen er utformet i et alternativ med «offentlige tiltak» som et fellesord for de ulike betegnelser som kan brukes om en offentlig beslutning med konsekvens for borgerne. Det ligger grunnlovsspråket nært å benytte overbegreper, som samsvarer godt med Grunnlovens språkstil, der det gjerne benyttes samlebegreper for å uttrykke prinsippene fremfor oppregninger.

For det tilfelle at man mener en oppregning av mer konkrete vedtaksformer er å foretrekke, er det utarbeidet et alternativ med oppregning av de mest benyttede betegnelser.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

Alternativ 1:

§ 98 første ledd skal lyde:

Offentlige tiltak må ikke innebære et uforholdsmessig inngrep overfor den enkelte. Ved vurderingen av hva som er uforholdsmessig, skal det ses hen til den enkeltes ulempe veid opp mot nytten som begrunner inngrepet. Det skal tas i betraktning om inngrepet er egnet, om det er nødvendig, og om det finnes mindre inngripende virkemidler for å oppnå tilsvarende nytte.

–
Offentlige åtgjerder må ikke innebære eit mishøveleg inngrep overfor den einskilde. I vurderinga av kva som er mishøveleg, skal ulempa for kvar einskild vegast mot nytta som grunnjev inngrepet. Det skal takast omsyn til om inngrepet er eigna, om det er naudsynt, og om det finst mindre inngripande verkemiddel for å oppnå same nytta.

Nåværende § 98 første og annet ledd blir § 98 annet og nytt tredje ledd.

Alternativ 2:

§ 98 første ledd skal lyde:

Ingen lover, forskrifter eller vedtak må innebære et uforholdsmessig inngrep overfor den enkelte. Ved vurderingen av hva som er uforholdsmessig skal det ses hen til den enkeltes ulempe veid opp mot nytten som begrunner inngrepet. Det skal tas i betraktning om inngrepet er egnet, om det er nødvendig, og om det finnes mindre inngripende virkemidler for å oppnå tilsvarende nytte.

–
Ingen lover, forskrifter eller vedtak må innebære eit mishøveleg inngrep overfor den einskilde. I vurderinga av kva som er mishøveleg, skal ulempa for kvar einskild vegast mot nytta som grunnjev inngrepet. Det skal takast omsyn til om inngrepet er eigna, om det er naudsynt, og om det finst mindre inngripande verkemiddel for å oppnå same nytta.

Nåværende § 98 første og annet ledd blir § 98 annet og nytt tredje ledd.

13. juni 2024

Michael Tetzschner

Morten Wold

Referert i Stortingets møte 13. juni 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsframlegg 4

(2023–2024)

Grunnlovsframlegg frå Sveinung Rotevatn, Åse Kristin Ask Bakke, Liv Kari Eskeland, Sigbjørn Gjelsvik, Ingrid Fiskaa, Sofie Marhaug, Lan Marie Nguyen Berg og Kjell Ingolf Ropstad

Dokument 12:4 (2023–2024)

Grunnlovsframlegg frå Sveinung Rotevatn, Åse Kristin Ask Bakke, Liv Kari Eskeland, Sigbjørn Gjelsvik, Ingrid Fiskaa, Sofie Marhaug, Lan Marie Nguyen Berg og Kjell Ingolf Ropstad om ny § 120 b (om norsk som nasjonalt hovudspråk)

Til Stortinget

Bakgrunn

Dei siste åra har Stortinget gjort mykje for å oppdatere Grunnlova, med mellom anna ei rekkje menneskerettslege føresegner i 2014. Det er i dag meir vanleg at statar omtalar språk i grunnlovene enn at dei ikkje gjer det. Ei grunnlovsfesting av statusen til det norske språket, medrekna jamstillinga mellom nynorsk og bokmål, vil vere eit steg vidare i modernisering av Grunnlova.

Det er viktig at norsk språk generelt får eit grunnlovsvern. Norsk er utsett for domenetap mot særleg engelsk, mellom anna innanfor fagspråk og akademia, næringslivet og populærkulturen. I denne samanhengen må norsk språk forståast i vid forstand, slik at det omfattar både standardiserte og ustandardiserte skriftlege og munnlege variantar av norsk. Det vil seie nynorsk og bokmål i sine ulike variantar, og heile breidda av munnleg norsk frå dialektar til nynorsk og bokmål som standardtalemål.

Ei grunnlovsfesting vil gje den formelle jamstillinga mellom nynorsk og bokmål ein sterkare og tydelegare rettsleg status. Det vil vere viktig særleg for nynorsken, som det minste av dei to norske skriftspråka. Det gjeld

og den symbolske statushevinga som ligg i ei grunnlovsfesting.

Praksis i andre land

Ifølgje databasen Constitute finst det 148 land i verda med grunnlover som inneheld føresegner om nasjonalspråk – og 97 land som har grunnlover med føresegner som på ulike vis vernar språkbruk.

Den finske grunnlova frå 1999 slår i § 17 første ledd kort og godt fast at finsk og svensk er Finland sine nasjonalspråk, og ho inneheld dessutan omtale av både samisk, teiknspråk og språket til «romerna och andra grupper». Den finske grunnlova er den einaste i Norden som inneheld føresegner om språk.

Ei anna form for grunnlovsfesting finn ein i den irske grunnlova, som gjev irsk status som nasjonalspråk og første offisielle språk, medan engelsk er det andre offisielle språket. I den franske grunnlova er det slått fast i artikkel 2 at fransk er republikken sitt språk. I artikkel 75-1 er regionale språk anerkjende som del av den franske kulturarven.

I den spanske grunnlova er det som blir kalla dei spanske språka, verna. Kastiljansk har etter artikkel 3 status som staten sitt offisielle språk, medan andre spanske språk (til dømes katalansk og baskisk) har status som offisielle språk i sine område. Alle dei spanske språka er anerkjende som del av Spanias kulturarv og skal respekterast og vernast. Artikkel 20 om ytringsfri-dom slår fast at det skal takast omsyn til språkmangfaldet i Spania i mediepolitikken.

Den slovenske grunnlova slår i artikkel 11 fast at slovensk er det offisielle språket i Slovenia, og at italiensk og ungarsk skal vere offisielle språk i dei kommunane

som har befolkning som tilhører dei italienske og ungarske folkegruppene i landet.

Den austerriske grunnlova slår i artikkel 8 fast at tysk er republikken sitt offisielle språk, men at republikken òg anerkjenner språka til folkegrupper med tradisjonell tilknytning til landet, og at desse språka skal respekterast, vernast og fremjast.

Rettstilstanden i Noreg

I dag er det berre samisk språk (i eintal i grunnlovsteksten) som har eit eksplisitt grunnlovsværn, jf. § 108. I Grunnlova § 114 er norsk språk indirekte grunnlovfesta gjennom kravet om å måtte tale «språket i landet» for å bli utnemnd til embete i staten.

I språklova er det i § 1, føremålsparagrafen, slått fast at norsk skal sikrast som eit samfunnsberande språk som skal kunne nyttast på alle samfunnsområde og i alle delar av samfunnslivet. I § 4, som særskilt tek føre seg norsk språk, er det slått fast at norsk er det nasjonale hovudspråket i Noreg, og at bokmål og nynorsk er jamstilte skriftspråk i det offentlege.

Då Grunnlova vart vedteken på både bokmål og nynorsk i 2014, vart dei to språka jamstilte som grunnlovsspråk. Denne jamstillinga bør kome til uttrykk i ei eiga grunnlovsføresegn.

Måtar å sikre grunnlovsværn på

Det er mange måtar å grunnlovfeste statusen til norsk språk på. Forslagsstillarane meiner det er føremålstenleg å gjere det på ein så enkel måte som råd, og slik at ein held seg innanfor dei formuleringane som alt finst i språklova §§ 1 og 4.

Ei grunnlovsføresegn bør slå fast at norsk språk skal vere hovudspråket i Noreg, og at skriftspråka nynorsk og bokmål skal vere jamstilte og likeverdige norske skriftspråk.

Forslagsstillarane vil unngå honnørord frå språklova som «status og vern» eller «bruke, utvikle og styrkje». Det vil krevje meir utgreiing for å definere nokolunde klart kva slike ord vil tyde i ein grunnlovssamanheng med trinnhøgde over anna lovgjeving. Det blir understreka at framlegga til grunnlovfesting ikkje tek sikte på å endre gjeldande språklege rettar eller plikter som følgjer av språklova eller anna relevant lovgjeving.

Forslagsstillarane føreslår ikkje å grunnlovfeste statusen til dei andre språka som er omtala i språklova: samiske språk som urfolksspråk, kvensk, romani og romanes som nasjonale minoritetsspråk og norsk teiknspråk som det nasjonale teiknspråket. Forslagsstillarane understrekar at ei grunnlovfesting av norsk som nasjonalt hovudspråk ikkje tek sikte på å endre statusen desse andre språka har etter språklova eller anna relevant lovgjeving.

Forslagsstillarane meiner det er mest naturleg at ein ny paragraf om språk blir teken inn i del F «Allmenne føresegner» Grunnlova, som ein ny § 120 b.

Framlegg

På dette grunnlaget gjer ein følgjande

fr a m l e g g :

Ny § 120 b skal lyde:

Norsk er det nasjonale hovudspråket i Noreg. Bokmål og nynorsk er jamstilte og likeverdige norske skriftspråk.

Norsk er det nasjonale hovedspråket i Norge. Bokmål og nynorsk er likestilte og likeverdige norske skriftspråk.

20. juni 2024

Sveinung Rotevatn

Åse Kristin Ask Bakke

Liv Kari Eskeland

Sigbjørn Gjelsvik

Ingrid Fiskaa

Sofie Marhaug

Lan Marie Nguyen Berg

Kjell Ingolf Ropstad

Referert i Stortingets møte 20. juni 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 5

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Kathy Lie og Grete Wold

Dokument 12:5 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Kathy Lie og Grete Wold om ny § 107 (om fri vitenskapelig forskning)

Til Stortinget

Bakgrunn

Fri vitenskapelig forskning er helt essensielt for samfunnet, fordi man må kunne stole på at den kunnskapen folk bygger sine liv og handlinger på, er sannferdig. Da må forskningen være fri og uavhengig av andre interesser. Det er likeså viktig at den er etterprøvbart. Fri forskning og akademisk frihet er under press i vår tid, og det er derfor viktig å sikre et sterkere vern av den vitenskapelige forskningen.

Demokratiske rettigheter under press

Frihet og uavhengighet for vitenskapen, kunsten, pressen og domstolene er hjørnesteiner i opprettholdelsen av demokratiet og beskyttelsen av menneskerettighetene. Å kontrollere disse institusjonene har derfor stått sentralt i demonteringen av demokratiske prosesser og institusjoner i andre land.

Den akademiske friheten er under press. «Academic Freedom Index» for 2023 viser at i løpet av de siste ti årene har den akademiske friheten hatt et kraftig tilbakeslag. Rapporten viser at universiteter og vitenskapelig ansatte i 22 land og territorier opplever betydelig mindre akademisk frihet i dag enn for kun ti år siden.

Ifølge rapporten «State of play of academic freedom in the EU Member States», som ble utarbeidet for Europaparlamentet i mars 2023, står det overraskende dårlig

til med den akademiske friheten i Europa. Dette gjelder også for land som Norge ofte sammenligner seg med, som Danmark og Nederland.

En rekke europeiske land har allerede fri vitenskapelig forskning som et prinsipp i sin grunnlov. Estland, Hellas, Ungarn, Italia, Latvia, Litauen, Polen, Sveits, Spania, Tyskland og våre naboland i Finland og Sverige har grunnlovfestet varianter av forskningens frihet.

Ettersom akademisk frihet er blant det første som innskrenkes av autoritære regimer, er det nå en pågående prosess i EU-parlamentet for økt beskyttelse av akademisk frihet i EUs lover. Forslagsstillerne mener på dette grunnlag at det både er en nødvendighet og et handlingsrom for å regulere forskningens frihet i den norske grunnloven.

Nærmere om forslaget

Akademisk frihet er et grunnleggende premiss for en demokratisk rettsstat som trenger en allmenn beskyttelse som Grunnloven, og ikke særlover, kan gi.

I Norge er akademisk frihet som prinsipp lovfestet i § 1-5 første ledd første punktum i universitets- og høyskoleloven, som lyder:

«Universiteter og høyskoler skal fremme og verne akademisk frihet. Institusjonene har et ansvar for å sikre at undervisning, forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid holder et høyt faglig nivå, og utøves i overensstemmelse med anerkjente vitenskapelige, kunstfaglige, pedagogiske og etiske prinsipper.»

I denne lovformuleringen presiseres det at universitetene og høyskolene selv skal fremme og verne akademisk frihet. Fri og uavhengig sannhetssøken er grunnleggende også for forskere ved kunnskapsinstitusjoner utenfor academia, det være seg forskningsinsti-

tutter, sykehus, arkiv, museer eller bibliotek. Dagens vern av fri vitenskapelig forskning er ikke gjeldende for denne gruppen. Det er legitimt for politiske myndigheter og andre instanser å etterspørre eller bestille kunnskap og forskning på angitte områder. Det er imidlertid også i slike sammenhenger maktpåliggende at forskernes frihet i forskningsprosessen, konklusjonen og offentliggjøringen anerkjennes og respekteres.

Ved å grunnlovfeste fri vitenskapelig forskning ønsker forslagsstillerne i tillegg til å oppnå større politisk, offentlig og juridisk bevissthet om forskningens frihet, også å verne fri vitenskapelig forskning mot eventuelle kortsiktige politiske svingninger, samt å gi forskning og forskere utenfor universiteter og høyskoler en juridisk beskyttelse.

Presisjon av grunnlovsforslaget

Grunnlovsforslaget tar utgangspunkt i FN-konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) artikkel 15 nr. 3, som lyder slik:

«The States Parties to the present Covenant undertake to respect the freedom indispensable for scientific research and creative activity.»

I 2020 gav ØSK-komiteen sin generelle kommentar til denne artikkelen (General Comment No. 25). Her er det gitt følgende generelle beskrivelse av bestemmelsens innhold:

«In order to flourish and develop, science requires the robust protection of freedom of research. The Covenant establishes a specific duty for States to 'respect the freedom indispensable for scientific research' (art. 15 (3)). This freedom includes, at the least, the following dimensions: protection of researchers from undue influence on their independent judgment; the possibility for researchers to set up autonomous research institutions and to define the aims and objectives of the research and the methods to be adopted; the freedom of researchers to freely and openly question the ethical value of certain projects and the right to withdraw from those projects if their conscience so dictates; the freedom of researchers to cooperate with other researchers, both nationally and internationally; and the sharing of scientific data and analysis with policymakers, and with the public wherever possible. Nevertheless, freedom of scientific research is not absolute; some limitations are possible [...].»

Begrepet akademisk frihet er nærmere omtalt i NOU 2022:2 Akademisk yringsfrihet – God yringskultur må bygges nedenfra, hver dag, og i NOU 2006:19 Akademisk frihet – Individuelle rettigheter og institusjonelle styringsbehov. Kjernen i akademisk frihet ligger i universiteter og høyskoler, og i vitenskapelig ansatte ved slike institusjoner. Saklig gjelder det i hovedsak valg av forskningstema, metode, formidling av forskning og undervisningsopplegg.

Vitenskap er på sin side et vidtfavnende begrep. Det vil derfor være nyttig å knytte det til ØSK-komiteens generelle kommentar nr. 25 fra 2020, som siterer UNESCOs Recommendation on Science and Scientific Researchers (2017) for en rettslig definisjon av vitenskap:

«the word 'science' signifies the enterprise whereby humankind, acting individually or in small or large groups, makes an organized attempt, by means of the objective study of observed phenomena and its validation through sharing of findings and data and through peer review, to discover and master the chain of causalities, relations or interactions; brings together in a coordinated form subsystems of knowledge by means of systematic reflection and conceptualization; and thereby furnishes itself with the opportunity of using, to its own advantage, understanding of the processes and phenomena occurring in nature and society.»

ØSK-komiteen legger til:

«Thus, science, which encompasses natural and social sciences, refers both to a process following a certain methodology ('doing science') and to the results of this process (knowledge and applications). Although protection and promotion as a cultural right may be claimed for other forms of knowledge, knowledge should be considered as science only if it is based on critical inquiry and is open to falsifiability and testability. Knowledge which is based solely on tradition, revelation, or authority, without the possible contrast with reason and experience, or which is immune to any falsifiability or intersubjective verification, cannot be considered science.»

I alle tilfeller kan dette tjene som et utgangspunkt for å klarlegge hva som menes med begrepet vitenskap i dette grunnlovsforslaget.

Forslaget fremsettes i tre alternativer. De alternative formuleringene er basert på ordlyd og innhold i ØSK artikkel 15 nr. 3. Til forskjell fra grunnlovsforslagene som ble fremlagt for Stortinget i Innst. 187 S (2013–2014), gjelder alternativene her kun forskning, og ikke kunst.

Bestemmelsen i ØSK artikkel 15 nr. 3 pålegger staten å «undertake to respect the freedom indispensable for scientific research». Dette må leses i lys av ØSK artikkel 2, som pålegger statene å gjennomføre forpliktelsene i konvensjonen relativt til tilgjengelige ressurser, men med siktemål om at forpliktelsene ivaretas så godt som mulig. Dermed gir ikke bestemmelsen i særlig grad grunnlag for å utlede konkrete rettigheter for private rettssubjekter, herunder for forskere eller forskningsinstitusjoner. Bestemmelsen retter seg først og fremst mot at statens myndigheter skal ivareta frihetsforutsetninger som er nødvendig for den vitenskapelige forskningen. Staten står i utgangspunktet fritt i valg av virkemidler for å oppnå dette. Det er ikke hensikten med forslaget å gjøre materielle endringer i gjeldende rett, utover å gi den aktuelle regelen grunnlovs rang. Det vurderes ikke å være nødvendig med endringer i øvrig, relevant regelverk.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

Ny § 107 skal lyde:

Statens myndigheter skal respektere den frihet som er nødvendig for vitenskapelig forskning.

–

Dei statlege styresmaktene skal respektere den fridommen som er naudsynt for vitenskapleg forskning.

Alternativ 2:

Ny § 107 skal lyde:

Vitenskapens frihet skal respekteres.

–

Den vitenskaplege fridommen skal respekterast.

Alternativ 3:

Ny § 107 skal lyde:

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for fri vitenskapelig forskning.

–

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for fri vitenskapleg forskning.

20. juni 2024

Kathy Lie

Grete Wold

Referert i Stortingets møte 20. juni 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsframlegg 6

(2023–2024)

Grunnlovsframlegg frå Nils T. Bjørke, Sigbjørn Gjelsvik, Per Olaf Lundteigen og Per Martin Sandtrøen

Dokument 12:6 (2023–2024)

Grunnlovsframlegg frå Nils T. Bjørke, Sigbjørn Gjelsvik, Per Olaf Lundteigen og Per Martin Sandtrøen om endring i § 120 a (om pengeeining)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillarane viser til Stortinget si handsaming av Innst. 115 S (2022–2023), jf. Dokument 12:19 (2019–2020). Ved Stortinget si handsaming oppnådde ikkje framlegget om grunnlovfesting av at Noreg skal ha si eiga pengeeining, det nødvendige talet røyster for å bli vedteke.

Noregs grunnlov er den nest eldste i verda som har vore gjeldande utan avbrot. I novembergrunnlova av 1814 vart penge- og myntstellet grunnlovfest i paragraf 110. Denne paragrafen lydde: «Norge beholder sin egen Bank og sit eget Penge- og Myntvæsen, hvilke Indretninger ved Lov bestemmes». Med denne føreseгна skulle Noreg sikrast eit sjølvstendig pengestell òg under personalunionen med Sverige. Paragrafen stod slik fram til 1911, då han vart endra for å grunnlovfesta Statens Reservefond.

Stortinget vedtok 17. april 1875 Lov om Pengevæsenet, der § 1 fyrste ledd fyrste punktum lydde: «Grundlaget for Rigets Myntsystem er Guld og Pengeenheden skal være en Krone, som deles i 100 Øre». Noreg endra med dette eining frå spesidalar og skilling til kroner og øre. I dag er pengeeininga i Noreg lovfest i sentralbankloven § 1-9.

Noregs Bank vart skipa ved lovsanksjon i Stortinget 14. juni 1816. Stortinget vedtok i Noregs Bank sitt 200-årsjubileum atter å grunnlovfesta sentralbanken. Grunnlova § 120 a slår no fast at «Noregs Bank er sentralbanken i landet».

Forslagsstillarane viser til Grunnlova § 1 fyrste punktum: «Kongeriket Noreg er eit fritt, sjølvstendig, udeleleg og uavhendeleg rike». Det å ha ei eiga pengeeining er eit av kjenneteikna ved ein sjølvstendig nasjon.

Forslagsstillarane meiner difor Grunnlova bør innehalda føresegn om at Noreg skal ha si eiga pengeeining. Forslagsstillarane meiner at Noreg har hatt god nytte av å ha si eiga pengeeining og vil vera tent med å halda på si eiga pengeeining i framtida for å ha full sjølvråderett over penge- og myntsystemet og kunna bruka det som nasjonalt styringsverkemiddel i økonomiske kriser.

Det er nærliggjande å grunnlovfesta ei føresegn om at Noreg skal ha si eiga pengeeining, saman med grunnlovsføreseгна om sentralbanken. Forslagsstillarane gjer difor framlegg om at grunnlovfesting av at Noreg skal ha si eiga pengeeining, blir teke inn i § 120 a som nytt andre ledd.

Forslagsstillarane ser det som grunnleggjande for ein suveren stat å ha råderett over sitt eige penge- og myntstell og tek til orde for å gje pengestellet konstitusjonelt vern ved å grunnlovfesta at Noreg skal ha si eiga pengeeining. Sentralbankloven § 1-9 fortel kva denne pengeeininga er.

Framlegg

På dette grunnlaget gjer ein følgjande

framlegg:

§ 120 a nytt andre ledd skal lyda:

Noreg skal ha si eiga pengeeining.

–

Norge skal ha sin egen pengeenhet.

30. september 2024

Nils T. Bjørke

Sigbjørn Gjelsvik

Per Olaf Lundteigen

Per Martin Sandtrøen

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsframlegg 7

(2023–2024)

Grunnlovsframlegg frå Marit Arnstad, Nils T. Bjørke, Audun Lysbakken, Kirsti Leirtrø, Kathrine Kleveland og Marit Knutsdatter Strand

Dokument 12:7 (2023–2024)

Grunnlovsframlegg frå Marit Arnstad, Nils T. Bjørke, Audun Lysbakken, Kirsti Leirtrø, Kathrine Kleveland og Marit Knutsdatter Strand om endring i § 112 (om vern av dyrka og dyrkande mark)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillarane viser til Stortinget si handsaming av Innst. 306 S (2023–2024), jf. Dokument 12:21 (2019–2020). Ved Stortinget si handsaming fekk ikkje framlegget om å grunnlovfesta vern av matjordressursane det naudsynste talet på røyster for å verta vedteke.

Forslagsstillarane meiner at god forvaltning av dyrka og dyrkande mark er grunnleggjande for matproduksjon og dermed for menneska sin eksistens. Desse areala utgjer ein knapp ressurs som treng sterkt vern. Jordbruksarealet utgjer berre 3,5 pst. av landarealet i Noreg. Den langsiktige og eksistensielle karakteren gjer at dyrka og dyrkande mark må verta nemnde uttrykkeleg i Grunnlova. Å fø befolkninga er nasjonal beredskap og ei av dei mest grunnleggjande oppgåvene til ein nasjonalstat.

Forslagsstillarane gjer difor framlegg om eit tillegg i Grunnlova § 112 første ledd andre punktum. Matjorda her til lands er ein sårbar, men sær naudsynt ressurs. Store areal med matjord som det tek nokre timar å skubba vekk med maskinar, tek fleire tusen år å opparbeida. Matjorda i Noreg legg til rette for matproduksjon, busetjing og sysselsetjing over heile landet. Med andre ord: matjorda har ei særstilling fordi ho i tillegg til å styr-

kja mattryggleiken òg er avgjerande for anna samfunnsutvikling. Samanliknar ein Noreg med grannelanda, har Noreg klart mindre areal med dyrka jord.

Etter den andre verdskrigen har omdisponeringa av dyrka og dyrkande jord vore på om lag 1,2 millionar dekar totalt. Det meste av dette er areal som har vore eigna til matkornproduksjon.

Omdisponering av matjord til utbyggingsformål og anna har minka dei seinare åra i tråd med auka bevisstgjerung rundt vern av denne ressursen. Endelege tal frå Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at det i 2023 vart omdisponert 2 740 dekar dyrka jord, og at omdisponeringa av dyrkande jord var på 3 955 dekar.

Dei fleste byar og tettstadar i Noreg med befolkningsvekst er omkransa av dyrka jord. Mykje av den beste jorda ligg difor der utbyggingspresset er størst. Over halvparten av nedbygginga skjer i og omkring tettstadar. Kombinert med ynske om ei mest mogeleg samla utbygging rundt eksisterande byar og tettstadar skaper dette utfordringar i arbeidet med å ta vare på jordressursane for framtida. Det er om lag 10 millionar dekar jordbruksareal (fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite) i drift i Noreg i dag. I tillegg har Noreg om lag 12,5 millionar dekar dyrkande jord eigna for nydyrking. Produksjonspotensialet til den dyrkande jorda er i sum monaleg mindre enn for dagens jordbruksareal. Det er difor viktig at formuleringa i grunnlovsteksten har med seg både dyrka og dyrkande mark.

Stortinget vedtok den 8. desember 2015 at det årlege målet for omdisponering av dyrka mark skulle settast til 4 000 dekar, jf. Innst. 56 S (2015–2016). Dette vart på nytt stadfesta ved handsaminga av eit representantframlegg om strengare jordvernsmål i Stortinget 4. juni 2020, jf. Innst. 331 S (2019–2020). Ved Stortinget si handsaming av jordbruksoppgjeret for 2021 slutta eit

fleirtal i næringskomiteen seg til eit nytt mål om at den årlege omdisponeringa av dyrka jord ikkje skulle overstiga 3 000 dekar, og at målet skulle vera nådd innan 2025, jf. Innst. 657 S (2020–2021) og Prop. 200 S (2020–2021) vedlegg 4. Stortinget vedtok den 15. juni 2022 å be regjeringa om å leggja fram ein ny jordvernstrategi våren 2023 med eit nytt og skjerpa mål for omdisponering av matjord og nye konkrete tiltak for å nå målet, jf. Innst. 358 S (2021–2022). Eit fleirtal i næringskomiteen på Stortinget ga ved handsaminga av jordbruksoppgjeret for 2023 tilslutnad til regjeringa sitt skjerpa jordvern-mål om at den årlege omdisponeringa av dyrka jord ikkje skal overstiga 2 000 dekar, og at målet skal vera nådd innan 2030, jf. Innst. 487 S (2022–2023) og Prop. 121 S (2022–2023) vedlegg 9.

Riksrevisjonen har i Dokument 3:4 (2023–2024) Matsikkerhet og beredskap på landbruksområdet synt at matjorda som ressurs ikkje vert sikra godt nok gjennom ordinær sektorpolitikk. Undersøkinga syner at arealressursane i jordbruket ikkje vert forvalta på ein fullt ut berekraftig måte. Betydelege jordbruksareal av god kvalitet vert bygde ned og omdisponerte. Det totale jordbruksarealet i Noreg har halde seg relativt stabilt dei siste 20 åra. Men den beste jorda – der ein kan produsera korn, poteter og grønsaker – har vorte redusert. Store jordbruksareal av god kvalitet er ikkje i drift. Over tid er det gjort omfattande omdisponering av dyrka og dyrkande jord gjennom planprosessar og dispensasjonar. 83 000 dekar matjord var foreslått sett av til andre føremål i kommunale arealplanar for 2022. Ifølgje ein rapport frå Norsk institutt for naturforskning (NINA) frå 2023 er det sett av minst 140 000 dekar dyrka mark til utbyggingsføremål i kommunale planar som enno ikkje er realiserte. Dette syner at sjølv om det kommunale sjølvstyret i dei fleste tilfelle er eit gode, gjer mogleghetene for dispensasjon og mangel på heilskapleg oversikt

og kontroll at matjorda vert bygd ned trass i Stortinget sine mål om vern. Kontroll- og konstitusjonskomiteen la i Innst. 173 S (2023–2024) vekt på at utgangspunktet for matproduksjonen er arealressursane og at forvaltninga av dei må ha eit evig perspektiv.

Totalberedskapskommisjonen peiker i NOU 2023:17 Nå er det alvor – Rustet for en usikker fremtid på at jordvernet si betyding for norsk mattryggleik er forsterka i ljøs av den geopolitiske situasjonen, betre kunnskap om konsekvensane av klimaendringane og andre tilhøve som kan svekka global matproduksjon. Kommisjonen tilrår å sjå nærare på verkemiddelbruken for å redusera tap av dyrkingsjord, inkludert om det er trong til å styrka heimelsgrunnlaget. Matjorda er ein nasjonal, livsviktig naturressurs som treng samfunnet sitt sterkaste juridiske vern mot omdisponering.

Difor meiner forslagsstillarane at matjorda er ein så viktig ressurs at den bør verta omtala særskilt i Grunnlova si føresegn i § 112 første ledd andre punktum om naturressursane.

Framlegg

På dette grunnlaget gjer ein følgjande

f r a m l e g g :

§ 112 første ledd andre punktum skal lyda:

Naturens ressurser, herunder dyrket og dyrkbar mark, skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rettet også for etterslekten.

–

Naturressursane, medrekna dyrka og dyrkande mark, skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.

30. september 2024

Marit Arnstad

Nils T. Bjørke

Audun Lysbakken

Kirsti Leirtrø

Kathrine Kleveland

Marit Knutsdatter Strand

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 8

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Irene Ojala

Dokument 12:8 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Irene Ojala om ny § 111 (om rett til nødvendig helsehjelp og trygg fødsel)

Til Stortinget

Bakgrunn

Det er bred enighet om at staten i dag har som en sentral oppgave å sikre individenes sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter.

Menneskerettighetsutvalget ble nedsatt av Stortinget i 2009 for å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven for å styrke menneskerettighetenes stilling. Utvalget foreslo å grunnlovfeste sentrale økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, herunder retten til nødvendig helsehjelp (Dokument 16 (2011–2012)). Menneskerettighetsutvalgets flertall foreslo en ny § 111 om rett til en tilfredsstillende levestandard og helse. Forslaget ble fremsatt som en del av Grunnlovsforslag 31 (2011–2012), jf. Dokument 12:31 (2011–2012) romertall VII og Innst. 187 S (2013–2014). Forslaget ble behandlet i Stortinget 13. mai 2014, men fikk ikke det nødvendige grunnlovsmessige flertall.

Forslaget ble også fremsatt i Dokument 12:25 (2015–2016), jf. Innst. 127 S (2018–2019), samt i Dokument 12:35 (2019–2020), jf. Innst. 303 S (2022–2023), men fikk heller ikke ved disse anledningene det nødvendige flertallet.

Denne foreslåtte grunnlovsbestemmelsen handler om den generelle retten til nødvendig helsehjelp, herunder særskilt rett til trygg fødsel og tilgjengelig fødsels- og helsehjelp, jf. retten til høyest oppnåelig helsestandard etter

FN-konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) art. 12 og de særskilte fødselsrettighetene etter FNs kvinnekongresskonvensjon (kvinnekongresskonvensjonen) art. 12 nr. 2, samt de rettigheter til egen helseomsorg for mødre før og etter fødselen som følger av FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen).

Internasjonale forpliktelser

Menneskerettighetsutvalgets forslag til grunnlovsfesting av blant annet retten til helse bygger særlig på ØSK art. 12, som lyder slik:

- «1. The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health.
2. The steps to be taken by the States Parties to the present Covenant to achieve the full realization of this right shall include those necessary for:
 - a. the provision for the reduction of the stillbirth-rate and of infant mortality and for the healthy development of the child;
 - b. the improvement of all aspects of environmental and industrial hygiene;
 - c. the prevention, treatment and control of epidemic, endemic, occupational and other diseases;
 - d. the creation of conditions which would assure to all medical service and medical attention in the event of sickness.»

Hovedtyngden i denne bestemmelsen er at staten skal anerkjenne retten til høyest oppnåelige helsestandard. Den omtaler også reduksjon av dødfødsler, som etablerer visse plikter for staten knyttet til fødetilbudet.

Videre har ØSK art. 10 (2) første setning følgende ordlyd i norsk oversettelse (uautorisert):

«Konvensjonspartene anerkjenner at: (...) 2. Særskilt vern bør ytes mødre i rimelig tid før og etter fødsler.»

Dette grunnlovsforslaget spesifiserer også en plikt for staten til å sikre trygge fødsler. I denne sammenhengen er kvinnekonsensjonen art. 12 enda mer spesifikk enn ØSK.

Kvinnekonsensjonen art. 12 lyder slik:

- «1. States Parties shall take all appropriate measures to eliminate discrimination against women in the field of health care in order to ensure, on a basis of equality of men and women, access to health care services, including those related to family planning.
2. Notwithstanding the provisions of paragraph 1 of this article, States Parties shall ensure to women appropriate services in connection with pregnancy, confinement and the post-natal period, granting free services where necessary, as well as adequate nutrition during pregnancy and lactation.»

Andre punkt i bestemmelsen pålegger statene en særskilt plikt til å sikre hensiktsmessige fødselstjenester.

FNs kvinnekonsensjonskomité, (CEDAW), som har til oppgave å overvåke statenes etterlevelse av konsensjonen, har i sin generelle kommentar nr. 24 til art. 12 nr. 2, avgitt i 1999, lagt til grunn følgende:

- «26. Reports should also include what measures States parties have taken to ensure women appropriate services in connection with pregnancy, confinement and the post-natal period. Information on the rates at which these measures have reduced maternal mortality and morbidity in their countries, in general, and in vulnerable groups, regions and communities, in particular, should also be included.
27. States parties should include in their reports how they supply free services where necessary to ensure safe pregnancies, childbirth and post-partum periods for women. Many women are at risk of death or disability from pregnancy-related causes because they lack the funds to obtain or access the necessary services, which include antenatal, maternity and post-natal services. *The Committee notes that it is the duty of States parties to ensure women's right to safe motherhood and emergency obstetric services and they should allocate to these services the maximum extent of available resources*». (Forslagsstillers kursivering.)

I dette ligger det en presisering av at statene etter kvinnekonsensjonen art. 12 nr. 2 skal bruke maksimalt av tilgjengelige ressurser for å sikre trygg barselomsorg og akutthelsetjenester for fødsler.

Barnekonsensjonen art. 24 har følgende ordlyd i norsk oversettelse (uautorisert):

- «1. Partene anerkjenner barnets rett til å nyte godt av den høyest oppnåelige helsestandard og til behandlingstilbud for sykdom og rehabilitering. Partene skal bestrebe seg på å sikre at ingen barn fratras sin

rett til adgang til slike helsetjenester.

2. Partene skal arbeide for full gjennomføring av denne rettighet og skal særlig treffe egnede tiltak for å:
 - a. redusere spedbarns- og barnedødelighet,
 - b. sikre at det ytes nødvendig legehjelp og helseomsorg til alle barn, med vekt på utviklingen av primærhelsetjenesten,
 - c. bekjempe sykdom og feilernæring, også innenfor rammen av primærhelsetjenesten, ved bl.a. å anvende allerede tilgjengelig teknologi og gjennom å stille tilstrekkelig næringsrike matvarer og rent drikkevann til rådighet, idet farene og risikoen knyttet til miljøforurensning tas i betraktning,
 - d. sikre egnet helseomsorg for mødre før og etter fødselen,
 - e. sikre at alle grupper i samfunnet, særlig foreldre og barn, er informert om, har tilgang til undervisning om og støttes i bruken av grunnleggende kunnskaper om barns helse og ernæring, fordelene ved amming, hygiene, miljøhygiene og forebygging av ulykker,
 - f. utvikle forebyggende helseomsorg, foreldreveiledning, og undervisning og tjenester innen familieplanlegging.»

Denne foreslåtte grunnlovsbestemmelsen er ment å romme både retten til høyest oppnåelig helsestandard etter ØSK art. 12 og de særskilte fødselsrettighetene etter kvinnekonsensjonen art. 12 nr. 2, samt barnekonsensjonens rettigheter til egnet helseomsorg for mødre før og etter fødselen.

Øvrig begrunnelse

Staten har en forpliktelse til å sikre nødvendig helsehjelp, og det er ikke noe som er mer nødvendig enn helsehjelp i forbindelse med svangerskap, fødsel og barsel. Trygghet for kvinner som skal føde, er en grunnleggende rettighet som bør komme til uttrykk i Grunnloven.

Kvinner i Norge føder stadig færre barn. Fødselstallene går ned. I 2023 ble det født 51 980 barn i Norge. Tilsvarende tall for 2009 var 61 807. Det blir flere eldre og færre unge, og det blir større konkurranse om kvalifiserte fagpersoner i helse- og omsorgstjenesten. Dette er en utvikling som må snus.

Det er behov for styrking av kvinners rettigheter i dag, og det er viktig å sikre at statens myndigheter også i framtiden sikrer et trygt fødetilbud, over hele landet, jf. forslaget formulering om «tilgjengelig» fødselshjelp.

En grunnlovsbestemmelse om rett til nødvendig helsehjelp og trygge fødsler skal bidra til å sikre at statens myndigheter prioriterer offentlige ressurser på en slik måte at mennesker i Norge alltid mottar nødvendig helsehjelp, og at kvinner i Norge alltid sikres trygge fødsler, uansett hvor i landet kvinnen bor og oppholder seg.

Det er kvinnenes behov for trygghet i forbindelse med svangerskap, fødsel og barsel som skal være det sty-

rende for myndighetenes prioriteringer. Når kvinner er på sitt mest sårbare, må staten stille opp med forsvarlige og tilgjengelige tjenester og sikre trygghet for alle gravide og fødende. Gravide kvinner må slippe å føle uro og grue seg til tiden rundt fødselen.

Særlig om kvinner med urfolks- og minoritetsbakgrunn

Urfolkskvinnens særlige vern inngår i det generelle kravet til et trygt og tilgjengelig helse- og fødetilbud. I denne sammenhengen vises det til samenes status som urfolk og ikke-diskrimineringsvernet i Grunnloven, samt helse- og språkrettigheter i ILO-konvensjonen nr. 169 og sameloven. Det er avgjørende at staten sikrer et trygt og tilgjengelig helsetilbud og fødselshjelp for samiske kvinner.

Det er viktig at urfolks- og andre minoritetskvinner får et tilrettelagt og tilpasset tilbud. I møte med disse kvinnene må det tas særlig hensyn til utfordringer med to-/flerspråklighet og behovet for kultursensitiv praksis. Helsepersonell må ha kulturkompetanse, og kvinner må få tilgang til helsepersonell som forstår dem, eventuelt tolketjenester som sikrer opplevelsen av trygghet og forsvarlighet før, under og etter fødselen, også for kvinner som har urfolks- eller minoritetsbakgrunn.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

Alternativ 1:

Ny § 111 skal lyde:

Statens myndigheter skal sikre retten til nødvendig helsehjelp, herunder retten til trygg fødsel og tilgjengelig fødselshjelp.

–

Dei statlege styresmaktene skal tryggje retten til naudsynt helsehjelp, medrekna retten til trygg fødsel og tilgjengeleg fødselshjelp.

Alternativ 2:

Ny § 111 a skal lyde:

[Som alternativ 1]

Alternativ 3:

Ny § 111 b skal lyde:

[Som alternativ 1]

30. september 2024

Irene Ojala

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 9

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Bjørnar Moxnes, Marie Sneve Martinussen og Sofie Marhaug

Dokument 12:9 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Bjørnar Moxnes, Marie Sneve Martinussen og Sofie Marhaug om endring i §§ 115 og 26 (om å avklare terskelen for suverenitetsavståelse)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne søker med dette forslaget til grunnlovsendring å avklare en uheldig rettsstilstand hvor terskelen for å avstå suverenitet til overnasjonale organer har utviklet seg til å bli lite etterprøvbare. I tillegg har terskelen for myndighetsoverføring etter forslagsstillerens syn blitt vesentlig senket i møte med stadig flere overnasjonale beslutningsorganer i EU, noe som har tilsidesatt mindretallsvernet og terskelen for grunnlovsendring som ligger nedfelt i Grunnloven § 115.

Grunnloven tilordner utøvende makt til Kongen, lovgivende makt til Stortinget og dømmende makt til domstolene. Å overføre makt til organisasjoner eller myndigheter utenfor Norge innebærer både å avstå norsk selvråderett og å endre maktfordelingen slik den er fastsatt i Grunnloven, uten at dette blir synlig i grunnlovsteksten eller at det har vært avholdt stortingsvalg mellom forslag og votering, slik framgangsmåten er for grunnlovsendring etter § 121.

Grunnloven § 115 – kun brukt to ganger

Grunnloven § 115 setter en høy terskel for slik suverenitetsavståelse ved å kreve tre fjerdedels flertall i Stor-

tinget med minst to tredjedeler av representantene til stede.

Grunnloven § 115 lyder i dag:

«For å sikre den internasjonale fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels flertall samtykke i at en internasjonal sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter seg til, på et saklig begrenset område skal ha rett til å utøve beføyelser som etter denne Grunnlov ellers tilligger statens myndigheter, dog ikke beføyelse til å forandre denne Grunnlov. Når Stortinget skal gi sitt samtykke, bør, som ved behandling av grunnlovsforslag, minst to tredjedeler av dets medlemmer være til stede.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder ikke ved deltagelse i en internasjonal sammenslutning hvis beslutninger bare har rent folkerettslig virkning for Norge.»

Da Stortinget vedtok bestemmelsen i 1962, ble den beskrevet som den viktigste grunnlovsendringen siden 1814, og den ble av utenrikskomiteens leder, Finn Moe, omtalt som det mest grundig behandlede grunnlovsforslag noen gang. Likevel har Stortinget i de 62 årene som har gått siden bestemmelsen ble vedtatt, avstått vidtgående myndigheter til beslutningstakere utenfor Norge uten å benytte framgangsmåten som ble etablert i § 115. Prosedyren i Grunnloven § 115 med krav om tre fjerdedels flertall har kun blitt brukt to ganger: Først ved tilslutning til EØS-avtalen i 1992 og så tilslutning til finansstillsamarbeidet i EU i 2016.

All annen suverenitetsavståelse har Stortinget valgt å behandle etter Grunnloven § 26 andre ledd, som kun krever simpelt flertall og ikke stiller noen vilkår til hvem Stortinget kan overføre myndighet til, eller hva formålet med slik myndighetsoverføring skal være.

Høyesteretts vurdering

Høyesterett har tolket forholdet mellom Grunnloven § 26 andre ledd og § 115 to ganger: i betenkning av 23. mars 2021 om Stortingets samtykke til EUs fjerde jernbanepakke og i høyesterettsdom av 31. oktober 2023 om Stortingets samtykke til EUs tredje energimarkedspakke («ACER-dommen»).

I begge saker baserte Høyesterett seg på et premiss om at den konkrete myndighetsavståelsen kunne behandles med simpelt flertall dersom den var «lite inngripende», og la avgjørende vekt på at Stortinget har utviklet en praksis for å bruke § 26 andre ledd på denne måten, i stedet for den høyere terskelen i § 115.

Jusprofessorene Eirik Holmøyvik og Christoffer Conrad Eriksen har skarpt kritisert Høyesteretts vurdering i begge saker og har uttalt at Grunnloven § 115 nå står uten mening. Holmøyvik og Eriksen viser forståelse for at Høyesterett nødvendig vil overstyre hvordan Stortinget velger å behandle sine saker, men mener at å legge vekt på Stortingets praksis over Grunnlovens ordlyd resulterer i sirkelargumentasjon: Stortingets praksis er i samsvar med Grunnloven, fordi den er Stortingets praksis. I en kronikk i Aftenposten 2. november 2023 skrev professorene at:

«Konsekvensen av Høyesteretts grunnlovstolkning i Acer-dommen er en uheldig rettsstilstand.

Dommen bekrefter en grunnlovstolkning som skaper uklarhet om reglene for myndighetsoverføring.

Systemet i Grunnloven var ment å være enkelt: Dersom det var snakk om myndighetsoverføring, skulle dette vedtas med kvalifisert flertall uavhengig av om myndighetsoverføringen var liten eller stor.»

Høyesteretts godkjenning av slik tolkning av § 26 andre ledd betyr at regjeringen i proposisjoner til Stortinget kan fortsette å argumentere for at en overføring av myndighet er «lite inngripende», og dermed at et flertall i Stortinget kan tilslutte seg å votere over saken med kun krav om simpelt flertall, uten at mindretallsvernet eller terskelen for grunnlovsendring som ligger nedfelt i § 115, blir ivaretatt. Denne forståelsen åpner også for overføring av myndighet som enkeltvis kan vurderes som lite inngripende, men som i sum blir stor, noe som etter forslagsstillernes syn vil kunne være i strid med Grunnlovens ånd.

Eldring-utvalgets rapport

EØS-utredningen fra Eldring-utvalget (NOU 2024:7) påpekte, i likhet med forrige EØS-utredning fra 2012, at Norge har tilknyttet seg nye EU-byråer med vedtaksmyndighet, og at dette ikke bare utfordrer innretningen av EØS-avtalen, men også byr på konstitusjonelle problemer:

«Det er grunn til å anta at utviklingen i EU vil fortsette i retning av styrket overnasjonal kontroll av store markedsaktører. Til tross for de avklaringene som nå er kommet fra Høyesterett gjennom jernbanebetenkningen og ACER-dommen, slutter utvalget seg derfor til 2012-utredningens anbefaling om å se nærmere på grunnlovsprosedyrene for Stortingets samtykke til EØS-rettsakter som innebærer myndighetsoverføring.»

Utvalget anførte i tillegg:

«Hvor grensen går for hva som kan anses som 'lite inngripende', er ikke klart, og har vært gjenstand for omfattende debatt.»

Den danske grunnloven § 20 tjente som inspirasjon til nåværende § 115 i den norske Grunnloven, men har blitt anvendt langt oftere i Danmark enn i Norge. § 20 i den danske grunnloven utløser også en anledning til folkeavstemning dersom tilstrekkelig, kvalifisert flertall ikke oppnås i Folketinget. Danmark har avholdt rådgivende folkeavstemning hjemlet i denne bestemmelsen seks ganger siden 1972.

Forslagsstillerne ønsker å avklare at det er vilkårene i Grunnloven § 115 som skal følges ved overføring av myndighet, for slik å avklare terskelen for overføring av suverenitet, samt sikre mindretallsvernet og grunnlovsvernet som ligger nedfelt i § 115.

Alternative forslag

Forslagsstillerne fremmer tre alternative forslag. Det første alternativet er å endre § 115 første ledd for å presisere at det er framgangsmåten i denne paragrafen som Stortinget skal benytte ved enhver overføring av myndighet til internasjonale organer. § 115 får da en uttømmende, positiv avgrensning. Den foreslåtte endringen gjør § 115 enklere å bruke, da regjeringen i sine proposisjoner og Stortinget i sin behandling ikke lenger trenger å ta stilling til om en suverenitetsavståelse er «lite inngripende», men kun trenger å vurdere om Stortingets samtykke vil overføre noen myndighet som Grunnloven tilordner Kongen, Stortinget eller norske domstoler.

Det andre alternativet er å legge inn en henvisning til § 115 i paragraf § 26 andre ledd. Dette forslaget innebærer at reglene for samtykke til myndighetsoverføring er en del av Stortingets myndighet til å ratifisere traktater som regjeringen har inngått, slik at Stortinget i én og samme paragraf får en komplett bruksanvisning til hvordan internasjonale traktater av særlig stor viktighet skal håndteres. Henvisningen til § 115 innebærer at prosedyren regulert i denne bestemmelsen må følges og vil gjelde ved enhver myndighetsavståelse.

Det foreslås også en alternativ formulering til § 26 andre ledd, som inkorporerer språklige endringer som fremmet av Stortingets utvalg til å utrede Grunnloven §§ 25 og 26 mv. (Dokument 20 (2023–2024)), hvor be-

grepet «traktat» foreslås endret til «folkerettslige avtaler» og «stortingsbeslutning» endres til «stortingsvedtak» for å harmonere med vedtatt nynorskversjon av Grunnloven.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Forslag A

§ 115 første ledd skal lyde:

For å sikre den internasjonale fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget samtykke i at en internasjonal sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter seg til, på et saklig begrenset område skal ha rett til å utøve beføyelser som etter denne grunnlov ellers tilligger statens myndigheter, dog ikke beføyelse til å forandre denne grunnlov. For enhver overføring av rett til å utøve slik beføyelse må Stortinget samtykke med tre fjerdedels flertall. Når Stortinget skal gi sitt samtykke, må, som ved behandling av grunnlovsforslag, minst to tredjedeler av dets medlemmer være til stede.

–

For å sikre internasjonal fred og tryggleik eller fremje internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget gje samtykke til at ein internasjonal samskipnad som Noreg er tilslutta eller sluttar seg til, på eit sakleg avgrensa område får råderett som elles ligg hjå dei statlege styresmaktene etter denne grunnlova, men likevel ikkje rett til å endre denne grunnlova. For all overføring av slik råderett må Stortinget gje samtykke med tre fjerdedels fleirtal. Når Stortinget skal gje sitt samtykke, må minst to tredjedelar av medlemmene vere til stades, som ved behandling av grunnlovsframlegg.

Forslag B

§ 26 andre ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Traktater om saker som er av særlig stor viktighet, og i alle tilfeller traktater hvis iverksettelse etter Grunnloven nødvendiggjør en ny lov eller stortingsbeslutning, blir først bindende når Stortinget har gitt sitt samtykke dertil. Samtykke til å overføre noen form for beføyelse som etter denne grunnlov ellers tilligger statens myndigheter, kan kun gis av Stortinget i samsvar med § 115.

–

Traktatar om særleg viktige saker blir fyrst bindande når Stortinget har gjeve samtykke til det. Det same gjeld alle traktatar som etter Grunnlova ikkje kan setjast i verk utan ei ny lov eller eit nytt stortingsvedtak. Samtykke til å overføre noka form for råderett som etter denne grunnlova elles ligg hjå dei statlege styresmaktene, kan Stortinget berre gje i samsvar med § 115.

Alternativ 2:

Folkerettslige avtaler om saker som er av særlig stor viktighet, og i alle tilfeller folkerettslige avtaler hvis iverksettelse etter Grunnloven nødvendiggjør en ny lov eller stortingsvedtak, blir først bindende når Stortinget har gitt sitt samtykke dertil. Samtykke til å overføre noen form for beføyelse som etter denne grunnlov ellers tilligger statens myndigheter, kan kun gis av Stortinget i samsvar med § 115.

–

Folkerettslege avtaler om særleg viktige saker blir fyrst bindande når Stortinget har gjeve samtykke til det. Det same gjeld alle folkerettslege avtaler som etter konstitusjonen ikkje kan setjast i verk utan ei ny lov eller eit nytt stortingsvedtak. Samtykke til å overføre noka form for råderett som etter denne grunnlova elles ligg hjå dei statlege styresmaktene, kan Stortinget berre gje i samsvar med § 115.

30. september 2024

Bjørnar Moxnes

Marie Sneve Martinussen

Sofie Marhaug

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 10

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Masud Gharahkhani, Svein Harberg, Nils T. Bjørke, Morten Wold, Kari Henriksen og Ingrid Fiskaa

Dokument 12:10 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Masud Gharahkhani, Svein Harberg, Nils T. Bjørke, Morten Wold, Kari Henriksen og Ingrid Fiskaa om endring i Grunnlovens tittel og i §§ 2, 3, 6, 9, 13, 16, 17, 21, 26, 28, 30, 45, 67, 74, 80, 86, 88, 90, 114, 115 og 121 (om retting av språklige feil og inkonsistenser)

Til Stortinget

Bakgrunn

Det finnes en del skrivefeil og inkonsistenser i Grunnloven. For eksempel er «kongen» gjennomgående skrevet med liten forbokstav i både bokmåls- og nynorskversjonen, men i bokmålsversjonen forekommer også bruk av stor forbokstav. Videre bruker bokmålsversjonen gjennomgående stor forbokstav på «Grunnlov»/«Grunnloven» både når den omtales på linje med andre grunnlover, og når det vises til lovens egennavn. Vanlige skriveregler tilsier imidlertid at stor forbokstav kun brukes når det siktes til Grunnloven som navnet på loven, ellers benyttes liten forbokstav. Nynorskversjonen følger disse skrivereglene, og de to versjonene bør følge samme ortografiske normer.

Grunnloven er heller ikke konsekvent i sin omtale av tall. Etter vanlige skriveregler skal tall opp til tolv skrives med bokstaver, ikke sifre. Dette er langt på vei gjennomført, men ikke helt konsekvent.

Det er også en del utilsiktede forskjeller mellom de to målformene. Ved den språklige moderniseringen i 2014 valgte Stortinget å vedta nynorskversjonen utarbeidet av Graver-utvalget (Dokument 19 (2011–2012)), fremsatt av

Anders Anundsen og Per-Kristian Foss, jf. Dokument 12:22 (2011–2012) og med senere rettelser fremsatt av Martin Kolberg, Jette F. Christensen og Gunvor Eldegard, jf. Dokument 12:20 (2015–2016). Stortinget valgte ved den språklige moderniseringen å vedta den alternative moderniserte bokmålsversjonen utarbeidet av Finn-Erik Vinje (fremsatt av Anders Anundsen, Per-Kristian Foss og Michael Tetzschner, jf. Dokument 12:21 (2011–2012)). I Graver-utvalgets tekster (både bokmåls- og nynorskversjonen) ble det gjort enkelte justeringer i setningsdeling for å gjøre loven mer leservennlig. For eksempel ble noen lange setninger som var inndelt med semikolon, delt i to. I Vinjes bokmålstekst ble imidlertid opprinnelig inndeling og tegnsetting beholdt. Dette betyr at en del bestemmelser har fått ulik inndeling i punktum på bokmål og nynorsk, noe som potensielt kan skape misforståelser ved henvisninger til grunnlovsbestemmelser.

«Prinsessene» ble i flere bestemmelser lagt til da Stortinget i 1990 vedtok å gi kvinner arverett til tronen, men ikke i § 21 – sannsynligvis på grunn av en inkurie. Dette er ikke senere rettet opp. Da den nynorske versjonen av Grunnloven ble vedtatt i 2014, ble imidlertid prinsessene tatt med i § 21, uten tilsvarende tillegg i bokmålsversjonen. Grunnloven bør ikke ha en slik avvikende regulering i de to språkversjonene.

Grunnloven er det øverste rettslige grunnlaget for vårt statsstyre og et viktig nasjonalt symbol. Etter forslagsstillernes syn bør den ikke inneholde språklige feil. Grunnloven bør heller ikke ha paragrafer som har ulik inndeling i bokmålsversjon og nynorskversjon, siden det kan medføre feil og usikkerhet ved henvisninger. Det foreslås at begge målformer benytter den mer leservennlige inndelingen som ble valgt i nynorskversjonen.

Forslagene er begrenset til å rette feil og åpenbare inkonsistenser og innebærer ikke en gjennomgående

harmonisering av bokmåls- og nynorskversjonen. Ut over korrigeringene omtalt ovenfor er de ulikhetene som følger av at Stortinget i 2014 valgte å vedta Graverutvalgets forslag til nynorsktekst og Finn-Erik Vinjes forslag til modernisert bokmålstekst, beholdt. Forslagene endrer heller ikke meningsinnholdet i Grunnloven.

Nærmere omtale av forslagene

På bakgrunn av dette fremmer forslagsstillerne følgende forslag til retting av språklige feil og inkonsisten- ser i Grunnloven. Forslagene kan vedtas eller forkastes uavhengig av hverandre. Hvert forslag inneholder en kort forklaring av hva rettingen består i.

Forslag A

«Lovens tittel skal i bokmålsversjonen lyde:
Kongeriket Norges grunnlov»

Forslaget går ut på å rette «Grunnlov» til «grunn- lov». Vanlige skrivereregler tilsier at liten forbokstav brukes i ubestemt form av ordet selv om bestemt form brukes som egennavn med stor forbokstav. I nynorsk- versjonen av tittelen brukes liten forbokstav.

Forslag B

«§ 2 i bokmålsversjonen skal lyde:
Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.»

Forslaget går ut på å rette «Grunnlov» til «grunn- lov». Vanlige skrivereregler tilsier at liten forbokstav brukes i ubestemt form av ordet selv om bestemt form brukes som egennavn med stor forbokstav. I nynorsk- versjonen av bestemmelsen brukes liten forbokstav.

Forslag C

«§ 3 i bokmålsversjonen skal lyde:

Den utøvende makt er hos kongen eller hos dron- ningen, hvis hun har ervervet kronen etter bestemmel- sene i §§ 6, 7 eller 48 i denne grunnlov. Når den utøven- de makt således er hos dronningen, har hun alle de ret- tigheter og plikter som ifølge denne grunnlov og landets lover innehas av kongen.»

Forslaget går ut på å rette «Grunnlov» til «grunnlov» to steder. Vanlige skrivereregler tilsier at liten forbokstav brukes i ubestemt form av ordet selv om bestemt form brukes som egennavn med stor forbokstav. I nynorsk- versjonen av bestemmelsen brukes liten forbokstav.

I tillegg foreslås det å endre henvisningsformatet fra «§ 6, § 7 eller § 48» til «§§ 6, 7 eller 48», slik at det følger vanlige lovtekniske retningslinjer for henvising til flere paragrafer, det vil si to paragraftegn uten mellomrom.

Forslag D

«§ 3 i nynorskversjonen skal lyde:

Den utøvande makta er hos kongen, eller hos dron- ninga dersom ho har fått krona etter reglane i §§ 6, 7 el- ler 48 i denne grunnlova. Når den utøvande makta såleis er hos dronninga, har ho alle rettar og plikter som kon- gen har etter denne grunnlova og lovene i landet.»

Forslaget går ut på å endre henvisningsformatet fra «§ 6, § 7 eller § 48» til «§§ 6, 7 eller 48», slik at det følger vanlige lovtekniske retningslinjer for henvising til flere paragrafer, det vil si to paragraftegn uten mellomrom.

Forslag E

«§ 6 første ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Arvefølgen er lineal. Bare barn av dronning eller konge, eller av en som selv er arveberettiget, kan arve, og barnet må være født i lovlig ekteskap. Den nærmere lin- je går foran den fjernere og den eldre i linjen foran den yngre.»

Forslaget går ut på dele nåværende setning i tre punktum, slik det er gjort i nynorskversjonen.

Forslag F

«§ 6 femte ledd første punktum i bokmålsversjonen skal lyde:

For dem som er født tidligere enn året 1971, gjelder dog § 6 således som den ble vedtatt den 18. november 1905.»

Forslaget går ut på å ta ut «denne Grunnlovs» før «§ 6», slik at henvisningen blir lik som i nynorskversjo- nen.

Forslag G

«§ 9 første ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: 'Jeg lover og sverger å ville regjere Kongeriket Norge i overensstem- melse med dets konstitusjon og lover, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!'

Forslaget går ut på å rette «kongeriket» til «Kongerik- et». Vanlige skrivereregler tilsier stor forbokstav i «Kon- geriket», slik det er gjort i nynorskversjonen av bestemmelsen.

Forslag H

«§ 13 første ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Under kongens reiser innen riket kan han overdra styret av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringen i kongens navn og på hans vegne. Det skal ubrytelig etter- leve så vel bestemmelsene i denne grunnlov som de sær-

skilte dermed overensstemmende forskrifter, som kongen meddeler i instruksjon.»

Forslaget går ut på å rette «Grunnlov» til «grunnlov». Vanlige skriveregler tilsier at liten forbokstav brukes i ubestemt form av ordet selv om bestemt form brukes som egennavn med stor forbokstav. I nynorskversjonen av bestemmelsen brukes liten forbokstav.

Forslag I

«§ 13 andre ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Forretningene avgjøres ved stemmegivning. I tilfelle av stemmelikhet har statsministeren eller, i dennes fravær, det første av de tilstedeværende medlemmer av statsrådet to stemmer.»

Forslaget går ut på å dele nåværende setning i to punktum, slik det er gjort i nynorskversjonen.

Forslag J

«§ 16 i bokmålsversjonen skal lyde:

Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om kirkens ordning fastsettes ved lov. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.»

Forslaget går ut på å rette «Kirkens» til «kirkens» og «Lov» til «lov». Vanlige skriveregler tilsier liten forbokstav begge steder, slik det er gjort i nynorskversjonen av bestemmelsen.

Forslag K

«§ 17 i bokmålsversjonen skal lyde:

Kongen kan gi og oppheve anordninger som angår handel, toll, næringsveier og offentlig regulering. De må ikke stride mot konstitusjonen og de lover som Stortinget har gitt. De gjelder provisorisk til neste storting.»

Forslaget går for det første ut på å dele nåværende første setning i to punktum, slik det er gjort i nynorskversjonen.

Videre foreslås det å ta ut henvisningen til bestemmelsene om lovprosessen ved å stryke «i samsvar med de etterfølgende §§ 76, 77, 78 og 79» etter «de lover som Stortinget har gitt», slik at bokmålsversjonen blir i samsvar med den mer leservennlige nynorskversjonen.

Til slutt foreslås det å rette «Storting» til «storting», siden øvrige paragrafer i bokmålsversjonen og nynorskversjonen bruker liten s på «storting» i ubestemt form (med unntak av § 67 i bokmålsversjonen, som foreslås rettet under i forslag R).

Forslag L

«§ 21 i bokmålsversjonen skal lyde:

Kongen velger og beskikker, etter å ha hørt sitt statsråd, alle sivile og militære embetsmenn. Disse har lydighets- og troskapsplikt til konstitusjonen og kongen. De kongelige prinser og prinsesser må ikke bekle sivile embeter.»

Forslaget går ut på å tilføye «og prinsesser» i bestemmelsens tredje punktum, slik det er redegjort for innledningsvis. Dette er i samsvar med nynorskversjonen av bestemmelsen.

Forslag M

«§ 26 andre ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Traktater om saker som er av særlig stor viktighet, blir først bindende når Stortinget har gitt sitt samtykke dertil. Det samme gjelder alle traktater hvis iverksettelse etter Grunnloven nødvendiggjør en ny lov eller stortingsbeslutning.»

Forslaget går ut på å dele leddet i to punktum, slik det er gjort i nynorskversjonen.

Forslag N

«§ 28 i bokmålsversjonen skal lyde:

Innstillinger om embetsutnevnelser og andre saker av viktighet skal foredras i statsrådet av det medlem til hvis fag de hører. Sakene skal ekspederes av ham eller henne i overensstemmelse med den beslutning som er tatt i statsrådet. Dog kan egentlige militære kommandosaker, i den utstrekning som kongen bestemmer, unntas fra behandling i statsråd.»

Forslaget går ut på å dele nåværende første punktum i to punktum, slik det er gjort i nynorskversjonen.

Forslag O

«§ 30 andre ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Enhver som har sete i statsrådet, er pliktig til med frimodighet å si sin mening. Kongen er forpliktet til å høre meningen, men det er denne forbeholdt å fatte beslutning etter sitt eget omdømme.»

Forslaget går ut på å flytte passusen om at «kongen er forpliktet til å høre [meningen]» til andre punktum, slik at det materielle innholdet i bestemmelsens to punktum korresponderer med innholdet i respektive punktum i nynorskversjonen av bestemmelsen.

Forslag P

«§ 45 i bokmålsversjonen skal lyde:

Så snart formyndernes statsstyrelse etter §§ 40, 41, 43 eller 48 opphører, skal de overfor kongen og Stortinget avlegge regnskap for den.»

Forslaget går ut på å legge til «etter §§ 40, 41, 43 eller 48», slik at meningsinnholdet blir lettere tilgjengelig og teksten lik som i nynorskversjonen av bestemmelsen.

Forslag Q

«§ 67 i bokmålsversjonen skal lyde:

De på forannevnte måte valgte representanter utgjør Kongeriket Norges Storting.»

Forslaget går ut på å rette «kongeriket» til «Kongeriket». Vanlige skriveregler tilsier stor forbokstav i «Kongeriket», slik det er gjort i nynorskversjonen av bestemmelsen.

Forslag R

«§ 67 i bokmålsversjonen skal lyde:

De på forannevnte måte valgte representanter utgjør Kongeriket Norges storting.

§ 67 i nynorskversjonen skal lyde:

Representantane som er valde på den ovannemnde måten, utgjør Kongeriket Noregs storting.»

Forslaget går ut på å rette «kongeriket» til «Kongeriket» i bokmålsversjonen. Vanlige skriveregler tilsier stor forbokstav i «Kongeriket», slik det er gjort i nynorskversjonen av bestemmelsen.

Forslaget går også ut på å endre «Storting» til «storting» ettersom vanlige rettskrivingsregler tilsier liten s i ubestemt form. Forslaget går videre ut på å fjerne kursivering av ordet «storting» i begge versjoner.

Forslag S

«§ 74 andre ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Når Stortingets forhandlinger er åpnet, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og på linje med dets egne medlemmer, dog uten å avgi stemme, delta i forhandlingene for så vidt disse holdes for åpne dører. I de saker som forhandles for lukkede dører, gjelder dette bare for så vidt Stortinget måtte tilstede det.»

Forslaget går ut på å dele leddet i to punktum, slik det er gjort i nynorskversjonen.

Forslag T

«§ 80 tredje ledd i nynorskversjonen skal lyde:

Innan den tid kunngjer kongen for Stortinget avgjerda si om dei lovvedtaka som ikkje alt er avgjorde, med anten å stadfeste eller å forkaste dei. Alle dei han ikkje uttrykkeleg godkjenner, blir rekna som forkasta av kongen.»

Forslaget går ut på å ta ut henvisningen til bestemmelsene om lovprosessen ved å stryke «(jf. §§ 77-79)» etter «avgjorde». Denne henvisningen synes unødvendig, og er utelatt i bokmålsversjonen av bestemmelsen.

Forslag U

«§ 86 tredje ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Dommere i Riksretten er seks medlemmer valgt av Stortinget og de fem etter embetsalder eldste, fast utnevnte medlemmer av Høyesterett, deriblant Høyesteretts justitarius. Stortinget velger medlemmene og stedfortrederne for seks år. Et medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten. I Riksretten har Høyesteretts justitarius forsetet.

§ 86 tredje ledd i nynorskversjonen skal lyde:

Dommarar i Riksretten er seks medlemmer valde av Stortinget og dei fem etter embetsalder eldste fast utnemnde medlemmene av Høgsterett, mellom dei leiaren av Høgsterett. Stortinget vel medlemmene og varamedlemmer for seks år. Ein medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikkje veljast til medlem av Riksretten. I Riksretten har leiaren av Høgsterett forsetet.»

Forslaget går ut på å rette «6» til «seks» to steder og «5» til «fem» ett sted. Etter vanlige skriveregler skal tall opp til tolv skrives med bokstaver.

Forslag V

«§ 88 andre ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Høyesterett skal bestå av en justitarius og minst fire, høyst 21, andre medlemmer. Ingen kan utnevnes til medlem av Høyesterett før fylte 30 år.

§ 88 andre ledd i nynorskversjonen skal lyde:

Høgsterett skal vere samansett av ein justitarius og minst fire, høgst 21, andre medlemmer. Ingen kan utnemnast til medlem av Høgsterett før dei har fylt 30 år.»

Forslaget går ut på å rette «4» til «fire». Etter vanlige skriveregler skal tall opp til tolv skrives med bokstaver.

Forslag W

«§ 90 første ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Dommere utnevnes av kongen etter innstilling fra et uavhengig råd. Nærmere bestemmelser om dommerutnevnelser fastsettes ved lov.»

Forslaget går ut på å rette «Kongen» til «kongen». Vanlige skriveregler tilser at «kongen» skrives med liten forbokstav, slik det er gjort i nynorskversjonen av bestemmelsen.

Forslag X

«§ 114 første ledd i nynorskversjonen skal lyde:

Til embete i staten kan det berre utnemnast norske borgarar som talar språket i landet og

- anten er fødde i riket av foreldre som då var norske statsborgarar
- eller er fødde i utlandet av norske foreldre som då ikkje var statsborgarar i noko anna land
- har opphalde seg i riket i ti år
- eller får innføddsrett av Stortinget.»

Forslaget går ut på å rette «10» til «ti» i bokstav c. Etter vanlige skriveregler skal tall opp til tolv skrives med bokstaver.

Det foreslås også å fjerne dagens komma etter siste ord i bokstav a, b og c. Tilsvarende punktliste i bokmålsversjonen har ikke komma etter siste ord, og det er heller ikke vanlig i formelle lover.

Forslag Y

«§ 114 andre ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Dog kan andre beskikkes til lærere ved universitetet og de lærde skoler, til leger og til konsulere på fremmede steder.»

Forslaget går ut på å rette «Universitetet» til «universitetet». Vanlige skriveregler tilsier liten forbokstav, slik som i nynorskversjonen av bestemmelsen.

Forslag Z

«§ 115 første ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

For å sikre den internasjonale fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels flertall samtykke i at en internasjonal sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter seg til, på et saklig begrenset område skal ha rett til å utøve beføyelser som etter denne grunnlov ellers tilligger statens myndigheter, dog ikke beføyelse til å forandre denne grunnlov. Når Stortinget skal gi sitt samtykke, bør, som ved behandling av grunnlovsforslag, minst to tredjedeler av dets medlemmer være til stede.»

Forslaget går ut på å rette [denne] «Grunnlov» til [denne] «grunnlov» to steder. Vanlige skriveregler tilsier at liten forbokstav brukes i ubestemt form av ordet selv om bestemt form brukes som egennavn med stor forbokstav. I nynorskversjonen brukes liten forbokstav i samme bestemmelse.

Forslag Æ

«§ 121 bokmålsversjonen skal lyde:

Viser erfaring at noen del av denne Kongeriket Norges grunnlov bør forandres, skal forslag derom fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres ved trykken. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte forandring bør finne sted eller ei. Dog må en slik forandring aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå slike modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke forandrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget bør være enige i en slik forandring.

En således vedtatt grunnlovsbestemmelse underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring ved trykken som gjeldende bestemmelse i Kongeriket Norges grunnlov.»

Forslaget går ut på å rette «kongeriket» til «Kongeriket» to steder. Det foreslås også å rette «Grunnlov» til «grunnlov» to steder og «Grunnlovs» til «grunnlovs» ett sted. Vanlige skriveregler tilsier at liten forbokstav brukes i ubestemt form av ordet selv om bestemt form brukes som egennavn med stor forbokstav. I nynorskversjonen av bestemmelsen brukes liten forbokstav.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Forslag A

Lovens tittel skal i bokmålsversjonen lyde:
Kongeriket Norges grunnlov

Forslag B

§ 2 i bokmålsversjonen skal lyde:

Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

Forslag C

§ 3 i bokmålsversjonen skal lyde:

Den utøvende makt er hos kongen eller hos dronningen, hvis hun har ervervet kronen etter bestemmel-

sene i §§ 6, 7 eller 48 i denne grunnlov. Når den utøvende makt således er hos dronningen, har hun alle de rettigheter og plikter som ifølge denne grunnlov og landets lover innehas av kongen.

Forslag D

§ 3 i nynorskversjonen skal lyde:

Den utøvande makta er hos kongen, eller hos dronninga dersom ho har fått krona etter reglane i §§ 6, 7 eller 48 i denne grunnlova. Når den utøvande makta såleis er hos dronninga, har ho alle rettar og plikter som kongen har etter denne grunnlova og lovene i landet.

Forslag E

§ 6 første ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Arvefølgen er lineal. Bare barn av dronning eller konge, eller av en som selv er arveberettiget, kan arve, og barnet må være født i lovlig ekteskap. Den nærmere linje går foran den fjernere og den eldre i linjen foran den yngre.

Forslag F

§ 6 femte ledd første punktum i bokmålsversjonen skal lyde:

For dem som er født tidligere enn året 1971, gjelder dog § 6 således som den ble vedtatt den 18. november 1905.

Forslag G

§ 9 første ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville regjere Kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover, så sant hjelpe meg Gud den allmechtige og allvitende!»

Forslag H

§ 13 første ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Under kongens reiser innen riket kan han overdra styret av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringen i kongens navn og på hans vegne. Det skal ubrytelig etterleve så vel bestemmelsene i denne grunnlov som de særskilte dermed overensstemmende forskrifter, som kongen meddeler i instruksjon.

Forslag I

§ 13 andre ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Forretningene avgjøres ved stemmegivning. I tilfelle av stemmelikhet har statsministeren eller, i dennes fravær, det første av de tilstedeværende medlemmer av statsrådet to stemmer.

Forslag J

§ 16 i bokmålsversjonen skal lyde:

Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om kirkens ordning fastsettes ved lov. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

Forslag K

§ 17 i bokmålsversjonen skal lyde:

Kongen kan gi og oppheve anordninger som angår handel, toll, næringsveier og offentlig regulering. De må ikke stride mot konstitusjonen og de lover som Stortinget har gitt. De gjelder provisorisk til neste storting.

Forslag L

§ 21 i bokmålsversjonen skal lyde:

Kongen velger og beskikker, etter å ha hørt sitt statsråd, alle sivile og militære embetsmenn. Disse har lydighets- og troskapsplikt til konstitusjonen og kongen. De kongelige prinser og prinsesser må ikke bekle sivile embeter.

Forslag M

§ 26 andre ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Traktater om saker som er av særlig stor viktighet, blir først bindende når Stortinget har gitt sitt samtykke dertil. Det samme gjelder alle traktater hvis iverksettelse etter Grunnloven nødvendiggjør en ny lov eller stortingsbeslutning.

Forslag N

§ 28 i bokmålsversjonen skal lyde:

Innstillinger om embetsutnevnelser og andre saker av viktighet skal foredras i statsrådet av det medlem til hvis fag de hører. Sakene skal ekspederes av ham eller henne i overensstemmelse med den beslutning som er tatt i statsrådet. Dog kan egentlige militære kommandosaker, i den utstrekning som kongen bestemmer, unntas fra behandling i statsråd.

Forslag O

§ 30 andre ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Enhver som har sete i statsrådet, er pliktig til med frimodighet å si sin mening. Kongen er forpliktet til å høre meningen, men det er denne forbeholdt å fatte beslutning etter sitt eget omdømme.

Forslag P

§ 45 i bokmålsversjonen skal lyde:

Så snart formyndernes statsstyrelse etter §§ 40, 41, 43 eller 48 opphører, skal de overfor kongen og Stortinget avlegge regnskap for den.

Forslag Q

§ 67 i bokmålsversjonen skal lyde:

De på forannevnte måte valgte representanter utgjør Kongeriket Norges Storting.

Forslag R

§ 67 i bokmålsversjonen skal lyde:

De på forannevnte måte valgte representanter utgjør Kongeriket Norges storting.

§ 67 i nynorskversjonen skal lyde:

Representantane som er valde på den ovannemnde måten, utgjør Kongeriket Noregs storting.

Forslag S

§ 74 andre ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Når Stortingets forhandlinger er åpnet, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og på linje med dets egne medlemmer, dog uten å avgi stemme, delta i forhandlingene for så vidt disse holdes for åpne dører. I de saker som forhandles for lukkede dører, gjelder dette bare for så vidt Stortinget måtte tilstede det.

Forslag T

§ 80 tredje ledd i nynorskversjonen skal lyde:

Innan den tid kunngjer kongen for Stortinget avgjerda si om dei lovvedtaka som ikkje alt er avgjorde, med anten å stadfeste eller å forkaste dei. Alle dei han ikkje uttrykkeleg godkjenner, blir rekna som forkasta av kongen.

Forslag U

§ 86 tredje ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Dommere i Riksretten er seks medlemmer valgt av Stortinget og de fem etter embetsalder eldste, fast utnevnte medlemmer av Høyesterett, deriblant Høyesteretts justitiarius. Stortinget velger medlemmene og stedfortrederne for seks år. Et medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten. I Riksretten har Høyesteretts justitiarius forsetet.

§ 86 tredje ledd i nynorskversjonen skal lyde:

Dommarar i Riksretten er seks medlemmer valde av Stortinget og dei fem etter embetsalder eldste fast utnemnde medlemmene av Høgsterett, mellom dei leiareren av Høgsterett. Stortinget vel medlemmene og vara-

medlemmer for seks år. Ein medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikkje veljast til medlem av Riksretten. I Riksretten har leiareren av Høgsterett forsetet.

Forslag V

§ 88 andre ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Høyesterett skal bestå av en justitiarius og minst fire, høyst 21, andre medlemmer. Ingen kan utnevnes til medlem av Høyesterett før fylte 30 år.

§ 88 andre ledd i nynorskversjonen skal lyde:

Høgsterett skal vere samansett av ein justitiarius og minst fire, høgst 21, andre medlemmer. Ingen kan utnemnast til medlem av Høgsterett før dei har fylt 30 år.

Forslag W

§ 90 første ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Dommere utnevnes av kongen etter innstilling fra et uavhengig råd. Nærmere bestemmelser om dommerutnevnelser fastsettes ved lov.

Forslag X

§ 114 første ledd i nynorskversjonen skal lyde:

Til embete i staten kan det berre utnemnast norske borgarar som talar språket i landet og

- anten er fødde i riket av foreldre som då var norske statsborgarar
- eller er fødde i utlandet av norske foreldre som då ikkje var statsborgarar i noko anna land
- eller har opphalde seg i riket i ti år
- eller får innføddsrett av Stortinget.

Forslag Y

§ 114 andre ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

Dog kan andre beskikkjes til lærere ved universitetet og de lærde skoler, til leger og til konsuler på fremmede steder.

Forslag Z

§ 115 første ledd i bokmålsversjonen skal lyde:

For å sikre den internasjonale fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels flertall samtykke i at en internasjonal sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter seg til, på et saklig begrenset område skal ha rett til å utøve beføyelser som etter denne grunnlov ellers tilligger statens myndigheter, dog ikke beføyelse til å forandre denne grunnlov. Når Stortinget skal gi sitt samtykke, bør, som ved behandling av grunnlovsforslag, minst to tredjedeler av dets medlemmer være til stede.

Forslag Æ

§ 121 bokmålsversjonen skal lyde:

Viser erfaring at noen del av denne Kongeriket Norges grunnlov bør forandres, skal forslag derom fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres ved trykken. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte forandring bør finne sted el-

ler ei. Dog må en slik forandring aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå slike modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke forandrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget bør være enige i en slik forandring.

En således vedtatt grunnlovsbestemmelse underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring ved trykken som gjeldende bestemmelse i Kongeriket Norges grunnlov.

30. september 2024

Masud Gharahkhani

Svein Harberg

Nils T. Bjørke

Morten Wold

Kari Henriksen

Ingrid Fiskaa

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 11

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Ine Eriksen Søreide, Åsmund Aukrust og Audun Lysbakken

Dokument 12:11 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Ine Eriksen Søreide, Åsmund Aukrust og Audun Lysbakken om endring i §§ 25, 26 og 75 bokstav g (om forsvarsmakten og utenriksstyret)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stortingets presidentskap oppnevnte 15. juni 2023 et utvalg til å blant annet utrede og vurdere endringer i Grunnloven §§ 25 og 26 mv. Rapporten fra utvalget, Dokument 20 (2023–2024), ble avgitt til presidentskapet 20. juni 2024.

Grunnloven §§ 25 og 26 har i liten grad blitt endret siden 1814, og viktige deler av bestemmelsene fremstår i dag som utilgjengelige og delvis utdaterte. Det er behov for å oppdatere og modernisere Grunnloven §§ 25 og 26 om henholdsvis forsvarsmakten og utenriksstyret for bedre å gi uttrykk for gjeldende rett. Forslagene medfører ikke endringer i gjeldende rett. Det foreslås en helhetlig endring av Grunnloven §§ 25 og 26, som også innebærer en opprydning mellom bestemmelsene for å samle bestemmelsene om henholdsvis forsvarsmakten og utenriksstyret i respektive paragrafer. Det foreslås også en språklig endring i Grunnloven § 75 bokstav g, slik at ordlyden skal korrespondere med oppdateringen av § 26.

Grunnloven § 25 regulerer sentrale sider av forholdet mellom Stortinget og regjeringen på forsvarsområdet, mens Grunnloven § 26 regulerer sentrale sider av forholdet mellom Stortinget og regjeringen på utenriks-

området. Hensikten med forslagene er å sikre at reglene kommer til uttrykk i Grunnloven på en tydelig, klar og ryddig måte, og at ordlyden er i samsvar med den faktiske rettsstilstanden. Dette er viktig for å sikre tillit til og legitimitet i myndighetsutøvelsen og motvirke unødig tvil.

Forslagsstillerne viser til Dokument 20 (2023–2024) for nærmere utdyping av og begrunnelse for de respektive forslagene som fremmes her, samt merknader til bestemmelsene. Som det fremgår av kap. 1.3 i utvalgsrapporten, har Statsministerens kontor, Justis- og beredskapsdepartementet, Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet bidratt med lovteknisk bistand til utformingen av de nye bestemmelsene. Korrespondansen rundt dette følger som vedlegg til rapporten.

Nærmere om forslagene

GRUNNLOVEN § 25 FØRSTE LEDD

Forslaget innebærer å erstatte «rikets land- og sjø- makt» med «rikets forsvarsmakt». Denne formuleringen finnes allerede i den nynorske versjonen av dagens bestemmelse og innebærer en kodifisering av gjeldende rett. Forståelsen er allerede i dag at Kongen har den høyeste befalingsmyndighet og kommandomyndighet over hele Forsvaret, herunder alle forsvarsgrener og andre deler av forsvarsmakten som måtte være organisert som egne etater under Forsvarsdepartementet.

Forslaget innebærer videre å flytte dagens bestemmelse i § 26 første ledd til § 25 første ledd andre punktum. Bestemmelsen fastslår at det tilligger Kongen å innkalle forsvarsmakten til å igangsette krig til forsvar av landet og slutte fred. Endringen av ordlyden fra den tidligere «innkalle tropper» til «mobilisere forsvarsmakten» er en følge av endringen av første setning. Forslags-

stillerne legger til grunn at gjeldende delegeringer til forsvarssjefen og andre ligger fast for å sikre handlefrihet og hurtige beslutninger når det kreves. Begrepet «slutte fred» videreføres uendret i både ordlyd og meningsinnhold.

GRUNNLOVEN § 25 ANDRE LEDD

Forslaget omhandler adgangen til begrenset kommandooverføring. Det er en presisering av at det ikke eksisterer et absolutt forbud mot enhver kommandooverføring, og er praktisk svært viktig. Bestemmelsen finnes i dag i § 25 første ledd, men forslaget innebærer at ordlyden bedre dekker praksis og gjeldende tolkning av Grunnloven.

GRUNNLOVEN § 25 TREDJE LEDD

Forslagsstillerne foreslår at gjeldende § 25 første ledd andre punktum blir § 25 tredje ledd. Rent språklig brukes ordet «forsvarsmakten», men bestemmelsen er for øvrig lik dagens bestemmelse.

GRUNNLOVEN § 25 NYTT FJERDE LEDD

Forslaget innebærer å videreføre gjeldende bestemmelse om at forsvarsmakten ikke kan brukes utenfor riket uten Stortingets samtykke, men bestemmelsen er foreslått i en mer moderne språkdrakt. Et sentralt formål med endringen er å understreke at forsvarsmakten må sikre et visst territorielt forsvar av Norge, samt at utsendelse av norske styrkebidrag til utlandet krever Stortingets samtykke dersom utsendelsen medfører en vesentlig svekkelse av rikets forsvar.

Forslagsstillerne viser ellers til at det er en langvarig praksis for at regjeringen drøfter alle beslutninger om å delta i internasjonale militære operasjoner med Stortinget gjennom konsultasjonsordningen.

GRUNNLOVEN § 25 NYTT FEMTE LEDD

Forslaget erstatter dagens § 25 første ledd tredje punktum og innebærer en språklig modernisering. Ordet «hjelpetropper» erstattes med «allierte styrker», noe som også kan omfatte allierte og partnere utenfor NATO. Videre tas det tidligere begrepet «imot fiendtlig overfall» ut for å tydeliggjøre praksisen med at allierte styrker får adgang til riket også for trening, øving og operasjoner, uten at dette knyttes til en konkret situasjon. Med endringen fra «fremmede makters krigsfolk» til «fremmede stridskrefter» synliggjøres både at dette favner videre enn soldater og personell, og at stridskreftene ikke nødvendigvis behøver å være tilknyttet en stat.

GRUNNLOVEN § 25 NYTT SJETTE LEDD

Forslaget erstatter dagens § 25 tredje ledd og innebærer en forenkling både språklig og prosessuelt. For-

målet med forslaget er også å synliggjøre bedre at bruk av militærmakt mot befolkningen alltid krever hjemmel i lov.

GRUNNLOVEN § 26 FØRSTE LEDD

Forslaget innebærer å oppdatere siste del av dagens § 25 første ledd. Begrepet «forbund» erstattes med «folkerettslige avtaler» og «sendemenn» erstattes med «diplomatiske representanter».

GRUNNLOVEN § 26 ANDRE LEDD

Forslagsstillerne foreslår å videreføre dagens § 26 andre ledd uten materielle endringer. Begrepet «traktater» foreslås endret til «folkerettslige avtaler» og «stortingsbeslutning» endret til «stortingsvedtak».

GRUNNLOVEN § 75 BOKSTAV G

Det foreslås å endre ordlyden fra «forbund og traktater» til «folkerettslige avtaler». Dette er en videreføring av gjeldende rett. Endringen gjøres for at ordlyden i § 75 bokstav g skal korrespondere med den tilsvarende benevnelsen i § 26 andre ledd.

Det foreslås ikke endringer på nynorsk da «dei folkerettslege avtalene» allerede benyttes i nynorskversjonen.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

I

§ 25 skal lyde:

Kongen har høyeste befaling over rikets forsvarsmakt. Kongen har rett til å mobilisere forsvarsmakten, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred.

Forsvarsmakten må ikke overlates til fremmede makter, men begrenset kommandomyndighet kan tildeles rikets allierte for den tid riket deltar i en operasjon sammen med allierte.

Forsvarsmakten må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke.

Forsvarsmakten må ikke uten Stortingets samtykke sendes ut av riket dersom det medfører en vesentlig svekkelse av rikets forsvar.

Ingen fremmede stridskrefter, unntatt allierte styrker, må gis adgang til riket uten Stortingets samtykke.

Kongen har ikke rett til å bruke militær makt mot innbyggerne uten etter lov.

–

Kongen har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket. Kongen har rett til å mobilisere forsvarsmakta, byrje krig til forsvar av landet og slutte fred.

Forsvarsmakta må ikkje overlatast til framande makter, men avgrensa kommandoråderett kan gjevast til allierte av riket for den tid riket er med i ein operasjon saman med allierte.

Forsvarsmakta må ikkje aukast eller minkast utan samtykke frå Stortinget.

Forsvarsmakta må ikkje utan samtykke frå Stortinget sendast ut av riket dersom det fører med seg ei monaleg svekking av forsvaret av riket.

Ingen framande stridskrefter, så nær som allierte styrkar, må dragast inn i riket utan samtykke frå Stortinget.

Kongen har ikkje rett til å nytte militær makt mot innbyggjarane utan etter lov.

§ 26 skal lyde:

Kongen har rett til å inngå og oppheve folkerettslige avtaler og til å sende og motta diplomatiske representantar.

Folkerettslige avtaler om saker som er av særlig stor viktighet, og i alle tilfeller folkerettslige avtaler hvis iverksettelse etter Grunnloven nødvendiggjør en ny lov

eller et stortingsvedtak, blir først bindende når Stortinget har gitt sitt samtykke dertil.

–

Kongen har rett til å inngå og seie opp folkerettslege avtaler og til å sende og motta diplomatiske representantar.

Folkerettslege avtaler om særleg viktige saker blir fyrst bindande når Stortinget har gjeve samtykke til det. Det same gjeld alle folkerettslege avtaler som etter konsitusjonen ikkje kan setjast i verk utan ei ny lov eller eit nytt stortingsvedtak.

§ 75 bokstav g skal lyde:

g) å la seg meddele de folkerettslige avtalene kongen på statens vegne har inngått med fremmede makter;

II

Stortinget får fullmakt til ved alminnelig flertallsvedtak å redigere leddnummer i Grunnloven §§ 25 og 26 som følge av at ledd i herværende forslag ikke blir vedtatt, eller som følge av at andre grunnlovsforslag fremsatt i sesjonen 2023–2024 om endringer i §§ 25 og 26 blir vedtatt.

30. september 2024

Ine Eriksen Søreide

Åsmund Aukrust

Audun Lysbakken

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 12

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Audun Lysbakken og Ingrid Fiskaa

Dokument 12:12 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Audun Lysbakken og Ingrid Fiskaa om endring i §§ 25 og 26 (om krav om Stortingets samtykke for bruk av norske styrker i utlandet og om konsultasjoner mellom Stortinget og regjeringen i viktige utenriks- og forsvarssaker)

Til Stortinget

Bakgrunn

Innledning

Stortingets presidentskap oppnevnte 15. juni 2023 et utvalg til å vurdere endringer i Grunnloven §§ 25 og 26 mv. Utvalget skulle blant annet vurdere hvordan ordlyden i § 25 om forsvarsmakten og § 26 om utenriksstyret bør moderniseres for bedre å gi uttrykk for gjeldende rett og en eventuell kodifisering av dagens ordning for konsultasjoner mellom regjeringen og Stortinget før beslutninger fattes om militære utenlandsoperasjoner eller andre viktige utenrikspolitiske spørsmål. Utvalget leverte Rapport fra utvalget til å utrede Grunnloven §§ 25 og 26 mv. til Stortingets presidentskap 20. juni 2024, publisert i Dokument 20 (2023–2024).

I dette grunnlovsforslaget fremmes forslag i tråd med anbefalingen fra utvalgets flertall om å grunnlovfeste at Stortinget må samtykke til bruk av norske styrker i militære intervensjoner i utlandet, samt å grunnlovfeste dagens ordning for konsultasjoner mellom Stortinget og regjeringen i viktige utenriks- og forsvarssaker.

Krav om Stortingets samtykke for bruk av norske styrker i utlandet

Grunnloven § 25 andre ledd lyder:

«Landvernet og de øvrige tropper som ikke kan henregnes til linjetroppene, må aldri uten Stortingets samtykke brukes utenfor rikets grenser.»

Bestemmelsen har alltid vært forstått slik at den innebærer at Kongen ikke trenger Stortingets samtykke for å anvende tropper som er å anse som «linjetropper», utenfor landets grenser. Begrepene «landvern» og «linjetropper» er i dag foreldet, men det er bred enighet om at hensikten med formuleringen i Grunnloven har vært at militære styrker ikke skulle kunne trekkes ut av landet i en slik grad at Norge ble liggende uten forsvar.

Flertallet i utvalget til å utrede endringer i §§ 25 og 26 mener at nåværende § 25 andre ledd bør endres til et krav om at Stortingets samtykke som hovedregel er nødvendig for å sende styrker eller forsvarsmakten til militære operasjoner i utlandet. Dette vil være i tråd med den praksis som ligger til grunn i enkelte andre Nato-land, som Sverige og Danmark.

Å gå til krig er det mest alvorlige en stat kan foreta seg. I Norge er det etablert praksis at regjeringen vedtar om Norge skal delta i krigføring på fremmed territorium eller slutte seg til internasjonale militære operasjoner, uten plikt til å involvere Stortinget i åpen debatt eller åpne vedtak. Konsultasjoner gjøres i hemmelige, lukkede møter med et utvalg av nasjonalforsamlingen. Beslutningsgrunnlaget er derfor ikke nødvendigvis kjent for allmennheten. Svekkede debattvilkår medfører en legitimitetsutfordring gjennom at befolkningen og folkevalgte har liten kunnskap om bakgrunnen og begrunnelsene for særlig viktige vedtak. Mangel på åpen og

bred kunnskapsinnhenting før beslutningen skal tas, medfører at viktige innsigelser og risikomomenter først blir åpenbare i etterkant av krigsdeltakelsen.

Erfaringene fra de siste tjue årene, hvor norske troppeper har blitt sendt til en rekke utenlandskriger og internasjonale operasjoner uten et aktivt vedtak i nasjonalforsamlingen bak seg, tilsier at det er behov for en endret praksis og en sterkere demokratisk kontroll med beslutningen om å gå til krig. Et krav om behandling i Stortinget i plenum vil sikre to viktige hensyn: en klarere etablering av et parlamentarisk flertall bak beslutningen enn gjennom en konsultasjonsprosess alene og mer åpenhet. Det siste er viktig både for å sikre demokratisk debatt og tillit i befolkningen og for å sikre at eventuell uenighet på Stortinget får komme fram.

Forslaget innebærer at beslutninger om å sende norske bidrag til internasjonale operasjoner som klar hovedregel legges fram som en sak til votering for Stortinget i plenum. Samtidig vil Grunnloven ikke være til hinder for regjeringens mulighet til å handle raskt – også utenfor landets grenser – om dette skulle være nødvendig i den eksplisitte hensikt å sikre forsvaret av Norge, slik det blant annet er lagt til rette for i den danske grunnloven. Stortingets samtykke er derfor etter forslaget ikke påkrevet dersom beslutninger uten Stortingets samtykke er tvingende nødvendig for å forsvare landet.

Forslagsstillerne viser for øvrig til utvalgsflertallets redegjørelse og vurderinger i Dokument 20 (2023–2024) kapittel 11.5.2, og merknaden i kapittel 15.1.6, og slutter seg til dette.

Konsultasjoner mellom Stortinget og regjeringen i viktige utenriks- og forsvarssaker

Dagens konsultasjonsordning mellom Stortinget og regjeringen bygger på en over hundreårig fast og konsistent praksis, som går ut på at regjeringen konsulterer Stortinget før den treffer avgjørelser i viktige utenrikspolitiske saker. Det er ulike syn på spørsmålet om konsultasjonsordningens formelle status, herunder om den utelukkende er forankret i konstitusjonell praksis, eller om den også må anses forankret i konstitusjonell sedvanerett og dermed har grunnlovs rang.

At konsultasjonsordningen i så lang tid har vært en sentral del av det konstitusjonelle systemet for å treffe viktige utenriks- og forsvarspolitiske avgjørelser, tilsier at kjernen i den kommer til uttrykk i Grunnloven. Forslagsstillerne mener at de mest sentrale elementene i statsstyret, herunder forholdet mellom Stortinget og regjeringen, bør framgå av Grunnloven. Slik vil også Stortingets faktiske rolle i forsvars- og utenrikspolitikken synliggjøres. Selv om ordningen, som i dag er forankret i Stortingets forretningsorden § 16, hittil har vært respektert av både flertalls- og mindretallsregjeringer, må Grunnloven ta høyde for at det i fremtiden kan oppstå et annet politisk klima, særlig i krigs- og krisetider. Konsultasjonsordningen bør ikke kunne avskaffes eller vesentlig endres uten å følge prosedyren for grunnlovsendringer, som nettopp understøtter stabiliteten i det konstitusjonelle og politiske systemet. Til dette kommer det at konsultasjonsordningen vil kunne være særlig viktig i en krisetid, der den også kan risikere å bli utsatt for mest press.

Forslagsstillerne understreker at Stortingets forretningsorden vil forbli det anvendte regelverket for konsultasjoner, som i dag. Den gir uttrykk for en strengere konsultasjonsnorm enn den som følger av grunnlovsforslaget. En grunnlovsfesting vil derfor ikke medføre at praktiseringen av ordningen blir mer rettslig orientert og rigid. For øvrig slutter forslagsstillerne seg til det som framgår om forslaget og begrunnelsen for det i Dokument 20 (2023–2024) kapittel 13.4–13.6 samt merknaden i kapittel 15.2.3.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

I

Alternativ 1

§ 25 andre ledd skal lyde:

Rikets forsvarsmakt må ikke brukes utenfor rikets grenser uten Stortingets samtykke, med mindre det er tvingende nødvendig for å forsvare landet.

–

Forsvarsmakta til riket må ikke brukast utanfor grensene til riket utan samtykke frå Stortinget, om det ikkje er tvingande naudsynt for å forsvare landet.

Alternativ 2

§ 25 nytt fjerde ledd skal lyde:
[som alternativ 1]

II

§ 26 nytt tredje ledd skal lyde:

Kongen rådfører seg med Stortinget eller dets organer før viktige avgjørelser tas i utenriks- og forsvarssaker. Konsultasjonene kan skje i fortrolighet.

–

Kongen rådfører seg med Stortinget eller eit stortingsorgan før viktige avgjerder blir tekne i utanriks- og forsvarssaker. Konsultasjonane kan skje i trumål.

30. september 2024

Audun Lysbakken

Ingrid Fiskaa

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 13

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Grete Wold, Tobias Drevland Lund, Une Bastholm, Sivert Bjørnstad, Heidi Nordby Lunde, Åsmund Aukrust og Ingvild Wetrhus Thorsvik

Dokument 12:13 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Grete Wold, Tobias Drevland Lund, Une Bastholm, Sivert Bjørnstad, Heidi Nordby Lunde, Åsmund Aukrust og Ingvild Wetrhus Thorsvik om endring i §§ 1, 3 til 9, 11 til 15, 17 til 32, 34 til 37, 39 til 41, 43 til 48, 62, 67 til 69, 74 til 82, 86, 90 og 121 (om republikk)

Til Stortinget

Bakgrunn

Norges styreform er arvelig monarkisk. Det innebærer at posisjonen som formelt statsoverhode innehas av en person som har arvet denne posisjonen og ikke er gitt den av folket gjennom valg. Ifølge Grunnloven står kongen over det folkevalgte parlamentet.

Enhver stilling som hviler på nedarvede rettigheter, er en anakronisme i demokratiske samfunn. En overgang til republikk vil være det naturlige sluttpunktet på den demokratiseringen som startet i 1814, og som var slutført da Stortinget, ved unionsoppløsningen, i praksis fratok kongen de siste restene av formell makt.

Republikk er i dag den vanligste styreformen i verden. Forslagsstillerne ønsker å endre Grunnloven slik at også Norge får et statsoverhode som er valgt – en president som erstatter for dagens kongehus. Derfor foreslås konkrete endringer i Grunnloven, slik at Norge kan endre sin formelle styreform fra arvelig monarkisk til republikansk. En følge av overgangen, med de grunnlovsendringene den nødvendiggjør, vil også være at styresettet som formelt er nedfelt i Grunnloven, vil gjenspeile

le det gjeldende styresettet slik det faktisk er. Det er ikke tilfelle per i dag, noe forslagsstillerne mener er uheldig.

Hva slags republikk skal det være?

Forslagsstillerne ønsker å endre Grunnloven slik at også Norge får et statsoverhode som er valgt av folket, det vil si en president. Et sentralt spørsmål er hva slags republikk som skal innføres. Blant de mest sentrale spørsmålene er hvilken makt en president skal ha, sett i forhold til makten til regjering og storting, og hvordan presidenten skal velges. Andre spørsmål er blant annet hvem som er valgbar som president, hvor lenge en president kan sitte, og hvor mange ganger på rad man kan velges som president. I tillegg kommer spørsmål om hva som skjer med dagens medlemmer av kongehuset, og en rekke formelle og praktiske spørsmål.

Forslagsstillerne vil derfor i tillegg til grunnlovsforslaget fremme et representantforslag om at Stortinget ber regjeringen utrede ulike alternativer for innføring av republikk som styreform i Norge og legge vurderinger av de ulike alternativene fram for Stortinget slik at de foreligger i god tid før Stortingets behandling i neste valgperiode av det nærværende grunnlovsforslaget om innføring av republikk.

Dersom et slikt representantforslag blir vedtatt og utredningen gjennomføres, vil Stortinget ha et godt grunnlag for å kunne ta stilling til sentrale spørsmål knyttet til republikk som statsform innen grunnlovsforslaget skal opp til behandling i løpet av de tre første sesjonene i neste stortingsperiode.

Folkeavstemning om innføring av republikk

Endring av styreformen for den norske staten er av stor viktighet for folket og landet. Innføring av republikk som ny styreform bør derfor bare gjennomføres dersom et flertall av folket stemmer ja til dette ved en folkeavstemning der valget står mellom å innføre republikk eller fortsatt ha en arvelig monarkisk styreform.

En slik folkeavstemning har ikke vært avholdt tidligere, selv om det er en vanlig påstand at folkeavstemningen i 1905 omhandlet valg av statsform. Beslutningen om en folkeavstemning i 1905 ble fattet av Stortinget og hadde følgende ordlyd:

«Stortinget bemyndiger regjeringen til at optage forhandlinger med prins Carl af Danmark om at modtage valg som Norges konge under forudsætning af, at det norske folk tiltræder denne stortingets beslutning gennem flertallet af de afgivne stemmer ved en folkeafstemning iverksat i det væsentlige efter de samme regler, som kom til anvendelse ved folkeafstemningen 13. august 1905.»

Senere ble dette fulgt opp med en folkeavstemning om hvorvidt folket ville ha den foreslåtte prinsen til konge eller ikke. Avstemningen var ikke et spørsmål om hvilken statsform landet skulle ha, men om den kommende kong Haakon skulle bli konge eller ikke. Det følgende er spørsmålet folket fikk stemme ja eller nei til:

«Er den stemmeberettigede enig i Stortingets bemyndigelse til regjeringen om å oppfordre prins Carl av Danmark til å la seg velge til Norges konge, svarer han: 'ja', er han ikke enig svarer han: 'nei'.»

Selv om mange av diskusjonene den gang hadde statsform som tema og mange ga sin stemme på grunnlag av dette, er det på det rene at Norge ikke har hatt en folkeavstemning om statsform.

Det er naturlig at styreformen avgjøres ved en folkeavstemning. En slik folkeavstemning bør gjennomføres etter at Stortinget har vedtatt de nødvendige grunnlovsendringene for innføring av republikk som styreform. For at folkeavstemningen skal få betydning, må grunnlovsendringene gjøres betinget av at de får tilslutning i den etterfølgende folkeavstemningen. Forslagsstillerne har derfor tatt inn i grunnlovsforslaget en bestemmelse om at grunnlovsendringene bare trer i kraft dersom innføring av republikk som styreform i Norge får flertall ved en etterfølgende folkeavstemning. Ikrafttredelsestidspunktet settes til 1. januar i året etter at en slik folkeavstemning avholdes, for å gi noe tid til praktiske forberedelser for iverksettelse av den nye styreformen.

Det foreslås også å sette som betingelse at en slik folkeavstemning avholdes innen utgangen av neste stortingsperiode, slik at det grunnlovsvedtaket Stortinget

eventuelt fatter i neste periode, ikke kan «vekkes til live» ved en folkeavstemning i en senere periode.

Rekkefølgen på behandlingen av forslaget om å innføre republikk som ny styreform blir dermed:

1. Stortinget vedtar å iverksette en utredning av ulike alternativer for innføring av republikk og ber regjeringen fremme forslag til hovedpunktene i en republikansk styreform.
2. Stortinget vedtar hovedpunktene for hva slags republikk Norge bør ha.
3. Grunnlovsendringer som innfører republikk som styreform, vedtas, men trer først i kraft 1. januar året etter at innføring av republikk som styreform har fått flertall i en folkeavstemning om dette.
4. En folkeavstemning som nevnt avholdes.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

I

Lovens tittel skal lyde:

Norges rikes grunnlov

–

Noregs rikes grunnlov

§ 1 skal lyde:

Norge er en fri, selvstendig, udelelig og uavhengelig republikk.

–

Noreg er ein fri, sjølvstendig, udeleleg og uavhen-
deleg republikk.

Overskriften til kapittel B skal lyde:

B. Om den utøvende makt

–

B. Om den utøvande makta

§ 3 skal lyde:

Den utøvende makt er hos regjeringen og presidenten. Nærmere bestemmelser om presidenten fastsettes ved lov.

–

Den utøvande makta er hos regjeringa og presidenten. Nærare føresegner om presidenten blir fastsette i lov.

§§ 4, 5, 6, 7, 8, 9 og 11 oppheves.

§ 12 skal lyde:

Regjeringen skal bestå av en statsminister og minst syv andre medlemmer. Alle regjeringens medlemmer skal være stemmeberettigede norske borgere.

Regjeringen fordeler gjøremålene blant sine medlemmer slik den finner det tjenlig. Til å delta i regjeringens møter ved siden av de faste medlemmer kan regjeringen i særlige tilfeller tilkalle andre norske borgere, men ikke presidenten eller medlemmer av Stortinget.

Ektefeller, foreldre og barn eller to søsken må ikke på samme tid være medlemmer av regjeringen.

–

I regjeringa skal det vere ein statsminister og minst sju andre medlemmer. Alle medlemmene av regjeringa skal vere røysteføre norske borgarar.

Regjeringa fordeler gjeremåla mellom medlemmene slik ho meiner det er tenleg. Til å vere med på regjeringens møte ved sida av dei faste medlemmene kan regjeringa i særlege høve kalle inn andre norske borgarar, men ikkje presidenten eller medlemmer av Stortinget.

Ektefolk, foreldre og born eller to sysken må ikkje samstundes vere medlemmer av regjeringa.

§ 13 skal lyde:

Regjeringens saker avgjøres ved stemmegivning. Ved stemmelikhet har statsministeren eller, i dennes fravær, den første av de tilstedeværende statsråder to stemmer.

–

Sakene til regjeringa blir avgjorde med røysting. Står røystene likt, har statsministeren eller, om han er borte, den fyrste av statsrådene som er til stades, to røyster.

§ 14 skal lyde:

Regjeringen kan utnevne statssekretærer til å bistå regjeringens medlemmer i utførelsen av deres gjøremål utenfor regjeringens møtene. Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av regjeringen som hun eller han er knyttet til, i den utstrekning dette medlem bestemmer.

–

Regjeringa kan utnemne statssekretærar til å hjelpe medlemmene av regjeringa med gjeremåla deira utanfor regjeringens møta. Kvar statssekretær handlar på vegner av den medlemmen av regjeringa som ho eller han er knytt til, så langt denne medlemmen fastset.

§ 15 skal lyde:

Ethvert medlem av regjeringen har plikt til å fratse sitt embete etter at Stortinget har fattet vedtak om mistillit til vedkommende alene eller til den samlede regjering.

Når Stortinget har fattet vedtak om mistillit, kan det bare utføres gjøremål som er nødvendige for en forsvarlig embetsførsel.

–

Kvar medlem av regjeringa har plikt til å gå av etter at Stortinget har gjort vedtak om mistillit til vedkommende åleine eller til heile regjeringa.

Når Stortinget har gjort vedtak om mistillit, kan det berre utførast slike gjeremål som trengst for forsvarleg embetsførsle.

I §§ 17, 18, 19 og 22 annet ledd gjøres følgende endringer:

«kongen» erstattes med «regjeringen» på bokmål og med «regjeringa» på nynorsk.

§ 20 første ledd skal lyde:

Regjeringen har i regjeringens møte rett til å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velge å motta regjeringens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

–

Regjeringa har i regjeringens møte rett til å gje forbrytarar nåde etter at dom er fallen. Forbrytaren kan velje å ta imot nåden frå regjeringa eller ta den idømde straffa.

§ 21 skal lyde:

Regjeringen velger og utnevner alle sivile og militære embetsmenn. Disse har lydighets- og troskapsplikt til konstitusjonen.

–

Regjeringa vel og utnemner alle sivile og militære embetsmenn. Dei har plikt til å vere lydige og tru mot konstitusjonen.

§ 22 første ledd første og annet punktum skal lyde:

Statsministeren, de øvrige medlemmer av regjeringen og statssekretærene kan uten dom avskjediges av regjeringen. Det samme gjelder for de embetsmenn som er ansatt ved regjeringens kontorer eller i utenriksstjenesten, sivile overøvrighetspersoner, sjefer for regiment og andre militære korps, kommandanter på festninger og høystbefalende på krigsskip.

–

Statsministeren, dei andre medlemmene av regjeringa og statssekretæranne kan utan dom avsetjast av regjeringa. Det same gjeld for dei embetsmennene som er tilsette ved regjeringens kontora eller i utanrikstenesta, sivile overøvrighetspersonar, sjefar for regiment og andre militære korps, kommandantar på festningar og høgstbefalende på krigsskip.

§ 23 første ledd skal lyde:

Regjeringen kan dele ut ordener til hvem den vil, til belønning for utmerkede fortjenester, som må kunnngjøres offentlig. Regjeringen kan ikke tildele annen rang eller tittel enn den et embete medfører. Ordenen fritar ingen for statsborgernes felles plikter og byrder og gir heller ikke fortrinnsrett til statlige embeter. Embets-

menn som avskjediges i nåde, beholder den tittel og rang de hadde i embetet. Dette gjelder ikke regjeringens medlemmer eller statssekretærene.

–

Regjeringa kan gje ordenar til kven ho vil, til påskjøning for framifrå gagnsverk, som må kunngjerast offentlig. Regjeringa kan ikkje tildele annan rang og tittel enn den eit embete fører med seg. Ordenen frittek ingen for dei plikter og bører som er sams for statsborgarane, og gjev heller ikkje førerrett til statlege embete. Embetsmenn som får avskil i nåde, får ha den tittelen og rangen dei hadde i embetet. Dette gjeld ikkje medlemmene av regjeringa eller statssekretærene.

§ 24 oppheves.

§ 25 første ledd første punktum skal lyde:

Regjeringen har høyeste befaling over rikets forsvarsmakt.

–

Regjeringa har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket.

§ 26 første ledd skal lyde:

Regjeringen har rett til å sammenkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve folkerettslige avtaler og sende og motta sendemenn.

–

Regjeringa har rett til å kalle saman troppar, byrje krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og seie opp folkerettslege avtaler og sende og ta imot sendemenn.

§ 27 skal lyde:

Alle regjeringens medlemmer skal møte i regjeringsmøter når de ikke har lovlig forfall. Ingen beslutning må tas der når ikke over halvparten av medlemmene er til stede.

–

Alle medlemmene av regjeringa skal møte i regjeringsmøte når dei ikkje har lovleg forfall. Inga avgjerd må takast der når ikkje over halvparten av medlemmene er til stades.

§ 28 skal lyde:

Tilrådingar om embetsutnevnelser og andre viktige saker skal foredras i regjeringsmøte av det medlem av regjeringa hvis fagområde de tilhører. Hun eller han skal ekspedere sakene i overensstemmelse med regjeringens beslutning.

–

Tilrådingar om embetsutnemningar og andre viktige saker skal målberast i regjeringsmøte av den medlemmen av regjeringa som har det fagområdet dei høyrer til. Ho eller han skal ekspedere sakene i samsvar med avgjerda til regjeringa.

§ 29 skal lyde:

Hindrer lovlig forfall et medlem av regjeringa fra å møte og foredra de saker som tilhører hennes eller hans fagområde, skal disse saker foredras av et annet medlem, som regjeringa konstituerer til det.

Hindrer lovlig forfall så mange fra å møte at ikke flere enn halvparten av det bestemte antall medlemmer er til stede, skal så mange andre personer som nødvendig konstitueres til å delta i regjeringsmøtet.

–

Hindrar lovleg forfall ein medlem frå å møte og målbera saker som høyrer til hennar eller hans fagområde, skal sakene målberast av ein annan medlem, som regjeringa konstituerer til det.

Hindrar lovleg forfall så mange frå å møte at ikkje fleire enn halvparten av det fastsette talet på medlemmer er til stades, skal så mange andre personar som naudsynt konstituerast til å vere med på regjeringsmøtet.

§ 30 skal lyde:

I regjeringsmøtet føres det protokoll over alle de saker som behandles der. De diplomatiske saker som regjeringa beslutter å hemmeligholde, føres inn i en egen protokoll. Det samme gjelder de militære kommandosaker som regjeringa beslutter å hemmeligholde.

Enhver som deltar i regjeringsmøte, har plikt til å si sin mening med frimodighet. Mener noe medlem av regjeringa at regjeringens beslutning strider mot statsformen eller landets lover, har hun eller han plikt til å gjøre kraftige motforestillinger og tilføye sin mening i protokollen. Den som ikke har protestert på denne måte, anses for å ha vært enig i regjeringens beslutning og er ansvarlig for det, slik som det siden blir bestemt, og kan av Stortinget settes under tiltale for Riksretten.

–

I regjeringsmøtet blir det ført protokoll over alle saker som blir behandla der. Dei diplomatiske sakene som regjeringa vedtek å halde løynde, blir førte inn i ein særskild protokoll. Det same gjeld dei militære kommandosakene som regjeringa vedtek å halde løynde.

Kvar den som er med på regjeringsmøte, har plikt til å seie si meining med frimod. Meiner nokon medlem av regjeringa at avgjerda til regjeringa strir mot statsforma eller lovene i landet, har ho eller han plikt til å ta kraftig til motmæle og skrive si meining i protokollen. Den som ikkje har protestert såleis, blir rekna for å ha vore samd i avgjerda til regjeringa og er ansvarleg for det, slik som det sidan blir fastsett, og Stortinget kan setje vedkommande under tiltale for Riksretten.

§ 31 skal lyde:

Alle regjeringens beslutninger utferdiges i dens navn og undertegnes av statsministeren eller, om statsministeren ikke har vært til stede, av det første av regjeringsmøtets tilstedeværende medlemmer.

–

Alle avgjerdene til regjeringa blir utferdta i namnet til regjeringa og blir underskrivne av statsministeren eller, om statsministeren ikkje var til stades i regjeringsmøtet, av den fyrste av dei medlemmene som var det.

§§ 32, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47 og 48 oppheves.

§ 62 skal lyde:

De tjenestemenn som er ansatt ved regjeringens kontorer, bortsett fra statssekretærer og politiske rådgivere, kan ikke stille til valg. Heller ikke Høyesteretts medlemmer, tjenestemenn som er ansatt i utenrikstjenesten, eller tjenestemenn ansatt ved presidentens kontor, kan stille til valg.

Regjeringens medlemmer, presidenten, statssekretærer og politiske rådgivere ved regjeringens eller presidentens kontorer kan ikke møte som representanter på Stortinget.

–

Tenestemenn som er tilsette ved regjeringskontora, bortsett frå statssekretærar og politiske rådgjevarar, kan ikkje stille til val. Heller ikkje medlemmene av Høgsterett, tenestemenn som er tilsette i utanrikstenesta, og tenestemenn som er tilsette ved kontoret til presidenten, kan stille til val.

Medlemmer av regjeringa, presidenten, statssekretæranne og politiske rådgjevarar ved regjeringas eller presidentens kontor kan ikkje møte som representantar på Stortinget.

I § 67 strykes «Kongeriket».

§ 68 første punktum skal lyde:

Stortinget trer i alminnelighet sammen i rikets hovedstad den første hverdag i oktober måned hvert år, med mindre regjeringen eller presidenten på grunn av usedvanlige omstendigheter, så som fiendtlig angrep eller smittsom sykdom, velger en annen by i riket.

–

Stortinget kjem i regelen saman i hovudstaden den fyrste kvardagen i oktober kvart år, om ikkje regjeringa eller presidenten på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjukdom, vel ein annan by i riket.

§ 69 skal lyde:

Når Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkalles av regjeringen dersom den mener det er nødvendig.

–

Når Stortinget ikkje er samla, kan regjeringa kalle det saman dersom ho meiner det trengst.

§ 74 første ledd skal lyde:

Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner statsministeren eller den statsministeren utpeker til det, forhandlingene med en tale om rikets tilstand og de forhold som hun eller han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot.

–

Så snart Stortinget har konstituert seg, opnar statsministeren eller den statsministeren set til det, forhandlingane med ei tale om tilstanden i riket og dei emna ho eller han særleg vil gjere Stortinget merksam på.

§ 74 annet ledd skal lyde:

Når Stortingets forhandlinger er åpnet, har statsministeren og regjeringens øvrige medlemmer rett til å møte i Stortinget og på lik linje med Stortingets medlemmer delta i forhandlingene når de holdes for åpne dører, men uten å avgi stemme. I de saker som behandles for lukkede dører, gjelder dette bare når Stortinget tillater det.

–

Når forhandlingane i Stortinget er opna, har statsministeren og dei andre medlemmene av regjeringa rett til å møte i Stortinget og til liks med medlemmene der ta del i forhandlingane når dei blir haldne for opne dører, men utan å røyste. I saker som blir behandla for stengde dører, gjeld dette berre når Stortinget gjev løyve til det.

§ 75 bokstav e oppheves.

§ 75 bokstav f blir bokstav e og skal lyde:

e) å la seg forelegge regjeringsmøtenes protokoller og alle offentlige innberetninger og papirer;

–

e) å få seg førelagt protokollane frå regjeringsmøta og alle offentlege meldingar og papir;

I § 75 bokstav g, som blir bokstav f, gjøres følgende endring:

«kongen» erstattes med «regjeringen» på bokmål og med «regjeringa» på nynorsk.

§ 75 bokstav h blir bokstav g og skal lyde:

g) å kunne gi enhver påbud om å møte for seg i statsaker;

–

g) å kunne gje kven som helst påbod om å møte for seg i statsaker;

§ 75 nåværende bokstav i til m blir § 75 bokstav h til l.

§ 76 første ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget, enten av en stortingsrepresentant eller av regjeringen ved et av dens medlemmer.

–

Alle lovframlegg skal fyrst gjerast på Stortinget, anten av ein stortingsrepresentant eller av regjeringa ved ein av medlemmene.

Alternativ 2:

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget, enten av en stortingsrepresentant, av presidenten eller av regjeringen ved et av dens medlemmer.

–

Alle lovframlegg skal fyrst gjerast på Stortinget, anten av ein stortingsrepresentant, av presidenten eller av regjeringa ved ein av medlemmene.

§ 77 skal lyde:

Når Stortinget har fattet det samme lovvedtak to ganger etter hverandre, sendes det til regjeringen med anmodning om dens sanksjon.

–

Når Stortinget har gjort same lovvedtaket to gonger på rad, går vedtaket til regjeringa med oppmoding om sanksjon.

§ 78 skal lyde:

Godtar regjeringen lovvedtaket, forsyner statsministeren det med sin underskrift, og dermed blir det til lov. Godtar regjeringen det ikke, sendes det tilbake til Stortinget med den erklæring at regjeringen for tiden ikke finner det tjenlig å sanksjonere det. I så tilfelle kan ikke det storting som da er samlet, legge dette vedtak frem for regjeringen igjen.

–

Godtek regjeringa lovvedtaket, skriv statsministeren under, og dermed blir det til lov. Godtek regjeringa det ikkje, blir det sendt attende til Stortinget med dei orda at regjeringa for tida ikkje meiner det er tenleg å sanksjonere det. I så fall kan ikkje det stortinget som då er samla, leggje dette vedtaket fram for regjeringa att.

§ 79 skal lyde:

Når to storting med ett valg og minst to storting imellom har fattet det samme lovvedtak uforandret uten at Stortinget i mellomtiden har fattet noe avviken- de endelig lovvedtak, og det da forelegges regjeringen, så blir det til lov selv om regjeringen ikke gir sin sanksjon før Stortinget adskilles.

–

Når to storting med eitt val og minst to storting imellom har gjort same lovvedtaket uendra utan at Stortinget i mellomtida har gjort avvikande endeleg lovvedtak, og det då blir lagt fram for regjeringa, så blir det til lov endå om regjeringa ikkje gjev sanksjon før Stortinget skilst.

§ 80 tredje ledd skal lyde:

Innen denne tid meddeler statsministeren regjerin- gens beslutning om de lovvedtak som ikke allerede er

avgjort (jf. §§ 77 til 79), ved enten å stadfeste dem eller å forkaste dem. Alle de som ikke uttrykkelig er blitt godkjent, anses for å være forkastet.

–

Innan den tid kunngrjer statsministeren for Stortin- get avgjerda til regjeringa om dei lovvedtaka som ikkje alt er avgjorde (jf. §§ 77 til 79), med anten å stadfeste el- ler å forkaste dei. Alle dei som ikkje uttrykkeleg blir godkjende, blir rekna som forkasta.

§ 81 skal lyde:

Alle lover (unntatt dem i § 79) utferdiges i regjering- ens navn, under Norges rikets segl og med følgende ord: «Den norske regjering kunngrjør at vi er blitt forelagt Stortingets vedtak av dato sålydende: (her følger vedta- ket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under vår hånd og rikets segl.»

–

Alle lover (så nær som dei etter § 79) blir utferda i namnet til regjeringa, under Noregs rikssegl og med desse orda: «Den norske regjeringa kunngrjer at Stortin- get har lagt føre oss eit vedtak dagsett dato som lyder slik: (her kjem vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under vår hand og riksseglet.»

§ 82 annet punktum skal lyde:

Alternativ 1:

Intet medlem av regjeringen må legge frem uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets or- ganer.

–

Ingen medlemmer av regjeringa må leggje fram urette eller villeiande opplysningar for Stortinget eller eit stortingsorgan.

Alternativ 2:

Presidenten og regjeringsmedlemmene må ikke legge frem uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

–

Presidenten og regjeringsmedlemmene må ikkje leggje fram urette eller villeiande opplysningar for Stor- tinget eller eit stortingsorgan.

§ 86 første ledd skal lyde:

Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger mot medlemmer av regjering- en, Høyesterett eller Stortinget, eller presidenten, for straffbart eller annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter.

–

Riksretten dømmer i fyrste og siste instans i dei sa- kene som Stortinget reiser mot medlemmer av regjering- ga, Høgsterett eller Stortinget, eller presidenten, for eit

strafflagt eller anna rettsstridig tilhøve når dei har brote sine konstitusjonelle plikter.

§ 86 tredje ledd tredje punktum skal lyde:

Presidenten, medlemmer av regjeringen og medlemmer av Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten.

–

Presidenten, medlemmer av regjeringa og medlemmer av Stortinget kan ikkje veljast til medlem av Riksretten.

§ 90 første ledd første punktum skal lyde:

Dommere utnevnes av regjeringen etter innstilling fra et uavhengig råd.

–

Dommarar blir utnemnde av regjeringa etter tilråding frå eit uavhengig råd.

§ 121 skal lyde:

Viser erfaring at noen del av denne Norges rikes grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes regjeringen til kunngjøring som gjeldende bestemmelse i Norges rikes grunnlov.

–

Viser røynsla at nokon del av denne Noregs rikes grunnlov bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram på det fyrste, andre eller tredje stortinget etter eit nytt val og kunngjerast. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel aldri stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegnar som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til regjeringa til kunngjering som gjeldande føresegn i Noregs rikes grunnlov.

II

Vedtak I trer i kraft 1. januar året etter at innføring av republikk som styreform i Norge har fått flertall ved en folkeavstemning. Slik folkeavstemning må avholdes innen 31. september 2030.

III

De som på tidspunktet nevnt under II første punktum er regjeringsmedlemmer, får fra da av myndighet, rettigheter og plikter som medlem av regjeringen etter den endrede grunnloven og myndighet, rettigheter og plikter som i eller i medhold av lov er tillagt regjeringsmedlemmer eller statsråder. Myndighet, rettigheter eller plikter som i eller i medhold av lov er tillagt kongen, skal fra da av tillegges regjeringen. Myndighet, rettigheter eller plikter som i eller i medhold av lov er tillagt kongen i statsråd, skal fra da av tillegges regjeringen i regjeringsmøte.

30. september 2024

Grete Wold

Tobias Drevland Lund

Une Bastholm

Sivert Bjørnstad

Heidi Nordby Lunde

Åsmund Aukrust

Ingvild Wetrhus Thorsvik

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharakhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 14

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Frode Jacobsen, Kirsti Leirtrø og Kari Henriksen

Dokument 12:14 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Frode Jacobsen, Kirsti Leirtrø og Kari Henriksen om endring i § 121 (om prosedyren for fremsettelse og behandling av grunnlovsforslag)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stortingets presidentskap nedsatte 27. oktober 2022 et utvalg til å se på alle forhold rundt fremsettelse og behandling av grunnlovsforslag. I mandatet ble utvalget bedt om:

«å se på alle forhold knyttet til fremsettelse og behandling av forslag til endringer av Grunnloven. Det overordnede formålet er å sikre kunngjøring og offentlig debatt om slike forslag, samt nødvendig utredning og grundig saksforberedelse før forslagene blir tatt opp til endelig votering i Stortinget.

Prinsippet nedfelt i Grunnloven § 121 om at forslag til endringer i Grunnloven først skal behandles etter mellomliggende valg, forutsettes videreført. Det samme gjelder forslagsretten nedfelt i Grunnloven § 76.»

Utvalgets rapport, Dokument 18 (2023–2024), ble avgitt til Stortingets presidentskap 2. oktober 2023. Saken ble sendt til kontroll- og konstitusjonskomiteen, som avga sin innstilling, Innst. 445 S (2023–2024), 13. juni 2024. Denne ble behandlet i Stortinget 20. juni 2024 og Dokument 18 (2023–2024) ble da vedlagt protokollen.

Forslagsstillerne viser til at kontroll- og konstitusjonskomiteen i Innst. 445 S (2023–2024) støttet det overordnede formålet om å legge til rette for en grundig

gere prosess for fremsettelse og behandling av grunnlovsforslag og sluttet seg til utvalgets anbefalinger om at det må innføres en behandling i to trinn med to separate voteringer i påfølgende stortingsperioder. Komiteen anbefalte også at Stortingets presidentskap på egnet måte skal følge opp arbeidet med nødvendige endringer i Stortingets forretningsorden ut ifra forslagene som ble omtalt i utvalgets rapport.

Komiteen delte seg i synet på de endringene i Grunnloven § 121 som ble foreslått i Dokument 18 (2023–2024), og det ble fra flertallet skissert en alternativ modell for behandling av grunnlovsforslag. Forslagsstillerne er av den oppfatning at utvalgets grundige arbeid med endring av prosedyre og behandling av grunnlovsforslag i Stortinget tilsier at endringen av § 121 som er foreslått i Dokument 18 (2023–2024), er det mest gjennomarbeidede forslaget, og vil derfor fremme dette forslaget i sin helhet. Forslagsstillerne slutter seg til utvalgets forslag og begrunnelse for endring av § 121 slik det fremkommer i Dokument 18 (2023–2024).

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 121 skal lyde:

Viser erfaring at noen del av denne kongeriket Norges Grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes innen siste hverdag i mai i det tredje året i valgperioden og offentliggjøres. En tredjedel av Stortinget vedtar, innen siste hverdag i april i det fjerde året i samme valg-

periode, om et endringsforslag skal tas til behandling etter neste valg. Et slikt forslag kan i enkeltheter avvike fra det fremsatte forslaget. Endringsforslag vedtatt til behandling kunngjøres samlet.

Det tilkommer Stortinget først etter neste valg, før siste hverdag i mai i det tredje året i valgperioden, å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må være likelydende med endringsforslag vedtatt til behandling av Stortinget før valget og må aldri motsi denne Grunnlovs prinsipper, men bare angå slike modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd. To tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring ved trykken som gjeldende bestemmelse i kongeriket Norges Grunnlov.

–

Viser røynsla at nokon del av denne grunnlova for Kongeriket Noreg bør endrast, skal framlegget om end-

ring leggjast fram innan siste kvardagen i mai i det tredje året i valperioden og offentleggjerast. Ein tredjedel av Stortinget vedtek, innan siste kvardagen i april i det fjerde året i same valperioden, om eit endringsframlegg skal takast opp til behandling etter neste val. Eit slikt framlegg kan i somt vike av frå det framlegget som fyrst var gjort. Dei endringsframlegga som er vedtekne til behandling, skal kunngjerast samla.

Det er fyrst etter neste val, før siste kvardagen i mai i det tredje året i valperioden, Stortinget avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må vere einslydande med endringsframlegg som er vedteke til behandling av Stortinget før valet, og må aldri stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegnar som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen. To tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til kongen til kunngjering på prent som gjeldande føresegn i Kongeriket Noregs grunnlov.

30. september 2024

Frode Jacobsen

Kari Henriksen

Kirsti Leirtrø

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 15

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Peter Frølich, Svein Harberg, Frode Jacobsen, Nils T. Bjørke, Carl I. Hagen, Audun Lysbakken, Seher Aydar, Grunde Almeland og Lan Marie Nguyen Berg

Dokument 12:15 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Peter Frølich, Svein Harberg, Frode Jacobsen, Nils T. Bjørke, Carl I. Hagen, Audun Lysbakken, Seher Aydar, Grunde Almeland og Lan Marie Nguyen Berg om endring i § 121 (om prosedyren for grunnlovsendringer)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne fremmer med dette forslag om endring av Grunnloven § 121 om prosedyren for grunnlovsendringer.

Forslaget fremmes av representanter fra flere partier på bakgrunn av Stortingets behandling av Rapport fra Utvalget til å utrede prosedyren for grunnlovsendringer i Dokument 18 (2023–2024), jf. Innst. 445 S (2023–2024) fra kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Forslagsstillernes intensjon er å sikre en grundigere og bedre behandling av grunnlovsforslag. Det vises til at alminnelige lovforslag og lovvedtak normalt er resultat av et langt grundigere forarbeid enn grunnlovsforslag og grunnlovsvedtak.

Forslaget skal bidra til at grunnlovsforslag blir bedre utredet, både før og etter at forslagene fremsettes. I utredningsfasen er det særlig viktig å få belyst sammenhengen mellom grunnlovsforslag og annet lovverk og konsekvensene grunnlovsforslaget har for gjeldende rett. Forslagsstillernes mål er både å sikre økt kvalitet i arbeidet med grunnlovsforslag og å styrke Stortingets innflytelse på forståelsen av det rettslige innholdet i grunnlovsvedtakene.

Forslaget skal også styrke velgernes mulighet for å orientere seg om hva grunnlovsforslag går ut på, og hvilke representanter og partier som stiller seg bak de ulike grunnlovsforslagene. Etter forslagsstillernes syn vil forslaget bidra til en vesentlig bedre ivaretagelse av folkesuverenitetsprinsippet, som grunnlovsendringsprosedyren allerede i dag er tuftet på, og det vil medføre at Stortingets grunnlovsvedtak bygger på et bedre utredningsgrunnlag, som i større grad sikrer vedtakenes kvalitet.

Forslaget medfører at Stortinget behandler grunnlovsforslag i to omganger. Den første behandlingen av et grunnlovsforslag skal skje i samme valgperiode som grunnlovsforslaget fremsettes, etter utløpet av forslagsfristen, men senest innen siste hverdag i april på det fjerde storting i perioden. Formålet er at velgerne skal være kjent med forslagene i god tid før valget.

Behandlingen innebærer at Stortinget voterer over hvorvidt grunnlovsforslaget skal tilrådes vedtatt etter neste valg. Stortinget kan også tilrå endringer i fremsatte forslag, slik at Stortinget tilrår et forslag som er endret i forhold til forslaget som opprinnelig ble fremsatt. Et grunnlovsforslag anses tilrådd hvis det oppnår minst to tredjedels flertall. Ved denne behandlingen gjelder kravet om at minst to tredjedeler av Stortingets medlemmer må være til stede, jf. Grunnloven § 73 tredje punktum.

Det forutsettes at Stortingets første behandling av grunnlovsforslag skjer på grunnlag av ordinær saksforberedelse i Stortinget, der fremsatte grunnlovsforslag fordeles til komité, som avgir innstilling til Stortinget om hvorvidt grunnlovsforslaget tilrådes eller ikke. I og med at Stortinget kan tilråde et grunnlovsforslag med endringer, er det forutsatt at komiteen kan gi innstilling til Stortinget om endringer i forslaget komiteen har til

behandling. Nærmere bestemmelser om dette, og behandlingsmåten for øvrig, reguleres i Stortingets forretningsorden. Forslagsstillerne mener det vil være naturlig at saksforberedelsen legges til kontroll- og konstitusjonskomiteen.

Alle fremsatte forslag skal behandles av Stortinget etter valget, uavhengig av om de får Stortingets tilråding eller ikke. Hvis Stortinget tilråder et forslag som er endret i forhold til forslaget som opprinnelig ble fremsatt, skal Stortinget etter valget behandle både det tilrådte forslaget, slik det lyder med endringer, og det opprinnelig fremsatte forslaget. Samtlige fremsatte forslag og tilrådte forslag skal kunngjøres ved trykken så snart Stortinget har behandlet samtlige forslag for første gang, innen siste hverdag i april på det fjerde storting.

Forslaget innebærer ikke endringer i Stortingets behandling av grunnlovsforslag etter valget. Imidlertid vil «en foreslått endring», som konsekvens av de foreslåtte endringene i behandlingsmåten før valget, ikke bare omfatte alle fremsatte forslag, men også tilrådte forslag, inkludert tilrådte forslag slik de lyder med endringer.

For øvrig gjelder samme begrensning som i dag, at Stortinget ikke kan endre «en foreslått endring», men må vedta eller forkaste den nøyaktig slik den er. Ellers treffes grunnlovsvedtak som i dag, med to tredjedels flertall og krav om at to tredjedeler av Stortingets medlemmer må være til stede ved behandlingen, jf. Grunnloven § 73 tredje punktum.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 121 skal lyde:

Viser erfaring at noen del av denne Kongeriket Norges grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes innen siste hverdag i september på det annet storting etter et nytt valg.

Innen siste hverdag i april på det fjerde storting bestemmer Stortinget om forslag skal tilrås vedtatt etter valget. En tilråding krever to tredjedeler av stemmene og kan omfatte endringer i et fremsatt forslag. Alle fremsatte forslag og forslag med tilrådte endringer kunngjøres ved trykken og tas opp til behandling etter neste valg.

Etter neste valg tilkommer det Stortinget innen siste hverdag i september på det annet storting å bestemme om en foreslått endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring på trykk som gjeldende bestemmelse i Kongeriket Norges grunnlov.

–
Viser røynsla at nokon del av denne grunnlova for Kongeriket Noreg bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram innan siste kvardagen i september på det andre stortinget etter eit nytt val.

Innan siste kvardagen i april på det fjerde stortinget avgjer Stortinget om det skal rå til å vedta framlegget etter valet. Ei tilråding krev to tredjedelar av røystene og kan femne om endringar i eit framlegg. Alle framlagde framlegg og framlegg med tilrådte endringar skal kunngjerast på prent og takast opp til behandling etter neste val.

Etter neste val innan siste kvardagen i september på det andre stortinget avgjer Stortinget om ei endring skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel aldri stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegnar som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til kongen til kunngjering på prent som gjeldande føresegn i Kongeriket Noregs grunnlov.

30. september 2024

Peter Frølich

Svein Harberg

Frode Jacobsen

Nils T. Bjørke

Carl I. Hagen

Audun Lysbakken

Seher Aydar

Grunde Almeland

Lan Marie Nguyen Berg

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 16

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Sverre Myrli, Carl I. Hagen, Marit Arnstad, Trond Helleland, André N. Skjelstad og Kjell Ingolf Ropstad

Dokument 12:16 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Sverre Myrli, Carl I. Hagen, Marit Arnstad, Trond Helleland, André N. Skjelstad og Kjell Ingolf Ropstad om endring i § 41 (om at tronfølgerens førstefødte kan fungere som regent etter oppnådd myndighetsalder)

Til Stortinget

Bakgrunn

Ifølge Grunnloven § 41 trer tronfølgeren inn som regent om kongen er utenlands (uten å være i felt), eller om han er for syk til å utføre monarkens oppgaver. Om også tronfølgeren er utenlands eller syk, fungerer regjeringen i plenum som statsoverhode.

Gjennom å fungere som regent opparbeider tronfølgeren seg verdifull erfaring for sin framtid som statsoverhode. Nå finnes det for første gang siden 1905 en myndig tronarving i andre generasjon, men denne er ut fra Grunnlovens nåværende utforming avskåret fra å fungere som regent og dermed også fra å opparbeide seg den erfaringen inntil tronskiftet inntreffer.

Til sammenligning fungerte nåværende kronprins som regent første gang da han var 18 år. Forskjellen ligger i at han da allerede var blitt kronprins og dermed hadde adgang til å fungere som regent.

Kronprinsen er kongens vara, men når kronprinsen er regent, har han for sin del ingen vara. Det gjelder også i en situasjon hvor en konge blir langvarig syk uten å abdisere og kronprinsen dermed blir regent over lengre tid uten å være konge.

Det kan gjøre at det er vanskeligere for kronprinsen å forlate landet, ettersom den neste i arvefølgen ikke kan tre inn som stedfortreder. I stedet går statsoverhodets funksjoner over til regjeringen.

I mange situasjoner vil det at regjeringen trer inn som fungerende statsoverhode, være uproblematisk, men det finnes situasjoner hvor det vil være uheldig. Det vil særlig være tilfellet i forbindelse med omdanning av regjeringer eller ved regjeringsskifter. Det er sedvane at en regjering ikke omdanner seg selv uten medvirkning av monark/regent.

Den norske praksisen med at kun nærmeste tronarving kan fungere som regent, avviker fra praksisen i monarkier som det norske ofte sammenlignes med. I Danmark inntreer kronprinsen som regent når kongen er syk eller utenlands. Er også kronprinsen syk eller utenlands, overdras styringen av riket ifølge Lov om Regjeringens Førelse i Tilfælde af Kongens Umyndighed, Sygdom eller Fraværelse fra 1871 til en riksforsander. Riksforsanderen skal være en myndig, arveberettiget prins eller prinsesse eller en myndig dansk statsborger som tilhører den evangelisk-lutherske kirke.

I Sverige fastsetter regeringsformen femte kapittel § 4 at om monarken er forhindret i å utøve funksjonene sine, «inträder enligt gällande tronföljd medlem av konungahuset, som inte är förhindrad, för att som tillfällig riksförståndare fullgöra statschefens uppgifter».

I Storbritannia fastsetter regentskapsloven (Regency Act 1937) at om monarken er midlertidig syk eller utenlands, overdras monarkens funksjoner (med noen begrensninger) til en gruppe riksforsandere (Counselors of State) bestående av monarkens ektefelle og de fire nærmest arveberettigede over 21 år som er bosatt i Storbritannia.

I Norge kan regjeringen, ut fra gjeldende grunnlovsparagraf, i teorien omdanne seg selv når den i kongens og kronprinsens fravær fungerer som statsoverhode, men det er sedvane at den ikke gjør det.

Ut fra den gjeldende grunnlovsparagrafen har regjeringen i situasjoner hvor den er fungerende statsoverhode, også myndighet til å avskjedige seg selv og dessuten utnevne ny regjering. Det ville kunne skje for eksempel om både kongen og kronprinsen skulle være syke på én gang, eller den ene syk og den andre utenlands. Det ville vært uheldig.

I en uklar parlamentarisk situasjon vil en slik mulighet kunne utnyttes om en regjering felles eller sprekker i kongens og kronprinsens fravær, hvor den avtroppende regjeringen da fungerer som statsoverhode og skal administrere regjeringsskiftet.

Det er uvanlig at regjeringer har myndighet til å omdanne eller til og med utnevne seg selv. I flere land finnes det investiturvedtak, mens for eksempel amerikanske statsråder må godkjennes av Senatet. Noen slike ordninger finnes ikke i Norge, hvor monarken opptrer som den upartiske instansen som gir oppdraget med å danne regjering. I slike situasjoner fungerer monarken som en sikkerhetsventil eller garantist for at ting går riktig for seg ved regjeringsskifter.

Å endre Grunnloven § 41 slik at også tronfølgerens førstefødte kan fungere som regent etter oppnådd myndighetsalder, vil gi denne verdifull erfaring for framtida som monark, lette kronprinsens arbeidsbyrde og gjøre det enklere for ham å reise utenlands når kongen er syk-meldt, forhindre situasjoner hvor statsråder blir sittende på oppsigelse i mangel av en regent som kan avskjedige og utnevne, og gjøre det mindre sannsynlig at en re-

gjering som er fungerende statsoverhode, vil måtte administrere et regjeringsskifte om det oppstår en regjeringsskifte i kongens og kronprinsens fravær.

Utvidelsen av hvem som skal kunne forestå regjeringen, begrenser seg til tronfølgerens barn, og ikke andre i arvefølgen selv om disse skulle være neste i rekken etter tronfølgeren. For å forestå regjeringen må tronfølgerens barn være neste arveberettigede i henhold til arvefølgen i Grunnloven § 6, ha oppnådd kongens myndighetsalder etter Grunnloven § 8, og ha avgitt ed i samsvar med Grunnloven § 44.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 41 nytt annet punktum skal lyde:

Kan heller ikke den nærmest arveberettigede forestå regjeringen, forestår dennes barn regjeringen som kongemaktens midlertidige utøver, så fremt han eller hun er neste arveberettigede til tronen og har oppnådd den for kongen fastsatte myndighetsalder.

–

Kan heller ikke den næraste arvingen stå for regjeringa, står hennar eller hans barn for regjeringa som mellombels utøvar av kongemakta, så framt ho eller han er neste arvingen til trona og har nådd myndig alder for kongen.

Nåværende § 41 annet punktum blir nytt tredje punktum.

30. september 2024

Sverre Myrli

Carl I. Hagen

Marit Arnstad

Trond Helleland

André N. Skjelstad

Kjell Ingolf Ropstad

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 17

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Marie Sneve Martinussen og Seher Aydar

Dokument 12:17 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Marie Sneve Martinussen og Seher Aydar om endring i § 49 og § 76 (om rådgivende folkeavstemninger)

Til Stortinget

Bakgrunn

Med dette forslaget til nye bestemmelser i Grunnloven ønsker forslagsstillerne å introdusere en mekanisme for deltakende demokrati i form av rådgivende folkeavstemninger på nasjonalt nivå, på en måte som harmonerer med og utfyller det representative demokratiet utøvd av Stortinget.

Intensjonen er å gi folket en anledning til å direkte uttrykke sin mening til sine folkevalgte og samtidig gi mindretallet på Stortinget en rett til å kartlegge folkemeningen i viktige saker.

Grunnloven har i dag ingen bestemmelser om folkeavstemninger, i motsetning til kommuneloven, hvor § 12-2 gir kommunestyre og fylkesting rett til å kalle inn til rådgivende folkeavstemning om forslag som gjelder deres virksomhet. Gjennom de seks rådgivende, landsdekkende folkeavstemninger som Norge har avholdt siden unionsoppløsningen i 1905, har det blitt avklart at Grunnloven ikke stenger for rådgivende avstemninger, men det finnes ingen hjemmel som utløser en rett til folkeavstemning når visse vilkår er til stede.

Den så langt siste rådgivende folkeavstemningen som Stortinget har iverksatt – folkeavstemning om EU-medlemskap i 1994 – ble foreslått av regjeringen Brundtland og hjemlet av Stortinget i en egen særlov

(lov av 24. juni 1994 nr. 42 (lov om folkeavstemning om EU). I lys av at det er over 30 år siden forrige gang det norske folk fikk uttrykke sin mening om et konkret og avgjørende samfunnsspørsmål, og at initiativet da lå hos regjeringen, ønsker forslagsstillerne å legge til rette for flere rådgivende folkeavstemninger ved å etablere tydelige vilkår for når de skal avholdes, herunder en rett til å kreve folkeavstemning avholdt.

Stortinget og regjeringens ansvar

I forslaget etableres én mekanisme som kan utløses både av en bestemt andel av de stemmeberettigede og av et kvalifisert mindretall på Stortinget. Det spesifiseres at folkeavstemningene skal være rådgivende, ikke bindende, for ikke å rukke ved makt- og ansvarsfordelingen i Grunnloven. Stortinget vil fortsatt stå ansvarlig for de lover og budsjetter det vedtar, og regjeringen vil fortsatt kunne stilles til ansvar for hvordan den følger opp Stortingets vedtak. Grunnloven § 54 og øvrige bestemmelser som angår stortingsvalg, innebærer videre at de stemmeberettigede har anledning til å vurdere representanter som går mot folkeflertallets mening, samt deres grunngeving for dette, i påfølgende valg.

Forslaget innebærer at det kun kan holdes folkeavstemning i saker som hører inn under Stortingets myndighet, slik de framgår av blant annet Grunnloven § 75, og ikke om saker som Grunnloven tilordner Kongen (regjeringen) eller domstolene. Prinsippet sikrer at det er de folkevalgte som må ta stilling til resultatet av rådgivende folkeavstemninger. Det sikrer domstolenes uavhengighet, og man unngår konstitusjonelle problemer som kunne oppstått dersom et mindretall på Stortinget kunne initiert folkeavstemning om saker som Stortinget ikke står ansvarlig for.

Forslaget påvirker ikke Stortingets kontrollfunksjon og initiativrett slik Stortinget har avklart disse ved behandlingen av Harberg-utvalgets rapport (Dokument 21 (2020–2021), jf. henholdsvis Innst. 392 S, 408 S, 409 L, 506 L, 651 S (2020–2021) og Innst. 143 S og 176 S (2021–2022)). Så lenge et forslag befinner seg innenfor Stortingets ansvars- og myndighetsområde, vil det imidlertid kunne bli gjenstand for rådgivende folkeavstemning. Eksempelvis vil det etter ansvarsfordelingen etablert i Grunnloven § 26 andre ledd ikke kunne avholdes folkeavstemning over hvilke traktater regjeringen skal inngå med andre land. Dersom traktaten er av særlig stor viktighet, vil det imidlertid kunne avholdes folkeavstemning om hvorvidt Stortinget bør samtykke til avtalen og dermed la den bli bindende.

Videre er forslaget avgrenset slik at det kun vil kunne avholdes rådgivende folkeavstemninger om forslag som befinner seg innenfor rammen av Grunnloven og Norges folkerettslige forpliktelser. Sistnevnte omfatter internasjonal sedvanerett, traktater og resolusjoner som er bindende for Norge, herunder Norges forpliktelser til å respektere menneskerettigheter og humanitæretten.

Folkets rett til å kreve folkeavstemning

Forslaget gir folket selv anledning til å initiere rådgivende folkeavstemninger ved at enhver innbygger med stemmerett kan framsette forslag om dette, og setter en terskel på at to prosent av de stemmeberettigede må slutte seg til forslaget for å utløse plikt til å avholde avstemningen. Etter siste tilgjengelige tall (Statistisk sentralbyrå: Personer med stemmerett, 17. april 2023) befinner det seg 4 356 600 personer med stemmerett i Norge, noe som tilsvarer at 87 132 stemmeberettigede må slutte seg til forslaget før det skal bli gjenstand for rådgivende folkeavstemning. Terskelen er ment å sikre at det ikke kontinuerlig arrangeres ressurskrevende folkeavstemninger som det ikke ligger et reelt, folkelig engasjement bak, noe som ville vært i strid med formålet med bruk av slike avstemninger.

For å holde Grunnloven til overordnede bestemmelser spesifiseres ingen formkrav til hvordan forslag om folkeavstemning skal framsettes, tilsluttes og avholdes i dette forslaget, utover å gi Stortinget ansvar for å fastsette nærmere vilkår for dette i lov.

Parlamentarisk rett til å kreve folkeavstemning

I et representativt demokrati er det mulig at flertallet i befolkningens syn på en konkret sak er representert av et mindretall på Stortinget. For å unngå at det over tid utvikler seg en kløft mellom folkemeningen på den ene siden og et parlamentarisk flertall på den andre, ønsker forslagsstillerne å gi en rett til et mindretall på mini-

mum en tredjedel av Stortingets medlemmer til å kreve rådgivende folkeavstemning om et konkret spørsmål. Krav om dette skal framsettes på Stortinget, for å holde prosessen adskilt fra initiativretten som blir gitt til de stemmeberettigede.

En utgave av denne parlamentariske mindretallsretten finnes i den danske grunnloven § 42, som gir en tredjedel av Folketingets medlemmer rett til å kreve folkeavstemning om et lovforslag vedtatt av Folketinget. I Danmark er resultatet av disse folkeavstemningene bindende, og de er dermed underlagt en rekke restriksjoner. Folketingets mindretall får kun tre arbeidsdager på å framsette krav om folkeavstemning, avstemningene kan kun ta for seg lovvedtak som Folketinget har fattet, og lover angående statsbudsjett, skatter, pensjoner m.m. er unntatt.

Da dette forslaget angår rådgivende folkeavstemninger om saker som det er avklart at hører inn under Stortingets myndighet, ser ikke forslagsstillerne behov for å i Grunnloven ytterligere begrense dem til en konkret saksform eller tidspunkt, eller sette skranke for hvilke av Stortingets ansvarsområder som kan og ikke kan være gjenstand for rådgivende folkeavstemning. Folket velger allerede sine stortingsrepresentanter og bør derfor kunne gi de samme folkevalgte råd i konkrete saker som Stortinget etter Grunnloven har makt til å avgjøre.

En slik ordning vil også harmonere med andre mindretallsrettigheter i Stortinget, nærmere omtalt blant annet i Stortingets forretningsorden og i Harberg-utvalgets rapport (Dokument 21 (2020–2021)).

Alternativer

Forslagsstillerne fremmer fem alternativer til grunnlovsendring.

Forslaget i alternativ 1 medfører at alle bestemmelser om rådgivende folkeavstemninger, både de som initieres etter krav fra folket og de fra et parlamentarisk mindretall, tas inn i Grunnloven § 49 som nytt tredje og fjerde ledd i første paragraf under overskriften «C. Om borgerrett og den lovgivende makt». Dette alternativet vektlegger at folkeavstemningene er én og samme mekanisme, med to mulige opphav – enten to prosent av de stemmeberettigede eller en tredjedel av Stortingets medlemmer – og at de grunnleggende bestemmelsene for begge typer folkeavstemninger er de samme.

Forslagene i alternativ 2 og 3 splitter opp folkeinitierte og stortingsinitierte folkeavstemninger i to ulike paragrafer, slik at Stortinget kan votere over endringsforslagene separat.

I alternativ 2 foreslås de stemmeberettigedes rett til å foreslå folkeavstemning regulert i nytt tredje og fjerde ledd i § 49, som i alternativ 1.

Alternativ 3 innebærer at det parlamentariske mindretallets rett å kreve folkeavstemning reguleres i nytt fjerde ledd i § 76, som i dag hjemler stortingsrepresentantenes rett til å framsette representantforslag. Mindretallsretten er i dette alternativet knyttet til pågående saker som Stortinget har tatt opp til behandling, hvor det allerede er avklart at saken faller inn under Stortingets ansvarsområde. For å unngå at Stortinget ferdigbehandler saken før folkeavstemning kan avholdes, og på denne måten sikre at resultatet av avstemningen inngår i Stortingets forhandlinger, spesifiserer dette alternativet at Stortinget ikke kan fatte vedtak i saken før resultatet av folkeavstemningen foreligger.

Forslaget i alternativ 4 opprettholder både endringene i § 49 fra alternativ 2 og endringene i § 76 fra alternativ 3 for å gi Stortinget anledning til å både innføre rett til rådgivende folkeavstemninger initiert av de stemmeberettigede og et parlamentarisk mindretall, og fremdeles holde bestemmelser om borgernes rettigheter innenfor § 49 og bestemmelser om Stortingets behandlingsmåte innenfor § 76.

Alternativ 5 er likt alternativ 4, men er ikke begrenset til saker Stortinget har tatt opp til behandling. Det er tilstrekkelig at en aktuell sak hører inn under Stortingets myndighet, slik som i den foreslåtte bestemmelsen i § 49.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 49 nytt tredje og fjerde ledd skal lyde:

Enhver som er stemmeberettiget ved stortingsvalg, kan fremsette forslag om rådgivende folkeavstemning om saker som hører inn under Stortingets myndighet. Rådgivende folkeavstemning skal avholdes hvis minst to prosent av de stemmeberettigede slutter seg til forslaget. Rådgivende folkeavstemning skal også avholdes hvis minst en tredjedel av Stortingets medlemmer sender skriftlig krav om dette.

Det kan ikke avholdes folkeavstemning om forslag som strider mot denne grunnlov eller Norges folkerettslige forpliktelser. Nærmere bestemmelser om vilkårene for og gjennomføringen av folkeavstemninger fastsettes ved lov.

–

Alle som har røysterett ved stortingsvalg, kan leggje fram framlegg om rådgjevande folkerøysting om saker som høyrer inn under stortingsmakta. Rådgjevande folkerøysting skal haldast dersom minst to prosent av dei røysteføre stør framlegget. Rådgjevande folkerøysting

skal òg haldast dersom minst ein tredjedel av medlemmene av Stortinget sender skriftleg krav om dette.

Det kan ikkje haldast folkerøysting om framlegg som strir mot denne grunnlova eller Noregs folkerettslege skyldnader. Nærare føresegner om vilkåra for og gjennomføringa av folkerøystingar blir fastsette i lov.

Alternativ 2:

§ 49 nytt tredje og fjerde ledd skal lyde:

Enhver som er stemmeberettiget ved stortingsvalg, kan fremsette forslag om rådgivende folkeavstemning om saker som hører inn under Stortingets myndighet. Rådgivende folkeavstemning skal avholdes hvis minst to prosent av de stemmeberettigede slutter seg til forslaget.

Det kan ikke avholdes folkeavstemning om forslag som strider mot denne grunnlov eller Norges folkerettslige forpliktelser. Nærmere bestemmelser om vilkårene for og gjennomføringen av folkeavstemninger fastsettes ved lov.

–

Alle som har røysterett ved stortingsvalg, kan leggje fram framlegg om rådgjevande folkerøysting om saker som høyrer inn under stortingsmakta. Rådgjevande folkerøysting skal haldast dersom minst to prosent av dei røysteføre stør framlegget.

Det kan ikkje haldast folkerøysting om framlegg som strir mot denne grunnlova eller Noregs folkerettslege skyldnader. Nærare føresegner om vilkåra for og gjennomføringa av folkerøystingar blir fastsette i lov.

Alternativ 3:

§ 76 nytt fjerde ledd skal lyde:

En tredjedel av Stortingets medlemmer kan kreve at det avholdes rådgivende folkeavstemning om en sak som Stortinget har tatt opp til behandling. I dette tilfellet skal Stortinget ikke fatte vedtak i saken før utfallet av folkeavstemningen foreligger.

–

Ein tredjedel av medlemmene av Stortinget kan krevje at det skal haldast rådgjevande folkerøysting om ei sak som er til behandling i Stortinget. I dette tilfellet skal Stortinget ikkje gjere vedtak i saka før utfallet av folkerøystinga ligg føre.

Alternativ 4:

§ 49 nytt tredje og fjerde ledd skal lyde:

Enhver som er stemmeberettiget ved stortingsvalg, kan fremsette forslag om rådgivende folkeavstemning om saker som hører inn under Stortingets myndighet. Rådgivende folkeavstemning skal avholdes hvis minst to prosent av de stemmeberettigede slutter seg til forslaget.

Det kan ikke avholdes folkeavstemning om forslag som strider mot denne grunnlov eller Norges folkerettslige forpliktelser. Nærmere bestemmelser om vilkårene for og gjennomføringen av folkeavstemninger fastsettes ved lov.

–

Alle som har røysterett ved stortingsvalg, kan leggje fram framlegg om rådgjevande folkerøysting om saker som høyrer inn under stortingsmakta. Rådgjevande folkerøysting skal haldast dersom minst to prosent av dei røysteføre stør framlegget.

Det kan ikkje haldast folkerøysting om framlegg som strir mot denne grunnlova eller Noregs folkerettslege skyldnader. Nærare føresegner om vilkåra for og gjennomføringa av folkerøystingar blir fastsette ved lov.

§ 76 nytt fjerde ledd skal lyde:

En tredjedel av Stortingets medlemmer kan kreve at det avholdes rådgivende folkeavstemning om en sak som Stortinget har tatt opp til behandling. I dette tilfellet skal Stortinget ikke fatte vedtak i saken før utfallet av folkeavstemningen foreligger.

–

Ein tredjedel av medlemmene av Stortinget kan krevje at det skal haldast rådgjevande folkerøysting om ei sak som er til behandling i Stortinget. I dette tilfellet skal Stortinget ikkje gjere vedtak i saka før utfallet av folkerøystinga ligg føre.

Alternativ 5:

§ 49 nytt tredje og fjerde ledd skal lyde:

Enhver som er stemmeberettiget ved stortingsvalg, kan fremsette forslag om rådgivende folkeavstemning

om saker som hører inn under Stortingets myndighet. Rådgivende folkeavstemning skal avholdes hvis minst to prosent av de stemmeberettigede slutter seg til forslaget.

Det kan ikke avholdes folkeavstemning om forslag som strider mot denne grunnlov eller Norges folkerettslige forpliktelser. Nærmere bestemmelser om vilkårene for og gjennomføringen av folkeavstemninger fastsettes ved lov.

–

Alle som har røysterett ved stortingsvalg, kan leggje fram framlegg om rådgjevande folkerøystingar om saker som høyrer inn under stortingsmakta. Rådgjevande folkerøysting skal haldast dersom minst to prosent av dei røysteføre stør framlegget.

Det kan ikkje haldast folkerøysting om framlegg som strir mot denne grunnlova eller Noregs folkerettslege skyldnader. Nærare føresegner om vilkåra for og gjennomføringa av folkerøystingar blir fastsette i lov.

§ 76 nytt fjerde ledd skal lyde:

En tredjedel av Stortingets medlemmer kan kreve at det avholdes rådgivende folkeavstemning om en sak som hører inn under Stortingets myndighet. I dette tilfellet skal Stortinget ikke fatte vedtak i saken før utfallet av folkeavstemningen foreligger.

–

Ein tredjedel av medlemmene av Stortinget kan krevje at det skal haldast rådgjevande folkerøysting om ei sak som høyrer inn under stortingsmakta. I dette tilfellet skal Stortinget ikkje gjere vedtak i saka før utfallet av folkerøystinga ligg føre.

30. september 2024

Marie Sneve Martinussen

Seher Aydar

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 18

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Frode Jacobsen

Dokument 12:18 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Frode Jacobsen om ny § 113 a (om å kodifisere begrensingsadgangen i Grunnlovens menneskerettighetsbestemmelser)

Til Stortinget

Bakgrunn

På bakgrunn av Menneskerettighetsutvalgets rapport i Dokument 16 (2011–2012) har det flere ganger blitt fremsatt forslag om en grunnlovsbestemmelse som gir grunnlag og angir vilkårene for inngrep i Grunnlovens menneskerettighetsbestemmelser, en såkalt «begrensingshjemmel». Et slikt forslag ble senest behandlet av Stortinget i 2024, jf. Innst. 304 S (2023–2024). Forslaget ble ikke vedtatt.

I tidligere forslag har det blitt foreslått å grunnlovfeste generelle vilkår for inngrep i enkelte av Grunnlovens menneskerettighetsbestemmelser, herunder unntak for i hvilke tilfeller det ikke skal være adgang til inngrep. Når det gjelder menneskerettighetsbestemmelsene som ble vedtatt i 2014, er vilkårene for inngrep til dels ulike, og enkelte rettigheter er absolutte. Vilråene for å gripe inn i rettigheter som eksisterte før menneskerettighetsreformen i 2014, oppstiller videre helt andre terskler og vilkår for inngrep eller begrensninger, f.eks. Grunnloven §§ 97, 100, 105 og 102 første ledd andre punktum.

Menneskerettighetsbestemmelsene som ble innført ved menneskerettighetsreformen i 2014, er basert på forbilder i internasjonale menneskerettighetskonvensjoner som Norge er bundet av. Uten en generell begrensingshjemmel i Grunnloven har Høyesterett inn-

fortolket en adgang til å gripe inn i disse rettighetene i samme utstrekning og på samme vilkår som følger av de internasjonale forbildene. Hvorvidt et inngrep i en rettighet er lovlig, beror dermed på i hvilken utstrekning og på hvilke vilkår den enkelte rettigheten i Grunnloven tillater inngrepet.

En grunnlovsbestemmelse som angir generelle vilkår for inngrep i flere rettigheter, vil nødvendigvis bli upresis og vil kunne gi opphav til tolkningstvil med utgangspunkt i den gjeldende rettstilstanden. Samtidig mener forslagsstillerne at Grunnloven bør gi uttrykk for at Grunnlovens rettighetsbestemmelser ikke nødvendigvis er absolutte.

Forslaget synliggjør at Grunnlovens rettighetsbestemmelser ikke er absolutte, samtidig som det klargjør at hvorvidt et inngrep i en grunnlovsbeskyttet rettighet er lovlig, nødvendigvis beror på den enkelte rettighetsbestemmelse med det innhold bestemmelsen har etter gjeldende rett.

Med «den enkeltes rettigheter etter Grunnloven» siktes det til samtlige rettigheter som tilkommer den enkelte etter Grunnloven, og ikke bare rettighetene i Grunnloven kapittel E. Avgrensningen er uansett ikke avgjørende, ettersom det må bero på den enkelte grunnlovsbestemmelse hvorvidt den gir rettigheter, og hva som i så fall skal til for å gripe inn i eller begrense disse.

Termen «inngrep» er ment å favne vidt og omfatter også det som vil være naturlig å omtale som begrensninger eller innskrenkninger.

Formuleringen «i den utstrekning og på de vilkår» knytter seg til at det er den enkelte rettighetsbestemmelse som avgjør hvilke inngrep som er lovlige, og vilkårene for dette. Enkelte rettighetsbestemmelser oppstiller absolutte rettigheter, og da vil det tilsvarende ikke være adgang til å gjøre inngrep i noen utstrekning eller på noen vilkår.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Ny § 113 a skal lyde:

Myndighetene kan gripe inn i den enkeltes rettigheter etter Grunnloven i den utstrekning og på de vilkår som følger av den enkelte rettighetsbestemmelse.

–

Styresmaktene kan gripe inn i rettane den einskilde har etter Grunnlova, i den mon og på dei vilkår som følgjer av den einskilde rettsføresegna.

30. september 2024

Frode Jacobsen

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 19

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Grunde Almeland, Frode Jacobsen og Rasmus Hansson

Dokument 12:19 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Grunde Almeland, Frode Jacobsen og Rasmus Hansson om ny § 113 b (grunnlovsfesting av derogasjon)

Til Stortinget

Bakgrunn

I dette forslaget foreslås det å grunnlovfeste en bestemmelse som regulerer når og hvordan enkelte menneskerettigheter kan fravikes dersom det oppstår krig eller en annen nødtilstand som truer riket. Denne muligheten eksisterer allerede på ulovfestet grunnlag gjennom den konstitusjonelle nødretten. En grunnlovsfesting av rammene for en slik konstitusjonell nødrett vil sikre klarere regler for når og hvordan menneskerettighetene kan fravikes, slik at den ulovfestede konstitusjonelle nødretten ikke kan benyttes for å undergrave menneskerettighetene dersom det oppstår krig eller en annen nødtilstand som truer riket. En derogasjonsbestemmelse er blant annet foreslått av Menneskerettighetsutvalget i Dokument 16 (2011–2012) s. 90 flg.

Etter Menneskerettighetsutvalgets syn burde grunnlovsbestemmelsen slå fast at enkelte rettigheter er av en slik karakter at de aldri kan fravikes. Dette har sammenheng med at unntak fra enkelte bestemmelser vil representere et så fundamentalt angrep på menneskerverdet og rettsstaten at ingen situasjoner kan berettiggjøre at det besluttet å gjøre unntak fra disse rettighetene. Det blir derfor foreslått å ta inn et tillegg til derogasjonsadgangen, der det presiseres hvilke bestemmelser i Grunnloven som aldri kan fravikes.

Da man vedtok menneskerettighetskonvensjonene i tiårene etter annen verdenskrig, erkjente man at ulovfestet nødrett lett kunne undergrave borgernes rettigheter. Dette var nettopp grunnen til at man vedtok derogasjonsbestemmelser. Disse reglene sier at i visse krisesituasjoner kan statene fravike menneskerettigheter, men bare på bestemte og strenge vilkår, og bare noen av menneskerettighetene. Man ønsket altså å sørge for at statene hadde foretatt betryggende vurderinger av disse grunnleggende spørsmålene før en eventuell krise inntraff. Derogasjon ble innlemmet i menneskerettighetsregimene for å begrense statenes potensielle tilsidesettelse av menneskerettigheter gjennom nødrettstiltak.

Grunnloven skal også under endrede politiske rammebetingelser sikre gjennomføring av rettsstatsprinsipper og menneskerettigheter. Grunnlovsfesting av derogasjonsadgangen vil skape et sterkere bolverk mot mulig nedbygging av demokrati og rettsstatsprinsipper. Det vil gi klare politiske og rettslige rammer for hva som kan og ikke kan gjøres når krisen først er ute. I dagens situasjon er det liten grunn til bekymring, men forholdene kan endres. Dette har årene under koronapandemien vist.

I en utredning fra 1953 til Stortinget understreket professor Frede Castberg at

«[d]et ligger i dagen at prinsippet om den konstitusjonelle nødrett innebærer en stor fare for misbruk.»

Dersom en derogasjonsbestemmelse ikke grunnlovsfestes, er det opp til domstolene å innfortolke hva som er rammene for den konstitusjonelle nødretten. Ut fra forutberegnelighets- og tilgjengelighetshensyn er dette ikke en ideell løsning. Den står også i motstrid til et av Stortingets uttalte mål med grunnlovsreformen i

2014 – nemlig at de mest sentrale elementer i landets statsrett bør framgå av Grunnloven selv.

Bemerkninger til forslaget

Forslagsstillerne fremmer to alternative forslag til ny bestemmelse i Grunnloven. I begge tilfeller foreslås det at bestemmelsen plasseres til slutt i Grunnloven kapittel E om menneskerettigheter, dvs. som enten ny § 113 b eller § 113 a. Dersom et forslag om grunnlovfesting av begrensninger i menneskerettighetene blir vedtatt som ny § 113 a, er det naturlig at derogasjonsbestemmelsen plasseres som § 113 b. I motsatt fall kan den vedtas som § 113 a.

Nedenfor følger bemerkninger til de to alternative forslagene:

Situasjonskravet *krig eller annen nødtilstand som utgjør en grunnleggende trussel mot riket* understreker at innslagspunktet er lavere enn beredskapsloven – naturkatastrofer, pandemier og andre kriser kan også begrunne derogasjon. I alternativ 2 understrekes det at en slik situasjon skal være *offentlig bekjentgjort*. Det ligger et slikt krav i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP), og dette ble spilt inn av forskergruppen ved Institutt for offentlig rett ved Universitetet i Oslo (UiO) i forrige høringsrunde da grunnlovfesting av derogasjon ble behandlet.

Kravet om *strengt nødvendig* tydeliggjør at derogasjonstiltak må være egnet til å avhjelpe den konkrete krisen, og at de må opphøre når krisen er over.

Videre foreslås det at § 16 første punktum ikke kan fravikes. I forrige høringsrunde pekte Lovavdelingen, Regjeringsadvokaten, Dommerforeningen og forskergruppen ved Institutt for offentlig rett ved UiO på at man må sondre mellom religionsfrihet (indre tanke) og religionsutøvelse (ekstern utøvelse), og klargjøre hva som ikke kan fravikes, altså *religionsfrihet*.

Listen over rettigheter det ikke kan derogeres fra, er ganske lik den som framkommer i de internasjonale konvensjonene (EMK art. 15 og SP art. 4). Når få rettigheter ikke kan fravikes, understreker dette alvorret ved derogasjon. Hvis mange rettigheter kan fravikes, vil dette utvanne beskyttelsen av de rettighetene som aldri derogeres, selv i alvorlige kriser.

I tillegg til rettighetene nedfelt i menneskerettskonvensjonene, foreslås det at retten til frie valg ikke kan fravikes, ved en henvisning til § 49. Videre foreslås det at prinsippet om domstolenes uavhengighet ikke fravikes, ved en henvisning til § 95 annet ledd. Dette har en viss beskyttelse i domskravet i § 96, men bare i straffesaker, så henvisningen til § 95 vil sikre dette også i sivile saker.

Kompetansen til å beslutte derogasjon bør ligge hos Stortinget. Hvis Stortinget er avskåret fra å gjøre dette, må kongen kunne derogere. Uavhengig av den varighet

kongen har fastsatt, bortfaller beslutningen ved utløpet av den dag Stortinget selv kan treffe beslutning. Uansett hvilken instans som beslutter derogasjon, bør en derogasjonsbeslutning ikke vare lenger enn 30 dager. Etter det tidspunktet bør det treffes ny beslutning om derogasjon.

I alternativ 2 poengteres det at beslutningen om å fravike rettighetene ikke bare bør kunngjøres, men også *begrunnes*. Dette ble adressert av forskergruppen ved Institutt for offentlig rett ved UiO i forrige høringsrunde. En viss begrunnelse kan være viktig for allmennhetens kontrollfunksjon for å kunne forstå hvilke rettigheter som fravikes og hvorfor rettigheter fravikes.

Videre inkluderer alternativ 2 også en egen bestemmelse om at et mindretall på *minst 20 stortingsrepresentanter kan innhente Høyesteretts betenkning om derogasjon*. Slik situasjonen er i dag må et flertall av representantene be Høyesterett om en betenkning (etter § 83).

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

for s l a g:

Alternativ 1:

Ny § 113 b skal lyde:

Ved krig eller annen nødtilstand som utgjør en grunnleggende trussel mot riket, kan Stortinget med to tredjedels flertall fravike den enkeltes rettigheter i denne grunnlov i den utstrekning situasjonen gjør det strengt nødvendig. En slik beslutning kan bare gjelde for inntil 30 dager om gangen.

Rettighetene i §§ 16 første punktum om religionsfrihet, 49 første ledd andre punktum om valg, 93 med unntak av tvangsarbeid, 95 andre ledd, 96 og 97 i spørsmål om straff kan ikke fravikes.

Er Stortinget avskåret fra å treffe beslutning og det er fare ved opphold, kan kongen treffe samme beslutning som i første ledd. Beslutningen meddeles Stortinget umiddelbart og bortfaller ved utløpet av den dag Stortinget selv kan treffe beslutning, men senest etter 30 dager.

Beslutning om å fravike rettigheter i denne grunnlov skal kunngjøres uten opphold.

–

Når krig eller annen naudtilstand utgjør eit grunnleggjande trugsmål mot riket, kan Stortinget med to tredjedels fleirtal fråvike rettane den einskilde har etter denne grunnlova, i den mon stoda gjer det strengt naudsynt. Eit slikt vedtak kan berre gjelde for opp til 30 dagar om gongen.

Rettane i §§ 16 fyrste punktumet om religionsfri-dom, 49 fyrste leddet andre punktumet om val, 93 med

unntak av tvangsarbeid, 95 andre leddet, 96 og 97 i spørsmål om straff kan ikkje fråvikast.

Er Stortinget hindra frå å gjere vedtak og det er fare ved opphald, kan kongen gjere same vedtak som i fyrste leddet. Stortinget skal få melding om vedtaket med det same, og vedtaket fell bort ved utgangen av den dagen Stortinget sjølv kan gjere vedtak, men seinast etter 30 dagar.

Vedtaket om å fråvike rettar i denne grunnlova skal kunngjerast utan opphald.

Alternativ 2:

Ny § 113 b skal lyde:

Ved offentlig bekjentgjort krig eller annen nødtilstand som utgjør en grunnleggende trussel mot riket, kan Stortinget med to tredjedels flertall fråvike den enkeltes rettigheter i denne grunnlov i den utstrekning situasjonen gjør det strengt nødvendig. Beslutningen varer inntil 30 dagar.

Rettighetene i §§ 16 første punktum om religionsfrihet, 49 første ledd andre punktum om valg, 93 med unntak av tvangsarbeid, 95 andre ledd, 96 og 97 i spørsmål om straff kan ikke fravikes.

Er Stortinget avskåret fra å treffe beslutning og det er fare ved opphold, kan kongen treffe samme beslutning som i første ledd. Beslutningen meddeles Stortinget umiddelbart og bortfaller ved utløpet av den dag Stortinget selv kan treffe beslutning, men senest etter 30 dagar.

Beslutning om å fravike rettigheter i denne grunnlov skal begrunnes og kunngjøres uten opphold.

Minst 20 stortingsrepresentanter kan innhente Høyesteretts betenkning om derogasjon. Denne gis offentlig og uten opphold.

–

Når krig er kunngjort offentlig eller annen naudtilstand utgjør eit grunnleggjande trugsmål mot riket, kan Stortinget med to tredjedels fleirtal fråvike rettane den einskilde har etter denne grunnlova, i den mon stoda gjer det strengt naudsynt. Vedtaket varer opp til 30 dagar.

Rettane i §§ 16 fyrste punktumet om religionsfri- dom, 49 fyrste leddet andre punktumet om val, 93 med unntak av tvangsarbeid, 95 andre leddet, 96 og 97 i spørsmål om straff kan ikkje fråvikast.

Er Stortinget hindra frå å gjere vedtak og det er fare ved opphald, kan kongen gjere same vedtak som i fyrste leddet. Stortinget skal få melding om vedtaket med det same, og vedtaket fell bort ved utgangen av den dagen Stortinget sjølv kan gjere vedtak, men seinast etter 30 dagar.

Vedtaket om å fråvike rettar i denne grunnlova skal grunngevast og kunngjerast utan opphald.

Minst 20 stortingsrepresentantar kan hente inn utgreiing frå Høgsterett om derogasjon. Utgreiinga skal gjevast offentlig og utan opphald.

Alternativ 3:

Ny § 113 a skal lyde:

[Som alternativ 1]

Alternativ 4:

Ny § 113 a skal lyde:

[Som alternativ 2].

30. september 2024

Grunde Almeland

Frode Jacobsen

Rasmus Hansson

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 20

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Frode Jacobsen, Bjørnar Skjæran, Nils T. Bjørke
og Geir Adelsten Iversen

Dokument 12:20 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Frode Jacobsen, Bjørnar Skjæran, Nils T. Bjørke og Geir Adelsten Iversen om ny § 112 a (om viltlevende marine ressurser)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne viser til at forslaget handler om å grunnlovfeste prinsippet i havressurslova § 2 sett i sammenheng med havressurslova § 1. At de frittlevende marine ressursene tilhører fellesskapet, er en grunnleggende del av norsk sedvane og kultur. Fisken er allmenningen i havet, som kystfolket har rett til å høste av i fellesskap. Slik har det vært siden Gulatingsloven og Frostatingsloven på 1100-tallet. I Magnus Lagabøtes landslov var det regulert at allmenningene skulle være som de hadde vært fra gammel tid, både til fjells og ved sjøen. Allmenningsprinsippet ligger til grunn for en forvaltning av de marine ressursene som tar hensyn til det tredelte formålet i havressurslova om bærekraft, samfunnsøkonomi og sysselsetting og bosetting i kystsamfunn.

Grunnlovfesting vil gi en særlig juridisk stabilitet og et tilsvarende vern mot endringer som følge av skiftende politiske holdninger. Forslaget vil dermed følge et spor som Stortinget har fulgt for andre helt sentrale prinsipper.

Kystbefolkningen, derunder den kystsamiske befolkningen, er en viktig del av det nasjonale fellesskapet som grunnlovsforslaget sikter til. Dette vil forsterke betydningen av bestemmelsene om disse spørsmålene i

havressurslova § 1 og andre steder. Kystfolket sin rett til fisken som ressurs er med på å sikre det materielle grunnlaget for samisk kultur.

Kystbefolkningens høsting av fellesskapets ressurs er i havet gir en viktig del av bakgrunnen for etableringen og dagens utstrekning av Norges økonomiske sone. Grunnlovsforslaget vil bidra til å bekrefte og forsterke tilknytningen mellom det nasjonale fellesskapet og de tilstøtende havområdene. Bestemmelsen etablerer ikke eiendomsrett til ressursene i tradisjonell og snever forstand.

Det nasjonale fellesskapet går over generasjoner. På denne måten vil den foreslåtte bestemmelsen også bidra til å underbygge og forsterke kravet om bærekraftig forvaltning av fiskebestandene og andre marine ressurser. Det samme gjelder plasseringen av den foreslåtte bestemmelsen umiddelbart etter Grunnloven § 112 om langsiktig disponering av naturens ressurser.

Grunnlovfesting av fellesskapets eierskap til de viltlevende marine ressursene innebærer at den lovgivende og utøvende makt må vektlegge bestemmelsen, og at alle vedtak må ligge innenfor de rettslige grensene bestemmelsen setter. Grunnloven vil for det første sette grenser for hva Stortinget kan bestemme i lov, og regjeringen i forskrift. For det andre vil den legge føringer på innholdet i forvaltningsvedtak som treffes på grunnlag av havressurslova, deltakerloven og annen relevant lovgivning med tilhørende forskrifter.

Innenfor de rettslige grensene som grunnlovsforslaget vil etablere, må de viltlevende marine ressursene til enhver tid forvaltes slik stortingsflertallet finner best. Dette innebærer for eksempel at reguleringer av uttak av ressurser og kvoter for utøvelse av fiskerettigheter ikke vil være grunnlovsstridige i seg selv. Men slike ordninger må praktiseres slik at de ikke i realiteten privati-

serer retten til å høste av havets ressurser. Grunnlovsforslaget hindrer privatisering av de viltlevende marine ressursene og sikrer at de kommer fellesskapet til gode.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

Ny § 112 a skal lyde:

De viltlevende marine ressurser, og retten til å høste disse, hører fellesskapet til.

–
Dei viltlevande marine ressursane, og retten til å hauste desse, høyrer fellesskapen til.

Alternativ 2:

Ny § 112 b skal lyde:

[Som alternativ 1]

30. september 2024

Frode Jacobsen

Bjørnar Skjæran

Nils T. Bjørke

Geir Adelsten Iversen

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 21

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Frode Jacobsen, Grunde Almeland og Audun Lysbakken

Dokument 12:21 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Frode Jacobsen, Grunde Almeland og Audun Lysbakken om endring i § 96 (om uavhengig påtalemyndighet)

Til Stortinget

Bakgrunn

Ved lov 1. november 2019 nr. 71 ble det i straffeprosessloven inntatt en ny bestemmelse om at påtalemyndigheten er uavhengig ved behandlingen av den enkelte straffesak, og at ingen kan instruere påtalemyndigheten i enkeltsaker eller omgjøre en påtaleavgjørelse. Samtidig ble bestemmelsen om Kongens adgang til å gi regler og bindende pålegg om Riksadvokatens utførelse av sitt verv opphevet. Bakgrunnen for å lovfeste den uavhengigheten som påtalemyndigheten har i praksis, var å tilfredsstille vilkåret i avtalen mellom EU, Island og Norge om overleveringsprosedyre art. 9 nr. 1 om at utsteder av den europeiske arrestordren må oppfylle kravene til å være en «judicial authority». Lovendringen var basert på forslag fra Straffeprosessutvalget (NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov).

Straffeprosessutvalget har også fremmet forslag om å endre Grunnloven § 96 første ledd slik at ingen kan dømmes uten etter «uavhengig anklage». Forslaget innebærer for det første en grunnlovsfesting av anklageprinsippet, dvs. at domstolene ikke trer i virksomhet før den utøvende myndighet har tatt initiativ til straffeforfølgning ved å ta ut tiltale for domstolene. Dessuten innebærer forslaget en grunnlovsfesting av at den myndighet som har kompetanse til å ta ut tiltale, påtalemy-

digheten, er uavhengig fra andre deler av den utøvende makt.

Straffeprosessutvalgets forslag til ny straffeprosesslov er fortsatt under behandling i Justis- og beredskapsdepartementet. Forslagsstillerne mener imidlertid at grunnlovsfesting av påtalemyndighetens uavhengighet er en naturlig oppfølging av lovendringen fra 2019, og at det ikke er grunn til å avvente departementets behandling av forslaget til ny straffeprosesslov. Endringen vil være en viktig garanti mot at politiske myndigheter gjennom flertallsvedtak i Stortinget forsøker å gripe inn i påtalemyndighetens vurderinger og beslutninger knyttet til straffeforfølgning i enkeltsaker.

Straffeprosessutvalgets grunnlovsforslag innebærer som nevnt i tillegg en grunnlovsfesting av anklageprinsippet, som det også er alminnelig enighet om at er et hovedprinsipp i norsk straffeprosess. Ved at domstolen ikke har innflytelse på utformingen av en strafferettslig anklage, vil domstolens ansvarsområde være klart avgrenset mot og uavhengig av den utøvende makt representert ved påtalemyndigheten. En grunnlovsfesting av anklageprinsippet vil derfor underbygge prinsippet om kompetanseforholdet mellom den dømmende og den utøvende myndighet som landets forfatning hviler på. Grunnloven sier imidlertid ikke noe i dag om hvorvidt anklagefunksjonen må ligge til den utøvende myndighet.

Forslagsstillerne vil presisere at forslaget ikke berører påtaleordningen for riksretten.

Det vises ellers til Straffeprosessutvalgets vurdering og begrunnelse i NOU 2016:24 s. 201–202.

En grunnlovsfesting vil i tilfelle medføre at det må gjøres unntak dersom man ønsker å opprettholde dagens ordning med rettergangsstraff som kan idømmes av domstolen «uten særskilt søksmaal eller tiltale», jf. domstolloven §§ 213 og 214. Det er tatt hensyn til dette

ved utformingen av forslaget til endring av Grunnloven § 96 første ledd.

unntak fra kravet om uavhengig anklage for rettergangsstraff som ilegges av domstolene.

–

Ingen kan dømmast utan etter lov og uavhengig påtale eller straffast utan etter dom. Det kan i lov gjerast unntak frå kravet om uavhengig påtale for rettargangsstraff som domstolane gjev.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 96 første ledd skal lyde:

Ingen kan dømmes uten etter lov og uavhengig anklage eller straffes uten etter dom. Det kan i lov gjøres

30. september 2024

Frode Jacobsen

Grunde Almeland

Audun Lysbakken

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 22

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Frode Jacobsen, Kirsti Leirtrø, Kari Henriksen, Mani Hussaini og Linda Monsen Merkesdal

Dokument 12:22 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Frode Jacobsen, Kirsti Leirtrø, Kari Henriksen, Mani Hussaini og Linda Monsen Merkesdal om ny § 111 (om grunnlovsfesting av allemannsretten)

Til Stortinget

Bakgrunn

Allemannsretten springer ut av århundregammel sedvane i Norge. Ordet betegner retten for enhver til å oppholde seg i naturen uavhengig av hvem som eier grunnen. Likeledes betegner den plikten til å opptre hensynsfullt og varsomt for ikke å volde skade eller ulempe for eier, bruker eller andre eller påføre miljøet skade. Retten gjelder primært i utmark, men vinterstid også på dyrket mark, inkludert regulerte områder.

Slik allemannsretten nå er regulert i blant annet fri-luftsloven, har den bidratt til å forme oss som samfunn og som enkeltmennesker. Bevisstheten om at retten til å bruke naturen gjelder uavhengig av eiendomsrett, forsterker også folks oppfatning av at landet er for alle. Denne retten, som er rotfestet i og høyt verdsatt av det norske folk, følges av plikten man har til å etterlate den samme naturen i en tilstand som ikke virker skjemmen- de eller fører til skade eller ulempe for noen.

Allemannsretten er også et viktig symbol på at lan- dets innbyggere er likeverdige. Den bygger på fellesska- pet og gir muligheter til å binde folk sammen i gode opplevelser.

Erfaringer viser at allemannsretten godt kan eksis- tere side om side med eiendomsretten. Mange brukere

av allemannsretten er også selv grunneiere og vil derfor ha både forståelse for og stor nytte av den. Men når eien- domsretten har hatt Grunnlovens beskyttelse helt siden 1814 (senere også supplert av internasjonale regler), bør også allemannsretten komme til uttrykk i Grunnloven. I Sverige har kap. 2 § 15 fjerde ledd i Regeringsformen (den sentrale grunnloven) siden 2010 slått fast at «[a]lla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten obe- roanda av vad som föreskrivits», i samme paragraf som eiendomsretten.

Naturens ressurser må forvaltes på egne premisser og med sikte på bevaring for etterslekten. Plikten til å sørge for slikt vern følger av Grunnloven § 112, og alle- mannsretten må reguleres og utøves i lys av disse verdi- ene. Plassering av den foreslåtte bestemmelsen i tilknyt- ning til § 112 vil bidra til å understreke at allemannsret- ten fortsatt må utøves hensynsfullt og med tilbørlig var- somhet. Allemannsretten vil fortsatt være begrenset av lovgivning og forskrifter om naturmangfold, vannres- surser, motorferdsel og annet. Særregler om båndtvang, bålforbud og restriksjoner ved drikkevann er eksempler på begrensninger av lokal karakter.

Som verdi står allemannsretten fjellstøtt i Norge. Men de arealer som står til rådighet for å utøve den, er under press ikke bare i strandsonen og på fjellet, men også ved utvikling av byer og tettsteder, utbygging av vei og jernbane m.m. til fellesskapets beste. Allemannsret- ten er heller ikke i seg selv til hinder for kommersiell bruk av utmark (for eksempel jakt og skogdrift), og nye bruksmåter presser på.

Forslagsstillerne mener tiden er inne for å grunn- lovfeste allemannsretten. Grunnlovsfesting vil verne mot raske og tilfeldige endringer av hovedreglene om allmennhetens ferdsels-, oppholds- og høstingsrett.

Forslaget vil først og fremst innebære en plikt for stat og kommuner til å sørge for at alle lov- og forvaltningsvedtak tar hensyn til allemannsretten og ligger innenfor de grenser som bestemmelsen etablerer. Bestemmelsen må tolkes med utgangspunkt i allemannsrettens sentrale innhold slik det følger av hovedreglene i friluftsløven og annen aktuell lovgivning på vedtakstidspunktet. Nye bestemmelser som vesentlig svekker allemannsrettens innhold i forhold til dette, kan ikke vedtas.

Selv om hovedvekten vil ligge på plikten som gjelder for stat og kommuner, vil en bestemmelse av denne karakter i siste instans også kunne påberopes for domstolene i tilfelle tvister med grunneiere om for eksempel omfanget av retten til gratis ferdsel eller sanking ikke lar seg løse på annen måte.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

Alternativ 1:

Ny § 111 skal lyde:

Allemannsretten med tilsvarende plikter skal stå ved lag.

–

Allemannsretten med tilsvarende plikter skal stå ved lag.

Alternativ 2:

Ny § 112 a skal lyde:

[Som alternativ 1]

Alternativ 3:

Ny § 112 b skal lyde:

[Som alternativ 1]

30. september 2024

Frode Jacobsen

Kirsti Leirtrø

Kari Henriksen

Mani Hussaini

Linda Monsen Merkesdal

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 23

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Birgit Oline Kjerstad, Marian Hussein, Lan Marie Nguyen Berg, Une Bastholm, Tobias Drevland Lund og Dag-Inge Ulstein

Dokument 12:23 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Birgit Oline Kjerstad, Marian Hussein, Lan Marie Nguyen Berg, Une Bastholm, Tobias Drevland Lund og Dag-Inge Ulstein om endring i § 93 (om grunnlovsfesting av retten til å søke asyl)

Til Stortinget

Bakgrunn

Retten til å søke tilflukt i et annet land er internasjonalt anerkjent. I 1948 vedtok FNs generalforsamling Verdenserklæringen om menneskerettigheter. Artikkel 14 lyder:

«Enhver har rett til i andre land å søke og ta imot asyl mot forfølgelse.» ('Everyone has the right to seek and to enjoy in other countries asylum from persecution.')

Asyl er ikke et presist juridisk begrep, men betegnes som et fristed for personer som har behov for beskyttelse mot forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller politisk oppfatning. Det er konvensjonen om flyktnings rettslige stilling av 28. juli 1951 (flyktningkonvensjonen) med tilleggsprotokoll fra 1967 som er den mest sentrale internasjonale avtalen om beskyttelse mot forfølgelse og overgrep. Konvensjonen inneholder bestemmelser om hvem som anses som flyktning, hvilke rettigheter en flyktning har, og hvilke forpliktelser statene har til å ta imot flyktnings. En av de mest sentrale bestemmelsene er retten til ikke å bli returnert til områder hvor ved-

kommendes liv eller sikkerhet er i fare, jf. konvensjonen artikkel 33 (non refoulement-prinsippet).

For at en asylsøker skal ha krav på beskyttelse etter flyktningkonvensjonen, må risikoen for forfølgelse skyldes en av forfølgelsesgrunnene i flyktningkonvensjonens artikkel 1A (2): rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller politisk oppfatning. Personer som ikke oppfyller vilkårene i flyktningkonvensjonen, kan likevel ha rett til vern mot utsendelse etter andre menneskerettskonvensjoner. De mest sentrale bestemmelsene i denne sammenheng er Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 3, FNs konvensjon mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff artikkel 3 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 7.

Disse bestemmelsene er i dag reflektert i lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven).

Forslagsstillerne viser til at Stortingets presidentskap den 18. juni 2009 besluttet å nedsette et utvalg til å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012). Menneskerettighetsutvalget drøftet i punkt 34.3 om asylinstituttet burde grunnlovsfestes. Utvalget mente at det fantes gode argumenter for en grunnlovsfesting, og skrev blant annet:

«Tar man utgangspunkt i at menneskerettighetsbestemmelsene i Grunnloven skal markere og konkretisere de verdier det norske samfunn er bygget på, kan det

argumenteres for at retten til å søke asyl bør tas inn i Grunnloven. Asylretten er en del av vår kristne og humanistiske arv, som det vises til i Grunnloven § 2, ved at det gis beskyttelse til mennesker på flukt fra forfølgelse. Slik beskyttelse kan bare gis dersom disse menneskene også har en rett til å søke asyl.»

Utvalget mente imidlertid at det er vanskelig å regulere retten til asyl i Grunnloven, og viste til at en detaljert regulering av retten til asyl på grunnlovs nivå samtidig vil gjøre asylretten lite fleksibel for de faktiske endringer som fortløpende inntreffer på dette feltet. Utvalget mente også at retten til å søke asyl vil ha begrenset innhold. Menneskerettighetsutvalget konkluderte med at det ikke ville foreslå «grunnlovsfesting av rett til asyl eller rett til å søke asyl».

Forslagsstillerne mener dette var en uheldig konklusjon, og deler ikke Menneskerettighetsutvalgets oppfatning. Forslagsstillerne viser blant annet til at kjernen i asylretten er tolket inn i EMK av Den europeiske menneskerettighetsdomstol. I likhet med mange andre sentrale rettigheter som Menneskerettighetsutvalget foreslo å grunnlovsfeste, er asylretten ikke kommet til uttrykk i vestlige lands konstitusjoner. Forslagsstillerne ser på retten til å søke asyl, og å få asyl dersom man faktisk risikerer forfølgelse, som en menneskerett som bør lovfestes på et høyere konstitusjonelt nivå enn dagens utlendingslov. Forslagsstillerne mener derfor det er gode grunner for å synliggjøre asylretten i Grunnloven, særlig i en tid der retten til å søke asyl står under et stadig økende press.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 93 nytt femte ledd skal lyde:

Enhver har rett til å søke asyl. De nærmere vilkår for innvilgelse av asyl fastsettes ved lov.

–
Alle har rett til å søke asyl. Dei nærare vilkåra for å gje asyl blir fastsette i lov.

Alternativ 2:

§ 93 nytt femte ledd skal lyde:

Flyktninger i riket har rett til asyl på vilkår fastsatt i lov.

–
Flyktningar i riket har rett til asyl på vilkår fastsette i lov.

Alternativ 3:

§ 93 nytt femte ledd skal lyde:

Den som blir forfulgt på grunn av sin innsats til forsvaret for frihet, har rett til asyl i Norge dersom tilfredsstillende beskyttelse ikke kan sikres i et annet land.

–
Den som blir forfulgd for å ha forsvart fridommen, har rett til asyl i Noreg om det ikkje finst godt nok vern å få i eit anna land.

Alternativ 4:

§ 93 nytt femte ledd skal lyde:

Enhver som har en begrunnet frykt for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, sosial tilhørighet eller politisk oppfatning, og som ikke kan påberope seg sitt hjemlands beskyttelse eller på grunn av slik frykt ikke vil gjøre det, har rett til asyl i Norge dersom tilfredsstillende beskyttelse ikke kan sikres i et annet land.

–
Alle som har grunn til å frykte forfølgning på grunnlag av rase, religion, nasjonalitet, sosial tilhørighet eller politisk syn, og som ikkje kan gjere krav på vern i heimlandet eller på grunn av frykta ikkje vil gjere det, har rett til asyl i Noreg dersom det ikkje finst godt nok vern å få i eit anna land.

Alternativ 5 til 8:

§ 106 nytt tredje ledd skal lyde:

[som alternativ 1 til 4]

30. september 2024

Birgit Oline Kjerstad

Marian Hussein

Lan Marie Nguyen Berg

Une Bastholm

Tobias Drevland Lund

Dag-Inge Ulstein

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 24

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Une Bastholm og Lan Marie Nguyen Berg

Dokument 12:24 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Une Bastholm og Lan Marie Nguyen Berg om ny § 120 b (om grunnlovfesting av dyrs egenverdi)

Til Stortinget

Bakgrunn

Lov om dyrevelferd (dyrevelferdsloven) trådte i kraft i 2010. Lovgivningen har gitt dyrs status i samfunnet et visst løft og har hatt en positiv holdnings- og skapende effekt.

En utfordring med dagens dyrevelferdslov er at prinsippet om dyrs egenverdi i § 3 i altfor liten grad anvendes i praksis.¹ Det er mange måter dyr i Norge behandles på i landbruk, forskning, underholdning eller privat hold som påfører stor lidelse.

Dyrs status i samfunnet og hvilke moralske forpliktelser staten har overfor dem, er hovedsakelig knyttet til hvilken nytte vi som mennesker kan gjøre oss av den enkelte art eller det enkelte individ. Dyrs interesser står stort sett i motsetning til menneskelige interesser og må ofte vike i denne interesseavveiningen.

På tross av at dyr skal beskyttes av dyrevelferdsloven, betraktes de fortsatt som hovedregel som «ting» i

juridisk sammenheng. Fram til dyrevelferdsloven trådte i kraft, har dyr hatt status som menneskers eiendom, og det er som eiendom de ofte blir vurdert når det utføres ulovlige handlinger som involverer dyr. Dyr vurderes dermed i utgangspunktet ikke som sansende individer med visse egenskaper og evner (f.eks. evne til å lide), og blir ikke definert som rettssubjekter, men gis en viss grad av beskyttelse eller rettsvern, siden de i dyrevernlovgivningen ikke lenger bare er eiendom eller «ting».

Dyr er ikke nevnt i Norges grunnlov, i motsetning til flere andre land som har formuleringer om dyrs egenverdi i sine grunnlover, som for eksempel Tyskland, Belgia, Luxembourg og Italia.

I Tyskland og Belgia nevnes det at dyr er sansende vesener som staten er forpliktet til å beskytte.^{2,3} I Luxembourg tilsier ordlyden (vedtatt i 2023) at staten «recognises to animals the quality of non-human living beings endowed with sentience and ensures the protection of their welfare».⁴

Å klargjøre at Norge ikke betrakter dyr som «ting», og at vold mot dyr er mer alvorlig enn skadeverk, er et viktig skritt for å heve dyrs status. På bakgrunn av dette mener forslagsstillerne at det er behov for å styrke dyrs egenverdi og anerkjenne dyrs selvstendige moralske status i Grunnloven, og at det av det følger visse overordnede plikter for staten til å ivareta dyrs interesser.

- Dyrevelferdsloven § 3: «Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger.»
- Den tyske grunnloven, Article 20a, Protection of the natural foundations of life and animals: «Mindful also of its responsibility towards future generations, the state shall protect the natural foundations of life and animals by legislation and, in accordance with law and justice, by executive and judicial action, all within the framework of the constitutional order.»
- Den belgiske grunnloven (endringen vedtatt i mai i 2024): «In the exercise of their respective powers, the Federal State, the Communities and the Regions shall ensure the protection and welfare of animals as sentient beings.»
- Den luxemburgske grunnloven, Article 41 (oversatt fra fransk).

Om forslaget

Forslagsstillerne fremmer to alternative forslag som begge inneholder erkjennelse av dyrs egenverdi. I Alternativ 1 fastslås det at dyr har egenverdi, uten at det gis noen vurderinger rundt hva som gjør at de har denne egenverdien. I Alternativ 2 fastslås det at dyr har egenverdi fordi de er sansende vesener.

EGENVERDI FOR SANSENDE VESENER

I begrepet «egenverdi», som også er anvendt i dyrevelferdsloven, ligger en anerkjennelse av at dyr har egne interesser. Et dyrs egenverdi er uavhengig av dyrets art, individuelle egenskaper og menneskets følelsesmessige forhold til dyret. Dyr er individer med evne til positive og negative sanseopplevelser, fysisk og mentalt.

Innholdet i «dyrs egenverdi» er et bevegelig mål, som må oppdateres i tråd med tilgjengelig kunnskap og samfunnsutviklingen for øvrig.

«Sansende vesener» er en oversettelse av det engelske «sentient beings», som brukes i dyrevelferdsetikk såvel som i dyrevelferdsrett i flere land. Som sansende vesener har dyr samme kapasitet som oss mennesker til å oppleve verden på godt og vondt. Erkjennelsen anordner i tillegg et skille mellom dyr og andre levende organismer og fastslår at dyr er mer enn menneskers «eiendom».

DYR SKAL SIKRES RESPEKT

Forslagsstillerne har brukt formuleringen «å sikre respekt» i lovforslaget. Ordet «respekt» rommer her mer enn «omtanke», «beskyttelse» eller «anerkjennelse». At staten skal sikre respekt for dyrs egenverdi, innebærer at staten skal avstå fra å påføre dyr unødvendige påkjenninger, og samtidig treffe nødvendige tiltak for at dyr heller ikke utsettes for unødvendige påkjenninger av andre. Det må leses som at staten skal fremme positive tiltak for å opprettholde det enkelte dyrs egenverdi. Likeså skal respekten for dyrs egenverdi fremmes uavhen-

gig av det enkelte dyrs nytteverdi, basert på dyrs interesser som levende, sansende vesener.

Ordlyden skal ikke låses til status quo, men sørge for at det til enhver tid skal etterleves en standard i tråd med tilgjengelig kunnskap om hva som er god dyrevelferd.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

Ny § 120 b skal lyde:

Dyr har egenverdi. Statens myndigheter skal sikre god dyrevelferd og respekt for dyr som sansende vesener.

–

Dyr har egenverdi. Dei statlege styresmaktene skal tryggje god dyrevelferd og respekt for dyr som sansende vesen.

Alternativ 2:

Ny § 120 b skal lyde:

Statens myndigheter skal sikre god dyrevelferd og respekt for dyrs egenverdi som sansende vesener.

–

Dei statlege styresmaktene skal tryggje god dyrevelferd og respekt for eigenverdien dyr har som sansende vesen.

Alternativ 3:

Ny § 120 c skal lyde:

[Som alternativ 1]

Alternativ 4:

Ny § 120 c skal lyde:

[Som alternativ 2]

30. september 2024

Une Bastholm

Lan Marie Nguyen Berg

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 25

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Une Bastholm, Lan Marie Nguyen Berg, Rasmus Hansson og Lars Haltbrekken

Dokument 12:25 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Une Bastholm, Lan Marie Nguyen Berg, Rasmus Hansson og Lars Haltbrekken om endring i § 112 (om at saker om inngrep i natur av særlig verdi skal behandles av Stortinget)

Til Stortinget

Bakgrunn

En av Grunnlovens viktigste funksjoner er at den skal fastholde noen prinsipper og verdier som er så viktige at de ikke skal kunne settes til side av kortsiktige politiske stemningsbølger eller endres på bakgrunn av en regjeringens prioriteringer alene. Forslagsstillerne mener at hensynet til naturens tåleevne i saker om nedbygging av natur er en av disse verdiene.

Grunnloven § 112 fastslår:

«Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterselekten.»

Dette er et godt grunnlag for naturmangfoldloven og annen vernelovgivning som skal beskytte natur på land og til havs, men paragrafen sier ikke noe om Stortingets rolle i tilfeller hvor natur av særlig verdi, eller store sammenhengende naturområder, blir forringet på en måte som bryter med retten til et miljø som sikrer helsen i dag og for etterselekten. Paragrafen sier heller ikke noe i dag om naturens verdi for andre arter og arts-mangfold.

Natur og intakte økosystemer er grunnlaget for overlevelsen til andre arter, i tillegg til menneskenes helse og tilgang på grunnleggende økosystemtjenester. Når man bygger ned eller ødelegger natur, mister man noe permanent. Arter som er utryddet, kan ikke gjenoppstå. Selv om man i en del tilfeller kan reparere vekst- og livsforhold for planter og dyr gjennom naturrestaurering, er dette ikke alltid mulig, særlig for natur med et spesielt rikt artsmangfold. Det er ofte en grunn til at det er et stort biologisk mangfold akkurat der det er. Naturrestaurering krever også store offentlige midler, så den beste måten å ivareta retten til et miljø som sikrer helsen, er å ikke ødelegge verdifull natur i utgangspunktet. Dette er et spesielt viktig prinsipp for natur som man vet har særlig stor økologisk verdi eller spesielt stor verdi for befolkningen.

Naturrisikoutvalget stadfester at naturtap har store samfunnsmessige konsekvenser, jf. NOU 2024:2 I samspill med naturen — Naturrisiko for næringer, sektorer og samfunn i Norge. Natur over hele verden forringes raskere enn noen gang tidligere i menneskehetens historie, og naturnedbygging, arealendringer, klimaendringer og forurensning forsterker hverandre og gir effekter som har alvorlige konsekvenser for natur og samfunn. Naturtapet rammer alle, men fravær av tilgang på gratis naturopplevelser rammer hardest de som allerede er sårbare, i tillegg til unge og kommende generasjoner, som blir fratatt tilgang på natur som før var der. En høyere terskel for inngrep i særlig verdifull natur er derfor viktig både ut fra naturens egenverdi og på bakgrunn av at menneskene er avhengig av den.

Naturmangfoldloven utgjør i dag det viktigste juridiske vernet av norsk natur, men lovgivningen har ikke lyktes i å stanse nedbyggingen og svekkelsen av natur-

ens mangfold og produksjonsevne. Forvaltningen av natur er i stor grad overlatt til politiske prioriteringer.

Formålet med dette grunnlovsforslaget er å gi naturen et sterkere vern, særlig den mest verdifulle, og å stadfeste at ekstra alvorlige naturinngrep bør til Stortinget for godkjenning, uansett om det er en kommune eller regjeringen som ønsker et slikt inngrep. For eksempel blir endring av verneforskrifter i dag ikke behandlet av Stortinget, men kan gjøres av regjeringen alene. I dag har naturen bare reell beskyttelse mot inngripen så lenge den ikke trues av «andre samfunnsinteresser» som vinner gjennom politisk der og da, uavhengig av hvor sjeldent, sårbart eller verdifullt et naturområde er. Eksempler på dette er naturreservatene i Åkersvika og Lågendeltaet i Innlandet, som begge hadde lovens strengeste vern, men der verneformålet likevel ble satt til side og vernet delvis opphevet i forbindelse med utbyggingsaker.

Om forslaget

Det er allerede presedens i Grunnloven for å gi miljøet beskyttelse gjennom § 112. Dette forslaget innebærer at den eksisterende miljøparagrafen styrkes med en ny bestemmelse som understreker at store inngrep i naturen må godkjennes av Stortinget. Forslaget skiller seg ut fra resten av § 112, som i utgangspunktet handler om intensjon og verdisyn.

I praksis betyr dette at regjeringen blir forpliktet til å oversende saker der kommunene har godkjent alvorlige naturinngrep, eller der regjeringen selv ønsker å gjøre dette, til Stortinget for endelig behandling. Saker som omhandler inngrep i natur av særlig verdi, skal dermed legges fram som samtykkesaker for Stortinget av regjeringen, under dennes parlamentariske og konstitusjonelle ansvar. Ettersom bestemmelsen innebærer at Stortinget kun skal samtykke og ikke selv gjøre forvaltningsvedtak, er det hensiktsmessig at Stortinget treffer sitt vedtak etter at forvaltningen har truffet endelig vedtak.

Grunnloven § 49 andre ledd fastslår: «Innbyggerne har rett til å styre lokale anliggender gjennom lokale folkevalgte organer.» Dette forslaget innebærer sånn sett en forflytning av myndighet fra lokale folkevalgte organer til Stortinget for noen tilfeller i naturforvaltningen. Forslaget rokker imidlertid ikke ved prinsippet om lokalt selvstyre. Det er også vel etablert praksis at staten har ansvar i arealsaker av nasjonal betydning. I dagens naturmangfoldlov er det Kongen (regjeringen) som er øverste myndighet, selv om myndighetsutøvelse kan

være delegert kommunene og fylkene. Forslaget innebærer også at regjeringen må til Stortinget for godkjenning i tilfeller hvor det påvist særlig verdifull natur (som i naturreservater) og dette vernet ønskes endret.

Forslagsstillerne mener at den reelle betydningen av endringen vil være at naturvernet og den praktiske oppfølgingen av § 112 demokratiseres ytterligere, både fordi beslutningen ville ligge hos den folkevalgte forsamlingen, og fordi dette i større grad enn det som er tilfellet i dag, åpner for debatt og påvirkning fra opposisjonspartier og aktører utenfor Stortinget.

Det finnes presedens for bruk av begrepet «særlig verdi» i norsk lovverk. Den tidligere loven om skogbruk og skogvern brukte begrepet for å hjemle restriksjoner på skogbruk («skogområder av særlig verdi for friluftsliv og naturvern»). Tilsvarende er begrepet brukt for beskyttelse av bestemte områder i akvakulturloven («... nødvendig for å bevare områder med særlig verdi for akvatiske organismer») og i kulturminneloven («Departementet kan frede båter av særlig kulturhistorisk verdi.»).

Begrepet «natur av særlig verdi» er valgt for å unngå å knytte forslaget til bestemte vernestatuser direkte. Det er to grunner til dette: Grunnloven bør ikke vise til laverestående lovverk slik ordet «vern» gjør til naturmangfoldloven, og vel så viktig: Naturområders vernestatus, eller mangel på sådan, reflekterer ikke alltid naturens verdi fra et naturfaglig ståsted eller verdien for befolkningen. Formålet med lovforslaget er å heve terskelen for hvilke inngrep eller annen skade som kan gjøres i naturen, og senke terskelen for at fagmiljøer, befolkning og organisasjoner blir hørt i møte med næringsinteresser og andre hensyn som går på akkord med hensynet til å ivareta særlig verdifull natur og rettighetsbestemmelsen i § 112.

Ulike naturfaglige miljøer har ulik vektlegging av hva som ligger i begrepet «natur av særlig verdi». Kjernen er likevel at dette vil være natur med viktige økologiske funksjoner, stort biologisk mangfold, større og sammenhengende naturområder, natur Norge har et særlig internasjonalt ansvar for å ivareta, eller natur av særlig betydning for befolkningens rekreasjon, for eksempel fordi den er sjelden eller villmarkspreget (mer enn fem kilometer fra en teknisk installasjon). Særlig verdifull natur kan forstås som natur der inngrep vil ha flest negative konsekvenser om den forsvinner.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 112 første ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Inngrep til skade for natur av særlig verdi kan ikke iverksettes uten Stortingets samtykke.

--

Inngrep til skade for natur av særlig verdi kan ikke setjast i verk utan samtykke frå Stortinget.

30. september 2024

Une Bastholm

Lan Marie Nguyen Berg

Rasmus Hansson

Lars Haltbrekken

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 26

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Helge André Njåstad, Bård Hoksrud, Erlend Wiborg og Hans Andreas Limi

Dokument 12:26 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Helge André Njåstad, Bård Hoksrud, Erlend Wiborg og Hans Andreas Limi om endring i § 97 (om at ingen lov må gis tilbakevirkende kraft)

Til Stortinget

Bakgrunn

Helt siden 1814 har Grunnloven inneholdt forbud mot at lover gis tilbakevirkende kraft. Grunnloven § 97 lyder: «Ingen lov må gis tilbakevirkende kraft».

Regjeringen har de siste årene fremmet flere skatteforslag med klare tilbakevirkende elementer, som Stortinget har vedtatt:

- I oktober 2022 foreslo regjeringen å øke skattesatsen for vannkraftproduksjon, som skulle gjelde fra og med inntektsåret 2022.
- I mars 2023 foreslo regjeringen en ny grunnrenteskatt på havbruk, som skulle gjelde fra og med inntektsåret 2023.
- I forslaget til statsbudsjett for 2023 fremlagt 6. oktober 2022 foreslo regjeringen en skjerpet skattlegging av utbytter (gjennom en økning av justeringsfaktoren), med virkning fra og med fremleggelsen.

- I mars 2024 foreslo regjeringen en innskjerping av utflyttingsskatten for fysiske personer, med virkning fra og med fremleggelsen av høringsforslaget.

For skjerpelser som særlig gjelder inneværende inntektsår, går praksis ut på at Stortinget har større handlingsrom enn når endringene gjelder foregående år. Justisdepartementets lovavdeling skriver i en tolkingsuttalelse fra 23. september 2022 (om høyprisbidrag for kraftproduksjon) at det følger av «langvarig og konsekvent rettspraksis at skattesatser kan fastsettes mot slutten av inntektsåret med virkning for hele inneværende år». Lovavdelingen skriver at Stortingets handlefrihet er størst når det gjelder skattesatser, men at også endringer i inntekts- og fradragsregler innenfor inntektsåret i stor grad aksepteres. Slike beslutninger går dermed klar av Grunnlovens forbud mot tilbakevirkning.

Det vil – som i dag – være lov med skatteskjerpelser bakover i tid, men bare hvis tersklene, «sterke samfunnsmessige hensyn», er oversteget fra statens side.

Forslagsstillerne mener at hensynet til forutsigbarhet for skattytere bør veie tyngre enn det gjør i dag. Skattytere bør ha den samme beskyttelse mot skjerpelser i inneværende inntektsår som den sterkere beskyttelsen som gjelder for tidligere år.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 97 nytt annet ledd skal lyde:

Ved endring av inntektsskatt skal forbudet gjelde på samme måte for inntektsåret som for tidligere år.

–

Ved endring av inntektsskatt skal forbudet gjelde på same måte for inntektsåret som for tidlegare år.

30. september 2024

Helge André Njåstad

Bård Hoksrud

Erlend Wiborg

Hans Andreas Limi

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 27

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen

Dokument 12:27 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen om endring i § 59 (om høyere sperregrense for utjevningsmandater)

Til Stortinget

Bakgrunn

Det er et godt prinsipp at valg til Stortinget bør resultere i styringsdyktige parlamentariske flertall. Etter et valg er gjennomført, bør det være slik at en utøvende makt skal kunne utgå fra flertallet av representantene som er valgt. Uten et slikt prinsipp vil man kunne oppleve perioder uten en styringsdyktig regjering. Siden man i Norge har fire år mellom hvert stortingsvalg og ingen mulighet for å skrive ut nyvalg, vil man kunne risikere en hel fireårsperiode uten et styringsdyktig flertall, noe som vil kunne gi en stor mangel på forutsigbarhet og stabilitet i styringen av landet. Det vil både organisasjoner, næringsbedrifter og folk flest tape på.

Siden systemet med utjevningsordningen i valglovgivningen ble vedtatt innført i Grunnloven 10. mai 1988, har sperregrensen for utjevningsmandater ligget fast på fire prosent. Slik forslagsstilleren ser det, bør Stortinget vurdere å heve sperregrensen til fem prosent. Hensikten med utjevningsmandater er å øke proporsjonaliteten. Siden representantene velges fra geografiske valgdistrikter som tidligere samsvarte med fylkesstrukturen, fungerer disse som sperregrense for valglistene som får få stemmer.

I store deler av tiden siden systemet med utjevningsmandater ble innført har Norge hatt mindretallsregjeringer, og små partier har fått en langt større makt og betydning enn velgeropplutningen skulle tilsi. Små partier har altså fått en uforholdsmessig stor innflytelse på regjeringdannelse, regjeringsplattformer og ulike forlik i Stortinget.

Et konkret eksempel på stor makt til et lite parti er perioden 1985–1989, da Fremskrittspartiet med to mandater satt i en såkalt vippeposisjon. Slik forslagsstilleren – som den gang var én av de to representantene i vippeposisjon – ser det, kan det også i fremtiden bli problemer med dannelse av regjeringer og at små partier kan få for stor makt i forhold til opplutningen fra folket ved valg.

Mange kan komme til å stemme taktisk for å få et parti over sperregrensen, noe som igjen tilsier at de minste partiene får uforholdsmessig stor innflytelse, særlig hvis de avgjør regjeringsspørsmålet.

Man ser også at små partier får en form for «vetorett» i enkelte saker, selv om de bare representerer et lite mindretall av folket. Dette er med på å svekke tilliten til politikerne og det politiske systemet. En heving av sperregrensen til fem prosent vil kunne bidra til et mer stabilt og legitimt styringssystem. De store partiene vil kunne få rettmessig makt og betydning, slik deres velgeropplutning skulle tilsi.

For å sikre styringsdyktige regjeringer bør sperregrensen for utjevningsmandater heves – ikke senkes – slik det blant annet blir foreslått i NOU 2020:6 Frie og hemmelige valg – Ny valglov.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 59 tredje ledd skal lyde:

Utjevningsmandatene fordeles mellom de registrerte politiske partiene som har stilt liste i alle valgdistriktene og har fått minst fem prosent av de godkjente stemmene i hele riket.

–

Utjammingsmandata blir delte mellom dei registrerte politiske partia som har stilt liste i alle valdistrikta og har fått minst fem prosent av dei godkjende røystene i heile riket.

30. september 2024

Carl I. Hagen

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 28

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Kirsti Bergstø, Grete Wold og Birgit Oline Kjerstad

Dokument 12:28 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Kirsti Bergstø, Grete Wold og Birgit Oline Kjerstad om ny § 111 (om retten til bolig)

Til Stortinget

Bakgrunn

I den norske rettsstaten har staten ulike plikter som skal legge til rette for at den enkelte borger skal inneha og ha tilgang til de mest fundamentale rettigheter, noe som er avgjørende for å kunne fungere som en likeverdig borger. Rettighetene som er fastlagt i Grunnloven, dreier seg både om demokratiske rettigheter slik som stemmerett, yrings- og næringsfrihet, rettsikkerhet og materielle rettigheter som rett til arbeid og til et rent miljø som sikrer sunnhet og naturens produksjonsevne. I tillegg finnes bestemmelser om innskrenkninger i myndigheters rett til inngripen i enkeltmenneskers liv. Grunnloven pålegger staten å respektere menneskerettighetene.

Dette viser at mennesket og de menneskelige behovene står i sentrum for samfunnsbygging og de institusjoner Grunnloven fastsetter. Dette er et verdivalg for samfunnet, og dette er nedfelt i Grunnloven gjennom de ulike bestemmelsene.

De ulike plikt- og rettighetsbestemmelsene som er fastsatt i Grunnloven, må anses som det samfunnet og myndighetene mener har avgjørende betydning for å kunne ivareta både samfunnets og enkeltmenneskets interesser, og er derfor grunnleggende og nødvendige

faktorer som må være på plass for å realisere målsettingene.

Bolig er et nødvendig gode ingen i Norge kan klare seg uten. Uten et sted å bo er en ikke sikret å kunne bruke sine demokratiske rettigheter, kunne gjøre seg nytte av skole og helsestell eller ha noen form for privatliv. Bolig må ses på som en forutsetning for både å få og fungere i en jobb, ha mulighet til å stifte familie og kunne ta vare på helsa. I tillegg er klimaet så strengt i Norge at behovet for en bolig er udiskutabelt. Det er rett og slett livsfarlig ikke å ha et sted å bo.

Trygghet og likeverd for alle borgere i samfunnet forutsetter tilgang til en bolig av rimelig og nøktern kvalitet for alle. Et samfunn som ikke har nok boliger til borgere som enten varig eller i en fase av livet har dårlig råd, vil preges av store og økende sosiale forskjeller og av at økonomiske eller sosiale problemer forsterkes. Andelen personer som blir låst fast i en avmaktssituasjon med varig utestenging fra å kunne ta del i samfunnslivet på like vilkår, vil øke. Samfunnets innsats på områder som helse, omsorg og skole vil ikke fungere effektivt for personer uten bolig.

Det faktum at det i Norge i mange år har vært flere tusen bostedsløse, og at stadig flere verken har råd til å kjøpe eller leie bolig, viser at grunnleggende og elementære behov ikke blir dekket. Dette dreier seg både om et alvorlig velferdsproblem for den enkelte, et anstendighetsproblem i fordelingspolitikken og et demokratisk problem for samfunnet.

Det er uverdige mennesker i et av verdens rikeste og kaldeste land må bo på gata eller på hospits. Ut over samfunnets og fellesskapets ansvar for å legge forholdene til rette slik at den enkelte kan gjøre seg nytte både av sine demokratiske rettigheter og av sine sosiale rettig-

heter, ligger det en stor samfunnsinteresse i å hindre nød og uverdige levekår hos innbyggerne.

Økte forskjeller og mangel på elementære goder skaper store konflikter og sosial uro og bidrar til at samfunnets menneskelige ressurser ikke blir utnyttet.

Boligsektoren er en av de viktige infrastrukturene i samfunnet. Boligsektorens sammensetning, volum og pris bestemmer livskvalitet og levekår for den enkelte. I Norge er nesten hele boligsektoren overlatt til markedet og den enkelte. Markedet vil aldri kunne fremskaffe nok rimelige boliger til folk med dårlig råd, fordi det ikke vil være bedriftsøkonomisk lønnsomt å bygge eller leie ut til en tilstrekkelig lav pris. Markedet vil ikke avspeile den reelle etterspørselen, fordi ingen priser er lave nok for dem med lavest betalingsevne.

Skal en sikre at mennesker med dårlig råd eller liten egenkapital har en akseptabel bolig, må staten og myndighetene forpliktes til å føre en sosial boligpolitikk som sikrer bolig til alle.

Bolig er et grunnleggende og helt uunnværlig gode i Norge. Derfor er det riktig at retten til bolig nedfelles i Grunnloven. Grunnloven § 110 dreier seg om retten til arbeid, et annet grunnleggende gode som anses så viktig både for den enkelte og for samfunnet at det er inntatt i Grunnloven. Retten til arbeid er avgrenset gjennom ordlyden «ethvert arbeidsdyktig menneske». For å presisere hvem som skal ha en rett til bolig, må begrepet «enhver borger» forstås slik at retten gis til alle som har lovlig oppholds-, arbeids- og bosettingstillatelse i Norge.

I og med at bolig er en materiell ting, og en gjensstand som kan fremskaffes gjennom politiske vedtak, er det mulig for staten å organisere, gi lover og på annen praktisk måte sørge for å sikre alle en bolig. Det skulle derfor ikke være tungtveiende praktiske grunner som skulle tale imot et forslag om dette. En grunnlovfesting av retten til bolig vil være et viktig bidrag til å bygge ut og forsterke det norske velferdssamfunnet og gi enkeltmennesker et vern mot å bli bostedsløse. Ulike boligløsninger kan være aktuelle. I reglene for bostøtte står det at bostøtten skal gis til personer som oppfyller kriteriene i ordningen, og at bostøtten skal gjøre det mulig å anskaffe en god, hensiktsmessig og nøktern leie- eller eiebolig som vedkommende skal ha mulighet til å bli boende i. Det vil derfor være aktuelt å gi begrepet «bolig» en definisjon som tilsvarer den en finner i reglene om bostøtten.

Forslagsstillerne fremmer to alternativer til ordlyd for den nye bestemmelsen, en som sier at hver borger har rett til en bolig, og en som sier at statens myndigheter skal sørge for at alle får oppfylt retten til en bolig. Begge formuleringer benyttes i Grunnlovens kapittel E om menneskerettighetene. Alternativene 3 og 4 dreier seg om alternative plasseringer av den nye bestemmelsen.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

Ny § 111 skal lyde:

Enhver borger har rett til en bolig. Nærmere bestemmelser om gjennomføringen av denne grunnsetning fastsettes i lov.

–

Kvar borgar har rett til ein bustad. Nærare føresegner om gjennomføringa av denne grunnsetninga blir fastsette i lov.

Alternativ 2:

Ny § 111 skal lyde:

Statens myndigheter skal sørge for at alle får oppfylt retten til en bolig. Nærmere bestemmelser om gjennomføringen av denne grunnsetning fastsettes i lov.

–

Dei statlege styresmaktene skal sørgje for at alle får oppfylt retten til ein bustad. Nærare føresegner om gjennomføringa av denne grunnsetninga blir fastsette i lov.

Alternativ 3:

Ny § 111 a skal lyde:

[Som alternativ 1]

Alternativ 4:

Ny § 111 a skal lyde:

[Som alternativ 2]

30. september 2024

Kirsti Bergstø

Grete Wold

Birgit Oline Kjerstad

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 29

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Lars Haltbrekken, Une Bastholm og Linda Monsen Merkesdal

Dokument 12:29 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Lars Haltbrekken, Une Bastholm og Linda Monsen Merkesdal om ny § 111 (om grunnlovfesting av allemannsretten)

Til Stortinget

Bakgrunn

Allemannsretten er noe av det fineste vi har i Norge. Det fineste vi har, bør inn i Grunnloven. Dette er en rett som har sikret folk fri tilgang til naturen og til høsting av den, uavhengig av om man er rik eller fattig, uavhengig av om man eier grunnen som bærene og soppen vokser på, eller ikke.

I gamle dager sikret denne retten fattigfolk tilgang til storbondens områder. De kunne plukke bær og høste av naturen selv om rikfolk eide den. I dag gleder mange seg over å slå opp teltet ved kanten av et skogstjern om sommeren og gå på ski over jordene om vinteren. Det at alle har rett til å høste av naturen uavhengig av inntekt, har betydd mye. Det har vært en veldig viktig verdi ved det norske samfunnet, som forslagsstillerne ønsker å gi sterkere beskyttelse.

Forslagsstillerne vil med dette grunnlovsforslaget sikre framtidige generasjoners rett til å gå i fjellet, i skogen og på stranda. Retten skal være for alle og for all tid. Det er egentlig det allemannsretten handler om. De siste årene har man sett flere eksempler, bl.a. i strandsonen, hvor rike mennesker gjerder inn eiendommene sine selv om det er ulovlig. Både stranda og fjellet skal være for alle, og ved å ta dette inn i Grunnloven forsterker man folks rett til å ferdes fritt. Det holder ikke bare å

ha allemannsretten som en egen lov. Det må vernes om prinsippet. Dessverre ser man at enkelte bygger ut mer og mer av strandsonen og andre deler av norsk natur og gjør den om til private strender, kaier og paradiser for noen få. Derfor må allemannsretten være hellig, og derfor må den også innlemmes i landets viktigste lov: Grunnloven.

Grunnloven gir grunnleggende regler om landets statsstyre og om grenser for myndighetenes handlefrihet. I tillegg til de menneskerettighetene som opprinnelig fremgikk av Grunnloven, har Stortinget etter hvert innarbeidet bestemmelser om en rekke andre rettigheter samt bestemmelser om plikt for staten til å sikre at folk kan livnære seg av sitt arbeid, om vern av miljøet mv. I dag uttrykker Grunnloven viktige verdier som samfunnet bygger på.

Allemannsretten ivaretar både retten til å drive friluftsliv og andre formål. I eldre tid var nytteformålet viktigst, og fortsatt benyttes allemannsretten som grunnlag for å sanke sopp og bær, for å drive undervisning og for visse typer av næringsvirksomhet mv.

Allemannsretten springer ut av århundregammel sedvane i Norge. Ordet betegner retten for enhver til å oppholde seg i naturen uavhengig av hvem som eier grunnen. Allemannsrettens tre hovedelementer er ferdsels-, oppholds- og høstingsrett. Turer til fots og på ski, ridning, sykling, telting, bading, båtliv og plukking av bær og sopp er viktige eksempler. Retten gjelder primært i utmark, men vinterstid også på dyrket mark, inkludert regulerte områder.

Slik den nå er regulert i blant annet friluftslvsloven, har allemannsretten bidratt til å forme både samfunnet og enkeltmennesker og til å konstituere norsk kultur og hverdagsliv. Bevisstheten om at retten til å bruke naturen gjelder uavhengig av eiendomsrett, forsterker også

folks oppfatning av at landet er for alle. De muligheter til ferdsel, opplevelse og høsting som allemannsretten legger til rette for, er svært viktige for mange. Alles rett til å bruke naturen uavhengig av eiendomsrett fremstår som umistelig.

Allemannsretten har bidratt til å utjamne økonomiske forskjeller. For fattigfolk kunne den såkalte uskyl-dige nyttesretten bety forskjellen mellom liv og død. I dag er den et viktig symbol på at landets innbyggere er likeverdige. Den bygger på fellesskapet og gir mulighet til å binde folk sammen i gode opplevelser.

Erfaringen viser at allemannsretten godt kan eksistere side om side med eiendomsretten. Mange brukere av allemannsretten er også selv grunneiere og vil derfor ha både forståelse for og stor nytte av den. Men ettersom eiendomsretten har hatt Grunnlovens beskyttelse helt siden 1814 (senere også supplert av internasjonale regler), bør også allemannsretten komme til uttrykk i Grunnloven. I Sverige har kap. 2 § 15 fjerde ledd i Rege-ringsformen (den sentrale grunnloven) siden 2010 slått fast at «[a]lla ska ha tillgång till naturen enligt allemans-rätten oberoende av vad som föreskrivits», i samme pa-ragraf om eiendomsretten.

Naturgrunnlaget må forvaltes på sine egne premiser og med sikte på bevaring for etterslekten. Plikten til å sørge for et slikt vern følger av Grunnloven § 112, og al-lemannsretten må reguleres og utøves i lys av disse ver-diene. Plassering av den foreslåtte bestemmelsen i til-knytning til § 112 vil bidra til å understreke at alle-mannsretten fortsatt må utøves hensynsfullt og med til-børlig varsomhet. Allemannsretten vil fortsatt være be-grenset av lovgivning og forskrifter om naturmangfold, vannressurser, motorferdsel og annet. Særregler om båndtvang, bålforbud og restriksjoner ved drikkevann er eksempler på begrensninger av mer lokal karakter.

Som verdi står allemannsretten fjellstøtt i Norge. Men de arealene som står til rådighet for å utøve den, er under press ikke bare i strandsonen og på fjellet, men også ved utviklingen av byer og tettsteder, utbygging av vei og jernbane m.m. til fellesskapets beste. Allemanns-retten er heller ikke i seg selv til hinder for kommersiell bruk av utmark (for eksempel jakt og skogsdrift), og nye bruksmåter presser på.

Sett under ett er både det naturgrunnlaget som alle-mannsretten forutsetter, og muligheten til å utnytte det, under press. Tiden er derfor inne for å grunnlovfeste denne retten. Grunnlovfesting vil verne mot raske og til-feldige endringer av hovedreglene om allmennhetens ferdsels-, oppholds- og høstingsrett.

Forslaget vil først og fremst innebære en plikt for stat og kommuner til å sørge for at alle lov- og forvaltnings-vedtak tar hensyn til allemannsretten og ligger innenfor de grenser som bestemmelsen etablerer. Bestemmelsen må tolkes med utgangspunkt i allemannsrettens sentrale innhold slik det følger av hovedreglene i friluftsløven og annen aktuell lovgivning på vedtakstidspunktet. Nye be-stemmelser som vesentlig svekker allemannsrettens inn-hold i forhold til dette, kan ikke vedtas.

Allemannsrettens detaljerte innhold og betydning har imidlertid variert over tid og som følge av skiftende samfunnsforhold. I Rt. 2004 s. 1985 godtok Høyesterett for eksempel nye bestemmelser om fri fiskerett i fersk-vann for barn, men slik at det var en viss mulighet for å sette grenser av hensyn til grunneiere som kan doku-mentere vesentlig økonomisk tap. Senere lovgivning vil fortsatt kunne justere allemannsrettens nærmere inn-hold ut fra skiftende sosiale og miljømessige forutset-ninger.

Selv om hovedvekten vil ligge på plikten som gjel-der for stat og kommuner, vil en bestemmelse av denne karakter i siste instans også kunne påberopes for dom-stolene i tilfelle tvister med grunneiere om for eksempel omfanget av retten til gratis ferdsel eller sanking ikke lar seg løse på annen måte.

Forslagsstillerne mener en klar og enkel formulering som er lik på begge målformer, vil være best.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

Ny § 111 skal lyde:

Allemannsretten skal stå ved lag.

–

Allemannsretten skal stå ved lag.

Alternativ 2:

Ny § 112 a skal lyde:

[Som alternativ 1]

Alternativ 3:

Ny § 112 b skal lyde:

[Som alternativ 1]

30. september 2024

Lars Haltbrekken

Une Bastholm

Linda Monsen Merkesdal

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 30

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Frode Jacobsen, Kari Henriksen, Kirsti Leirtrø, Anette Trettebergstuen, Ingvild Kjerkol og Kamzy Gunaratnam

Dokument 12:30 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Frode Jacobsen, Kari Henriksen, Kirsti Leirtrø, Anette Trettebergstuen, Ingvild Kjerkol og Kamzy Gunaratnam om ny § 103 (om rett til selvbestemt abort)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne mener enhver kvinne må ha rett til å bestemme over egen kropp og å ha muligheten til å ta selvstendige valg knyttet til eget liv, helse og framtid. Å bære fram et barn må være et reelt valg som må ligge hos den som er gravid.

Dagens lovgivning veier den enkeltes bestemmelsesrett opp mot det ufødte barns rett til liv. Forslagsstillerne mener disse avveiningene fortsatt må reguleres i alminnelig lovgivning såfremt alminnelig lovgivning ikke medfører at den reelle muligheten til selvbestemt abort blir svekket.

Retten til selvbestemt abort er under press i store deler av verden. For å hindre at et knapt flertall i Stortinget kan reversere en gjennomarbeidet og godt forankret lov om kvinners selvbestemmelse over egen reproduktivitet, vil forslagsstillerne grunnlovfeste kvinners rett til selvbestemt abort.

tivitet, vil forslagsstillerne grunnlovfeste kvinners rett til selvbestemt abort.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

for s l a g:

Ny § 103 skal lyde:

Enhver har rett til selvbestemt abort og rett til å praktisere familieplanlegging.

En begrensning i denne retten må ha grunnlag i lov, være nødvendig for å ivareta et legitimt formål og kan ikke hindre en reell og forsvarlig mulighet for selvbestemt abort.

Statens myndigheter skal sikre retten til selvbestemt abort gjennom lik tilgang på informasjon og forsvarlige helsetjenester.

Alle har rett til selvbestemt abort og rett til å praktisere familieplanlegging.

Grenser for denne retten må ha grunnlag i lov, være naudsynte av omsyn til eit legitimt føremål og kan ikkje hindre eit reelt og forsvarleg høve til sjølvbestemd abort.

Dei statlege styresmaktene skal tryggje retten til sjølvbestemd abort gjennom lik tilgang på informasjon og forsvarlege helsetenester.

30. september 2024

Frode Jacobsen

Kari Henriksen

Kirsti Leirtrø

Anette Trettebergstuen

Ingvild Kjerkol

Kamzy Gunaratnam

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsframlegg 31

(2023–2024)

Grunnlovsframlegg frå Marian Hussein, Lars Haltbrekken, Birgit Oline Kjerstad, Kirsti Bergstø og Ingrid Fiskaa

Dokument 12:31 (2023–2024)

Grunnlovsframlegg frå Marian Hussein, Lars Haltbrekken, Birgit Oline Kjerstad, Kirsti Bergstø og Ingrid Fiskaa om endring i § 25 (om forbod mot atomvåpen på norsk jord)

Til Stortinget

Bakgrunn

Bruk av atomvåpen vil ha katastrofale humanitære konsekvensar, og den einaste garantien mot bruk av atomvåpen er fullstendig avskaffing av desse våpena. Dette vart i 2010 slått fast av statspartane til Ikkjespreiingsavtalen, avtalen som vert omtala som hjørnesteinen i norsk nedrustingsarbeid. I avtalen står det:

«All States need to make special efforts to establish the necessary framework to achieve and maintain a world without nuclear weapons.»

Sluttdokumentet frå den nemnde tilsynskonferansen legg vekt på at det er avgjerande at statar medverkar til rettsleggjing av atomnedrustingspolitikk, slik dette grunnlovsforslaget tek sikte på.

Noreg deler målet om ei verd utan atomvåpen med NATO og FN. Målet er nedfelt i NATO sitt strategiske dokument, seinast i 2022, og i september 2024 forplikta medlemslanda i FN seg igjen til målet om total avskaffing av atomvåpen i framtidspakta vedtatt på Framtidastoppmøte i FN i New York.

Det langsiktige målet om avskaffing av atomvåpen samsvarer med den lange norske tradisjonen med å halda Noreg fritt for desse masseødeleggingsvåpena. Alle-

reie på NATO-toppmøtet i Paris i 1957 proklamerte Einar Gerhardsen: «ingen atomvåpen på norsk jord i fredstid». Til trass for at dette ikkje er lovfesta, har det hatt unison politisk støtte i Noreg og tydeleg aksept blant Noreg sine allierte. Dagens tilstand er derimot ingen garanti for framtida.

Derfor er det synet til forslagsstillarane at det verdi-grunnlaget som vert representert gjennom at Noreg er atomvåpenfritt territorium, bør grunnlovfestast.

Om rustingskontroll og forslaget

Eit grunnlovsforslag om å forby produksjon, innførsel, bruk og utplassering av atomvåpen er i tråd med lange linjer i norsk forsvars- og tryggingpolitikk. Det er brei politisk semje om at Noreg framleis skal spela ei pådrivarrolle for ikkje-spreiing og nedrusting. Eit samrøystes storting støtta opp om dette i 2016 i behandlinga av stortingsmeldinga Globale sikkerhetsutfordringer i utenrikspolitikken – Terrorisme, organisert kriminalitet, piratvirksomhet og sikkerhetsutfordringer i det digitale rom (vedtak nr. 623 av 26. april 2016 frå behandlinga av Meld. St. 37 (2014–2015), jf. Innst. 199 S (2015–2016)), og igjen under behandlinga av Forsvarsløftet – for Norges trygghet. Langtidsplan for forsvarssektoren 2025–2036 (Prop. 87 S (2023–2024), jf. Innst. 426 S (2023–2024)) i 2024.

Å nå målet om ei verd utan atomvåpen vil krevja ein samla internasjonal innsats på fleire arenaer, men også at nokon går føre og viser korleis dette kan gjerast i praksis.

Noreg har tradisjonelt vore mellom dei leiande statane på nedrustingsfeltet. Forslagsstillarane meiner at dette grunnlovsforslaget styrkar den tradisjonen. Å introdusera nasjonal grunnlovgiving som forbyr bruk,

produksjon, utplassering og introduksjon av atomvåpen i Noreg, er ein naturleg del av norsk innsats for ei verd utan atomvåpen. Forslaget er også ei oppfølging av Noreg sine internasjonale forplikningar ved at Noreg med dette yter ein ekstra innsats for å leggja til rette for ei verd utan atomvåpen i eige lovverk.

Ei grunnlovsfesting av forbod mot atomvåpen i Noreg vil vera eit verdimeessig og politisk fundament for andre internasjonale politiske verkemiddel og initiativ med same mål. Forslagsstillarane meiner at ei slik grunnlov er i tråd med Noreg sine konstitusjonelle tradisjonar ved at heilt sentrale verdiar og interesser for landet vert grunnlovsfesta.

Tilsvarande lovgiving i andre land

Fleire statar har innført tilsvarande og strengare lovgiving for å forby atomvåpen nasjonalt enn det som vert føreslått her. Nokre eksempel er:

New Zealand sementerte antiatomvåpenpolitikken sin i New Zealand Nuclear Free Zone, Disarmament, and Arms Control Act i 1987, som forbyr produksjon, introduksjon og oppbevaring av atomvåpen i landet. Lovgivinga gjer det også ulovleg for borgarane i landet å medverka til at andre personar gjer dette, inkludert transport av atomvåpen på land eller i internasjonalt farvatn og dertil oppbevaring i landet sine hamner. Statsministeren har rett til å nekta internasjonale fly å landa i New Zealand dersom dei ber atomvåpen.

I 1987 vedtok Filippinene eit grunnlovstillegg som konstaterer at landet innfører og vil forfølgja ein politikk for eit atomvåpenfritt Filippinene (Article II seksjon 8 i grunnlova av 1987). Denne grunnlovsfesta politikken inneber at regjeringa ikkje kan laga, eller tillata andre å introdusera, atomvåpen på filippinsk territorium. Vidare forbyr grunnlova fly, skip og køyretøy som ber atomvåpen, å koma til landet.

I 1999 vedtok parlamentet i Austerrike samrøystes Federal Constitutional Act for a Nonnuclear Austria, som slår fast at atomvåpen ikkje skal produserast, lagrast, transporterast, testast eller brukast i Austerrike, og at infrastruktur for å laga atomvåpen ikkje skal settast opp.

I tillegg til nasjonalt lovverk har mange statar konsolidert innsatsen mot atomvåpen gjennom å inngå i atomvåpenfrie soner. Gjennom Tlatelolco-traktaten (Treaty for the Prohibition of Nuclear Weapons in Latin America and the Caribbean), Rarotonga-traktaten (The South Pacific Nuclear Free Zone Treaty), Bangkok-traktaten (Treaty on the Southeast Asia Nuclear Weapon-Free Zone), Pelindaba-traktaten (African Nuclear-Weapon-Free Zone Treaty) og Treaty on a Nuclear-Weapon-Free Zone in Central Asia er store område erklært atomvåpenfrie.

Også alle statane som har ratifisert FN's atomvåpenforbod, har implementert forbodet i traktaten i eige lovverk. Det store fleirtalet av statane i verda reknar atomvåpen som uakseptabelt og fastset dette gjennom nasjonalt lovverk og internasjonale avtalar.

Framlegg

På dette grunnlaget gjer ein følgjande

framlegg:

Alternativ 1:

§ 25 nytt fjerde ledd skal lyda:

Atomvåpen må ikke produseres, innføres, brukes eller utplasseres i riket.

–

Atomvåpen må ikkje produserast, førast inn, brukast eller setjast ut i riket.

Alternativ 2:

§ 25 nytt femte ledd skal lyda:

[Som alternativ 1]

Alternativ 3:

§ 25 nytt sjettede ledd skal lyda:

[Som alternativ 1]

Alternativ 4:

Ny § 25 a skal lyda:

[Som alternativ 1]

30. september 2024

Marian Hussein

Lars Haltbrekken

Birgit Oline Kjerstad

Kirsti Bergstø

Ingrid Fiskaa

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 32

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Marie Sneve Martinussen, Seher Aydar og Bjørnar Moxnes

Dokument 12:32 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Marie Sneve Martinussen, Seher Aydar og Bjørnar Moxnes om endring i § 50 og ny bokstav n i § 75 (om at folk kan fremme borgerforslag for behandling i Stortinget)

Til Stortinget

Bakgrunn

Det norske demokratiet har blitt utviklet og utvidet over tid på en rekke områder. Trinnsvis utvidelse av stemmeretten og innføring av parlamentarisme er viktige milepæler. I en rekke land har også mekanismer for mer direkte folkelig deltakelse blitt innført, som et supplement til det representative demokratiet.

Ordninger som tillater befolkningen å fremme forslag til behandling i den folkevalgte forsamlingen, kan bidra til økt folkelig deltakelse i demokratiet. Det vil minske avstanden mellom folket og de folkevalgte og sikre at saker som er viktige for befolkningen, ikke forbigås. Flere land har innført slike ordninger for behandling av innbyggernes forslag i sine respektive folkevalgte forsamlinger. I Norge har en slik utvidelse av demokratiet blitt innført på kommunalt nivå og på fylkesnivå, men det finnes ingen etablert ordning for at befolkningen kan fremme forslag for behandling i Stortinget.

Utvidelse av demokratiet

Med grunnlovsfesting av borgerforslag ønsker forslagsstillerne å utvide demokratiet ved å bringe inn et element av direkte folkelig deltakelse i landets øverste folkevalgte organ, innenfor ordnede og håndterbare

rammer. Forslaget går ut på at innbyggere med stemmerett skal kunne fremme forslag til stortingsvedtak i form av borgerforslag, som så behandles i Stortinget dersom gitte vilkår om tilkjennegitt støtte for forslaget, utforming og innlevering med mer er oppfylt.

De nærmere vilkårene for at et borgerforslag skal tas til behandling, fastsettes av Stortinget. Vilklårene vil i hovedtrekk gå ut på hvor stor andel av befolkningen med stemmerett i stortingsvalg som må tilkjennegi sin støtte til forslaget, hvilke formmessige krav som stilles til forslaget, spesifisering av prosedyren for innlevering og hvilke tidsrammer som må overholdes for at et borgerforslag skal behandles i Stortinget. Representantforslag om en prøveordning som gir folk mulighet til å fremme borgerforslag for behandling i Stortinget, Dokument 8:171 S (2018–2019), fremsatt 19. juni 2019, går nærmere inn på problemstillinger knyttet til vilklårene for behandling av borgerforslag. Ut over dette må borgerforslaget tilfredsstille krav til form og innhold på samme måte som forslag til stortingsvedtak fremmet av stortingsrepresentanter.

Den norske Grunnloven av 1814 dannet et grunnlag for det norske demokratiet. I medhold av Grunnloven § 66 regulerer Stortinget sin virksomhet i Stortingets forretningsorden. Verken Grunnloven eller Stortingets forretningsorden er til hinder for at andre enn stortingsrepresentanter og regjeringen kan sende forslag til stortingsbeslutninger til Stortinget, som så Stortinget kan vedta å ta opp til behandling, men det er ikke etablert egne, formelle rammer for hvordan Stortinget skal håndtere slike forslag.

Presedens for at borgerne fremmer forslag for behandling i folkevalgte organer

Det finnes likevel politisk presedens for at borgerne kan fremme forslag som så behandles av folkevalgte organer. I Norge eksisterer dette i form av innbyggerforslag i henhold til kommuneloven § 12-1, som tillater innbyggerne i landets kommuner og fylker å fremme forslag til vedtak, som så behandles av henholdsvis kommunestyret og fylkestinget dersom vilkårene i loven er oppfylt.

I Danmark, Sveits og EU finnes liknende ordninger for de øverste folkevalgte organer. I Danmark ble en prøveordning med borgerforslag innført i 2018 etter at Folketinget året før vedtok et tverrpolitisk forslag fra partiene Enhedslisten, Socialdemokratiet, Venstre, Liberal Alliance og Dansk Folkeparti som ga Folketingets president juridisk grunnlag for å utarbeide en slik prøveordning. I 2019 ble det bestemt å gjøre ordningen permanent, og i 2022 ble det enstemmig vedtatt lovendringer som stadfester dette.

Borgerforslag om lovendring

§ 76 i Grunnloven fastslår at det er stortingsrepresentantene og regjeringen som har rett til å fremme lovforslag for Stortinget. Ordningen med borgerforslag skal ikke omfatte lovforslag eller grunnlovsforslag. Det vil imidlertid være mulig å fremme forslag til stortingsbeslutning om at Stortinget instruerer regjeringen om å starte utarbeidelsen av en ny lov, lovendring eller oppheving av eksisterende lov.

På den måten opprettholder man den gjeldende lovforberedelsesprosessen og sikrer at de som blir berørt av en lovendring, blir hørt.

Å innføre borgerforslag strider ikke mot gjeldende grunnlov. Det vil likevel være riktig å forankre en permanent ordning for dette i Grunnloven og slik sikre folks rett til å fremme forslag til stortingsbeslutninger, Stortingets plikt til å motta og behandle slike forslag og at ordningen legges i faste og ordnede rammer.

Det foreslås på denne bakgrunn et nytt tredje ledd i Grunnloven § 50 som fastslår stemmeberettigedes rett til å fremme borgerforslag for behandling i Stortinget. Gjeldende § 50 første og andre ledd regulerer stemmerett ved stortingsvalg, og forslaget utvider denne retten til også å omfatte rett til å fremme borgerforslag på vilkår bestemt av Stortinget i lov.

For å gi borgernes rett til å fremme forslag et reelt innhold foreslår forslagsstillerne også en tilhørende plikt for Stortinget til å behandle slike forslag. Denneplikten er foreslått innlemmet som en ny bokstav n i Grunnloven § 75, som fastsetter Stortingets oppgaver, i to alternativer:

Alternativ 1 etablerer at Stortinget skal behandle borgerforslag på vilkår fastsatt i egen lov, for å tydeliggjøre at Stortinget selv setter kravene som et borgerforslag må møte for å utløse plikten til stortingsbehandling. Kommuneloven setter eksempelvis en grense på at minst to prosent av kommunens eller fylkets innbyggere må stå bak et forslag før henholdsvis kommunestyret eller fylkestinget plikter å ta stilling til det.

Alternativ 2 er likt alternativ 1, bortsett fra at det ikke eksplisitt refereres til at borgerforslagene skal følge vilkår bestemt av Stortinget i lov, siden dette allerede framgår av den foreslåtte endringen i § 50 som et krav til borgerforslagene som kan framsettes.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 50 nytt tredje ledd skal lyde:

Alle som har stemmerett ved stortingsvalg, kan, på vilkår fastsatt i lov, fremsette borgerforslag om stortingsbeslutning.

–

Alle som har røysterett ved stortingsvalg, kan, på vilkår som er fastsette i lov, leggje fram borgarframlegg om ei stortingsavgjerd.

§ 75 ny bokstav n skal lyde:

Alternativ 1:

n) å behandle borgerforslag fremsatt på vilkår fastsatt i lov.

–

n) å behandle borgarframlegg som er framlagde på vilkår som er fastsette i lov.

Alternativ 2:

n) å behandle borgerforslag.

–

n) å behandle borgarframlegg.

30. september 2024

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 33

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Bjørnar Moxnes og Seher Aydar

Dokument 12:33 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Bjørnar Moxnes og Seher Aydar om endring i §§ 25 og 26 (om bruk av forsvarsmakten utenfor rikets grenser og regjeringens plikt til å konsultere Stortinget)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne søker med dette forslaget å oppdatere ordlyden i Grunnloven § 25 for å avklare kompetansereglene som skal gjelde deltakelse i militære operasjoner i utlandet, samt å grunnlovfeste regjeringens plikt til å konsultere Stortinget i viktige utenriks- og forsvarssaker i Grunnloven § 26.

Utredninger

Stortinget har over flere år evaluert rammene for sin rolle i utenriks- og sikkerhetspolitikken. Etter forslag fra Rødt vedtok Stortinget 12. mai 2020 å utvide mandatet for utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon (Harberg-utvalget) til også å vurdere og komme med forslag til prosedyrer for å sikre Stortingets medvirkning og kontroll med norsk utenriks- og forsvarspolitik, jf. vedtak nr. 567 (2019–2020). Harberg-utvalgets rapport kapittel 9 og Stortingets behandling av dette (Dokument 21 (2020–2021), jf. Innst. 176 S (2021–2022)) klargjorde så noen sentrale rammer for regjeringens konsultasjon av Stortinget, rammer for statsrådsforedrag ved norsk deltakelse i militæroperasjoner utenfor rikets grenser og om at det kan være tilrådelig at regjeringen ikke begrenser seg til å konsultere Stortinget før slike

operasjoner, men også sikrer at beslutningen har en klar parlamentarisk forankring.

Grunnloven § 25 andre ledd lyder i dag:

«Landvernet og de øvrige tropper som ikke kan henregnes til linjetroppene, må aldri uten Stortingets samtykke brukes utenfor rikets grenser.»

Begrepene «landvernet» og «linjetroppene» gjen-speiler ikke innretningen av Forsvaret i dag. Harberg-utvalget konkluderte med at ordlyden i § 25 er foreldet og at dette gir reelle og uheldige konsekvenser:

«Utvalget er av den oppfatning at det er uheldig at de konstitusjonelle kompetansereglene som gjelder deltakelse i militære operasjoner i utlandet, fremstår som uklare og lite anvendelige i dag. Beslutninger om bruk av militærmakt i utlandet vil kunne ha store og alvorlige konsekvenser for samfunnet og enkeltmennesker. Utvalget vil understreke at de konstitusjonelle kompetansereglene for dette bør være klare, særlig med hensyn til beslutningskompetanse og beslutningsprosedyrer, slik at det unngås tvil om slike beslutningers konstitusjonelle og demokratiske legitimitet.»

Stortinget har i inneværende periode behandlet to grunnlovsforslag om å endre ordlyden i § 25: Dokument 12:27 (2019–2020), som knyttet krav om Stortingets samtykke til konsekvensene for nasjonale forsvarsplaner og/eller beredskap, og Dokument 12:22 (2019–2020), der det ble foreslått å kreve Stortingets samtykke til bruk av forsvarsmakten utenfor rikets grenser, med mindre denne bruken er tvingende nødvendig for å forsvare landet. I kontroll- og konstitusjonskomiteens innstilling om disse forslagene, Innst. 410 S (2021–2022), viste komiteens flertall til at det ikke lot seg gjøre å danne grunnlovsmessig flertall og bad om at dette ble grundigere utredet, samt at det ble utredet hvordan Stortinget

gets arbeid bør organiseres for å legge til rette for konsultasjoner. Stortingets presidentskap fulgte dette opp med å oppnevne et utvalg til å utrede Grunnloven §§ 25 og 26 mv. 15. juni 2023.

Utvalget til la fram sin utredning (Dokument 20 (2023–2024)) 20. juni 2024. Utvalget besto av stortingsrepresentant Ine Eriksen Søreide (leder), stortingsrepresentant Audun Lysbakken, statssekretær i Utenriksdepartementet Eivind Vad Petersson, professor i statsvitenskap Siri Gloppen og tingrettsdommer Åsne Julsrud. Utvalget fremmet flere forslag til endring av Grunnloven §§ 25 og 26 og Stortingets forretningsorden, herunder å erstatte eldre begreper for norske styrker med «rikets forsvarsmakt».

Forslag til modernisering av § 25

Når det gjelder bestemmelsen om Stortingets samtykke til bruk av forsvarsmakten utenfor rikets grenser, foreslo utvalgets flertall (de oppnevnte fagpersonene Gloppen og Julsrud og representanten Lysbakken) at bestemmelsen som i dag er § 25 andre ledd, skal inngå som nytt fjerde ledd i § 25 og lyde:

«Rikets forsvarsmakt må ikke brukes utenfor rikets grenser uten Stortingets samtykke, med mindre det er tvingende nødvendig for å forsvare landet.»

Utvalgets flertall presiserte at samtykkekravet kun gjelder norsk deltakelse i militære operasjoner i utlandet hvor bruk av væpnet makt ved norske styrker kan være aktuelt. Både utvalgets flertall og mindretall understreket at begrepet «utenfor rikets grenser» ikke skal omfatte Forsvarets, inkludert Kystvaktens, operasjoner i norsk økonomisk sone, på sokkelen utenfor territorialgrensen eller på åpent hav eller i internasjonalt luftrom i norske nærrområder.

Flertallet understreket også at forslaget til endring av Grunnloven ikke nødvendigvis vil erstatte, men komplementere eventuelle orienteringer i den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé. Forslagsstillerne tolker dette som at regjeringens plikt til å konsultere Stortinget i forkant av sentrale og viktige beslutninger på utenriks- og forsvarsområdet ikke tilsidesettes av et forutgående samtykke fra Stortinget til norsk militær deltakelse utenfor rikets grenser. Forslagsstillerne viser også til Harberg-utvalgets rapport:

«Den samlede deltakelsen over tid kan være av stor betydning, og det må kontinuerlig vurderes om deltakelsen er av slik viktighet at det skal konsulteres med Stortinget.»

Den foreslåtte endringen av § 25 vil presisere en forståelse av kompetansereglene som harmonerer mer med grunnlovene i Norges naboland. I Danmark må Folketinget samtykke til deltakelse i utenlandske militæroperasjoner, noe som praktiseres aktivt. I Sverige må

regjeringen innhente Riksdagens samtykke, med mindre deltakelsen er forankret i lov som Riksdagen har vedtatt eller traktat som Riksdagen har samtykket til. I Finland treffer presidenten beslutninger om krig og fred med Riksdagens samtykke. Forslagsstillerne viser videre til følgende merknad fra kontroll- og konstitusjonskomiteens behandling av Harberg-utvalgets rapport kapittel 9 (Innst. 176 S (2021–2022)):

«Komiteen registrerer at det i nordiske land det er naturlig å sammenligne seg med, kreves parlamentarisk samtykke til militæroperasjoner i utlandet. At regjeringen innhenter slikt samtykke, er historisk sett heller ikke fremmed i Norge. Utvalget påpeker at det til 1945 var fast praksis at Stortinget ble bedt om å samtykke i norsk deltakelse i militæroperasjoner i utlandet, men uten at det ble ansett konstitusjonelt påkrevet.»

Siden norsk praksis har variert over tid, må Stortinget, dersom det ønsker å modernisere Grunnlovens ordlyd, velge hvilken praksis som skal forankres konstitusjonelt. Forslagsstillerne ønsker å grunnlovfeste det som var fast praksis fram til 1945, det vil si at Stortinget blir bedt om å samtykke til norsk deltakelse i militæroperasjoner i utlandet.

Det fremmes forslag om tre alternative plasseringer, hvor alternativ 1 følger plasseringen i dagens gjeldende grunnlov og alternativ 2 og 3 gjør det mulig å vedta forslaget i kombinasjon med forslag til endringer fra utvalget til å utrede Grunnloven §§ 25 og 26 mv.

Grunnlovfesting av konsultasjonsplikten

Regjeringens plikt til å konsultere Stortinget om viktige saker i utenriks- og sikkerhetspolitikken før beslutninger fattes er i dag nedfelt i Stortingets forretningsorden § 16 om Den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé (DUUFK) og ikke i Grunnloven.

Ved behandlingen av Harberg-utvalgets rapport kapittel 9 (Innst. 176 S (2021–2022)) stilte et samlet storting seg bak Harberg-utvalgets anbefaling om at konsultasjonsordningen bør forankres sterkere konstitusjonelt, slik det er i Norges naboland, at konsultasjonsordningen i alle tilfeller bør sikres, og at Stortingets rolle på dette området bør synliggjøres.

Flertallet i utvalget til å utrede Grunnloven §§ 25 og 26 mv. fremmet forslag til å grunnlovfeste konsultasjonsordningen som et nytt tredje ledd i § 26 med følgende ordlyd:

«Kongen rådfører seg med Stortinget eller dets organer før viktige avgjørelser tar i utenriks- og forsvarssaker. Konsultasjonene kan skje i fortrolighet.»

Forslagsstillerne stiller seg bak dette og vil understreke kontroll- og konstitusjonskomiteens presiserin-

ger av konsultasjonsordningen ved behandling av Harberg-utvalgets rapport kapittel 9:

«Komiteen understreker at konsultasjonene må foregå på en måte og på et tidspunkt i beslutningsprosessen som ivaretar at konsultasjonene er egnet til å ha reell betydning for regjeringens beslutning. Det betyr at konsultasjoner skal skje før det er truffet beslutninger eller iverksatt prosesser som vil være vanskelige å reversere.

Komiteen deler utvalgets påpekning av at det ofte vil kreves flere møter i DUUFK om samme tema for å sikre at komitémedlemmene får tid og anledning til å ta stilling til de aktuelle sakene. Komiteen understreker at hensynet til offentlig debatt og innsyn i utenriks- og sikkerhetspolitiske saker tilsier at DUUFK kun må brukes slik formålet tilsier, og i saker som på konsultasjonstidspunktet ikke kan legges frem for Stortinget på annen måte. Regjeringens generelle plikt til å informere Stortinget ivaretas ikke gjennom konsultasjoner i DUUFK. Regjeringen skal heller ikke bruke DUUFK for å unndra seg offentlig debatt om viktige spørsmål i utenriks- og sikkerhetspolitikken. Komiteen deler utvalgets syn på at dette må praktiseres strengt, og at regjeringen i alle tilfeller har en parlamentarisk forpliktelse til å konsultere DUUFK i viktige saker som nevnt i Stortingets forretningsorden § 16 andre ledd.»

Dette får også tilslutning fra utvalget til å utrede Grunnloven §§ 25 og 26 mv.:

«Utvalget vil imidlertid, som det også ble påpekt i rapporten fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon og i den etterfølgende behandlingen i kontroll- og konstitusjonskomiteen, understreke at hensynet til offentlig debatt og innsyn i utenriks og sikkerhetspolitiske saker tilsier at den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé må brukes slik formålet tilsier, og i saker som på konsultasjonstidspunktet ikke kan legges frem for Stortinget på annen måte. Det er også viktig at regjeringen fortløpende vurderer om informasjon og/eller konsultasjon i en sak kan gjøres i åpenhet, og i så fall velger å ta opp det aktuelle spørsmålet med Stortinget på annen måte enn gjennom den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé.»

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

Forslag A

Alternativ 1:

§ 25 andre ledd skal lyde:

Rikets forsvarsmakt må ikke brukes utenfor rikets grenser uten Stortingets samtykke, med mindre det er tvingende nødvendig for å forsvare landet.

–

Forsvarsmakta til riket må ikkje brukast utanfor grensene til riket utan samtykke frå Stortinget, med mindre det er heilt naudsynt for å forsvare landet.

Alternativ 2:

§ 25 andre ledd skal lyde:

Forsvarsmakten må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede stridskrefter, unntatt hjelpetropper imot fiendtlig overfall, må gis adgang til riket uten Stortingets samtykke.

–

Forsvarsmakta må ikkje overlatast i framande makters teneste, og ingen framande stridskrefter, så nær som hjelpetroppar mot fiendsleg overfall, må få tilgang til riket utan samtykke frå Stortinget.

§ 25 nytt fjerde ledd skal lyde:

[som alternativ 1]

§ 25 nytt femte ledd skal lyde:

Kongen har ikke rett til å bruke militær makt mot innbyggerne uten etter lov.

–

Kongen har ikkje rett til å nytte militær makt mot innbyggjarane utan etter lov.

Alternativ 3:

§ 25 nytt fjerde ledd skal lyde:

[som alternativ 1]

Forslag B

§ 26 nytt tredje ledd skal lyde:

Kongen rådfører seg med Stortinget eller dets organer før viktige avgjørelser tas i utenriks- og forsvarssaker. Konsultasjonene kan skje i fortrolighet.

–
Kongen rådfører seg med Stortinget eller eit stortingsorgan før viktige avgjerder i utanriks- og forsvarssaker blir tekne. Konsultasjonane kan vere i trumål.

30. september 2024

Bjørnar Moxnes

Seher Aydar

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 34

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Grete Wold, Kari Elisabeth Kaski, Guri Melby og Grunde Almeland

Dokument 12:34 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Grete Wold, Kari Elisabeth Kaski, Guri Melby og Grunde Almeland om endring i §§ 2, 4, 9, 16 og 44, ny § 99 og endring i tittel på kapittel B (om å fullføre skillet mellom staten og Den norske kirke)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stortinget har gjennom grunnlovsendringene etter stat–kirke–forliket i 2008 og gjennom arbeidet med en ny felles lov for tros- og livssynssamfunn tatt flere viktige skritt i riktig retning når det gjelder å avvikle statskirkeordningen i Norge. Men det gjenstår å fullføre skillet mellom stat og kirke og sikre reell likebehandling av tros- og livssynssamfunn.

Grunnloven § 16, vedtatt i 2012, er nærmest identisk med den danske grunnloven av 1849 og er, sammen med § 2 første ledd og kongens bekjennelsesplikt i § 4, med på å befeste inntrykket av at det moderne Norge fortsatt holder seg med en statskirkeordning.

Den norske kirke ble for første gang skrevet inn i Grunnloven i 2012, som Norges folkekirke, og paragrafen slår fast at kirkens ordning skal fastsettes ved lov. Det er vanskelig å hevde at Norge ikke fortsatt har en statskirkeordning så lenge disse formuleringene står i Grunnloven § 16 annet og tredje punktum:

«Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om Kirkens ordning fastsettes ved Lov.»

–
«Den norske kyrkja, ei evangelisk-luthersk kyrkje, står ved lag som den norske folkekyrkja og blir stødd som det av staten. Nærare føresegner om kyrkjeskippinga den blir fastsette i lov.»

Samtidig slås prinsippet om likebehandling fast i samme bestemmelse. Det er uvegerlig en spenning mellom å gi Den norske kirke en særstilling og å realisere likebehandlingsprinsippet. FNs spesialrapportør for tros- og livssynsfrihet, Ahmed Shaheed, har understreket statenes ansvar for å opptre som en upartisk garantist for alle innbyggers tros- og livssynsfrihet og advarer mot å innføre et hierarki som gir én religiøs tradisjon en særlig privilegert stilling i forhold til andre.

Grunnloven §§ 2, 4 og 16 har også medført at Norge fikk kritikk fra FNs menneskerettighetskomité da staten i 2018 redegjorde for sin oppfyllelse av FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter. Komiteen kritiserte Den norske kirkes og kristne verdiers særstilling og pekte på at begge deler utfordrer den likeverdige retten til tros- og livssynsfrihet som konvensjonen skal sikre.

Komiteen uttrykte videre bekymring over at trosfriheten ikke er hjemlet i Grunnlovens menneskerettighetskapittel. Paragraf 16 står i dag under kapittel B. Om den utøvende makt, kongen og den kongelige familie og om religionen / B. Om den utøvende makta, om kongen og den kongelege familien og om religionen. En mer logisk løsning ville være å flytte bestemmelsen som hjemler tros- og livssynsfrihet, til kapittelet som omhandler menneskerettighetene.

Etter at menneskerettighetene ble tatt inn i et eget kapittel i Grunnloven i 2014, mener forslagsstillerne at det er påfallende hvor lite særstillingen til Den norske kirke passer inn i en moderne grunnlov. Forslagsstiller-

ne mener derfor at det er på tide å gjøre de nødvendige endringene for å fullføre skillet mellom stat og kirke.

Religions- og livssynsfrihet og likebehandlingsprinsippet

En moderne stats konstitusjon må sikre en lik og rettfærdig behandling av alle innbyggere, uavhengig av tro eller livssyn. Dagens situasjon er at Den norske kirke på den ene side favoriseres som «Norges folkekirke» og på den annen side underlegges politisk styring ved at Stortinget fastsetter kirkens ordning. Dette utfordrer både likebehandlingsprinsippet og Den norske kirkes religionsfrihet. Den norske kirke er etter 1. januar 2017 etablert som selvstendig rettssubjekt og må fullt og helt anerkjennes som selvstendig trossamfunn med plikter og rettigheter på linje med øvrige tros- og livssynssamfunn. Dermed kan kapittelet om Den norske kirke i loven om tros- og livssynsfrihet forenkles, og staten kan ivareta likebehandling på en langt bedre måte.

Statens verdigrunnlag

Grunnlovens «verdiparagraf», § 2, har i dag følgende ordlyd:

«Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne Grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.»

–

«Verdigrunnlaget skal framleis vere den kristne og humanistiske arven vår. Denne grunnlova skal trygje demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.»

En moderne stats konstitusjon er samlet sett en verdierklæring og et politisk grunnlagsdokument. I dag er det en spenning mellom de oppdaterte menneskerettsbaserte delene av Grunnloven og forankringen av statens verdigrunnlag i majoritetens religiøse tradisjon.

Statens verdigrunnlag må uttrykke fellesverdier innbyggerne kan slutte opp om, uavhengig av egen livssynsmessige tilhørighet. Fellesverdiene bør forankres i de grunnleggende ideene om demokrati, rettsstatsprinsipper og menneskerettigheter, slik de kommer til uttrykk i paragrafens andre ledd. Forslagsstillerne mener dette er mer enn tilstrekkelig.

En verdiparagraf for en nasjon eller allmenne institusjoner bør nettopp ikke referere til eller forankres i spesifikke religioner eller livssyn. FNs tidligere spesialrapportør for tros- og livssynsfrihet, Heiner Bielefeldt, advarer mot å knytte nasjonal identitet til religion, fordi det vanskelig kan oppfattes på en annen måte enn at noen dermed ekskluderes.

Begrepet «vår kristne arv» er både mangetydig og i liten grad inkluderende overfor de borgere som ikke har sine røtter i den evangelisk-lutherske kirken som Grunnloven § 16 konstituerer som Norges folkekirke. Formule-

ringene «forblir» og «vår» tydeliggjør ytterligere det ekskluderende ved dagens utforming av verdigrunnlaget. Også begrepet «den humanistiske arv» byr på utfordringer, fordi dette dels kan oppfattes som et spesifikt livssyn og dels som en bred filosofisk tradisjon.

Grunnloven § 2 annet punktum angir grunnleggende rettigheter og verdier både Grunnloven og staten er pålagt å sikre. Dette signaliserer i seg selv et tydelig verdigrunnlag for den norske stat som innbyggerne kan slutte opp om, uansett egen livssynsmessige tilhørighet.

I en demokratisk, menneskerettsbasert rettsstat mener forslagsstillerne at det er urimelig at statsoverhodet skal pålegges bekjennelsesplikt. At statens overhode må høre til et bestemt trossamfunn, sender et uheldig signal om hva det innebærer å være norsk borger, og legger også en urimelig binding på nåværende monarks etterfølgere. I og med at kongens rolle som kirkestyre er opphevet, er § 4 i tillegg en overflødig bestemmelse.

Edsavleggelse

Grunnloven § 9 første ledd lyder som følger:

«Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: 'Jeg lover og sverger å ville regjere kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!'"»

–

«Så snart kongen, som myndig, tek til med regjeringa, gjer han denne eiden for Stortinget: 'Eg lovar og sver at eg vil regjere Kongeriket Noreg i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitande!'"»

Tilsvarende lyder § 44 første ledd slik:

«Den prins eller prinsesse som i de tilfeller som er anført i § 41, forestår regjeringen, skal skriftlig avlegge følgende ed for Stortinget: 'Jeg lover og sverger å ville forestå regjeringen i overensstemmelse med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!'"»

–

«Den prinsessa eller prinsen som står for regjeringa i dei tilfella som er nemnde i § 41, skal skriftleg gjere denne eiden for Stortinget: 'Eg lovar og sver at eg skal stå for regjeringa i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitande!'"»

Ved opphevelse av øvrige bestemmelser som knytter staten til en spesiell religion og bestemmer monarkens religiøse tilknytning, mener forslagsstillerne at det er naturlig at også den ed som avlegges, bare forholder seg til konstitusjonen og lovene og dermed er en ed knyttet til troskap til folkestyret og folkeviljen.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 2 skal lyde:

Denne grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

–

Denne grunnlova skal trygge demokratiet, rettsstaten og menneskerettene.

Overskriften til kapittel B skal lyde:

B. Om den utøvende makt, kongen og den kongelige familie

–

B. Om den utøvande makta, om kongen og den kongelige familien

§ 4 oppheves.

§ 9 første ledd skal lyde:

Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville regjere Kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover.»

–

Så snart kongen, som myndig, tek til med regjeringa, gjer han denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg vil regjere Kongeriket Noreg i samsvar med konstitusjonen og lovene.»

§ 16 oppheves.

§ 44 første ledd skal lyde:

Den prins eller prinsesse som i de tilfeller som er anført i § 41, forestår regjeringen, skal skriftlig avlegge følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville forestå regjeringen i overensstemmelse med konstitusjonen og lovene.»

–

Den prinsessa eller prinsen som står for regjeringa i dei tilfella som er nemnde i § 41, skal skriftleg gjere denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg skal stå for regjeringa i samsvar med konstitusjonen og lovene.»

Ny § 99 skal lyde:

Alle innbyggere i riket har fri religions- og livssynsutøvelse. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

–

Alle innbyggjarane i riket har fri religions- og livssynsutøving. Alle trus- og livssynssamfunn skal bli stødde på lik line.

30. oktober 2024

Grete Wold

Kari Elisabeth Kaski

Guri Melby

Grunde Almeland

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 35

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Audun Lysbakken og Kari Elisabeth Kaski

Dokument 12:35 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Audun Lysbakken og Kari Elisabeth Kaski om endring i §§ 12, 50 og 61 (om innføring av 16 års stemmerettsalder)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stemmeretten er blant demokratiets mest grunnleggende og beste borgerrettigheter. Gjennom avgitte stemmer i valg skal innbyggerne bestemme hvordan land, lokalsamfunn og egne liv skal styres og utvikles, hvilken retning man ønsker på samfunnsutviklingen, og hvilke muligheter ulike mennesker skal ha.

Dagens stemmerettsalder ved stortingsvalg er 18 år. Det er et paradoks, når man vet at dagens 16- og 17-åringer har en rekke plikter og rettigheter pålagt dem gjennom lov. Dette er lover som disse ungdommene ikke har samme muligheter til å påvirke gjennom valg som voksne har.

Dagens norske valgordning er resultatet av en lang historie med stadig utvidelse av stemmeretten. Fra 1814 måtte man være en mann på minst 25 år med eiendom for å anses som stemmeberettiget. I 1898 ble det innført stemmerett for alle menn over 25 år, i 1913 fikk Norge stemmerett for kvinner over 25 år, i 1920 ble stemmerettsalderen senket til 23 år, i 1946 til 21 år, deretter til 20 år i 1967 og til 18 år fra og med 1978.

Stemmerettsalderen er med andre ord ikke hugget i stein. Tvert imot har rammene for stemmeretten stadig vært under utvikling ved at stadig flere mennesker får stemmerett, og ved at stemmerettsalderen stadig kryper

nedover. Stemmerett for 16-åringer er en naturlig fortsettelse av denne utviklingen.

Nærmere om begrunnelsen for forslaget

Det ligger to prinsipper bak ønsket om å senke stemmerettsalderen til 16 år. Det ene er at stemmerett for 16-åringer innebærer en utvidelse av det deltakende demokratiet. Det er et viktig prinsipp, fordi det betyr at flere får stemmerett, flere lærer seg å bruke stemmeretten tidlig, og flere kan avgi sin mening i et velorganisert, stemmebasert demokrati.

Det andre er prinsippet om at de som er gamle nok til å ta voksne valg, også bør ha rett til å være med på å velge den lovgivende forsamling og dermed kunne påvirke de lovene de plikter å følge. I Norge er kriminell lavalder 15 år, seksuell lavalder er 16 år, retten til sjøl å velge utdanning kommer etter fylte 15 år, retten til å velge politisk og religiøst ståsted har man ved fylte 15 år, rett til abort ved 16 år og retten til å motta (eller nekte) helsehjelp ved 16 år. Alt dette peker mot at det er rimelig også å ha en stemmerettsalder i Norge på 16 år.

En rekke land i verden har derfor satt ned stemmerettsalderen til 16 eller 17 år. I Europa har Østerrike innført stemmerett for 16-åringer for valg på alle nivåer – fra lokale til nasjonale valg og folkeavstemninger, vedtatt av den østerrikske nasjonalforsamlingen i 2007. Det første nasjonale valget der også 16-åringer hadde stemmerett, var det østerrikske valget til Europaparlamentet i juni 2009.

Sju delstater i Tyskland har også senket stemmerettsalderen til 16 år ved kommunevalg, og én av dem også ved delstatsvalg. Det første kommunevalget med en stemmerettsalder på 16 år ble gjennomført i 1996 i

Niedersachsen. I Sveits er det stemmerett for 16-åringer i delstaten Glarus ved lokal- og regionvalg.

Motargumenter

Det er tre motargumenter som gjerne trekkes fram i debatten om stemmerett for 16-åringer. Det første er at ungdom under 18 år ikke er modne nok til å ta stilling i politiske spørsmål. Det andre er at stemmerett for 16-åringer i praksis ikke bidrar til økt valgdeltakelse. Det siste er at både myndighetsalderen og valgbarhetsalderen er 18 år, og at disse to bør samsvare med stemmerettsalderen.

Umodenhet

«Valgundersøkelser fra Tyskland tyder på at ungdom skiller seg fra den øvrige velgerskaren først og fremst ved at de stemmer mer ideologisk og mindre realpolitisk. De stemmer altså mer på ideer enn på saker. Noen vil kalle det litt naivt, andre vil kalle det konsekvent og reflektert. Umodent er det i alle fall ikke.» (Hege Ulstein, Dagsavisen 30. juli 2012).

I debatter om stemmerett for 16-åringer har det blitt hevdet at 16-åringer er for umodne til å delta i valg. Dette er en diskutabel påstand av tre årsaker, først fordi modenhet er vanskelig å måle. Noen 16-åringer vil klart være umodne. Men objektive kriterier for modenhet ville nok raskt kunne føre til at også mange voksne og eldre ville vært å regne for umodne, uten at disse blir fratatt stemmeretten. I dag har som kjent også senile og umyndiggjorte mennesker stemmerett.

Den andre årsaken er at det er glidende overganger mellom modenhet og ikke-modenhet. Det er selvsagt ikke slik at før et visst antall år etter fødselen er man umoden, og etter denne datoen er man plutselig moden. Det vil alltid være snakk om glidende overganger, enten man velger 16- eller 18-års stemmerett.

Disse to årsakene gjør at modenhet i praksis også er en politisk vurdering, ikke bare en biologisk vurdering.

Og – dette er den tredje årsaken – derfor har man tidligere for eksempel vurdert andre typer modenhet i Norge til en alder under 18 år, som strafferettslig modenhet til 15 år, seksuell modenhet til 16 år og religiøs modenhet til 15 år.

Valgdeltakelse

Det er blitt hevdet at å gi stemmerett til ungdom mellom 16 og 18 år vil bety lavere valgdeltakelse. Det er riktig at unge velgere har en lavere tilbøyelighet til å stemme, og at valgdeltakelse gjerne stiger med årene. Om det blir netto flere som stemmer, vil derfor likevel andelen som stemmer, synke.

I 2011 ble det gjennomført en forsøksordning med stemmerett i kommune- og fylkestingsvalget for 16- og 17-åringer i 20 utvalgte kommuner. Tallene viser at 16- og 17-åringene hadde en lavere valgdeltakelse enn landet for øvrig. 57,3 prosent av 16- og 17-åringene som fikk mulighet til å stemme, brukte denne muligheten. Valgdeltakelsen i kommunevalget var samlet på rundt 65 prosent.

På den andre siden viste tallene at deltakelsen var langt høyere enn den pleier å være for førstegangselgere ellers. Tilsvarende tall for førstegangselgere har tidligere ligget så langt nede som på 33 prosent. I forsøket var deltakelsen altså 57 prosent, og blant 16- og 17-åringer i enkeltkommuner som Marker og Vågå var den på over 70 prosent. I Luster kommune var den høyest, med 82,2 prosent.

Myndighetsalder

Det blir stadig hevdet som et argument mot stemmerettsalder på 16 år at stemmerettsalderen bør følge myndighetsalderen. Myndighetsalder, valgbarhetsalder og stemmerettsalder er alle i dag 18 år, slik det har vært siden 1979. I perioden 1948 til 1967 var alderen 21 år for alle tre. Den historiske utviklingen og forholdet mellom de tre aldersgrensene ser slik ut:

År	Stemmerett (stortingsvalg)	Valgbarhet	Myndighet
1898	25 år (menn)	30 år	21 år
1913	25 år (kvinner)	30 år	21 år
1919	25 år (fattige)	30 år	21 år
1920	23 år	30 år	21 år
1946	21 år	30 år	21 år
1948	21 år	21 år	21 år
1967	20 år innen valgdagen	20 år	21 år
1969	20 år innen valgdagen	20 år	20 år
1972	20 år i løpet av valgåret	20 år	20 år
1978	18 år	18 år	20 år
1979	18 år	18 år	18 år

I et norsk historisk perspektiv er det altså intet sammenfall mellom stemmerettsalder, valgbarhetsalder og myndighetsalder. De fleste årene har det ikke vært noe sammenfall mellom de tre. I perioden 1814–1948 samt perioden 1967–1969 og 1978–1979, til sammen nærme- re 140 av de 200 siste årene, har myndighetsalder, valg- barhetsalder og stemmerettsalder ikke vært identiske, mens i 60 av disse årene har de vært sammenfallende – inkludert perioden fra 1979 og fram til i dag.

Om man bare ser på valgbarhet og stemmerett, har disse sammenfalt i Norge siden 1948. Før dette var de ulike. Fram til 1948 var valgbarhetsalderen i Norge 30 år, mens stemmerettsalderen varierte mellom 21 og 25 år. Forslaget har på denne bakgrunn alternativer som sikrer at man kan stemme for at den enkelte kan velges som representant eller regjeringsmedlem både fra 16 og 18 år. Dersom forslaget til endring av § 50 vedtas, følger det av §§ 12 og 61 at stemmerettsalderen avgjør valgbar- het og mulighet til å utnevnes til regjeringsmedlem. For- slagsstillerne har derfor også fremmet forslag som gjør det mulig å senke stemmerettsalderen til 16 år, men samtidig opprettholde alder for valgbarhet og regje- ringsdeltakelse på 18 år.

Siden det i inneværende periode også fremmes grunnlovsforslag om å innføre republikk og avvikle det arvelige monarkiet, fremmes forslaget om å endre § 12 i tre ulike alternativer, tilpasset ulike mulige utfall av be- handlingen av forslaget om republikk.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 12 første ledd første punktum skal lyde:

Alternativ 1:

Kongen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere som har fylt 18 år.

–

Kongen vel sjølv eit råd av røysteføre norske borga- rar som har fylt 18 år.

Alternativ 2:

Regjeringa velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere som har fylt 18 år.

–

Regjeringa vel sjølv eit råd av røysteføre norske bor- garar som har fylt 18 år.

Alternativ 3:

Presidenten velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere som har fylt 18 år.

–

Presidenten vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar som har fylt 18 år.

§ 50 første ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Stemmeberettigede ved stortingsvalg er de norske borgere, menn eller kvinner, som senest i det år valgtin- get holdes, har fylt 16 år.

–

Røysterett ved stortingsval har dei norske borgara- ne som har fylt 16 år eller fyller 16 år i det året valtinget blir halde.

Alternativ 2:

Stemmerett ved stortingsvalg har norske borgere som har fylt 16 år eller fyller 16 år i det året valgtinget holdes.

–

Røysterett ved stortingsval har dei norske borgara- ne som har fylt 16 år eller fyller 16 år i det året valtinget blir halde.

§ 61 skal lyde:

Alternativ 1:

Den som skal velges til representant, må ha stem- merett og ha fylt 18 år eller fyller 18 år det året valgtinget holdes.

–

Den som skal veljast til representant, må ha røyste- rett og ha fylt 18 år eller fyller 18 år det året valtinget blir halde.

Alternativ 2:

Ingen kan velges til representant dersom de ikke har stemmerett og ikke har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valgtinget holdes.

–

Ingen kan veljast til representant om dei ikkje har røysterett og ikkje har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget blir halde.

30. september 2024

Audun Lysbakken

Kari Elisabeth Kaski

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 36

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Peter Frølich og Frode Jacobsen

Dokument 12:36 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Peter Frølich og Frode Jacobsen om endring i § 96 (om uavhengig offentlig påtale)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne fremmer med dette forslag om endring i Grunnloven § 96 første ledd. Endringen innebærer et tillegg til dagens bestemmelse og ellers ingen annen endring.

Ved lov 1. november 2019 nr. 71 ble det tatt inn en bestemmelse i straffeprosessloven om at påtalemyndigheten er uavhengig ved behandlingen av den enkelte straffesak, og at ingen kan instruere påtalemyndigheten i enkeltsaker eller omgjøre en påtaleavgjørelse. Bestemmelsen er inntatt i straffeprosessloven § 55. Samtidig ble bestemmelsen om Kongens adgang til å gi regler og bindende pålegg om Riksadvokatens utførelse av sitt verv opphevet. Den adgang Kongen har til å gi generelle regler om påtalemyndigheten, ble videreført i straffeprosessloven § 62.

I Norge har påtalemyndigheten tradisjonelt hatt denne uavhengigheten, og dens autonomi er blitt respektert av øvrige myndighetsorganer. Samtidig er det et ønske fra forslagsstillerne å gjøre nødvendige tiltak i dag for å sikre at uavhengigheten også kan beskyttes i fremtiden. Erfaring fra andre land viser at også påtalemyndigheten kan settes under press.

Uformelle garantier mot misbruk vil være svake og gi liten motstand dersom det politiske klimaet endres. Da vil faren for politisk motiverte påtalebeslutninger

øke merkbart – beslutninger om både å ta ut og ikke ta ut påtale.

Forslaget om å grunnlovfeste påtalemyndighetens uavhengighet er etter forslagsstillerne syn en god oppfølging av de vedtak Stortinget gjorde i 2024 for å sikre domstolenes uavhengighet, jf. Innst. 314 S (2023–2024). Forslaget innebærer samtidig at gjeldende avgrensning av påtalemyndighetens uavhengighet, der Kongen kan gi generelle instruksjoner, kan opprettholdes.

Slik straffeprosessloven nå er utformet, ble privates mulighet til å ta ut tiltale og reise straffesaker fjernet. Forslagsstillerne har samme intensjon med dette forslaget som Stortinget hadde da lovendringen ble vedtatt i 2019, nemlig å sikre den offentlige påtalemyndighetens uavhengighet. Samtidig er det fra forslagsstillerne side et ønske om å unngå at man gjennom Grunnloven forhindrer fremtidige storting i å gjøre lovendringer som igjen kan åpne for privates mulighet til å ta ut tiltale.

Privat tiltale og påtale kan være en viktig sikkerhetsventil for å sikre at høyst nødvendige saker kommer til behandling for domstolene. Dette må også ses i sammenheng med at den offentlige påtalemyndighet ofte henlegger saker der den fornærmede kan oppleve henleggelsen som dårlig begrunnet eller galt vurdert. Grunnloven § 96 inngår i bestemmelsene under kapittel E om menneskerettigheter, og det er nettopp hensynet til enkeltmennesket som tilsier at Stortinget bør ha en slik mulighet til å vurdere spørsmålet annerledes i fremtiden.

Dette forslaget til endring av Grunnloven § 96 både sikrer en grunnlovfestet beskyttelse av den offentlige påtalemyndighetens uavhengighet og gir Stortinget handlefrihet til å vurdere privat tiltale annerledes i fremtiden.

Straffeprosessutvalget hadde et forslag om å grunnlovfeste anklagerprinsippet og påtalemyndighetens uavhengighet ved endring av Grunnloven § 96 første ledd og anbefalte at det også ble vurdert å innta et unntak i Grunnloven for ordningen med rettergangsstraff om denne skulle videreføres, jf. NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov, side 201–202.

Dette forslaget er innrettet annerledes enn forslaget fra Straffeprosessutvalget, og er ikke til hinder for å videreføre ordningen med rettergangsstraff. Det er derfor ikke behov for en særlig regulering av en adgang til ved lov å videreføre ordningen med rettergangsstraff i Grunnloven.

Grunnloven § 86 omhandler Riksretten og Stortingets påtalekompetanse. Denne bestemmelsen blir stående som tidligere og er ikke ment påvirket av dette forslaget til endring av Grunnloven § 96 om uavhengigheten til den offentlige påtalemyndighet.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 96 første ledd nytt andre punktum skal lyde:

Offentlig påtale skal være uavhengig.

–

Offentleg påtale skal vere uavhengig.

Alternativ 2:

§ 96 første ledd nytt andre punktum skal lyde:

Påtalemyndigheten skal være uavhengig i avgjørelser om påtale.

–

Påtalemakta skal vere uavhengig i avgjerder om påtale.

30. september 2024

Peter Frølich

Frode Jacobsen

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 37

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Audun Lysbakken, Marian Hussein, Kari Elisabeth Kaski og Torgeir Knag Fylkesnes

Dokument 12:37 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Audun Lysbakken, Marian Hussein, Kari Elisabeth Kaski og Torgeir Knag Fylkesnes om endring i § 49 og ny § 75 a (om folkeforslag og folkeavstemninger)

Til Stortinget

Bakgrunn

I dette forslaget til nye bestemmelser i Grunnloven ønsker forslagsstillerne å åpne for et mer deltakende folkestyre som supplement til det representative demokratiet. Forslaget innebærer at borgerne kan fremme forslag til behandling i Stortinget, samt at borgerne kan foreslå rådgivende folkeavstemning i saker til videre behandling i Stortinget.

Det representative demokratiet står sterkt i Norge. Likevel har valgdeltakelsen i stortingsvalg gått noenlunde jevnt nedover fra 85,4 pst. i toppåret 1965 til 78,2 pst. i 2017. Samtidig har andelen medlemmer og aktive medlemmer i politiske partier gått ned de siste 20 årene. Tilsvarende trender finnes i en rekke vestlige demokratier, hvor også den målte tilliten til politiske institusjoner går ned over tid. Samtidig er likevel trenden når det gjelder oppslutningen om demokratiske idealer, motsatt: oppslutningen styrkes. Dette kan derfor tyde på at borgernes demokratiske forventninger ikke innfris, og at det er institusjonene og systemene som ikke er demokratiske nok.¹

Forslagsstillerne mener at den beste måten å møte en slik farlig følelse av avmakt i befolkningen på, er å gi den mer makt. utfordringer for demokratiet må møtes gjennom et styrket demokrati. Dette kan løses gjennom et mer deltakende folkestyre som supplement til det representative demokratiet for å gi borgerne flere måter for selv å delta i demokratiet på.

Forslagsstillerne ønsker å åpne for to nye former for folkelig deltakelse i det politiske demokratiet. Den første er borgerforslag. Slik som ved innbyggerinitiativ til kommunestyre og fylkesting vil forslagsstillerne at borgerne skal kunne reise sak til behandling for Stortinget ved tilstrekkelig folkelig tilslutning til forslag.

Den andre formen for ny folkelig deltakelse er folkeavstemninger initiert nedenfra, fra folket. Ved tilstrekkelig tilslutning til et forslag skal det avholdes folkeavstemning om forslaget, hvor resultatet behandles av Stortinget som sak. Folkeavstemningen vil være rådgivende for videre beslutning i Stortinget.

Spørsmålet om økt adgang til folkeavstemninger og deltakende demokrati har blitt utredet tidligere. Det ble drøftet blant annet av Den parlamentariske valgordningskommisjon, som avga Innstilling III: Opppløsningsrett og folkerøsting (referendum) 27. november 1952,² og i NOU 2001: 3 Velgere, valgordning, valgte. Valglovutvalget, som leverte sin utredning 27. mai 2020, vurderte ikke spørsmålet, men tok bare stilling til om det burde lovreguleres hvordan rådgivende nasjonale folkeavstemninger skal gjennomføres, se NOU 2020: 6 Frie og hemmelige valg – Ny valglov, punkt 8.3.3.

1. Norris, Pippa (2011) *Democratic Deficit, Critical Citizens Revisited*, Cambridge University Press

2. Opppløsningsrett og folkerøsting, Nasjonalbiblioteket: <https://www.vb.no/items/79ab877f6be6319755049908a8e9773?page=31&search-Text=den%20parlamentariske%20valgordningskommisjon>

Ifølge NOU 2001: 3 har Stortinget drøftet grunnlovsfesting av folkeavstemning 25 ganger mellom 1897 og 1993, se s. 278. Noen nyere eksempler på at det har blitt foreslått økt adgang til folkeavstemninger, men uten at forslagene har oppnådd grunnlovsmessig flertall, er Dokument 12:14 (2015–2016), Dokument nr. 12:12 (2003–2004) og Dokument nr. 12:12 (1999–2000). Dette forslaget skiller seg fra disse forslagene på et grunnleggende vis: Den utvidede, grunnlovsfestede adgangen til å kreve folkeavstemning gis som en initiativrett til folket heller enn til flertallet eller et tilstrekkelig stort mindretall på Stortinget, og bindes heller ikke opp til bestemte temaer slik som suverenitetsavståelse. Forslagsstillerne mener videre at ordningen med borgerforslag bør henge sammen med folkeavstemninger initiert nedenfra, slik dette forslaget også inkluderer.

Bestemmelsene som her foreslås, vil ikke påvirke muligheten for å avholde folkeavstemninger slik det hittil har blitt gjennomført i Norge, nemlig ved at Stortinget selv beslutter å avholde folkeavstemning.

I den videre bakgrunnsteksten viser forslagsstillerne til lignende modeller i andre land og vurderer ulike innretninger og avgrensninger for en slik utvidet adgang til borgerdeltakelse.

Eksempler fra andre land

Borgerforslag omtales gjerne internasjonalt som indirekte initiativrett, mens muligheten til å igangsette folkeavstemning ved tilstrekkelig støtte omtales som direkte initiativrett.

En rekke andre land har lignende ordninger som det forslagsstillerne ønsker. I Slovenia kan lovforslag fremmes av 5 000 velgere, i Italia kan innbyggerne initiere lovforslag ved støtte fra 50 000 velgere, i Storbritannia kan befolkningen fremme petisjoner til regjering og parlament, der petisjoner med 100 000 underskrifter blir vurdert for debatt i parlamentet. Dette er bare noen av de mange eksemplene på borgerforslag i andre land. I tillegg har også EU en ordning med indirekte initiativrett. Ordningen er forankret i artikkel 11 nr. 4 i Traktaten om Den europeiske union (TEU) og artikkel 24 i Traktaten om Den europeiske unions virkemåte (TFEU). Den er gjennomført ved Europaparlamentets og Rådets forordning (EU) 2019/788 om det europeiske borgerinitiativ, som trådte i kraft 1. januar 2020 og avløste en tidligere forordning fra 2011.

Det mest nærliggende eksemplet når det gjelder direkte initiativrett til folkeavstemninger, er New Zealand, med Citizens Initiated Referenda Act fra 1993.³ Der kan borgerne fremsette forslag som utløser folkeavstemning ved tilstrekkelig støtte, og resultatet er

rådgivende. For å utløse folkeavstemning må forslaget i løpet av tolv måneder underskrives av 10 pst. av alle registrerte velgere. Totalt har det blitt fremmet 48 petisjoner siden 1993 innen et stort spenn av temaer. Bare fem (én i 1995, to i 1999, én i 2009 og én i 2013) har kommet fram til en avstemning. De andre petisjonene lyktes ikke med å få nok underskrifter til å framtvinge en avstemning.

Overordnet om valg av reguleringsmodell

Forslagsstillerne legger opp til at prinsippet om borgerdeltakelse skal komme til uttrykk i den eksisterende fanebestemmelsen om demokratiet i § 49. I tillegg skal det vedtas en mer operativ bestemmelse i ny § 75 a, som inkluderer begge formene for borgerdeltakelse: borgerforslag og rådgivende folkeavstemning. I ny § 75 a legges det videre opp til at nærmere bestemmelser skal vedtas i alminnelig lovgivning.

Forslagsstillerne mener at en ordning med borgerdeltakelse bør forankres i Grunnloven, og ikke bare i alminnelig lov. Det er riktignok ikke gitt at dette rettslig sett er nødvendig. Når det gjelder rådgivende folkeavstemninger, er synspunktet i statsrettslitteraturen at dette fritt kan avholdes innenfor rammene av gjeldende grunnlov, se for eksempel Johs. Andenæs og Arne Fliflet, Statsforfatningen i Norge (11. utg. 2017) s. 172. Det rettslige grunnlaget for tidligere folkeavstemninger har vært ad hoc-lover vedtatt av Stortinget, se for eksempel lov av 24. juni 1994 nr. 42 om folkeavstemning over spørsmålet om Norge bør bli medlem av Den europeiske union. Ordningen med borgerforslag vil imidlertid muligens kunne ha en side mot § 76 om at et lovforslag skal foreslås enten av stortingsrepresentanter eller regjeringen ved en statsråd.

Når forslagsstillerne uansett mener en forankring på grunnlovsnivå vil være mest riktig, skyldes det at ordningen vil være av en så prinsipiell karakter at den bør komme til uttrykk i dokumentet som trekker opp rammene for landets politiske system. Et sentralt poeng er at det er snakk om å innføre ordninger som vil styrke det deltakende demokratiet, mens utgangspunktet etter Grunnloven er representativt demokrati.

Under utarbeidelsen av forslaget er det også, for folkeavstemningers del, tatt hensyn til Veneziakommisjonens «Code of Good Practice on Referendums» fra 2007.⁴ Kommisjonen uttaler seg blant annet om hvilket nivå reglene om folkeavstemning bør vedtas på, og skriver på side 10 (punkt II 1):

«a. Apart form rules on technical matters and detail (which may be included in regulations of the exe-

3. Nærmere beskrivelse av New Zealands modell, Citizens Initiated Referenda Act fra 1993, <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1993/0101/latest/DIM317193.html>

4. (CDL-AD(2007)008-rev-cor)

cutive), rules of referendum law should have at least the rank of a statute.

- b. The fundamental aspects of referendum law should not be open to amendment less than one year before a referendum, or should be written in the Constitution or at a level superior to ordinary law.»

Som det fremgår av anbefalingen, er det ikke noe krav om at reglene om folkeavstemning skal vedtas på grunnlovsnivå. Men det anbefales at grunnleggende sider ved ordningen bør ha en større grad av stabilitet enn ordinær lovgivning. Forslagsstillerne mener denne anbefalingen i en norsk kontekst forutsetter at selve ordningen for rådgivende folkeavstemning forankres på grunnlovsnivå. Samtidig er det, ikke minst av hensyn til norsk grunnlovstradisjon med forholdsvis knappe bestemmelser, ikke ønskelig med en detaljregulering i Grunnloven. Forslaget legger derfor opp til at de fleste spørsmål om nærmere gjennomføring skal vedtas i vanlig lov. For å ivareta Veneziakommisjonens anbefaling foreslås det en særordning – som vil bli forklart nærmere nedenfor – for grunnleggende sider ved ordningen for folkeavstemning.

For borgerforslagenes del er for øvrig regulerings-teknikken som foreslås her, der selve ordningen etableres på grunnlovsnivå og detaljene utpensles i lovgivning, tilsvarende systemet etter EU-retten.

Kort om forslaget til nytt § 49 andre ledd

I § 49 foreslås det et nytt andre ledd om at «[f]olket skal kunne gi uttrykk for sine meninger om offentlige anliggender gjennom borgerdeltakelse». Som nevnt ovenfor er § 49 fanebestemmelsen om demokratiet i Grunnloven, og den har røtter tilbake til 1814. Forslagsstillerne mener det er naturlig at et prinsipp om deltagende demokrati kommer til uttrykk her, i tillegg til hovedprinsippet om indirekte demokrati i første ledd. Nåværende andre ledd om kommunalt selvstyre flyttes til nytt tredje ledd.

Når det gjelder uttrykksmåten i forslaget, så er «borgerdeltakelse» tenkt som et overbegrep som omfatter både borgerforslag og rådgivende folkeavstemninger. Her er det hentet inspirasjon fra kapittel 12 i kommune-loven. Uttrykket «offentlige anliggender» er inspirert av FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 25 bokstav a.

Den operative bestemmelsen i ny § 75 a – fellesbestemmelsen i første ledd

I den operative bestemmelsen i ny § 75 a er det foreslått at første ledd skal lyde som følger:

«Enhver som er stemmeberettiget ved stortingsvalg kan fremsette borgerforslag og forslag om rådgivende

folkeavstemning om saker som hører inn under Stortingets myndighet.»

Denne delen definerer det overordnede virkeområdet for borgerdeltakelsesordningene. For folkeavstemningers del blir virkeområdet ytterligere presisert og avgrenset i tredje ledd, jf. nedenfor.

Definisjonen i første ledd er ment å angi et utgangspunkt om et 1:1-forhold mellom den myndighet Stortinget har, og saker som kan være gjenstand for borgerforslag og forslag om folkeavstemning. Dette har for det første en materiell, eller innholdsmessig, side. Det vil for eksempel si at forslag ikke kan angå noe som vil være i strid med menneskerettighetene i Grunnloven. For det andre handler det om statsmaktenes kompetanse. Det vil si at det ikke kan reises forslag som det tilligger andre organer enn Stortinget å bestemme, som for eksempel en del utenriks- og sikkerhetspolitiske spørsmål etter Grunnloven § 26 og dømmende virksomhet etter § 88.

Etter sin ordlyd regulerer bestemmelsen hva de stemmeberettigede kan fremsette forslag om. Det vil for eksempel si at et innsendt borgerforslag som er i strid med menneskerettighetene, eller som angår spørsmål som ligger til regjeringen, kan avvises. Men bestemmelsen skal også sende et tydelig signal til Stortinget selv. Den skal tydeliggjøre at et borgerforslag eller resultatet av en folkeavstemning ikke utvider Stortingets myndighet. Sagt med andre ord må Stortinget i sin behandling av slike saker holde seg innenfor rammene av Grunnloven og andre rettsregler det er bundet av. Dette ville riktignok uansett vært tilfellet, men presiseringen er særlig ment å gi et tydelig vern for mindretallet mot potensielle overgrep mot grunnleggende rettigheter.

Om borgerforslag etter andre ledd

Andre ledd gjelder borgerforslag. Bestemmelsen fastslår at Stortinget plikter å ta stilling til et borgerforslag hvis et gitt antall av de stemmeberettigede står bak det. Forslagsstillerne fremmer alternative forslag til hvor stor prosentandel som må slutte seg til forslaget, jf. nærmere omtale nedenfor.

Ordlyden er for øvrig inspirert av § 12-1 i kommuneloven. Forslagsstillerne understreker at dersom forslaget oppnår tilstrekkelig støtte, vil Stortinget bare ha en plikt til å behandle forslaget. Det vil ikke være forpliktet til å ta forslaget til følge.

Om rådgivende folkeavstemning etter tredje ledd

Tredje ledd gjelder rådgivende folkeavstemning. At folkeavstemningene er rådgivende, innebærer at de ikke vil binde Stortinget.

Forslagsstillerne har lagt opp til at det skal gis noen ytterligere, tydeligere og sterkere avgrensninger og vern i

tillegg til det som allerede følger av første ledd. Dette er fordi gjennomføring av folkeavstemning i seg selv kan virke legitimerende for forslag, og positivt resultat i slike avstemninger kan gi et politisk press på tross av å være kun rådgivende. Derfor foreslår forslagsstillerne at folkeavstemninger bare kan angå beslutning som kan treffes innenfor rammene av folkeretten og Grunnloven. Begrensningen opp mot Grunnloven er strengt tatt overflødig ved siden av første ledd, men den skal gjøre det helt tydelig at grunnlovsstridige forslag ikke kan fremmes. Det ville for eksempel vært støtende om det skulle avholdes folkeavstemning om å innføre dødsstraff, som er forbudt etter § 93, selv om resultatet uansett ikke ville vært bindende for Stortinget. Samme hensyn ligger bak avgrensningen mot folkeretten, som blant annet omfatter de internasjonale menneskerettighetene. Forslagene kan imidlertid angå saker som også har med folkeretten å gjøre, så lenge de ikke strider mot folkeretten og ellers er innenfor Stortingets myndighet som beskrevet tidligere – slik som å be regjeringen benytte seg av reservasjonsretten i EØS-avtalen mot nye EU-direktiver.

For det andre foreslås det begrensninger som gjelder enkelte av Stortingets oppgaver og ansvar som er lite egnet for folkeavstemninger, jf. forslaget tredje ledd bokstav a). Dette gjelder for eksempel utnevning av riksrevisor og sivilombudsmann, som er beslutninger som innebærer nøye vurdering av villige enkeltkandidater. Det gjelder også statsbudsjett der enkeltforslag om bevilgninger kan være ødeleggende hvis det ikke tas ansvar for helheten i et budsjett. Derfor foreslår forslagsstillerne noen bestemte sakstype-unntak for hva det kan reises borgerinitiert folkeavstemning om i ny § 75 a, bokstav a), nemlig enkelte av sakene som er nevnt i Grunnloven § 75. Ved å koble unntakene slik unngår man tvilstilfeller. Unntakene er følgende:

- bokstav b) om å åpne lån på rikets kreditt;
- bokstav d) om å bevilge de pengesummer som er nødvendige for å dekke statens utgifter;
- bokstav e) om å bestemme hvor mye som årlig skal utbetales kongen m.v.;
- bokstav k) om utnevning av riksrevisorer;
- bokstav l) om utnevning av sivilombudsmann; og
- bokstav m) om å naturalisere fremmede.

Unntatt er også pålegg som nevnt i Grunnloven § 75 bokstav a), det vil si pålegg om skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder. Slike pålegg kan ikke gjelde ut over 31. desember i det nærmest påfølgende år, med mindre de uttrykkelig fornyes av et nytt storting. Forslagsstillerne mener det ikke er ønskelig med folkeavstemning om denne typen pålegg, både på grunn av at de gjøres som en del av den helhetlige vurderingen av et statsbudsjett og på grunn av tidsbegrensningen. Formuleringen er valgt for at den siste vedtakstypen i § 75 bokstav a, nemlig å gi og oppheve lover, ikke skal være

unntatt. Folkeavstemning om lovsaker vil antakelig være praktisk viktigst. For øvrig understreker forslagsstillerne at lovgivningsspørsmål om skatter o.l., som for eksempel om hvorvidt man skal ha adgang til å pålegge eiendomsskatt eller arveavgift, kan være gjenstand for forslag om folkeavstemning. Det finnes vedtakstyper etter andre bokstaver som forslagsstillerne også anser det som usannsynlig eller upraktisk med folkeavstemning om, slik som etter bokstav h), men forslaget bygger på et prinsipielt synspunkt om at saksområder ikke bør unntas med mindre det kan anses som betenkelig å la det være gjenstand for folkeavstemning. Derfor er ikke for eksempel bokstav h) nevnt.

For det fjerde foreslås det at det ikke kan avholdes folkeavstemning om forandringer i Grunnloven, jf. forslaget tredje ledd bokstav b). Et slikt spørsmål står i en særstilling, jf. Valgordningskommisjonens innstilling III s. 79, og bør eventuelt reguleres særskilt dersom det er ønskelig med en slik ordning. For øvrig bygger allerede dagens prosedyrer for grunnlovsendring etter § 121 på at folket skal involveres etter at forslag er fremsatt på Stortinget, se NOU 2001: 3 s. 287–288.

Om kontroll med hvorvidt vilkårene er oppfylt

Avgrensningene som er lagt inn i bestemmelsen, både etter første ledd og tredje ledd, gir et tydelig vern av menneskerettighetene, folkeretten og Grunnloven, samt begrensninger når det gjelder enkelte uegnede sakstyper. Kontrollen med hva slags forslag som må avvises fordi de ikke er i tråd med disse forutsetningene, må gjøres av Stortinget selv. Forslagsstillerne ønsker ikke en rettsliggjøring av politikken gjennom å gå i retning av en forfatningsdomstol med abstrakt legalitetskontroll. Det ville ha betydd flere konsekvenser og behov for mer utredning.

Bestemmelsen angir ikke nærmere hvordan Stortinget skal gjøre denne kontrollen. Forslaget er med hensikt formulert for å være fleksibelt. Det åpner for at kontrollen kan foregå når som helst i prosessen. Når og hvordan Stortinget kan gripe inn mot forslag som er i strid med forutsetningene og vilkårene, må utredes videre og reguleres i lov, jf. fjerde ledd. For folkeavstemningers del antar allikevel forslagsstillerne at det vil være mest nærliggende at denne typen spørsmål avklares senest før man beslutter å holde avstemning. Uansett er det viktig å understreke igjen at Stortinget har ansvar for at de beslutningene som treffes, er lovlige. Det vil si at dersom man har vurdert at et forslag vil være i tråd med menneskerettighetene og sender forslaget ut på folkeavstemning, men det senere for eksempel skulle komme ny rettspraksis som stiller saken i et annet lys, må man foreta en oppdatert vurdering når saken eventuelt kommer til behandling.

Om terskel for å fremme forslag

Grunnlovsforslaget innebærer å grunnlovfeste terskelen for hvor mange borgere som må tilkjenne sin støtte til henholdsvis å få et borgerforslag behandlet i Stortinget og for at det skal avholdes folkeavstemning om et forslag. Forslagsstillerne mener det bør være en høyere terskel for å utløse folkeavstemning om et forslag enn for at Stortinget må behandle et borgerforslag. Å gjennomføre folkeavstemninger medfører vesentlig større kostnader enn å motta og behandle borgerforslag. I tillegg er det grunn til å anta at et høyt antall folkeavstemninger kan påvirke valgdeltakelsen negativt i hver avstemning, da man kan oppnå en «metning» i deltakelse.

En rekke land har valgt å sette absolutte tall som terskel, slik som 50 000 velgere i Italia. Dette fremstår som den vanligste måten å fastsette terskelen. På New Zealand har derimot valgt en modell med en prosentterskel av valgmannstallet på 10 pst. Forslagsstillerne mener at en modell hvor en viss prosentandel av de stemmeberettigede må tilkjenne sin støtte, vil være den beste modellen, særlig fordi antall underskrifter som kreves for å fremme et forslag, da tilpasses utviklingen i antall stemmeberettigede. Forslagsstillerne mener videre det er mest hensiktsmessig å ta utgangspunkt i stemmeberettigede til stortingsvalg, slik at de samme som kan delta i stortingsvalg, kan delta i borgerinitierte folkeavstemninger og borgerforslag.

Forslagsstillerne viser til at det i New Zealand har blitt fremmet totalt 48 petisjoner siden 1993, men at kun fem av dem har kommet frem til en avstemning. Forslagsstillerne ønsker et mer deltakende demokrati og vil derfor foreslå ulike alternativer til terskler, også vesentlig lavere.

Alternativ 1 er 1 pst. av de stemmeberettigede ved borgerforslag og 2 pst. av de stemmeberettigede for å utløse folkeavstemning.

Alternativ 2 er 3 pst. av de stemmeberettigede ved borgerforslag og 5 pst. av de stemmeberettigede for å utløse folkeavstemning.

Alternativ 3 er 5 pst. av de stemmeberettigede ved borgerforslag og 8 pst. av de stemmeberettigede for å utløse folkeavstemning.

Alternativ 4 er 1 pst. av de stemmeberettigede ved borgerforslag og 8 pst. av de stemmeberettigede for å utløse folkeavstemning.

Om nærmere bestemmelser om vilkår for og behandling av forslag

Forslag til ny § 75 a fjerde ledd lyder som følger:

«Nærmere bestemmelser om vilkårene for og behandlingen av borgerforslag og forslag om folkeavstemning fastsettes ved lov. Endringer i grunnleggende bestemmelser om folkeavstemning kan tidligst tre i kraft ett år etter vedtakelse.»

Som tidligere nevnt mener forslagsstillerne at ordningen med borgerdeltakelse bør forankres i Grunnloven, men at nærmere bestemmelser bør vedtas i alminnelig lov, blant annet av hensyn til Grunnlovens tradisjonelle stil. Fjerde ledd legger opp til dette. I lovgivningen vil det da, etter nærmere utredning, vedtas en rekke krav til forslagene og til behandlingsmåte. Forslagsstillerne vil her ta for seg noen av disse spørsmålene og illustrere hvordan dette kan løses. Stortinget må så klart fritt ta stilling til dette når lovgivningen skal behandles, og kan velge andre løsninger enn de som skisseres her.

Som redegjort for tidligere i begrunnelsesteksten vil det være behov for å fastslå i lov hvordan Stortingets kontroll skal foregå, når det gjelder hvorvidt forslagene er i tråd med kravene i disse foreslåtte bestemmelsene og eventuelle krav i loven. Forslagsstillerne mener det er grunn til å skille mellom tekniske formkrav som kan kontrolleres av for eksempel Stortingets administrasjon på den ene siden, og kontrollen av om forslagene til folkeavstemning særlig skulle stride mot folkeretten og Grunnloven på den andre siden. Kontrollen av det sistnevnte bør kreve stortingsbeslutning.

Dette og andre aspekter ved hvordan behandlingen skal foregå, må utredes nærmere og fastsettes i lov samt Stortingets forretningsorden. Dersom et borgerforslag oppnår tilstrekkelig støtte, er det naturlig med en behandlingsmåte der forslaget fordeles til komitébehandling i Stortinget slik som andre saker, før saken behandles i plenum. Tilsvarende kan forslag som oppnår tilstrekkelig støtte til å utløse folkeavstemning, først behandles av en komité og deretter i plenum for fastslå hvorvidt forslaget er i tråd med de krav som er fastsatt, og at resultatet av folkeavstemningen og dermed meningsinnholdet så behandles på nytt på tilsvarende måte etter den eventuelle folkeavstemningen.

Forslagsstillerne understreker at ettersom forslagene er rådgivende, vil Stortinget stå fritt til også å gjøre endringer i forslagene. Det kan for eksempel være naturlig for Stortinget å be regjeringen nærmere utrede en sak som er reist av borgerne, og komme tilbake til Stortinget med sak før endelig beslutning fattes.

Det må også fastsettes formkrav til forslagene i lov. En mulighet er å se hen til hvordan anmodningsforslag i Stortinget formuleres, altså «Stortinget ber ...». Slik kan forslagene være mer eller mindre konkrete, fra å be om å endre en konkret paragraf i en lov på en bestemt måte til å bare be om at noe sikres mer overordnet. Slik kan også Stortinget enkelt gjenta forslagens formulering helt eller delvis i sine vedtak ved behandling av forslagene.

Loven må fastsette krav til frist for når tilstrekkelig støtte til et forslag må være tilkjenne. Jo kortere frist fra et forslag er satt frem til nok støtte må være samlet, desto høyere terskel vil det i praksis være for å oppnå tilstrekkelig støtte. Her bør det sees hen til tilsvarende modeller i andre land, som i New Zealand, der fristen er tolv

måneder. Videre bør fristen tilpasses hvor høyt prosentandelerskelen settes.

Det må fastsettes begrensninger i loven på når likegyldende forslag kan fremmes igjen. Dette gjelder særlig når forslag kan fremmes igjen dersom forslagene fikk tilstrekkelig støtte og ble behandlet første gang, men borgerne av en eller annen grunn ikke skulle være fornøyd med Stortingets vedtak eller videre oppfølging av saken ellers. Det kan også være naturlig med strengere begrensning på å gjenta forslag om tidligere avholdt folkeavstemning enn begrensning når det gjelder borgerforslag.

Det vil videre være naturlig å fastsette i loven en årlig telling av antall stemmeberettigede, både for å fastslå hvor mange stemmeberettigede det er som påvirker hva terskelen for tilstrekkelig støtte til forslag blir, for å fastslå hvem som har rett til å delta i folkeavstemningene, og for å fastslå hvem som har rett til å fremme borgerforslag og forslag til folkeavstemning. Alternativt kan dette fastsettes ut fra hvem som var stemmeberettiget ved siste stortingsvalg.

Forslaget innebærer for øvrig at endringer i grunnleggende bestemmelser om folkeavstemning tidligst kan tre i kraft ett år etter vedtakelse. Denne delen bygger på den ovenfor siterte anbefalingen fra Venezia-kommisjonen. Hensynet er at de grunnleggende spillereglene for folkeavstemninger ikke skal kunne endres for å påvirke eller hindre resultater. Konstruksjonen som foreslås, vil være en nyvinning, men skal sikre en hensiktsmessig balanse mellom hensynet til stabilitet på den ene siden og hensynet til smidighet på den andre siden. Med et slikt konstitusjonelt fastsatt «semikonstitusjonelt» vern av grunnreglene for gjennomføring av folkeavstemning vil det være mindre problematisk å overlate disse reglene til Stortinget som lovgiver. Når det gjelder hva som skal anses som «grunnleggende bestemmelser», vises det til side 10 i Venezia-kommisjonens rapport (punkt II 2 bokstav c)):

«Fundamental rules include, in particular, those concerning:

- the composition of electoral commissions or any other body responsible for organising the referendum;
- the franchise and electoral registers;
- the procedural and substantive validity of the text put to a referendum;
- the effects of the referendum (with the exception of rules concerning matters of detail)
- the participation of the proposal's supporters and opponents to broadcasts of public media.»

Det fjerde strekpunktet er ikke aktuelt, ettersom det allerede er foreslått fastsatt i § 75 a at folkeavstemninger bare er rådgivende.

Det er ellers viktig å understreke at det er endringer i de grunnleggende bestemmelsene som tidligst kan tre i kraft ett år etter vedtakelse. Kravet vil altså ikke omfatte

lovgivningen som skal vedtas for første gang etter et eventuelt grunnlovsvedtak.

Økonomiske og administrative konsekvenser

Det må påberegnes økte administrative og økonomiske behov for å motta, publisere og behandle borgerforslag. Det er nærliggende at det vil være Stortingets administrasjon som skal ivareta disse oppgavene. I tillegg kommer ressursene som vil kreves for å gjennomføre flere folkeavstemninger enn i dag.

De økonomiske og administrative konsekvensene av grunnlovsforslagene vil være svært avhengig av hvor mange forslag som går videre til behandling som borgerforslag eller gjennom folkeavstemning. Det avhenger igjen av hvor høyt tersklene settes for hvor stor støtte som kreves for at forslag behandles videre, og hvor høy terskelen i praksis vil bli som følge av de nærmere fastsatte bestemmelsene om for eksempel tidsfrister for å tilkjenne støtte og begrensninger på å gjenta forslag.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

§ 49 annet ledd skal lyde:

Folket skal kunne gi uttrykk for sine meninger om offentlige anliggender gjennom borgerdeltakelse.

–

Folket skal kunne gi uttrykk for meningene sine om offentlige tilhøve gjennom borgardeltaking.

Nåværende annet ledd blir nytt tredje ledd.

Ny § 75 a skal lyde:

Alternativ 1:

Enhver som er stemmeberettiget ved stortingsvalg, kan fremsette borgerforslag og forslag om rådgivende folkeavstemning om saker som hører inn under Stortingets myndighet.

Stortinget plikter å ta stilling til et borgerforslag hvis minst én prosent av de stemmeberettigede står bak det.

Rådgivende folkeavstemning skal avholdes hvis minst to prosent av de stemmeberettigede slutter seg til forslaget. Forslag om folkeavstemning kan bare angå beslutning som kan treffes innenfor rammene av folkeretten og denne grunnlov. Det kan ikke avholdes folkeavstemning om

- a) saker som nevnt i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nevnt i bokstav a, eller
- b) forandringer i Grunnloven.

Nærmere bestemmelser om vilkårene for og behandlingen av borgerforslag og forslag om folkeavstemning fastsettes ved lov. Endringer i grunnleggende bestemmelser om folkeavstemning kan tidligst tre i kraft ett år etter vedtakelse.

–

Alle som er røysteføre ved stortingsval, kan leggje fram borgarframlegg og framlegg om rådgjevande folkerøysting om saker som høyrer inn under myndet til Stortinget.

Stortinget har skyldnad til å ta stode til eit borgarframlegg dersom minst ein prosent av dei røysteføre står bak det.

Rådgjevande folkerøysting skal haldast dersom minst to prosent av dei røysteføre sluttar seg til framlegget. Framlegg om folkerøysting kan berre gjelde avgjerder som kan takast innanfor rammene av folkeretten og denne grunnlova. Det kan ikkje haldast folkerøysting om

- a) saker som nemnde i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nemnde i bokstav a, eller
- b) endringar i Grunnlova.

Nærare føresegner om vilkåra for og behandlinga av borgarframlegg og framlegg om folkerøysting blir fastsette i lov. Endringar i grunnleggjande føresegner om folkerøysting kan tidlegast tre i kraft eitt år etter vedtaking.

Alternativ 2:

Enhver som er stemmeberettiget ved stortingsvalg, kan fremsette borgerforslag og forslag om rådgivende folkeavstemning om saker som hører inn under Stortingets myndighet.

Stortinget plikter å ta stilling til et borgerforslag hvis minst tre prosent av de stemmeberettigede står bak det.

Rådgivende folkeavstemning skal avholdes hvis minst fem prosent av de stemmeberettigede slutter seg til forslaget. Forslag om folkeavstemning kan bare angå beslutning som kan treffes innenfor rammene av folkeretten og denne grunnlov. Det kan ikke avholdes folkeavstemning om

- a) saker som nevnt i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nevnt i bokstav a, eller
- b) forandringar i Grunnloven.

Nærmere bestemmelser om vilkårene for og behandlingen av borgerforslag og forslag om folkeavstemning fastsettes ved lov. Endringer i grunnleggende bestemmelser om folkeavstemning kan tidligst tre i kraft ett år etter vedtakelse.

–

Alle som er røysteføre ved stortingsval, kan leggje fram borgarframlegg og framlegg om rådgjevande folkerøysting om saker som høyrer inn under myndet til Stortinget.

Stortinget har skyldnad til å ta stode til eit borgarframlegg dersom minst tre prosent av dei røysteføre står bak det.

Rådgjevande folkerøysting skal haldast dersom minst fem prosent av dei røysteføre sluttar seg til framlegget. Framlegg om folkerøysting kan berre gjelde avgjerder som kan takast innanfor rammene av folkeretten og denne grunnlova. Det kan ikkje haldast folkerøysting om

- a) saker som nemnde i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nemnde i bokstav a, eller
- b) endringar i Grunnlova.

Nærare føresegner om vilkåra for og behandlinga av borgarframlegg og framlegg om folkerøysting blir fastsette i lov. Endringar i grunnleggjande føresegner om folkerøysting kan tidlegast tre i kraft eitt år etter vedtaking.

Alternativ 3:

Enhver som er stemmeberettiget ved stortingsvalg, kan fremsette borgerforslag og forslag om rådgivende folkeavstemning om saker som hører inn under Stortingets myndighet.

Stortinget plikter å ta stilling til et borgerforslag hvis minst fem prosent av de stemmeberettigede står bak det.

Rådgivende folkeavstemning skal avholdes hvis minst åtte prosent av de stemmeberettigede slutter seg til forslaget. Forslag om folkeavstemning kan bare angå beslutning som kan treffes innenfor rammene av folkeretten og denne grunnlov. Det kan ikke avholdes folkeavstemning om

- a) saker som nevnt i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nevnt i bokstav a, eller
- b) forandringar i Grunnloven.

Nærmere bestemmelser om vilkårene for og behandlingen av borgerforslag og forslag om folkeavstemning fastsettes ved lov. Endringer i grunnleggende bestemmelser om folkeavstemning kan tidligst tre i kraft ett år etter vedtakelse.

–

Alle som er røysteføre ved stortingsval, kan leggje fram borgarframlegg og framlegg om rådgjevande folkerøysting om saker som høyrer inn under myndet til Stortinget.

Stortinget har skyldnad til å ta stode til eit borgarframlegg dersom minst fem prosent av dei røysteføre står bak det.

Rådgjevande folkerøysting skal haldast dersom minst åtte prosent av dei røysteføre sluttar seg til framlegget. Framlegg om folkerøysting kan berre gjelde avgjerder som kan takast innanfor rammene av folkeretten og denne grunnlova. Det kan ikkje haldast folkerøysting om

- a) saker som nemnde i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nemnde i bokstav a, eller
- b) endringar i Grunnlova.

Nærare føresegner om vilkåra for og behandlinga av borgarframlegg og framlegg om folkerøysting blir fastsette i lov. Endringar i grunnleggjande føresegner om folkerøysting kan tidlegast tre i kraft eitt år etter vedtaking.

Alternativ 4:

Enhver som er stemmeberettiget ved stortingsvalg, kan fremsette borgerforslag og forslag om rådgivende folkeavstemning om saker som hører inn under Stortingets myndighet.

Stortinget plikter å ta stilling til et borgerforslag hvis minst én prosent av de stemmeberettigede står bak det.

Rådgivende folkeavstemning skal avholdes hvis minst åtte prosent av de stemmeberettigede slutter seg til forslaget. Forslag om folkeavstemning kan bare angå beslutning som kan treffes innenfor rammene av folkeretten og denne grunnlov. Det kan ikke avholdes folkeavstemning om

- a) saker som nevnt i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nevnt i bokstav a, eller
- b) forandringar i Grunnloven.

Nærare bestemmelser om vilkårene for og behandlingen av borgerforslag og forslag om folkeavstemning fastsettes ved lov. Endringer i grunnleggende bestemmelser om folkeavstemning kan tidligst tre i kraft ett år etter vedtakelse.

–

Alle som er røysteføre ved stortingsval, kan leggje fram borgarframlegg og framlegg om rådgjevande folkerøysting om saker som høyrer inn under myndet til Stortinget.

Stortinget har skyldnad til å ta stode til eit borgarframlegg dersom minst ein prosent av dei røysteføre står bak det.

Rådgjevande folkerøysting skal haldast dersom minst åtte prosent av dei røysteføre sluttar seg til framlegget. Framlegg om folkerøysting kan berre gjelde avgjerder som kan takast innanfor rammene av folkeretten og denne grunnlova. Det kan ikkje haldast folkerøysting om

- a) saker som nemnde i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nemnde i bokstav a, eller
- b) endringar i Grunnlova.

Nærare føresegner om vilkåra for og behandlinga av borgarframlegg og framlegg om folkerøysting blir fastsette i lov. Endringar i grunnleggjande føresegner om folkerøysting kan tidlegast tre i kraft eitt år etter vedtaking.

30. september 2024

Audun Lysbakken

Marian Hussein

Kari Elisabeth Kaski

Torgeir Knag Fylkesnes

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 38

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes og Mona Fagerås

Dokument 12:38 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes og Mona Fagerås om ny § 112 a (om at de viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet og skal komme kystsamfunnene til gode)

Til Stortinget

Bakgrunn

Målet med forslaget er å løfte fram to prinsipper som har lang rettstradisjon i Norge, men som på ulike måter utfordres i dag: allmenningsprinsippet – at havet tilhører fellesskapet, og nærhetsprinsippet – at nærhet til havet gir høstingsrett.

Allmenningsprinsippet

Prinsippet om at fisken i havet tilhører fellesskapet, og ikke kan eies av verken konge eller privatperson, er et eldgammelt prinsipp i Norge. Frostating hadde bestemmelser om dette, som ble videreført i Magnus Lagabøtes landslov, som igjen ble videreført gjennom dansketida, og som man i dag finner i havressurslova.

Havressurslova § 2 slår fast følgende prinsipp:

«Dei viltlevande marine ressursane ligg til fellesskapet i Noreg.»

Med dette utdypes lovens klare formål nedfelt i § 1:

«Formålet med lova er å sikre ei berekraftig og samfunnsøkonomisk lønsam forvaltning av dei viltlevande marine ressursane og det tilhøyrande genetiske materialet og å medverke til å sikre sysselsetjing og busetjing i kystsamfunna.»

I Ot.prp. nr. 20 (2007–2008) forklares valget av et eierskap i fellesskap, i stedet for at staten eier ressursene, slik:

«Føresegna etablerer ikkje statleg eigedomsrett til ressursane i juridisk forstand, men uttrykkjer fellesskapet sin rett til ressursane i motsetnad til ein privateigd ressurs.

Dette fellesskapet vert utgjort både av det samiske folket, det norske folket og alle andre innbyggjarar i Noreg. Fellesskapet sin rett til ressursane er ikkje noko nytt og har lege til grunn som ein grunnleggjande premiss for fiskeripolitikken over lengre tid.»

Man har dermed et historisk ansvar og en plikt til å verne om fellesskapets ressurser, ikke minst på vegne av kommende generasjoner. Dette bygger på prinsipper i norsk lov, sedvane og tradisjon.

Høsting av viltlevende marine ressurser foregår ved at fellesskapet gir private en midlertidig rett til å høste av ressurser som tilhører fellesskapet. Det er ikke den enkelte fisker som eier kvoter eller rettigheter, ei heller eier yrkesgruppen fiskere disse rettighetene. De tilhører fellesskapet, og det er fellesskapet som setter rammer og begrenser uttaket.

Mange har påpekt at dagens kompliserte fiskeriregelverk utfordrer prinsippet om at de viltlevende ressursene tilhører fellesskapet. I dag er det blant annet etablert et marked med kjøp og salg av fiskerettigheter. Fiskekvoter, som opprinnelig ble tildelt vederlagsfritt av fellesskapet til fisker, selges for mange millioner kroner. Fiskekvoter kan pantsettes, det kan være en egenandel i opptak av lån og så videre. For alle formål har fiskerettigheter blitt en privat eiendom. Denne privatrettsliggjøringen av de viltlevende marine ressursene gjør i beste fall prinsippet om at de tilhører fellesskapet, uklart.

Volstad-dommen illustrerer dramatikken rundt allmenningsprinsippet. Gjennom forskrift om strukturkvoteordning mv. havfiske, innført av fiskeriminister Svein Ludvigsen og regjeringen Bondevik II, ble det ikke lagt noen begrensning på hvor mange år strukturkvote kunne tildeles. Kvotens varighet ble gjort tidsbegrenset gjennom forskrift. Dette ble endret av regjeringen Stoltenberg II gjennom innføring av en begrensning på 20 år for nye strukturkvoter og 25 år for de fartøyene som fra 2005 hadde blitt tildelt strukturkvoter.

Strukturkvotenes varighet ble sentralt i Rederiet Volstad AS' sak i Høyesterett, jf. HR-2013-2200-P – Rt-2013-1345. Rederiet Volstad AS strukturerte i 2005 ved å kondemnere to fartøyer. Rederiet fikk samtidig tilsagn om å videreføre disse fartøyenes grunnkvoter for torsk, hyse og sei nord for 62 grader nord som strukturkvoter på et tredje fartøy, F/T Volstad. Samlet kvotefaktor ble da 3.

Høyesterett oppsummerte dommen på følgende vis på sine nettsider:

«Volstad tok ut stevning ved Oslo tingrett med påstand om at tidsbegrensningen i strukturkvoteforskriften var ugyldig for så vidt gjaldt strukturkvoter som var tildelt første gang før 2007. Rederiet vant fram og ble tilkjent sakskostnader. Tingretten kom til at forskriftsendringen var i strid med Grunnloven § 97. Lagmannsretten kom til samme resultat – også på grunnlag av Grunnloven § 97.

Høyesterett delte seg i et flertall på ni dommere som tok statens anke til følge, og et mindretall på åtte dommere som gikk inn for å forkaste anken.

Flertallet la til grunn at tildelingen av strukturkvoter ga Volstad AS en posisjon som kunne være vernet av Grunnloven § 97. Om bestemmelsen var overtrådt måtte bero på en skjønnsmessig helhetsvurdering av hvilken virkning endringen fikk for rederiet. Flertallet kom til at innføringen av tidsbegrensningen ikke hadde en slik urimelig virkning at Grunnloven § 97 var overtrådt. Flertallet fant heller ikke at det forelå brudd på EMK P1-1.»

Grunnloven § 97 lyder: «Ingen lov må gis tilbakevirkende kraft». At et knappest mulig flertall besluttet at allmenningsprinsippet skulle veie tyngst, viser hvor stort behovet er for grunnlovsfesting av dette prinsippet. Hadde flertallet svingt motsatt vei, ville strukturkvoter, som i dag utgjør om lag halvparten av alle fiskekvoter, blitt privatisert.

Dramatikken rundt allmenningsprinsippet er derfor høyst reell. En grunnlovsfesting vil tydeliggjøre prinsippet og motvirke uthuling gjennom andre grunnlovsbestemmelser, lover eller forskrifter.

Nærhetsprinsippet

Selv om havressursene tilhører fellesskapet Norge, har det vært århundrelang sedvane og prinsipp om lokal førsterett. Ikke bare tilhører de godene havet gir, fellesskapet, de villevende marine ressursene har vært

grunnlaget for kultur, bosetting og levesett langs kysten. Havressurslova formulerer dette klokt i formålsbestemmelsen. De villevende marine ressursene ligger til fellesskapet, og det hviler et spesielt ansvar for at ressursene skal bidra til sysselsetting og bosetting i kystsamfunnene. Slik sikrer Norge verdiskaping, bosetting og kystkultur.

Nærhetsprinsippet, at nærhet til marine ressurser gir særegen rett til høsting av disse ressursene, har lang rettstradisjon. Dette ble påpekt av Kystfiskeutvalget i NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark:

«Utvalget konstaterer etter dette at sterke trekk i rettshistorien peker i retning av en sedvanerett med en særlig rett til fiske i fjordene for folk i fjordene.»

Det er ikke bare innen fiskeriene at nærhet til ressursene gir forrang. Også innen jakt eller beite finner man samme tradisjon.

Dette hevdvunne prinsippet utfordres i dag, noe Riksrevisjonens gjennomgang av kvotesystemet viser med tydelighet (jf. Dokument 3:6 (2019–2020) Riksrevisjonens undersøkelse av kvotesystemet i kyst- og havfiske). Riksrevisjonen konkluderer blant annet med at «[e]tablerte fiskeripolitiske prinsipper er blitt utfordret», og noen av hovedkonklusjonene er at:

- Endringer i den minste kystflåten har negative konsekvenser for kystsamfunn.
- Flere fiskeriavhengige kommuner har fått redusert fiskeriaktivitet.
- Økte kvotepriser har gjort det vanskeligere å rekruttere nye fiskere.

Alle disse forholdene er, slik Riksrevisjonen påpeker, i strid med nærhetsprinsippet. Det er svært spesielt, sett fra intensjonen i havressurslova, at det i dag føres en politikk som svekker sysselsettingen og bosettingen i kystsamfunnene, og som svekker kyststungdommens mulighet til å delta i fiskeriene. Det viser at nærhetsprinsippet har blitt uthulet og direkte undergraves av en fiskeripolitikk som prioriterer helt andre prinsipper enn de som er nedfelt i loven.

Dersom tilgangen til fiskeriene styres bort fra norske kystsamfunn, svekkes også grunnlaget for kystkulturen. Dette er en kultur som Norge har vedtatt å bevare som del av norsk kultur og identitet.

Nærhetsprinsippet griper dessuten inn i viktige spørsmål rundt Norges suverenitet over landets havområder. «Fiskerigrensesaken» gjaldt en tvist mellom Norge og Storbritannia som ble brakt inn for Den internasjonale domstolen i Haag i 1951. Tvisten gjaldt uenighet rundt fastlegging av grunnlinjer og bredden på norsk sjøterritorium (Skogvang, Susann Funderud (2012), Fiskerigrensesaken mellom Norge og Storbritannia og sakens betydning for norsk rett 60 år senere. *Arctic Review*

on *Law and Politics*, Vol. 3 No. 1, s. 81–107). Norge fikk medhold på bakgrunn av det historiske grunnlaget kystbefolkningen i Norge hadde til fiskeriressursene. Det var med andre ord kystfolkets historiske bruk av havet som ble det avgjørende argumentet for at Norge vant saken, og at forholdsvis store deler av Nordsjøen er norsk territorium – noe som videre la grunnen for Norges oljeeventyr.

Fiskerigrensesaken fra 1951 illustrerer dermed at nærhetsprinsippet også er en viktig del av internasjonal havrett, og at kystfolkets hevdvunne rett til å fiske anerkjennes til og med når nasjonene er uenige om grensene. Det er på tide at også Norges grunnlov gir kystbefolkningen dette vernet.

Om forslaget

Dette forslaget handler om å grunnlovfeste prinsippene i havressurslova § 1 og § 2. Prinsippene er en del av norsk lov, sedvane og kultur.

Grunnlovsbestemmelser skal slå fast viktige samfunnsverdier og gi dem særlig juridisk stabilitet og vern mot skiftende politiske interesser. Gjennom en grunnlovfesting av at de viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet, samt at nærhet til ressursene gir rett til høsting, vil forslagsstillerne gjøre norsk lov, sedvane og tradisjon til del av Grunnloven, slik Stortinget ofte gjør for å hegne om sentrale prinsipper.

En grunnlovfesting av fellesskapets eierskap vil innebære at alle lov- og forvaltningsvedtak må ta tilbørlig hensyn til grunnlovsbestemmelsen og ligge innenfor de rettslige grensene den setter. En grunnlovsbestemmelse vil ha konsekvenser. For det første vil den begrense hva Stortinget kan bestemme i lov, og hva regjeringen kan bestemme i forskrift. For det andre vil en ny grunn-

lovsbestemmelse sette grenser for, eller legge føringer på, innholdet i framtidige forvaltningsvedtak etter havressurslova, deltakerloven og andre relevante lover, samt forskrifter knyttet til disse.

Grunnlovsforslagets formål er å forhindre privatisering av fiskeressursene og sikre at de viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet og kommer kystsamfunnene til gode. For eksempel vil ikke en kvoteordning for fiskerettigheter i utgangspunktet være grunnlovsstridig, men det må settes klare begrensninger for å hindre at ordningen i realiteten privatiserer tilgangen til å høste av havets ressurser eller svekker ungdoms mulighet til å starte opp i det lukkede fisket.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

Ny § 112 a skal lyde:

De viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet og skal bidra til sysselsetting og bosetting i kystsamfunnene.

–

Dei viltlevande marine ressursane høyrer fellesskapen til og skal medverke til sysselsetjing og busetjing i kystsamfunna.

Alternativ 2:

Ny § 112 b skal lyde:

[som alternativ 1]

30. september 2024

Torgeir Knag Fylkesnes

Mona Fagerås

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 39

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Peter Frølich og Audun Lysbakken

Dokument 12:39 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Peter Frølich og Audun Lysbakken om endring i § 90 (om dommerutnevnelser)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne fremmer med dette forslag om å endre Grunnloven § 90. Forslaget gjelder kun versjonen på nynorsk, mens versjonen på bokmål blir stående som tidligere vedtatt av Stortinget 21. mai 2024.

Forslagsstillerne har ulikt syn på spørsmålet om Norge skal forbli et kongedømme eller ei, men er samstemte i at Kongen i Grunnloven bør omtales med sam-

me respekt på nynorsk som på bokmål. Bestemmelsen bør derfor omtale Kongen med stor «k» på begge målformene.

Formålet med forslaget er å sikre samsvar mellom den vedtatte bestemmelsen på nynorsk og bokmål.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

for s l a g:

§ 90 første ledd i nynorskversjonen skal lyde:

Dommarar blir utnemnde av Kongen etter tilråding frå eit uavhengig råd. Nærare føresegner om dommarutnemningar blir fastsette i lov.

30. september 2024

Peter Frølich

Audun Lysbakken

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharakhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 40

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen

Dokument 12:40 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Per Olaf Lundteigen om endring i § 121 (om prosedyren for grunnlovsendring)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstilleren viser til Dokument 18 (2023–2024) og utvalgets vurdering om at den gjeldende prosedyren for å endre Grunnloven ikke oppstiller noen formelle krav til utredning eller begrunnelse knyttet til fremsettelsen av grunnlovsforslag, og at realiseringen av folkesuverenitetsprinsippet krever at det legges godt til rette for en opplyst meningsdannelse om grunnlovsforslag før stortingsvalget – slik at velgerne kan ta opplyste, informerte valg.

Forslagsstilleren støtter utvalgets forslag til prosedyre for å endre Grunnloven med den endring at Stortingets votering over grunnlovsforslagene skjer kun én gang etter valgttinget. Hensynet bak prosedyren er både å gi velgerne vesentlig bedre forutsetninger for å ta informerte beslutninger om fremsatte grunnlovsforslag ved stortingsvalget og å sikre bedre utredning og begrunnelse av grunnlovsforslag. Det er særlig viktig å få belyst sammenhengen mellom grunnlovsforslaget og annet lovverk og konsekvensene grunnlovsforslaget har for gjeldende rett.

Forslagsstilleren støtter utvalgets forslag om at opprinnelig fremsatte forslag bør kunngjøres særskilt, i et samlet dokument, på samme måte som i dag, slik at alle stortingsrepresentanter har muligheten til å få sine forslag offentlig og offisielt kjent.

Forslagsstilleren mener at forslag som støttes av en fjerdedel av Stortingets medlemmer, skal kunngjøres innen siste hverdag i april i det fjerde året i valgperioden og legges frem for valgttinget. I dag er det ingen siling av hvilke grunnlovsforslag som kommer til endelig avgjørelse i det storting som velges etter et mellomliggende valgtting. Det er behov for å begrense antall forslag som kommer til endelig behandling, men terskelen blir for høy dersom det stilles krav om tilslutning fra en tredjedel av Stortingets medlemmer. Etter forslagsstilleren mening vil en fjerdedel – minst 28 representanter – være en kraftfull innstramming når dagens krav bare er én representant.

Grunnloven § 121 må endres fordi dagens tekst ikke tillater endringer av fremsatte forslag. Grunnloven må åpne for at utredning av fremsatte forslag kan avdekke behov for mindre endringer i teksten. Det er også et viktig overordnet hensyn å holde grunnlovsteksten så enkel og presis som mulig.

Hvis Stortinget legger opp til en prosedyre der et mindretall av representantene må gi sin tilslutning til et grunnlovsforslag for at det skal gå til behandling etter et valg, er det svært viktig at denne tilslutningen ikke omtales i grunnlovsteksten som et vedtak. En slik bruk av vedtaksbegrepet rokker ved Grunnlovens grunnleggende premiss om at Stortinget fatter vedtak gjennom flertallsvotering. Derfor omtaler grunnlovsforslaget Stortingets beslutning om å gi tilslutning til grunnlovsvedtaket før valget som «forslag som støttes av en fjerdedel av Stortingets medlemmer».

Grunnlovsforslaget benytter begrepet «valgttinget», som understreker valgets rolle som øverste konstituerende makt i tråd med folkesuverenitetsprinsippet. Dette begrepet har gamle røtter og ble senest brukt ved Stortingets behandling av Innst. 411 S (2021–2022) om Grunn-

lovsforslag om endringer av Grunnloven §§ 14, 50, 53 til 64, 71 og 72 (Valglovutvalgets forslag i NOU 2020: 6 Frie og hemmelige valg – ny valglov), se §§ 50 og 54.

Forslagsstilleren foreslår å beholde første punktum i § 121 i sin opprinnelige form med enkelte språklige oppdateringer, men foreslår en endring i Stortingets forretningsorden som går ut på at bare grunnlovsforslag som fremmes før siste hverdag i mai i det tredje året i valgperioden, vil bli gjenstand for grundig behandling i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité. Dette åpner for at grunnlovsforslag formelt kan fremmes frem til det tidspunkt som fremgår av teksten i Grunnloven, men forslag som kommer innenfor fristen i forretningsordenen, vil få en grundigere behandling. Det vil altså være fordelaktig for forslagsstilleren å holde seg innenfor fristene i forretningsordenen for å få gjennomslag for sitt grunnlovsforslag. Forslagsstilleren mener at slike internadministrative endringer skaper et tilstrekkelig politisk press for å holde fristene uten å måtte endre Grunnlovens tekst.

Endringer i frister for når Stortingets administrasjon tilrettelegger for støtte til arbeidet med grunnlovsforslag, når det avholdes stortingsmøte for å fremme grunnlovsforslag, og når kontroll- og konstitusjonskomiteen starter behandlingen av nye grunnlovsforslag, krever ikke endring i grunnlovsteksten. Dette er i hovedsak internadministrative forhold som best reguleres i Stortingets forretningsorden.

Følgende forhold må reguleres i Stortingets forretningsorden under en egen overskrift om Stortingets behandling av grunnlovsforslag:

- Frist for å fremme grunnlovsforslag siste hverdag i mai i det tredje året i valgperioden med et fastsatt stortingsmøte med dette på agendaen samme dag.
- Prosedyrer for kontroll- og konstitusjonskomiteens arbeid med å vurdere innholdet i de fremlagte forslagene, som starter rett etter den interne fristen for å fremlegge grunnlovsforslag siste hverdag i mai i det tredje året i valgperioden.
- Bestemmelse om at alle grunnlovsforslag som fremmes innen utgangen av tredje storting, kunngjøres ved trykken i et eget skriftlig dokument. Tilsvarende kunngjøres ved trykken et nytt dokument med de forslag som oppnår tilstrekkelig støtte fra en fjerdedel av Stortingets medlemmer og derved skal legges frem for det kommende valgtिंगet.
- Prosedyrer for hvordan Stortinget kan støtte grunnlovsforslagene med en fjerdedel av Stortingets medlemmer.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

for s l a g:

§ 121 skal lyde:

Viser erfaring at noen del av denne Kongeriket Norges grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres ved trykken. Forslag som støttes av en fjerdedel av Stortingets medlemmer, kunngjøres innen siste hverdag i april måned i det fjerde året i valgperioden og legges frem for valgtिंगet. Slike forslag kan i enkeltheter avvike fra de forslag som opprinnelig ble fremsatt.

Det tilkommer det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå slike modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring ved trykken som gjeldende bestemmelse i Kongeriket Norges grunnlov.

– Viser røynsla at nokon del av denne grunnlova for Kongeriket Noreg bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram på det fyrste, andre eller tredje stortिंगet etter eit nytt val og kunngjerast på prent. Framlegg som er stødde av ein fjerdedel av Stortinget, skal kunngjerast innan siste kvardagen i april månad i det fjerde året i valperioden og leggjast fram for valtinget. Slike framlegg kan i somt vike av frå dei framlegga som opphavleg var gjorde.

Det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortिंगet etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel aldri stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegner som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere same i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til kongen til kunngjering på prent som gjeldande føresegn i Kongeriket Noregs grunnlov.

30. september 2024

Per Olaf Lundteigen

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 41

(2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen

Dokument 12:41 (2023–2024)

Grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen om endring i § 89 (om Høyesteretts initiativrett)

Til Stortinget

Bakgrunn

Grunnloven § 83 sier at Stortinget kan be om Høyesteretts uttalelse om juridiske emner, blant annet om hvorvidt et lovforslag er i overensstemmelse med Grunnloven. Forslag om å innhente Høyesteretts betenkning må voteres over, og et flertall må stemme for. I så fall avgir Høyesterett en betenkning til Stortinget før lovforslaget blir ferdigbehandlet.

Det andre systemet for at Høyesterett skal kunne ta stilling til om et lovvedtak er i overensstemmelse med Grunnloven, er dersom en part anker en dom fra lagmannsretten og påberoper seg at lovgrunnlaget for dommen er i strid med en bestemmelse i Grunnloven. Da må Høyesterett avgjøre dette. Høyesterett kan altså sette til side en dom fordi lovgrunnlaget for dommen strider mot en grunnlovsbestemmelse. For eksempel er Grunnloven § 97 om at ingen lov kan gis tilbakevirkende kraft, en slik bestemmelse som Høyesterett kan anvende for å oppheve et lovvedtak fattet av Stortinget.

Høyesterett kan imidlertid ikke på selvstendig grunnlag vurdere eller behandle spørsmål om hvorvidt et lovvedtak i Stortinget er i strid med Grunnloven eller ikke, dersom ingen anlegger en sak for retten med en slik påstand og også anker et mulig tap i tingretten og lagmannsretten til Høyesterett.

Dette vil forslagsstiller endre gjennom å foreslå et nytt ledd i § 89 i Grunnloven. Forslaget innebærer at Høyesterett på eget initiativ eller basert på en henvendelse fra en statsborger behandler og tar stilling til om et lovvedtak er i strid med en grunnlovsbestemmelse.

Et eksempel hvor en slik initiativrett kunne ha kommet til anvendelse, var bankkrisen på begynnelsen av 1990-tallet. En rekke banker hadde da ikke lenger de nødvendige reserver etter en rekke misligholdte lån der renter og avdrag ikke ble betalt. Hele lånet ble da ansett som tapt, og bankenes soliditet tilfredsstilte ikke lenger banklovgivningens reservekrav. Daværende banklovgivning hadde klare bestemmelser om hva som skulle skje i en slik situasjon, ved at banken ble satt under offentlig administrasjon med et eget styre som skulle arbeide for å få banken i en bedre situasjon uten å måtte avskrive hele lånet som tapt. Hvis det så ble bedre tider og låntageren igjen kunne betale renter og avdrag, ville lånet igjen komme inn i bankens balanse. Når banken igjen tilfredsstilte kravene til reserver, ville banken bli tilbakelevert til bankens aksjonærer.

Daværende banklovgivning ble ikke fulgt av regjering og storting, som i stedet laget en ny lov som gjorde det mulig for staten å nulle ut aksjene i banken og overta den. Dette skjedde med Kreditkassen, som hadde tusenvis av småaksjonærer. Sluttresultatet av statens overtakelse av Kreditkassen var at staten tjente grovt på sin såkalte redningsoperasjon fordi mange avskrevne lån igjen ble gode og gjeninnført i bankens balanse, mens de tidligere eierne tapte alle pengene de hadde i aksjer. Hadde den daværende lovgivning vært fulgt, ville banken blitt satt under offentlig administrasjon for deretter å bli tilbakelevert til aksjonærene. Den nye loven ble altså gitt tilbakevirkende kraft i strid med Grunnloven § 97.

Forslagsstiller omtalte dette i den selvbiografiske boken «Ærlig talt» som århundrets største bankran fra statens side. Forslagsstiller påpekte videre at loven som ga adgang til å erklære aksjene for null verdi og tapt, var i strid med Grunnloven § 97 om at en lov ikke kan gis tilbakevirkende kraft. I tillegg rettet forslagsstiller i boken sterk kritikk mot at Høyesterett ikke hadde erklært dette lovvedtaket for grunnlovsstridig.

Forslagsstiller fikk imidlertid etter at boken ble offentliggjort, et brev fra høyesterettsjustitiarius som gjorde forslagsstiller oppmerksom på at Høyesterett ikke hadde behandlet saken fordi ingen hadde anlagt sak og anket til Høyesterett med påstand om brudd på Grunnloven § 97. Når ingen anla sak med anke til Høyesterett og Stortinget ikke vedtok en anmodning etter § 83 i Grunnloven, hadde ikke domstolen noen mulighet for å behandle spørsmålet om grunnlovsmessigheten. Dette var selv om det var en betydelig og omfattende debatt om spørsmålet med deltagelse fra juridiske professorer og andre.

Det kan også nevnes at flere lovvedtak under den såkalte covid-19-pandemien ble sterkt omdiskutert i det offentlige rom, der det blant annet ble stilt spørsmål om disse lovvedtakene var i overensstemmelse med Grunnlovens bestemmelser. Flere juridiske eksperter mente de, på et sviktende grunnlag, var altfor inngripende overfor bedrifter og enkeltpersoner med regler om hvor mange som kunne delta i vanlige selskaper, og forbud mot deltagelse i begravelser og minnemarkeringer og overnatting på hoteller og hytter. Den eneste instans som kunne behandle spørsmålet om grunnlovsmessighet, Høyesterett, kunne ikke behandle disse spørsmåle-

ne, fordi det ikke forelå noen ankesak eller anmodning fra Stortinget etter Grunnloven § 83.

Forslagsstiller fremmer derfor forslag om at Høyesterett skal kunne behandle spørsmålet om hvorvidt et lovvedtak er i tråd med Grunnloven, basert på en henvendelse fra en norsk statsborger eller basert på eget initiativ. I saken som her er beskrevet, var det mange som i den offentlige debatt påpekte at regjering og storting brøt Grunnloven, men Høyesterett hadde ingen mulighet for å behandle spørsmålet.

Forslagsstiller lar det være opp til Høyesterett selv å fritt vurdere om det er grunnlag for å ta opp en sak til formell behandling, og hvordan den i så fall skal behandles. Høyesterett er selv best egnet til å vurdere om det er grunn til å gå videre med saken, og hvordan dette eventuelt bør avgjøres.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 89 nytt annet ledd skal lyde:

Høyesterett kan på eget initiativ eller basert på en henvendelse fra en norsk borger prøve om en lov strider mot denne grunnlov.

–

Høgsterett kan på eige initiativ eller basert på ein førespurnad frå ein norsk borgar prøve om ei lov strir imot denne grunnlova.

30. september 2024

Carl I. Hagen

Referert i Stortingets møte 30. september 2024.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Masud Gharahkhani

president

Kongeriket Norges Grunnlov

gitt i riksforsamlingen på Eidsvoll den 17. mai 1814, slik den lyder etter senere endringer, senest grunnlovsvedtak av 21. mai 2024.

Kongeriket Noregs grunnlov

gjeven i riksforsamlinga på Eidsvoll den 17. mai 1814, slik ho lyder etter seinare endringar, seinast grunnlovsvedtak 21. mai 2024.

A.*Om statsformen*

§ 1

Kongeriket Norge er et fritt, selvstendig, udelelig og uavhengelig rike. Dets regjeringsform er innskrenket og arvelig monarkisk.

§ 2

Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne Grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

B.

Om den utøvende makt, kongen og den kongelige familie og om religionen

§ 3

Den utøvende makt er hos kongen eller hos dronningen, hvis hun har ervervet kronen etter bestemmelsene i § 6, § 7 eller § 48 i denne Grunnlov. Når den utøvende makt

A.*Om statsforma*

§ 1

Kongeriket Noreg er eit fritt, sjølvstendig, udeleleg og uavhengelig rike. Regjeringsforma er avgrensa og arveleg monarkisk.

§ 2

Verdigrunnlaget skal framleis vere den kristne og humanistiske arven vår. Denne grunnlova skal tryggje demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.

B.

Om den utøvande makta, om kongen og den kongelege familien og om religionen

§ 3

Den utøvande makta er hos kongen, eller hos dronninga dersom ho har fått krona etter reglane i § 6, § 7 eller § 48 i denne grunnlova. Når den utøvande makta såleis

således er hos dronningen, har hun alle de rettigheter og plikter som ifølge denne Grunnlov og landets lover innehas av kongen.

§ 4

Kongen skal alltid bekjenne seg til den evangelisk-lutherske religion.

§ 5

Kongens person kan ikke lastes eller anklages. Ansvarligheten påligger hans råd.

§ 6

Arvefølgen er lineal, således at bare i lovlig ekteskap født barn av konge eller dronning eller av en som selv er arveberettiget, kan arve, og at den nærmere linje går foran den fjernere og den eldre i linjen foran den yngre.

Blant arveberettigede regnes også den ufødte, som straks inntar sitt tilbørlige sted i arvelinjen når han eller hun fødes til verden.

Dog tilkommer arverett ikke noen som ikke er født i rett nedstigende linje fra den sist regjerende konge eller dronning eller fra dennes bror eller søster, eller selv er dennes bror eller søster.

Når en til Norges krone arveberettiget prins eller prinsesse fødes, skal hans eller hennes navn og fød-

er hos dronninga, har ho alle rettar og plikter som kongen har etter denne grunnlova og lovene i landet.

§ 4

Kongen skal alltid vedkjenne seg den evangelisk-lutherske religionen.

§ 5

Kongen personleg kan ikkje lastast eller skuldast for noko. Ansvarret ligg på rådet hans.

§ 6

Arvefølgja er lineal. Berre barn av dronning eller konge, eller av nokon som sjølv har arverett, kan arve, og barnet må vere født i lovleg ekteskap. Den nærare lina går føre den fjernare og den eldre i lina føre den yngre.

Den ufødde har òg arverett, og barnet tek sin plass i arvefølgja så snart det kjem til verda.

Arverett har likevel berre dei som ættar frå foreldra til den sist regjerande dronninga eller kongen.

Når ei prinsesse eller ein prins med arverett til Noregs krone blir fødd, skal namnet og fødselstidspunktet gjerast kjent for Stortinget og førast inn i protokollen der.

For dei som er fødte før 1971, gjeld likevel § 6 slik han vart vedte-

selstid tilkjennegis førstholdende storting og antegnes i dets protokoll.

For dem som er født tidligere enn året 1971, gjelder dog denne Grunnlovs § 6 således som den ble vedtatt den 18. november 1905. For dem som er født tidligere enn året 1990, gjelder likevel at mann går foran kvinne.

§ 7

Er ingen arveberettiget prins eller prinsesse til, kan kongen foreslå sin etterfølger for Stortinget, som har rett til å bestemme valget hvis kongens forslag ikke bifalles.

§ 8

Kongens myndighetsalder fastsettes ved lov.

Så snart kongen har oppnådd den lovbestemte alder, erklærer han seg offentlig å være myndig.

§ 9

Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville regjere kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

ken den 18. november 1905. For dei som er fødte før 1990, gjeld likevel at mann går føre kvinne.

§ 7

Finst det ingen prinsesser eller prinsar med arverett, kan kongen gjere framlegg om etterfølgjar for Stortinget, som kan avgjere valet dersom framlegget frå kongen ikkje blir stødd.

§ 8

Myndig alder for kongen blir fastsett i lov.

Så snart kongen har nådd den lovfeste alderen, lyser han seg myndig.

§ 9

Så snart kongen, som myndig, tek til med regjeringa, gjer han denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg vil regjere Kongeriket Norge i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitande!»

Er det ikkje samla noko storting på den tida, blir eiden gjeven

Er intet storting på den tid samlet, nedlegges eden skriftlig i statsrådet og gjentas høytidelig av kongen på første storting.

§ 10

(Opphevet ved grl.best. 29. februar 1908, sanksjonert 14. mars 1908)

§ 11

Kongen skal bo innen riket, og han må ikke uten Stortingets samtykke oppholde seg utenfor riket lenger enn seks måneder ad gangen, med mindre han for sin person vil ha tapt retten til kronen.

Kongen må ikke motta noen annen krone eller regjering uten Stortingets samtykke, hvortil fordres to tredjedeler av stemmene.

§ 12

Kongen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere. Dette råd skal bestå av en statsminister og i det minste syv andre medlemmer.

Kongen fordeler forretningene blant statsrådets medlemmer således som han finner det tjenlig. Til å ta sete i statsrådet kan kongen ved overordentlige leiligheter foruten statsrådets sedvanlige medlemmer

skriftleg i statsrådet, og kongen tek han høgtidleg opp att på fyrste storting.

§ 10

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 29. februar 1908, sanksjonert 14. mars 1908)

§ 11

Kongen skal bu i riket og kan ikkje utan samtykke frå Stortinget vere utanfor riket meir enn seks månader om gongen utan at han personleg misser retten til krona.

Kongen må ikkje ta imot ei anna krone eller regjering utan samtykke frå Stortinget, og til det krevst to tredjedelar av røystene.

§ 12

Kongen vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar. I dette rådet skal det vere ein statsminister og minst sju andre medlemmer.

Kongen fordeler gjeremåla mellom medlemmene av statsrådet slik han meiner det er tenleg. Til å ta sete i statsrådet ved sida av dei faste medlemmene kan kongen i særlege høve kalle inn andre norske borgarar, men ingen medlemmer av Stortinget.

tilkalle andre norske borgere, men ingen medlemmer av Stortinget.

Ektefeller, foreldre og barn eller to søsken må ikke på samme tid ha sete i statsrådet.

§ 13

Under kongens reiser innen riket kan han overdra styret av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringen i kongens navn og på hans vegne. Det skal ubrytelig etterleve så vel bestemmelsene i denne Grunnlov som de særskilte dermed overensstemmende forskrifter, som kongen meddeler i instruksjon.

Forretningene avgjøres ved stemmegivning, hvorved i tilfelle av stemmelikhet statsministeren eller i dennes fravær det første av de tilstedeværende medlemmer av statsrådet har to stemmer.

Om de saker som statsrådet således avgjør, har det å gi innberetning til kongen.

§ 14

Kongen kan utnevne statssekretærer til å bistå statsrådets medlemmer under utførelsen av deres gjøremål utenfor statsrådet. Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av statsrådet som han eller hun er knyttet til, i

Ektefolk, foreldre og born eller to sysken må ikkje ha sete i statsrådet samstundes.

§ 13

For den tida kongen reiser i riket, kan han overlate styringa av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringa i kongens namn og på hans vegner. Det skal ubryteleg følgje så vel føresegnene i denne grunnlova som dei særskilde instruksane som kongen gjev i samsvar med dei.

Sakene blir avgjorde med røysting. Står røystene likt, har statsministeren eller, om han er borte, den fyrste av statsrådana som er til stades, to røyster.

Statsrådet skal gje melding til kongen om dei sakene som blir avgjorde på denne måten.

§ 14

Kongen kan utnemne statssekretærer til å hjelpe medlemmene av statsrådet med gjeremåla deira utanfor statsrådet. Kvar statssekretær handlar på vegner av den medlemmen av statsrådet som ho eller han er knytt til, så langt denne medlemmen fastset.

den utstrekning dette medlemmet bestemmer.

§ 15

Enhver som er medlem av statsrådet, har plikt til å innlevere sin avskjedssøknad etter at Stortinget har fattet beslutning om mistillit til vedkommende statsråd alene eller til det samlede statsråd.

Kongen er forpliktet til å innvilge en slik avskjedssøknad.

Når Stortinget har fattet beslutning om mistillit, kan bare de forretninger utføres som er nødvendige for en forsvarlig embetsførsel.

§ 16

Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om Kirkens ordning fastsettes ved Lov. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

§ 17

Kongen kan gi og oppheve anordninger som angår handel, toll, næringsveier og offentlig regulering; dog må de ikke stride mot konstitusjonen og de lover som Stortinget har gitt i samsvar med de

§ 15

Kvar medlem av statsrådet har plikt til å levere avskilssøknad etter at Stortinget har gjort vedtak om mistillit til denne statsråden åleine eller til heile statsrådet.

Kongen skal gie avskil etter ein slik søknad.

Når Stortinget har gjort vedtak om mistillit, kan statsrådet berre utføre dei gjeremåla som trengst for forsvarleg embetsførsle.

§ 16

Alle innbyggjarane i riket har fri religionsutøving. Den norske kyrkja, ei evangelisk-luthersk kyrkje, står ved lag som den norske folkekyrkja og blir stødd som det av staten. Nærare føresegner om kyrkjeskipnaden blir fastsette i lov. Alle trus- og livssynssamfunn skal bli stødde på lik line.

§ 17

Kongen kan gie og oppheve provisoriske lover om handel, toll, næringsvegar og offentleg regulering. Dei må ikkje stri mot konstitusjonen eller dei lovene Stortinget har gjeve. Dei gjeld til neste storting.

etterfølgende §§ 76, 77, 78 og 79. De gjelder provisorisk til neste Storting.

§ 18

Kongen lar i alminnelighet innkreve de skatter og avgifter som Stortinget pålegger.

§ 19

Kongen våker over at statens eiendommer og regalier anvendes og bestyres på den av Stortinget bestemte og for samfunnet nyttigste måte.

§ 20

Kongen har rett til i statsrådet å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velje å motta kongens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

I de saker som Stortinget anlegger for Riksretten, kan ingen annen benådning finne sted enn fritak for idømt dødsstraff, med mindre Stortinget har gitt samtykke til noe annet.

§ 21

Kongen velger og beskikker, etter å ha hørt sitt statsråd, alle sivile og militære embetsmenn. Disse har lydighets- og troskapsplikt til konstitusjonen og kongen. De kongeli-

§ 18

Kongen lèt i regelen krevje inn dei skattane og avgiftene som Stortinget fastset.

§ 19

Kongen ser til at eigedommane og regala til staten blir nytta og forvalta slik Stortinget har fastsett, og på den måten som er nyttigast for samfunnet.

§ 20

Kongen har i statsrådet rett til å gje forbrytarar nåde etter at dom er fallen. Forbrytaren kan velje å ta imot kongens nåde eller ta den idømde straffa.

I saker som Stortinget reiser for Riksretten, kan det ikkje gjevast annan nåde enn fritak frå idømd dødsstraff, om ikkje Stortinget har gjeve samtykke til noko anna.

§ 21

Kongen vel og utnemner alle sivile og militære embetsmenn etter å ha høyrst statsrådet. Dei har plikt til å vere lydige og tru mot konstitusjonen og kongen. Dei kongelege prinsessene og prinsane kan ikkje ha sivile embete.

ge prinser må ikke bekle sivile embeter.

§ 22

Statsministeren og statsrådets øvrige medlemmer samt statssekretærene kan uten foregående dom avskjediges av kongen etter at han har hørt statsrådets betenkning derom. Det samme gjelder for de embetsmenn som er ansatt ved statsrådets kontorer eller ved diplomatiet eller konsulatvesenet, sivile overøvrighetspersoner, sjefar for regimenter og andre militære korps, kommandanter på festninger og høystbefalende på krigsskip. Hvorvidt pensjon bør tilstås de således avskjedigede embetsmenn, avgjøres av det neste storting. I mellomtiden nyter de to tredjedeler av sin tidligere gasje.

Andre embetsmenn kan bare suspenderes av kongen og skal da straks tiltales for domstolene. Men de må ikke avsettes uten etter dom og heller ikke forflyttes mot sin vilje.

Alle embetsmenn kan uten foregående dom avskjediges når de har nådd en aldersgrense fastsatt ved lov. Det kan bestemmes ved lov at visse embetsmenn, som ikke er dommere, kan utnevnes på åremål.

§ 22

Statsministeren, dei andre medlemmene av statsrådet og statssekretærene kan utan dom avsetjast av kongen etter at han har høyrst kva statsrådet meiner om det. Det same gjeld for dei embetsmennene som er tilsette ved statsrådskontora eller i utanrikstenesta, sivile overøvrighetspersonar, sjefar for regiment og andre militære korps, kommandantar på festningar og høgstbefalende på krigsskip. Om embetsmenn som såleis er avsette, skal få pensjon, blir avgjort av det neste stortinget. I mellomtida får dei to tredjedelar av løna dei hadde før.

Andre embetsmenn kan berre suspenderast av kongen og skal då straks stemnast for domstolane. Dei kan ikkje avsetjast utan etter dom eller overflyttast mot sin vilje.

Alle embetsmenn kan gjevast avskil utan dom når dei har nådd ei aldersgrense fastsett i lov. Det kan fastsetjast i lov at visse embetsmenn, men ikkje dommarar, kan utnemnast på åremål.

§ 23

Kongen kan gje ordenar til kven han vil, til påskjøning for framifrå gagnsverk, som må kunngje-

§ 23

Kongen kan tildele ordener til hvem han ønsker, til belønning for utmerkede fortjenester, og dette må offentlig kunngjøres. Men kongen kan ikke meddele annen rang eller tittel enn den som følger med ethvert embete. Ordenen fritar ingen for statsborgernes felles plikter og byrder, ei heller medfører den fortrinnsrett til statens embeter. De embetsmenn som avskjediges i nåde, beholder den tittel og rang de hadde i embetet. Dette gjelder likevel ikke statsrådets medlemmer eller statssekretærene.

Ingen personlige eller blandede arvelige privilegier må tilstås noen for ettertiden.

§ 24

Kongen velger og avskjediger etter eget omdømme sin hoffstat og sine hoffbetjenter.

§ 25

Kongen har høyeste befaling over rikets land- og sjømakt. Den må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt hjelpetropper imot fiendtlig overfall, må gis adgang til riket uten Stortingets samtykke.

rast offentlig. Kongen kan ikkje tildele annan rang og tittel enn den eit embete fører med seg. Ordenen fritek ingen for dei plikter og bører som er sams for statsborgarane, og gjev heller ikkje førerrett til statlege embete. Embetsmenn som får avskil i nåde, får ha den tittelen og rangen dei hadde i embetet. Dette gjeld ikkje medlemmene av statsrådet eller statssekretærene.

Ingen må heretter få arvelege særrettar, personlege eller blanda.

§ 24

Kongen vel og avset etter eige skjøn hoffstaten sin og hoffbetjentane sine.

§ 25

Kongen har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket. Denne makta må ikkje aukast eller minskast utan samtykke frå Stortinget. Ho må ikkje overlatast i framande makters teneste, og ingen krigsfolk frå framande makter, så nær som troppar til hjelp mot fiendsleg overfall, må dragast inn i riket utan samtykke frå Stortinget.

Landvernet og andre troppar som ikkje kan reknast som linetroppar, må aldri brukast utanfor

Landvernet og de øvrige tropper som ikke kan henregnes til linjetroppene, må aldri uten Stortingets samtykke brukes utenfor rikets grenser.

Regjeringen har ikke rett til å bruke militær makt mot innbyggerne uten etter lov, med mindre en forsamling forstyrrer den offentlige ro og ikke øyeblikkelig oppløses etter at de lovbestemmelser som angår opprør, tre ganger høyt og tydelig er opplest for forsamlingen av den sivile øvrighet.

§ 26

Kongen har rett til å innkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve forbund, sende og motta sendemenn.

Traktater om saker som er av særlig stor viktighet, og i alle tilfeller traktater hvis iverksettelse etter Grunnloven nødvendigjør en ny lov eller stortingsbeslutning, blir først bindende når Stortinget har gitt sitt samtykke dertil.

§ 27

Alle statsrådets medlemmer skal, når de ikke har lovlig forfall, være nærværende i statsrådet. Ingen beslutning må tas der når ikke over halvdel av antall medlemmer er til stede.

grensene til riket utan samtykke frå Stortinget.

Regjeringa har ikkje rett til å nytte militær makt mot innbyggjarane utan etter lov, med mindre ei forsamling skiplar den offentlege roa og ikkje skilst åt så snart den sivile styresmakta tre gonger har lese lovføresegnene om opprør høgt og tydeleg for henne.

§ 26

Kongen har rett til å kalle saman troppar, byrje krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og seie opp folkerettslege avtaler og sende og ta imot sendemenn.

Traktatar om særleg viktige saker blir fyrst bindande når Stortinget har gjeve samtykke til det. Det same gjeld alle traktatar som etter konstitusjonen ikkje kan setjast i verk utan ei ny lov eller eit nytt stortingsvedtak.

§ 27

Alle medlemmene av statsrådet skal møte i statsrådet når dei ikkje har lovleg forfall. Inga avgjerd må takast i statsrådet når ikkje over halvta av medlemmene er til stades.

§ 28

Innstillinger om embetsutnevnelser og andre saker av viktighet skal foredras i statsrådet av det medlem til hvis fag de hører, og sakene skal ekspederes av ham eller henne i overensstemmelse med den beslutning som er tatt i statsrådet. Dog kan egentlige militære kommandosaker, i den utstrekning som kongen bestemmer, unntas fra behandling i statsråd.

§ 29

Forbyr lovlig forfall en statsråd å møte og foredra de saker som hører til hans eller hennes fag, skal disse foredras av en annen statsråd som kongen konstituerer.

Hindres så mange ved lovlig forfall fra å møte at ikke mer enn halvdel av det bestemte antall medlemmer er til stede, skal andre menn eller kvinner i nødvendig antall konstitueres til å ta sete i statsrådet.

§ 30

I statsrådet føres protokoll over alle de saker som der forhandles. De diplomatiske saker som i statsrådet besluttet hemmeligholdt, innføres i en egen protokoll. Det samme gjelder de militære kommandosaker som i statsrådet besluttet hemmeligholdt.

§ 28

Tilrådingar om embetsutnevningar og andre viktige saker skal målberast i statsrådet av den medlemmen som har det fagområdet dei høyrer til. Ho eller han skal ekspedere sakene i samsvar med avgjerda i statsrådet. Det kan likevel gjerast unntak frå behandling i statsråd for eigentlege militære kommandosaker i den mon kongen fastset.

§ 29

Hindrar lovleg forfall ein statsråd frå å møte og målbere saker som høyrer til hennar eller hans fagområde, skal sakene målberast av ein annan statsråd, som kongen konstituerer til det.

Hindrar lovleg forfall så mange frå å møte at ikkje fleire enn helvta av det fastsette talet på medlemmer er til stades, skal så mange andre personar som naudsynt konstituerast til å ta sete i statsrådet.

§ 30

I statsrådet blir det ført protokoll over alle saker som blir behandla der. Dei diplomatiske sakene som statsrådet vedtek å halde løynde, blir førte inn i ein særskild protokoll. Det same gjeld dei militære kommandosakene som statsrådet vedtek å halde løynde.

Enhver som har sete i statsrådet, er pliktig til med frimodighet å si sin mening, som kongen er forpliktet til å høre. Men det er denne forbeholdt å fatte beslutning etter sitt eget omdømme.

Finner noe medlem av statsrådet at kongens beslutning strider mot statsformen eller rikets lover, er det en plikt å gjøre kraftige motforestillinger samt å tilføye sin mening i protokollen. Den som ikke slik har tilkjennegitt sin protest, anses å ha vært enig med kongen og er ansvarlig for dette, således som siden bestemmes, og kan av Stortinget settes under tiltale for Riksretten.

§ 31

Alle de beslutninger som kongen utferdiger, skal kontrasignereres for å være gyldige. I militære kommandosaker kontrasignereres beslutningene av den som har foredratt sakene, men ellers av statsministeren eller, hvis han eller hun ikke har vært til stede, av det første av statsrådets tilstedeværende medlemmer.

§ 32

De beslutninger som fattes av regjeringen under kongens fravær, utferdiges i kongens navn og undertegnes av statsrådet.

Kvar den som sit i statsrådet, har plikt til å seie si mening med frimod. Kongen har plikt til å høyre meninga, men kan ta avgjerd etter eige omdømme.

Meiner nokon medlem av statsrådet at avgjerda til kongen strir mot statsforma eller lovene i landet, har ho eller han plikt til å ta kraftig til motmæle og skrive si mening i protokollen. Den som ikkje har protestert såleis, blir rekna for å ha vore samd med kongen og er ansvarleg for det, slik som det sidan blir fastsett, og Stortinget kan setje vedkommande under tiltale for Riksretten.

§ 31

Alle avgjerder kongen ferdar ut, må kontrasignerast for å bli gyldige. I militære kommandosaker skal avgjerdene kontrasignerast av den som har målbore saka, men elles av statsministeren eller, om statsministeren ikkje var til stades i statsrådet, av den fyrste av dei medlemmene som var det.

§ 32

Dei avgjerdene regjeringa tek når kongen ikkje er til stades, blir utferda i kongens namn og underskrivne av statsrådet.

§ 33

(Opphevet ved grl.best. 14. mai 2020)

§ 34

Kongen gir bestemmelser om titler for dem som er arveberettiget til kronen.

§ 35

Så snart tronarvingen har fylt 18 år, er han eller hun berettiget til å ta sete i statsrådet, dog uten stemme eller ansvar.

§ 36

En til Norges krone arveberettiget prins eller prinsesse må ikke gifte seg uten kongens tillatelse. Heller ikke må han eller hun motta noen annen krone eller regjering uten kongens og Stortingets samtykke. Til Stortingets samtykke fordres to tredjedeler av stemmene.

Handler han eller hun i strid med dette, taper vedkommende så vel som etterkommerne retten til Norges trone.

§ 37

De kongelige prinser og prinsesser skal for sine personer ikke stå til ansvar for andre enn kongen eller hvem han forordner til dommer over dem.

§ 33

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 14. mai 2020)

§ 34

Kongen gjev føresegner om titlar for dei som har arverett til krona.

§ 35

Så snart tronarvingen har fylt 18 år, har ho eller han rett til å ta sete i statsrådet, men utan røyst eller ansvar.

§ 36

Ei prinsesse eller ein prins med arverett til Noregs krone må ikkje gifte seg utan løyve frå kongen. Ho eller han må heller ikkje ta imot ei anna krone eller regjering utan samtykke frå kongen og Stortinget. Samtykke frå Stortinget krev to tredjedelar av røystene.

Handlar ho eller han i strid med dette, misser vedkommande retten til Noregs trone for seg sjølv så vel som for etterkommarane sine.

§ 37

Dei kongelege prinsessene og prinsane skal for sine personar ikkje svare for andre enn kongen eller den han set til dommar over dei.

§ 38

(Opphevet ved grl.best. 18. november 1905)

§ 39

Dør kongen og tronfølgeren ennå er umyndig, skal statsrådet straks innkalle Stortinget.

§ 40

Inntil Stortinget er samlet og har anordnet regjeringen under kongens mindreårighet, forestår statsrådet rikets bestyrelse i overensstemmelse med Grunnloven.

§ 41

Er kongen fraværende fra riket uten å være i felt, eller er han så syk at han ikke kan ivareta regjeringen, skal den som er nærmest arveberettiget til tronen, forestå regjeringen som kongemaktens midlertidige utøver, så fremt han eller hun har oppnådd den for kongen fastsatte myndighetsalder. I motsatt fall forestår statsrådet bestyrelsen av riket.

§ 42

(Opphevet ved grl.best. 18. november 1905)

§ 43

Valget av formyndere som skal bestyre regjeringen for den umyn-

§ 38

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 18. november 1905)

§ 39

Om kongen døyr og tronfølgeren enno er umyndig, skal statsrådet straks kalle inn Stortinget.

§ 40

Til dess Stortinget kjem saman og innrettar regjeringa for den tida kongen er mindreårig, skal statsrådet stå for styringa av riket, i samsvaret med Grunnlova.

§ 41

Er kongen utanfor riket utan å vere i felt, eller er han så sjuk at han ikkje kan ta seg av regjeringa, skal den næraste arvingen til trona stå for regjeringa som mellombels utøvar av kongemakta, så framt ho eller han har nådd myndig alder for kongen. I motsett fall er det statsrådet som står for styringa av riket.

§ 42

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 18. november 1905)

§ 43

Stortinget skal velje formyndarar til å stå for regjeringa for den

dige konge, skal foretas av Stortinget.

§ 44

Den prins eller prinsesse som i de tilfeller som er anført i § 41, forestår regjeringen, skal skriftlig avlegge følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville forestå regjeringen i overensstemmelse med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Holdes ikke storting på den tid, nedlegges eden i statsrådet og tiltilles siden neste storting.

Den prins eller prinsesse som en gang har avlagt eden, gjentar den ikke senere.

§ 45

Så snart formyndernes statsstyrrelse opphører, skal de overfor kongen og Stortinget avlegge regnskap for den.

§ 46

Unnlater vedkommende i overensstemmelse med § 39 straks å sammenkalle Stortinget, da påligger det Høyesterett som en ubetinget plikt så snart fire uker er forløpt, å foranstalte denne sammenkalling.

umyndige kongen.

§ 44

Den prinsessa eller prinsen som står for regjeringa i dei tilfella som er nemnde i § 41, skal skriftleg gjere denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg skal stå for regjeringa i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitande!»

Blir det ikkje halde storting på denne tida, skal eiden gjevast skriftleg i statsrådet og sidan sendast til neste storting.

Den prinsessa eller prinsen som har gjort eiden, tek han ikkje opp att seinare.

§ 45

Dei som mellombels har stått for statsstyringa etter §§ 40, 41, 43 eller 48, skal så snart ho er over, gjere rekneskap for henne til kongen og Stortinget.

§ 46

Om ikkje statsrådet straks kallar saman Stortinget etter § 39, har Høgsterett så snart det er gått fire veker, ei vilkårslaus plikt til å syte for innkalling.

§ 47

Bestyrelsen av den umyndige konges oppdragelse bør, hvis begge foreldrene er døde og ingen av dem har etterlatt noen skriftlig bestemmelse derom, fastsettes av Stortinget.

§ 48

Er kongestammen utdødd og ingen tronfølger utkåret, da skal en ny konge eller dronning velges av Stortinget. I mellomtiden forholdes med den utøvende makt etter § 40.

C.

Om borgerrett og den lovgivende makt

§ 49

Folket utøver den lovgivende makt ved Stortinget. Stortingsrepresentantene velges gjennom frie og hemmelige valg.

Innbyggerne har rett til å styre lokale anliggender gjennom lokale folkevalgte organer. Nærmere bestemmelser om det lokale folkevalgte nivå fastsettes ved lov.

§ 50

Stemmerett ved stortingsvalg har norske borgere som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget holdes.

§ 47

Stortinget fastset korleis oppsedinga av den umyndige kongen skal styrast dersom begge foreldra er døde og ingen av dei har late etter seg ei skriftleg føresegn om det.

§ 48

Er kongsetta utdøydd og ingen tronfølgjar kåra, skal Stortinget velje ny dronning eller konge. I mellomtida gjeld § 40 for den utøvande makta.

C.

Om borgarretten og den lovgjevande makta

§ 49

Folket utøver den lovgjevande makta gjennom Stortinget. Stortingsrepresentantane blir valde gjennom frie og hemmelege val.

Innbyggjarane har rett til å styre lokale tilhøve gjennom lokale folkevalde organ. Nærare føresegner om det lokale folkevalde nivået blir fastsette i lov.

§ 50

Røysterett ved stortingsval har dei norske borgarane som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget blir halde.

I hvilken utstrekning norske borgere som på valgdagen er bosatt utenfor riket, men oppfyller vilkårene foran, har stemmerett, fastsettes ved lov.

§ 51

Regler om manntallsføringen og om innføringen av de stemmeberettigede i manntallet fastsettes ved lov.

§ 52

(Opphevet ved grl.best. 26. oktober 1954.)

§ 53

(Opphevet ved grl.best. 1. juni 2022.)

§ 54

Stortingsvalg holdes hvert fjerde år innen utgangen av september.

Hvis det har skjedd noe ekstraordinært som er egnet til å hindre en vesentlig del av velgerne fra å stemme, kan Stortinget med stemmene fra to tredjedeler av Stortingets medlemmer forlenge valgtinget med inntil én dag eller utsette valgtinget.

Forlengelse eller utsettelse kan vedtas bare så langt det er nødvendig for å sikre velgerne mulighet til å stemme. Valgtinget skal være avsluttet innen én måned etter den

I kva mon norske borgarar som på valdagen er busette i utlandet, men som stettar vilkåra ovanfor, skal ha røysterett, blir fastsett i lov.

§ 51

Reglar om manntalsføring og om innføring av dei røysteføre i manntalet blir fastsette i lov.

§ 52

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 26. oktober 1954.)

§ 53

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 1. juni 2022.)

§ 54

Stortingsval blir halde kvart fjerde år innan utgangen av september.

Har det skjedd noko ekstraordinært som gjer at ein vesentleg del av veljarane kan bli hindra frå å røyste, kan Stortinget med røystene frå to tredjedelar av medlemmene forlengje valtinget med opp til ein dag eller utsetje valtinget.

Det kan berre gjerast vedtak om forlenging eller utsettjing i den mon det er naudsynt for at veljarane skal kunne få røyste. Valtinget skal vere avslutta innan ein månad

dag Kongen i statsråd har fastsatt som valgdag.

Hvis Stortinget ikke kan samles, kan Kongen i statsråd forlenge valgtinget med inntil én dag eller utsette valgtinget i inntil syv dager på de samme vilkår som er nevnt i andre og tredje ledd.

Har det skjedd noe ekstraordinært som har hindret en vesentlig del av velgerne fra å stemme, kan det sittende Stortinget med stemmene fra to tredjedeler av medlemmene bestemme at det skal holdes omvalg. Omvalg kan vedtas bare så langt det er nødvendig for å sikre velgerne mulighet til å stemme. De valgte representantene blir sittende i vervet til omvalget er endelig godkjent.

Et nyvalgt storting kan ikke omgjøre et tidligere stortings vedtak om at det skal holdes omvalg.

§ 55

Valget skal gjennomføres på den måten som fastsettes ved lov.

§ 56

Riket inndeles i 19 valgdistrikter.

Grensene mellom valgdistriktene fastsettes ved lov.

etter den dagen Kongen i statsråd har fastsett som valdag.

Dersom Stortinget ikkje kan samlast, kan Kongen i statsråd forlenge valtinget med opp til én dag eller utsetje valtinget i opp til sju dagar på dei same vilkåra som er nemnde i andre og tredje leddet.

Har det skjedd noko ekstraordinært som har hindra ein vesentleg del av veljarane frå å røyste, kan det sitjande Stortinget med røystene frå to tredjedelar av medlemmene vedta at det skal haldast omval. Det kan berre gjerast vedtak om omval i den mon det er naudsynt for at veljarane skal kunne få røyste. Dei valde representantane blir sitjande til omvalet er endeleg godkjent.

Eit nyvalt storting kan ikkje gjere om eit tidlegare stortings vedtak om at det skal haldast omval.

§ 55

Valet skal gjennomførast på den måten som blir fastsett i lov.

§ 56

Riket blir inndelt i 19 valdistrikt.

Grensene mellom valdistrikta blir fastsette i lov.

§ 57

Det skal velges 169 stortingsrepresentanter.

Det antall stortingsrepresentanter som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av forholdet mellom distriktets antall innbyggere samt areal, og hele rikets antall innbyggere samt areal. I denne beregning gir hver innbygger 1 poeng og hver kvadratkilometer 1,8 poeng.

Alle valgdistrikter skal ha minst fire mandater.

Mandatene skal fordeles mellom valgdistriktene hvert fjerde år.

Nærmere bestemmelser om hvordan mandatene skal fordeles mellom valgdistriktene, fastsettes ved lov.

§ 58

Valget holdes særskilt for hver kommune.

§ 59

I hvert valgdistrikt skal én representant tildeles utjevningsmandat på grunnlag av stemmetallet i hele riket. De andre representantene i valgdistriktet tildeles direkte-mandater på grunnlag av stemmetallet i valgdistriktet.

De direktevalgte representantene velges fra hvert valgdistrikt

§ 57

Det skal veljast 169 stortingsrepresentantar.

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom innbyggjartalet og flatevidda i distriktet på den eine sida og innbyggjartalet og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar innbyggjar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 1,8 poeng.

Alle valdistrikt skal ha minst fire mandat.

Mandata skal delast mellom valdistrikta kvart fjerde år.

Nærare føresegner om korleis mandata skal delast mellom valdistrikta, blir fastsette i lov.

§ 58

Valet blir halde særskilt for kvar kommune.

§ 59

I kvart valdistrikt skal éin representant få tildelt utjammingsmandat på grunnlag av røystetalet i heile riket. Dei andre representantane i valdistriktet får tildelt direkte-mandat på grunnlag av røystetalet i valdistriktet.

Dei direktevalde representantane blir valde frå kvart valdistrikt

ved forholdstallsvalg etter Sainte-Laguës metode med 1,4 som det første delingstallet. Det parti som etter det foranstående får den største kvotient, tildeles det første mandat, mens det neste mandat tilfaller det parti som har den nest største kvotient, og således videre inntil alle mandata er fordelt.

Utjevningsmandatene fordeles mellom de registrerte politiske partiene som har stilt liste i alle valgdistriktene og har fått minst fire prosent av de godkjente stemmene i hele riket.

Utjevningsmandatene fordeles på grunnlag av partienes samlede stemmetall i hele riket. Stemmer og mandater til lister som ikke oppfyller kravene i tredje ledd, holdes utenfor. Det gjennomføres en beregning ved hjelp av Sainte-Laguës metode med 1,4 som det første delingstallet. Utjevningsmandatene går til de partiene som har fått færre direktevalgte mandater enn det som følger av denne beregningen.

Nærmere bestemmelser om i hvilke valgdistrikter partiene skal få utjevningsmandatene, fastsettes ved lov.

Listeforbund er ikke tillatt.

med høvestalsvalg etter Sainte-Laguës-metoden med 1,4 som det fyrste delingstallet. Det fyrste mandatet går til det partiet som får den største kvotienten, det neste mandatet går til det partiet som får den nest største kvotienten, og så bortetter til alle mandata er utdelt.

Utjammingsmandata blir delte mellom dei registrerte politiske partia som har stilt liste i alle valdistrikta og har fått minst fire prosent av dei godkjende røystene i heile riket.

Utjammingsmandata blir delte mellom partia på grunnlag av røystetala for heile riket. Røyster og mandat til lister som ikkje stettar krava i tredje leddet, blir haldne utanfor. Det blir gjort ei utrekning etter Sainte-Laguës-metoden med 1,4 som det fyrste delingstallet. Utjammingsmandata går til dei partia som har fått færre direktevalde mandat enn det som følgjer av denne utrekninga.

Nærare føresegner om kva valdistrikt partia skal få utjammingsmandata i, blir fastsette i lov.

Listesamband er ulovleg.

§ 60

(Opphevet ved grl.best. 1. juni 2022.)

§ 61

Ingen kan velges til representant uten å ha stemmerett.

§ 62

De tjenestemenn som er ansatt ved statsrådets kontorer, bortsett fra statssekretærer og politiske rådgivere, kan ikke stille til valg. Heller ikke Høyesteretts medlemmer eller tjenestemenn som er ansatt i utenriktjenesten, kan stille til valg.

Statsrådets medlemmer, statssekretærer og politiske rådgivere ved statsrådets kontorer kan ikke møte som representanter på Stortinget.

§ 63

Alle plikter å la seg føre opp på en valgliste, med mindre de gir skriftlig melding om at de ikke ønsker å bli ført opp på den aktuelle valglisten. Regler for når og hvordan slik melding skal gis, fastsettes ved lov.

Alle som velges til representanter, plikter å motta valget.

De som velges til representanter for to eller flere valgdistrikter, skal gi melding om hvilket valg de

§ 60

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 1. juni 2022.)

§ 61

Ingen kan veljast til representant utan å ha røysterett.

§ 62

Tenestemenn som er tilsette ved statsrådskontora, bortsett frå statssekretærar og politiske rådgjevarar, kan ikkje stille til val. Heller ikkje medlemmene av Høgsterett eller tilsette i utanrikstenesta kan stille til val.

Medlemmer av statsrådet, statssekretærar og politiske rådgjevarar ved statsrådskontora kan ikkje møte som representantar på Stortinget.

§ 63

Alle har plikt til å la seg føre opp på ei valliste, med mindre dei melder skriftleg frå at dei ikkje vil stå på lista. Reglar for når og korleis meldinga skal gjevast, blir fastsette i lov.

Alle som blir valde til representantar, har plikt til å ta imot valet.

Dei som blir valde til representantar for to eller fleire valdistrikt, skal gie melding om kva val dei vil ta imot. Reglar for når og korleis

vil motta. Regler for når og hvordan slik melding skal gis, fastsettes ved lov.

§ 64

De valgte representantene får tildelt fullmakter. Stortinget avgjør om fullmaktene er lovlige.

Alle som har stilt liste ved stortingsvalget, kan klage på Stortingets avgjørelse. Nærmere bestemmelser om klagerett og klagegrunner fastsettes ved lov. Høyesterett avgjør klagen.

Hvis Stortinget, Høyesterett eller riksstyret kjenner valget ugyldig, blir de valgte representantene sittende i vervet inntil et omvalg er endelig godkjent.

§ 65

Enhver representant og innkalt vararepresentant får av statskassen godtgjørelse bestemt ved lov for reiseomkostninger til og fra Stortinget og fra Stortinget til sitt hjem og tilbake igjen under ferier av minst 14 dagers varighet.

Dessuten tilkommer det ham eller henne godtgjørelse, bestemt ved lov, for vedkommendes deltakelse i Stortinget.

§ 66

Representantene er på sin reise til og fra Stortinget samt under sitt

meldinga skal gjevast, blir fastsette i lov.

§ 64

Dei valde representantane får tildelt fullmakter. Stortinget avgjer om fullmaktene er lovlege.

Alle som har stilt liste ved stortingsvalet, kan klage på avgjerda frå Stortinget. Nærare føresegner om klagerett og klagegrunnar blir fastsette i lov. Høgsterett avgjer klagen.

Dersom Stortinget, Høgsterett eller riksstyret kjenner valet ugyldig, blir dei valde representantane sitjande til eit omval er endelig godkjent.

§ 65

Alle representantar og innkalla vararepresentantar får frå statskassa lovfastsett godtgjersle for kostnader til reiser til og frå Stortinget og frå Stortinget til heimen og attende under feriar på minst 14 dagar.

Dessutan får dei lovfastsett godtgjersle for deltaking på Stortinget.

§ 66

På reisa til og frå Stortinget og medan dei er der, er representanta-

opphold der befriet fra personlig heftelse, med mindre de gripes i offentlige forbrytelser. Heller ikke kan de utenfor Stortingets forsamlinger trekkes til ansvar for sine ytrede meninger der. Etter den der vedtatte orden er enhver pliktig til å rette seg.

§ 67

De på forannevnte måte valgte representanter utgjør kongeriket Norges Storting.

§ 68

Stortinget trer sammen i alminnelighet den første hverdag i oktober måned hvert år i rikets hovedstad, med mindre kongen på grunn av overordentlige omstendigheter, for eksempel fiendtlig innfall eller smittsom syke, velger en annen by i riket. En slik bestemmelse må da betimelig bekjentgjøres.

§ 69

Når Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkalles av kongen dersom han finner det nødvendig.

§ 70

(Opphevet ved grl.best. 29. mai 1990)

ne fritekne frå pågriping, om dei ikkje blir gripne i offentlege brottsverk. For meiningar ytra i forsamlingane til Stortinget kan dei ikkje dragast til ansvar utanfor desse forsamlingane. Alle har plikt til å rette seg etter den ordenen som er vedteken av Stortinget.

§ 67

Representantane som er valde på den ovannemnde måten, utgjør Kongeriket Noregs Storting.

§ 68

Stortinget kjem i regelen saman i hovudstaden den fyrste kvar dagen i oktober kvart år, om ikkje kongen på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjukdom, vel ein annan by i riket. Ei slik avgjerd må gjerast kjend i tide.

§ 69

Når Stortinget ikkje er samla, kan kongen kalle det saman dersom han meiner det trengst.

§ 70

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 29. mai 1990.)

§ 71

De valgte representantene er medlemmer av Stortinget i fire sammenhengende år.

§ 72

Etter hvert stortingsvalg oppnevner Stortinget et riksvalegstyre med fem medlemmer. Lederen og to andre medlemmer skal være dommere. Det skal oppnevnes tre felles varamedlemmer for de medlemmene som er dommere, og to felles varamedlemmer for de andre medlemmene.

Riksvalegstyret fungerer i fire år fra 1. januar det andre årsskiftet etter stortingsvalget.

Følgende personer kan ikke oppnevnes til riksvalegstyret:

- a) medlemmer av regjeringen
- b) medlemmer og varamedlemmer av Stortinget, fylkesting og kommunestyre
- c) statssekretærer og politiske rådgivere ved statsrådets kontorer og på Stortinget.

Medlemmer og varamedlemmer av riksvalegstyret som stiller til valg til Stortinget, fylkestinget eller kommunestyret, går ut av riksvalegstyret.

Stortinget kan løse et medlem eller varamedlem fra vervet når han eller hun ber om det av person-

§ 71

Dei valde representantane er medlemmer av Stortinget i fire år på rad.

§ 72

Etter kvart stortingsval nemner Stortinget opp eit riksvalegstyre med fem medlemmer. Leiaren og to andre medlemmer skal vere dommarar. Det skal nemnast opp tre sams varamedlemmer for dei medlemmene som er dommarar, og to sams varamedlemmer for dei andre medlemmene.

Riksvalegstyret sit i fire år frå 1. januar det andre årsskiftet etter stortingsvalet.

Desse kan ikkje nemnast opp til riksvalegstyret:

- a) medlemmer av regjeringa
- b) medlemmer og varamedlemmer av Stortinget, fylkesting og kommunestyre
- c) statssekretærar og politiske rådgjevarar ved statsrådskontora og på Stortinget.

Medlemmer og varamedlemmer av riksvalegstyret som stiller til val til Stortinget, fylkestinget eller kommunestyret, går ut av riksvalegstyret.

Stortinget kan løyse ein medlem eller varamedlem frå ombodet når ho eller han ber om det av personlege grunnar eller grovt har

lige grunner eller grovt har krenket plikter som følger med vervet.

I særlige tilfeller kan Stortinget løse ett eller flere medlemmer eller varamedlemmer fra vervet hvis det er nødvendig for at riksvalgstyret skal ivareta sine oppgaver.

Vedtak om å løse et medlem eller et varamedlem fra vervet fattes med to tredjedeler av stemmene, men med vanlig flertall når vedkommende selv ber om å bli løst fra vervet.

Nærmere bestemmelser om riksvalgstyret fastsettes ved lov.

§ 73

Stortinget utnevner en president, fem visepresidenter og to sekretærer. Storting kan ikke holdes med mindre minst halvdelen av dets medlemmer er til stede. Grunnlovsforslag kan behandles bare dersom minst to tredjedeler av Stortingets medlemmer er til stede.

§ 74

Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner kongen eller den han beskikker, dets forhandlinger med en tale der han underretter det om rikets tilstand og de forhold som han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot. Ingen

krenkt plikter som følger med ombodet.

I særlege høve kan Stortinget løyse ein eller fleire medlemmer eller varamedlemmer frå ombodet dersom det må til for at riksvalgstyret skal kunne ta seg av oppgåvene sine.

Vedtak om å løyse ein medlem eller varamedlem frå ombodet blir gjort med to tredjedelar av røystene, men med vanleg fleirtal når vedkommende sjølv ber om å bli løyst frå ombodet.

Nærare føresegner om riksvalgstyret blir fastsette i lov.

§ 73

Stortinget utnemner ein president, fem visepresidentar og to sekretærar. Storting kan berre haldast dersom minst helvta av medlemmene er til stades. Grunnlovsframlegg kan berre behandlast dersom minst to tredjedelar av medlemmene er til stades.

§ 74

Så snart Stortinget har konstituert seg, opnar kongen eller den han set til det, forhandlingane med ei tale om tilstanden i riket og dei emna han særleg vil gjere Stortinget merksam på. Inga drøfting må skje med kongen til stades.

deliberasjon må finne sted i kongens nærvær.

Når Stortingets forhandlinger er åpnet, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og på linje med dets egne medlemmer, dog uten å avgi stemme, delta i forhandlingene for så vidt disse holdes for åpne dører, men i de saker som forhandles for lukkede dører, bare for så vidt Stortinget måtte tilstede det.

§ 75

Det tilkommer Stortinget

- a) å gi og oppheve lover; å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder, som dog ikke gjelder ut over 31. desember i det nærmest påfølgende år, med mindre de uttrykkelig fornyes av et nytt storting;
- b) å åpne lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med rikets pengevesen;
- d) å bevilge de pengesummer som er nødvendige for å dekke statens utgifter;
- e) å bestemme hvor mye som årlig skal utbetales kongen til hans hoffstat, og fastlegge den kongelige families apanasje, som imidlertid ikke må bestå i faste eiendommer;

Når forhandlingane i Stortinget er opna, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og til liks med medlemmene der ta del i forhandlingane når dei blir haldne for opne dører, men utan å røyste. I saker som blir behandla for stengde dører, gjeld dette berre når Stortinget gjev løyve til det.

§ 75

Det høyrer Stortinget til

- a) å gje og oppheve lover; å fastsetje skattar, avgifter, toll og andre offentlege bører, som likevel ikkje gjeld etter 31. desember året etter, om dei ikkje blir uttrykkeleg fornya av eit nytt storting;
- b) å opne lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med pengestellet i riket;
- d) å løyve dei pengesummane som trengst til statsutgiftene;
- e) å fastsetje kor mykje kongen skal få utbetalt til hoffstaten sin kvart år, og fastsetje den kongelige familiens apanasje, som ikkje kan vere i fast eigedom;
- f) å få seg førelagt protokollane frå statsrådet og alle offentlege meldingar og papir;

- f) å la seg forelegge statsrådets protokoller og alle offentlige innberetninger og papirer;
- g) å la seg meddele de forbund og traktater som kongen på statens vegne har inngått med fremmede makter;
- h) å kunne fordre enhver til å møte for seg i statsaker, kongen og den kongelige familie unntatt; dog gjelder denne unntagelse ikke for de kongelige prinser og prinsesser for så vidt de måtte bekle embeter;
- i) å revidere midlertidige gasje- og pensjonslister og gjøre de forandringer i dem som Stortinget finner nødvendige;
- k) å utnevne fem revisorer som årlig skal gjennomse statens regnskaper og bekjentgjøre ekstrakter av dem ved trykken; regnskapene skal tilstilles disse revisorer innen seks måneder etter utgangen av det år som Stortingets bevilgninger er gitt for; samt å treffe bestemmelser angående ordningen av desisjonsmyndigheten overfor statens regnskapsbetjenter;
- l) å utnevne en person som ikke er medlem av Stortinget, til på en måte som er nærmere bestemt i lov, å føre kontroll med den offentlige forvaltning og alle som virker i dens tjeneste, for å søke
- g) å få melding om dei folkerettslege avtalene som kongen har gjort med framande makter for staten;
- h) å kunne gie kven som helst påbod om å møte for seg i statsaker, så nær som kongen og den kongelege familien; likevel kan dei kongelege prinsessene og prinsane kallast inn dersom dei har embete;
- i) å revidere lister over mellombels løner og pensjonar og gjere dei endringane som Stortinget meiner trengst;
- k) å utnemne fem revisorar som skal sjå gjennom statsrekskapane kvart år og kunngjere utdrag av dei på prent; revisorane skal få rekneskapane tilsende innan seks månader etter utgangen av det året som Stortinget har gjeve løyvingar for; og å gie føresegner om ordninga av desisjonsmakta overfor rekneskapstenestemennene til staten;
- l) å utnemne ein som ikkje er medlem av Stortinget, som etter nærare føresegner fastsette i lov skal føre kontroll med den offentlege forvaltninga og alle som er i offentlig teneste, for å hindre at det blir gjort urett mot den einskilde borgaren;
- m) å gie innføddsrett.

å sikre at det ikke øves urett mot den enkelte borger;

m) å naturalisere fremmede.

§ 76

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget enten av dets egne medlemmer eller av regjeringen ved en statsråd.

Etter at forslaget der er antatt, skal ny deliberasjon finne sted i Stortinget, som enten godkjenner eller forkaster det. I siste tilfelle skal forslaget, med de av Stortinget tilføyde anmerkninger, på ny tas under overveielse av Stortinget, som enten henlegger forslaget eller antar det med de nevnte anmerkninger.

Mellom hver slik deliberasjon må det gå minst tre dager.

§ 77

Når en lovbeslutning to på hinannen følgende ganger er bifalt av Stortinget, sendes det til kongen med anmodning om hans sanksjon.

§ 78

Godtar kongen lovbeslutningen, forsyner han den med sin underskrift, hvorved den blir lov.

Godtar han den ikke, sender han den tilbake til Stortinget med den erklæring at han for tiden ikke finner det tjenlig å sanksjonere den.

§ 76

Alle lovframlegg skal fyrst gjerast på Stortinget, anten av ein stortingrepresentant eller av regjeringa ved ein statsråd.

Etter at framlegget er vedteke der, skal Stortinget ta det opp til ny vurdering og anten godta eller forkaste det. Blir det forkasta, skal framlegget med merknader frå Stortinget takast opp til vurdering endå ein gong av Stortinget, som anten legg framlegget bort eller vedtek det med dei nemnde merknadene.

Mellom kvar slik behandling må det gå minst tre dagar.

§ 77

Når Stortinget har gjort same lovvedtaket to gonger på rad, går vedtaket til kongen med oppmodning om sanksjon.

§ 78

Godtek kongen lovvedtaket, skriv han under, og dermed blir det til lov.

Godtek han det ikkje, sender han det attende til Stortinget med dei orda at han for tida ikkje meiner det er tenleg å sanksjonere det. I så fall kan ikkje det stortinget som då

I dette tilfelle må beslutningen ikke mer av det da samlede storting forelegges kongen.

§ 79

Er en lovbeslutning blitt uforandret antatt av to storting, sammen satt etter to på hinannen følgende valg og innbyrdes adskilt ved minst to mellomliggende storting, uten at avvikende lovbeslutning i mellomtiden fra den første til den siste antagelse er fattet av noe storting, og den da forelegges kongen med begjæring om at Hans Majestet ikke vil nekte en lovbeslutning sin sanksjon, som Stortinget etter det modneste overlegg anser for gagnlig, så blir den lov selv om kongens sanksjon ikke gis innen Stortinget adskilles.

§ 80

Stortinget forblir samlet så lenge det finner det nødvendig, og innstiller forhandlingene når det har tilendebrakt sine forretninger.

I overensstemmelse med Stortingets forretningsorden kan forhandlingene gjenopptas, men de opphører senest siste hverdag i september måned.

Innen denne tid meddeler kongen sin resolusjon på de lovbeslutninger som ikke allerede er avgjort, ved enten å stadfeste eller å forkaste dem. Alle de som han ikke uttryk-

er samla, leggje dette vedtaket fram for kongen att.

§ 79

Når to storting med eitt val og minst to storting imellom har gjort same lovvedtaket uendra utan at Stortinget i mellomtida har gjort avvikande endeleg lovvedtak, og det då blir lagt fram for kongen med dei orda at Hans Majestet ikkje vil nekte å sanksjonere eit lovvedtak som Stortinget etter ei grundig vurdering held for gagnleg, så blir det til lov endå om kongen ikkje gjev sanksjon før Stortinget skilst.

§ 80

Stortinget blir verande samla så lenge det sjølv meiner det trengst, og avsluttar forhandlingane når gjeremåla er fullførte.

I samsvar med reglar i den ordenen Stortinget har vedteke, kan forhandlingane takast opp att, men dei blir avslutta seinast siste kvar- dag i september.

Innan den tid kunningjer kongen for Stortinget avgjerda si om dei lovvedtaka som ikkje alt er avgjorde (jf. §§ 77–79), med anten å stadfeste eller å forkaste dei. Alle dei han

kelig antar, anses for av ham å være forkastet.

§ 81

Alle lover (de i § 79 unntatt) utferdiges i kongens navn, under Norges rikets segl og i følgende uttrykk: «Vi N.N. gjør vitterlig: at Oss er blitt forelagt Stortingets beslutning, av dato sålydende: (her følger beslutningen). Ti har Vi antatt og bekreftet, likesom Vi herved antar og bekrefter samme som lov, under Vår hånd og rikets segl.»

§ 82

Regjeringen skal meddele Stortinget alle de opplysninger som er nødvendige for behandlingen av de saker den fremlegger. Intet medlem av statsrådet må fremlegge uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

§ 83

Stortinget kan innhente Høyesteretts betenkning om juridiske emner.

§ 84

Stortinget holdes for åpne dører, og dets forhandlinger kunngjøres ved trykken, unntatt i de tilfeller hvor det motsatte bestemmes ved stemmeflertall.

ikkje uttrykkeleg godkjenner, blir rekna som forkasta av kongen.

§ 81

Alle lover (så nær som dei etter § 79) blir utferda i namnet til kongen, under Noregs rikssegl og med desse orda: «Vi N.N. gjer kunnig: at Oss er førelagt vedtak frå Stortinget dagsett dato som lyder slik: (her kjem vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under Vår hand og riksseglet.»

§ 82

Regjeringa skal gje Stortinget alle dei opplysningane som trengst for behandlinga av dei sakene ho legg fram. Ingen medlemmer av statsrådet må leggje fram urette eller villeiande opplysningar for Stortinget eller eit stortingsorgan.

§ 83

Stortinget kan hente inn utgreiing frå Høgsterett om juridiske emner.

§ 84

Stortinget blir halde for opne dører, og forhandlingane blir kunngjorde på prent, så nær som i dei tilfella noko anna blir vedteke med røystefleirtal.

§ 85

Den som adlyder en befaling hvis hensikt er å forstyrre Stortingets frihet og sikkerhet, gjør seg dermed skyldig i forræderi mot fedrelandet.

D.

Om den dømmende makt

§ 86

Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger mot statsrådets, Høyesteretts eller Stortingets medlemmer for straffbart eller annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter.

De nærmere regler for Stortingets påtale etter denne paragraf fastsettes ved lov. Dog kan det ikke settes kortere foreldelsesfrist enn 15 år for adgangen til å gjøre ansvar gjeldende ved tiltale for Riksretten.

Dommere i Riksretten er 6 medlemmer valgt av Stortinget og de 5 etter embetsalder eldste, fast utnevnte medlemmer av Høyesterett, deriblant Høyesteretts justitarius. Stortinget velger medlemmene og stedfortrederne for 6 år. Et medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten. I Riksretten har Høyesteretts justitarius forsetet.

§ 85

Den som lyder eit påbod som har som føremål å skiple fridommen og tryggleiken til Stortinget, gjer seg skyldig i svik mot fedrelandet.

D.

Om den dømmende makta

§ 86

Riksretten dømmer i fyrste og siste instans i dei sakene som Stortinget reiser mot medlemmer av statsrådet, Høgsterett eller Stortinget for eit strafflagt eller anna rettsstridig tilhøve når dei har brote sine konstitusjonelle plikter.

Dei nærare reglane om påtale som Stortinget reiser etter denne paragrafen, blir fastsette i lov. Det kan likevel ikkje setjast kortare foreldingsfrist enn 15 år for høvet til å gjere ansvar gjeldande ved tiltale for Riksretten.

Dommarar i Riksretten er 6 medlemmer valde av Stortinget og dei 5 etter embetsalder eldste fast utnemnde medlemmene av Høgsterett, mellom dei leiaren av Høgsterett. Stortinget vel medlemmene og varamedlemmer for 6 år. Ein medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikkje veljast til medlem av

Den som har tatt sete i Riksretten som valgt av Stortinget, trer ikke ut av retten selv om den tid han eller hun er valgt for, utløper før Riksrettens behandling av saken er tilendebrakt. Heller ikke en høyesterettsdommer som er medlem av Riksretten, trer ut av retten selv om han eller hun fratrer som medlem av Høyesterett.

De nærmere forskrifter om sammensetningen av Riksretten og saksbehandlingen fastsettes ved lov.

§ 87

De alminnelige domstolene er Høyesterett, lagmannsrettene og tingrettene. De behandler og avgjør sivile saker og straffesaker.

§ 88

Høyesterett dømmer i siste instans. Begrensninger i adgangen til å få Høyesteretts avgjørelse kan bestemmes ved lov.

Høyesterett skal bestå av en justitiarius og minst 4, høyst 21, andre medlemmer. Ingen kan utnevnes til medlem av Høyesterett før fylte 30 år.

Høyesteretts dommer kan ikke i noe tilfelle påankes.

Riksretten. I Riksretten har leiaren av Høgsterett forsetet.

Dei som har teke sete i Riksretten som valde av Stortinget, blir sitjande jamvel om tida dei er valde for, går ut før Riksretten har avslutta saka. Like eins blir høgsterettsdommarar sitjande i Riksretten jamvel om dei går av som medlemmer av Høgsterett.

Dei nærare reglane om sammansetjinga av Riksretten og om saksbehandlinga blir fastsette i lov.

§ 87

Dei allmenne domstolane er Høgsterett, lagmannsrettane og tingrettane. Dei behandler og avgjer sivile saker og straffesaker.

§ 88

Høgsterett dømmer i siste instans. Grenser for høvet til å få Høgsteretts avgjerd kan fastsetjast i lov.

Høgsterett skal vere samansett av ein justitiarius og minst 4, høgst 21, andre medlemmer. Ingen kan utnemnast til medlem av Høgsterett før dei har fylt 30 år.

Ein høgsterettsdom kan ikkje i noko tilfelle ankast.

§ 89

I saker som blir reiste for domstolane, har domstolane rett og

§ 89

I saker som reises for domstolene, har domstolene rett og plikt til å prøve om det strider mot Grunnloven å anvende en lovbestemmelse, og om det strider mot Grunnloven eller landets lover å anvende andre beslutninger truffet under utøving av offentlig myndighet.

§ 90

Dommere utnevnes av Kongen etter innstilling fra et uavhengig råd. Nærmere bestemmelser om dommerutnevnelser fastsettes ved lov.

Før fylte 70 år kan dommere ikke avsettes uten etter dom og heller ikke forflyttes mot sin vilje.

§ 91

Statens myndigheter skal sikre en uavhengig administrasjon av domstolene.

E.

Menneskerettigheter

§ 92

Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne

plikt til å prøve om det strir mot Grunnlova å byggje på ei lovføresegn, og om det strir mot Grunnlova eller lovene i landet å byggje på andre avgjerder tekne med offentlig styringsmakt.

§ 90

Dommarar blir utnemnde av kongen etter tilråding frå eit uavhengig råd. Nærare føresegner om dommarutnemningar blir fastsette i lov.

Før dei har fylt 70 år, kan dommarar ikkje avsetjast utan etter dom og heller ikkje overflyttast mot sin vilje.

§ 91

Dei statlege styresmaktene skal sikre ein uavhengig administrasjon av domstolane.

E.

Menneskerettar

§ 92

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje menneskerettane slik dei er fastsette i denne grunnlova og i traktatar om menneskerettar som er bindande for Noreg.

grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter.

§ 93

Ethvert menneske har rett til liv. Ingen kan dømmes til døden.

Ingen må utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Ingen skal holdes i slaveri eller tvangsarbeid.

Statens myndigheter skal beskytte retten til liv og bekjempe tortur, slaveri, tvangsarbeid og andre former for umenneskelig eller nedverdiggende behandling.

§ 94

Ingen må fengsles eller berøves friheten på annen måte uten i lovbestemte tilfeller og på den måte som lovene foreskriver. Frihetsberøvelsen må være nødvendig og ikke utgjøre et uforholdsmessig inngrep.

Den pågrepne skal snarest mulig fremstilles for en domstol. Andre som er berøvet sin frihet, kan få frihetsberøvelsen prøvet for domstolene uten grunnnet opphold.

De som uberettiget har arrestert noen eller ulovlig holdt noen fengslet, står til ansvar for vedkommende.

§ 93

Kvart menneske har rett til liv. Ingen kan dømmast til døden.

Ingen må utsetjast for tortur eller anna umenneskeleg eller nedverdiggande behandling eller straff.

Ingen skal haldast i slaveri eller tvangsarbeid.

Dei statlege styresmaktene skal verne retten til liv og stri mot tortur, slaveri, tvangsarbeid og andre former for umenneskeleg eller nedverdiggande behandling.

§ 94

Ingen må fengslast eller bli fråteken fridommen på anna vis utan i dei tilfella og på den måten som lovene fastset. Fridomstapet må vere naudsynt og ikkje utgjere eit misshøveleg inngrep.

Den pågripne skal snarast råd framstillast for ein domstol. Andre som er fråtekne fridommen, kan få fridomstapet prøvd for domstolane utan grunnlaus dryging.

Dei som utan rett har arrestert nokon eller halde nokon ulovleg fengsla, står til ansvar for vedkommende.

§ 95

Alle har rett til å få saka si avgjort av ein uavhengig og upartisk

§ 95

Enhver har rett til å få sin sak avgjort av en uavhengig og upartisk domstol innen rimelig tid. Rettergangen skal være rettferdig og offentlig. Retten kan likevel lukke rettsmøtet dersom hensynet til partenes privatliv eller tungtveiene allmenne interesser gjør det nødvendig.

Statens myndigheter skal sikre domstolens og dommernes uavhengighet og upartiskhet.

§ 96

Ingen kan dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom.

Enhver har rett til å bli ansett som uskyldig inntil skyld er bevist etter loven.

Ingen kan dømmes til å avstå fast eiendom eller samlet formue, med mindre verdiene er benyttet til eller er utbytte fra en straffbar handling.

§ 97

Ingen lov må gis tilbakevirkende kraft.

§ 98

Alle er like for loven.

Intet menneske må utsettes for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling.

domstol innan rimeleg tid. Rettergangen skal vere rettvis og offentlig. Retten kan likevel stengje rettsmøtet dersom omsynet til privatlivet til partane eller tungtvegande allmenne interesser krev det.

Dei statlege styresmaktene skal sikre at domstolane og dommarane er uavhengige og upartiske.

§ 96

Ingen kan dømmast utan etter lov eller straffast utan etter dom.

Alle har rett til å bli rekna som uskulde til skuld er prova etter lova.

Ingen kan dømmast til å avstå fast eigedom eller heile eiga si om ikkje verdiane er nytta til eller er utbyte frå ei strafflagd handling.

§ 97

Inga lov må gjevast tilbakevirkende kraft.

§ 98

Alle er like for lova.

Ikkje noko menneske må utsetjast for usakleg eller mishøveleg forskjellsbehandling.

§ 99

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 13. mai 2014.)

§ 99

(Opphevet ved grl.best. 13. mai 2014.)

§ 100

Ytringsfrihet bør finne sted.

Ingen kan holdes rettslig ansvarlig for å ha meddelt eller motatt opplysninger, ideer og budskap med mindre det lar seg forsvarere holdt opp imot ytringsfrihetens grunnelse i sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse. Det rettslige ansvar bør være foreskrevet i lov.

Frimodige ytringer om statsstyret og hvilken som helst annen gjenstand er tillatt for enhver. Det kan bare settes klart definerte grenser for denne rett der særlig tungtveiende hensyn gjør det forsvarlig holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelser.

Forhåndssensur og andre forebyggende forholdsregler kan ikke benyttes med mindre det er nødvendig for å beskytte barn og unge mot skadelig påvirkning fra levende bilder. Brevsensur kan ikke settes i verk utenfor anstalter.

Enhver har rett til innsyn i statens og kommunenes dokumenter og til å følge forhandlingene i rettsmøter og folkevalgte organer. Det kan i lov fastsettes begrensninger i denne rett ut fra hensyn til person-

§ 100

Ytringsfridom skal det vere.

Ingen kan haldast rettsleg ansvarleg for å ha motteke eller komme med opplysningar, idear eller budskapar om det ikkje lèt seg forsvarere halde opp imot den grunngevinga ytringsfridommen har i sanningssøking, demokrati og den frie meiningsdanninga til individet. Det rettslege ansvaret skal vere fastsett i lov.

Alle har rett til å ytre seg frimodig om statsstyringa og kva anna emne som helst. Det kan berre setjast slike klårt definerte grenser for denne retten der særleg tungtvegande omsyn gjer det forsvarleg halde opp imot grunngevingane for ytringsfridommen.

Førehandssensur og andre førebyggjande åtgjerder kan ikkje nyttast om det ikkje trengst for å verne born og unge mot skadeleg påverknad frå levande bilete. Brevsensur kan ikkje setjast i verk, så nær som i anstaltar.

Alle har rett til innsyn i dokumenta til staten og kommunane og til å følgje forhandlingane i rettsmøte og folkevalde organ. Det kan i lov setjast grenser for denne retten av omsyn til personvern og av andre tungtvegande grunnar.

vern og av andre tungtveiende grunner.

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale.

§ 101

Enhver har rett til å danne, slutte seg til og melde seg ut av foreninger, herunder fagforeninger og politiske partier.

Alle kan møtes i fredelige forsamlinger og demonstrasjoner.

§ 102

Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon. Husranskelse må ikke finne sted, unntatt i kriminelle tilfeller.

Statens myndigheter skal sikre et vern om den personlige integritet.

§ 103

(Opphevet ved grl.best. 13. mai 2014.)

§ 104

Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling.

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for eit ope og opplyst offentleg ordskifte.

§ 101

Alle har rett til å skipe, melde seg inn i og melde seg ut av foreningar, medrekna fagforeningar og politiske parti.

Alle kan møtast i fredelige forsamlingar og demonstrasjonar.

§ 102

Alle har rett til respekt for privatlivet og familielivet sitt, for heimen sin og kommunikasjonen sin. Det må ikkje utførast husransakingar, så nær som i kriminelle tilfelle.

Dei statlege styresmaktene skal sikre eit vern om den personlege integriteten.

§ 103

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 13. mai 2014.)

§ 104

Born har krav på respekt for menneskeverdet sitt. Dei har rett til å bli høyrde i spørsmål som gjeld dei sjølve, og det skal leggjast vekt på meininga deira i samsvar med alderen og utviklingssteget.

Ved handlingar og i avgjerder som vedkjem born, skal kva som er

Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Barn har rett til vern om sin personlige integritet. Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for barnets utvikling, herunder sikre at barnet får den nødvendige økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet, fortrinnsvis i egen familie.

§ 105

Fordrer statens tarv at noen må avgi sin rørlige eller urørlige eiendom til offentlig bruk, så bør han eller hun ha full erstatning av statskassen.

§ 106

Enhver som oppholder seg lovlig i riket, kan fritt bevege seg innenfor rikets grenser og velge sitt bosted der.

Ingen kan nektes å forlate riket med mindre det er nødvendig av hensyn til en effektiv rettsforfølgelse eller for avtjening av verneplikt. Norske statsborgere kan ikke nektes adgang til riket.

§ 107

§ 108

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at

best for barnet, vere eit grunnleggjande omsyn.

Born har rett til vern om den personlege integriteten sin. Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for utviklinga til barnet og mellom anna sjå til at det får den økonomiske, sosiale og helsemessige tryggleiken som det treng, helst i sin eigen familie.

§ 105

Krev omsyn til samfunnet at nokon må gje frå seg sin faste eller rørlige eiendom til offentleg bruk, skal ho eller han få fullt vederlag av statskassa.

§ 106

Alle som oppheld seg lovleg i riket, kan fritt ferdast innanfor grensene og velje bustad der.

Ingen kan nektast å forlate riket om det ikkje trengst av omsyn til effektiv rettsforfølgning eller fordi dei skal gjere verneplikt. Norske statsborgarar kan ikkje nektast tilgjenge til riket.

§ 107

§ 108

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at det samiske folket, som urfolk, kan tryggje og ut-

det samiske folk, som urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

§ 109

Enhver har rett til utdanning. Barn har rett til å motta grunnleggende opplæring. Opplæringen skal ivareta den enkeltes evner og behov og fremme respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

Statens myndigheter skal sikre adgang til videregående opplæring og like muligheter til høyere utdanning på grunnlag av kvalifikasjoner.

§ 110

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at ethvert arbeidsdyktig menneske kan tjene til livets opphold ved arbeid eller næring. Den som ikke selv kan sørge for sitt livsopphold, har rett til støtte fra det offentlige.

Nærmere bestemmelser om ansattes medbestemmelsesrett på sin arbeidsplass fastsettes ved lov.

§ 111

§ 112

Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal dis-

vikle språket sitt, kulturen sin og samfunnslivet sitt.

§ 109

Alle har rett til utdanning. Born har rett til å ta imot grunnleggjande opplæring. Opplæringa skal utvikle evnene til kvart barn og ta omsyn til dei behova det har, og fremje respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.

Dei statlege styresmaktene skal sikre tilgjenge til vidaregåande opplæring og likt høve til høgare utdanning på grunnlag av kvalifikasjonar.

§ 110

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at kvart arbeidsført menneske kan leve av arbeidet sitt eller næringsverksemda si. Den som ikkje sjølv kan forsyte seg, har rett til stønad frå det offentlege.

Nærare føresegner om medråderetten til dei tilsette på arbeidsplassen blir fastsette i lov.

§ 111

§ 112

Alle har rett til eit helsesamt miljø og ein natur der produksjonsevna og mangfaldet blir haldne ved lag. Naturressursane skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig

poneres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

Borgerne har rett til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen, slik at de kan ivareta den rett de har etter foregående ledd.

Statens myndigheter skal iverksette tiltak som gjennomfører disse grunnsetninger.

§ 113

Myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov.

F.

Alminnelige bestemmelser

§ 114

Til embeter i staten må utnevnes bare de norske borgere, menn eller kvinner, som taler landets språk, samt

- a) enten er født i riket av foreldre som på det tidspunkt var norske statsborgere
- b) eller er født i utlandet av norske foreldre som på den tid ikke var statsborgere i noe annet land
- c) eller heretter oppholder seg i riket i ti år
- d) eller blir naturalisert av Stortinget.

synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.

Borgarane har rett til kunnskap om korleis det står til med naturmiljøet, og om verknadene av planlagde og iverksette inngrep i naturen, slik at dei kan tryggje den retten dei har etter førre leddet.

Dei statlege styresmaktene skal setje i verk tiltak som gjennomfører desse grunnsetningane.

§ 113

Styresmaktene må ha grunnlag i lov for å gripe inn overfor einskildmennesket.

F.

Allmenne føresegner

§ 114

Til embete i staten kan det berre utnemnast norske borgarar som talar språket i landet og

- a) anten er fødde i riket av foreldre som då var norske statsborgarar,
- b) eller er fødde i utlandet av norske foreldre som då ikkje var statsborgarar i noko anna land,
- c) eller har opphalde seg i riket i 10 år,
- d) eller får innføddsrett av Stortinget.

Andre kan likevel utnemnast til lærarar ved universitetet og dei lær-

Dog kan andre beskikkes til lærere ved Universitetet og de lærde skoler, til leger og til konsulere på fremmede steder.

§ 115

For å sikre den internasjonale fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels flertall samtykke i at en internasjonal sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter seg til, på et saklig begrenset område skal ha rett til å utøve beføyelser som etter denne Grunnlov ellers tiligger statens myndigheter, dog ikke beføyelse til å forandre denne Grunnlov. Når Stortinget skal gi sitt samtykke, bør, som ved behandling av grunnlovsforslag, minst to tredjedeler av dets medlemmer være til stede.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder ikke ved deltagelse i en internasjonal sammenslutning hvis beslutninger bare har rent folkerettslig virkning for Norge.

§ 116

Milde stiftelsers eiendommer skal bare anvendes til gagn for disse.

de skulane, til lækjarar og til konsular på framande stader.

§ 115

For å sikre internasjonal fred og tryggleik eller fremje internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels fleirtal gje samtykke til at ein internasjonal samskipnad som Noreg er tilslutta eller sluttar seg til, på eit sakleg avgrensa område får råderett som elles ligg hjå dei statlege styresmakterne etter denne grunnlova, men likevel ikkje rett til å endre denne grunnlova. Når Stortinget skal gje sitt samtykke, skal minst to tredjedelar av medlemmene vere til stades, som ved behandling av grunnlovsframlegg.

Føresegnene i denne paragrafen gjeld ikkje ved deltaking i ein internasjonal samskipnad der avgjerdene berre har reint folkerettsleg verknad for Noreg.

§ 116

Eigedommane til milde stiftingar skal berre nyttast til deira eige gagn.

§ 117

Odels- og åsetesretten må ikkje opphevast. Dei nærare vilkåra for korleis han skal stå ved lag til størst

§ 117

Odels- og åsetesretten må ikke oppheves. De nærmere betingelser for hvordan den skal bestå til støtte for staten og til gagn for landallmu- en, fastsettes av det første eller an- net følgende storting.

§ 118

Ingen grevskaper, baronier, stamhus og fideikommiss er ettertiden opprettes.

§ 119

Enhver statens borger er i al- minnelighet like forpliktet til i en viss tid å verne om sitt fedreland, uten hensyn til fødsel eller formue.

Anvendelsen av denne grunn- setning og de begrensninger den bør ha, bestemmes ved lov.

§ 120

Det norske flaggs form og farger bestemmes ved lov.

§ 120 a

Norges Bank er landets sentral- bank.

§ 121

Viser erfaring at noen del av denne kongeriket Norges Grunn- lov bør forandres, skal forslag der- om fremsettes på første, annet eller

mogleg nytte for staten og gagn for landallmugen, blir fastsette av det første eller andre stortinget.

§ 118

Heretter kan det ikkje skipast grevskap, baroni, stamhus eller fi- deikommiss.

§ 119

Alle statsborgarane har i regel- en den same skyldnaden til å verne fedrelandet ei viss tid, utan omsyn til fødsel eller formue.

Korleis denne grunnsetninga skal gjennomførast, og kva unntak ho skal ha, blir fastsett i lov.

§ 120

Forma og fargane på det norske flagget blir fastsette i lov.

§ 120 a

Noregs Bank er sentralbanken i landet.

§ 121

Viser røynsla at nokon del av denne grunnlova for Kongeriket Noreg bør endrast, skal framlegget om endring leggast fram på det fyr- ste, andre eller tredje stortinget et- ter eit nytt val og kunngjerast på prent. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter

tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres ved trykken. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte forandring bør finne sted eller ei. Dog må en slik forandring aldri motsi denne Grunnlovs prinsipper, men bare angå slike modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke forandrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget bør være enige i en slik forandring.

En således vedtatt grunnlovsbestemmelse underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring ved trykken som gjeldende bestemmelse i kongeriket Norges Grunnlov.

neste val som avgjør om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel aldri stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegner som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til kongen til kunngjøring på prent som gjeldande føresegn i Kongeriket Noregs grunnlov.

